

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

YAŞANAN BİR YER OLARAK MAHALLE: MAHALLENİN ANLAMI,
MEKANSAL KURGUSU VE KODLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiğdem GARİP

Şubat 2025

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**YAŞANAN BİR YER OLARAK MAHALLE: MAHALLENİN ANLAMI,
MEKANSAL KURGUSU VE KODLARI**

Çiğdem GARİP

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
"PEYZAJ YÜKSEK MİMARİ"
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 22 / 01 / 2025

Tezin Savunma Tarihi : 24 / 02 / 2025

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Doruk Görkem ÖZKAN

Trabzon 2025

ÖNSÖZ

“Yaşanan Bir Yer Olarak Mahalle: Mahallenin Anlamı, Mekansal Kurgusu ve Kodları” isimli bu tez, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı kapsamında hazırlanmıştır.

Bu süreçte bana destek olan, bilgileriyle yolumu aydınlatan, tez danışmanlığımı üstlenerek her aşamada beni yönlendiren ve yol gösteren değerli danışmanım Prof. Dr. Doruk Görkem Özkan’a teşekkürü bir borç bilirim. Kendisi, akademik rehberliğiyle çalışmama büyük katkılar sağlamış ve bu süreci daha verimli bir hale getirmiştir.

Tez sürecim boyunca her türlü maddi ve manevi desteği sağlayarak yanımda olan, sevgilerini ve desteklerini bir an olsun esirgemeyen aileme en derin şükranlarımı sunarım. Özellikle kıymetli babam Ali Garip’e, sevgili annem Songül Garip’e ve canım abim Barış Garip’e, bu süreçte bana olan inançları ve destekleri için sonsuz teşekkür ederim. Onların varlığı, bu zorlu süreçte bana güç ve motivasyon verdi.

Ayrıca, bu süreçte yanımda olan ve desteğini hiç eksik etmeyen, her zorluğu birlikte aştığımız en yakın arkadaşım Merve Sağlam’a gönülden teşekkür ederim. Merve, yalnızca dost değil, aynı zamanda bana ilham veren bir yol arkadaşı olarak her aşamada yanımdaydı. Hedeflerime ulaşmam için beni yüreklendirdi, zorlukları paylaştı ve başarılarımı kutladı. Onun varlığı, bu süreci benim için çok daha anlamlı ve değerli kıldı. Tüm içtenliğimle, bana verdiği güç ve destek için kendisine minnettarım.

Son olarak çalışmam boyunca bana yardımcı olan tüm arkadaşlarıma bana destek olan dostlarıma, bana güvenen ve desteğini her zaman hissettiren tüm sevdiklerime teşekkür ederim.

Bu çalışmanın, gelecekte yapılacak akademik araştırmalara ve peyzaj mimarlığı alanına katkı sağlamasını temenni eder, tüm emeği geçenlere sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çiğdem GARİP

Trabzon 2025

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Yaşanan Bir Yer Olarak Mahalle: Mahallenin Anlamı, Mekansal Kurgusu ve Kodları” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Prof. Dr. Doruk Görkem ÖZKAN’ın sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 24/02/2025

Çiğdem GARİP

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VIII
SUMMARY	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ	X
TABLolar DİZİNİ.....	XIII
1. GENEL BİLGİLER	1
1.1. Araştırma Problemi ve Yaklaşımının Ortaya Koyulması	1
1.2. İnsan-Çevre İlişkisi.....	9
1.3. Mekan ve Yer Kavramı	14
1.3.1. Bir “Yer” olarak Mahalle	23
1.4. Yere bağlılık	26
1.4.1. Peyzaj Mimarlığı Bağlamında Yere Bağlılık ve Mahalle İlişkisi	28
1.5. Topluluk Duygusu.....	29
1.5.1. Peyzaj Mimarlığı Bağlamında Topluluk Duygusu ve Mahalle İlişkisi.....	32
1.6. Mahalle Kavramı	33
1.7. Dünyada Mahalle Kavramı	35
1.7.1. Bahçe Kent Modeli (1898).....	36
1.7.2. Clarence Perry’nin “Mahalle Birimi” (1929).....	38
1.7.3. Duany ve Plater-Zyberk Komşuluk Birimi (1994)	40
1.7.4. Farr Komşuluk Birimi Model Önerisi (2008)	42
1.7.5. Dünyadaki Mahalle Kavramlarının Karşılaştırılması	47
1.8. Türkiye’de Mahalle Kavramı ve Tarihi süreci	48
1.8.1. Geleneksel Mahalle	50
1.8.2. Modern Mahalle	57
1.8.3. Modern Sonrası Mahalle (Günümüz mahallesi)	60
1.9. Mahallenin Değişim Sürecinin Analizi	64
1.10. Mahallenin Mekânsal Kurgusu	66
1.11. Mahallenin Kodları.....	69
1.11.1. Mahalle Kodlarının Önemi	72

1.12. Çalışmanın Amaç ve Varsayımlarının Ortaya Koyulması	73
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	75
2.1. Araştırma Tasarımının Geliştirilmesi.....	75
2.2. Çalışma Alanının Seçilmesi ve Tanımlanması.....	78
2.2.1. Peyzaj Mimarlığı Açısından Alanın Analizi ve İncelenme Nedenleri	80
2.2.2. Çukurçayır Mahallesi'nin Farr'ın Mahalle Birimine Göre Değerlendirilmesi.....	81
2.3. Çukurçayır Mahallesi Örneklem Alanı İncelemesi	84
2.4. Çukurçayır Mahallesi Mevcut Durum Analizi	90
2.4.1. Çukurçayır Mahallesinin Tarihi ve Mekansal Gelişimi.....	90
2.4.2. Çukurçayır Mahallesindeki Fiziksel Çevre Unsurlarının Analizi.....	93
2.4.3. Çukurçayır Mahallesindeki Sosyal ve Anlamsal Dinamiklerin İncelenmesi	104
2.4.4. Çukurçayır Mahallesi'nin Mevcut Durumu – Sketch Görseli	106
2.5. Çukurçayır Mahallesi Sosyal Tesis Örneği Alanı	110
2.5.1. Sosyal Tesisin Mevcut Durum Analizi	112
2.5.2. Sosyal Tesisin Mekansal Kurgusu	118
2.5.3. Sosyal Tesisin Topluluk Duygusu Üzerindeki Etkileri.....	120
2.5.4. Sosyal Tesisin Yere Bağlılık Üzerindeki Etkileri	121
3. BULGULAR VE TARTIŞMA	123
3.1. Birinci Aşama: Çukurçayır Sosyal Tesisinin Topluluk ve Yer Duygusu Bağlamında İncelenmesine İlişkin Bulgular	123
3.2. Birinci Aşama: Çukurçayır Sosyal Tesisinin Topluluk ve Yer Duygusu Bağlamında İncelenmesine İlişkin Bulguların İncelenmesi Ve Tartışılması.....	126
3.3. İkinci Aşama: Çukurçayır Sosyal Tesisinin Fiziksel ve Sosyal Özelliklerinin Değerlendirilmesi ve Topluluk ve Yere Bağlılık Üzerindeki Etkisi.....	128
3.4. İkinci Aşama: Çukurçayır Sosyal Tesisinin Fiziksel ve Sosyal Özelliklerinin Değerlendirilmesi ve Topluluk ve Yere Bağlılık Üzerindeki Etkisinin Tartışılması.....	130
3.5. Üçüncü Aşama: Çukurçayır Sosyal Tesisinin Topluluk ve Yer Duygusu Üzerindeki Etkilerinin Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	132
3.6. Üçüncü Aşama: Bulgular ve Tartışma; Sosyal Tesisin Topluluk ve Yere Bağlılık Üzerindeki Etkilerinin Analizi	134
3.7. Dördüncü Aşama: Çukurçayır Sosyal Tesisine Yönelik Öneri Mekân Tasarımlarına İlişkin Bulgular.....	135

3.8. Dördüncü Aşama: Çukurçayır Sosyal Tesisine Yönelik Öneri Mekân Tasarımlarının Değerlendirilmesi ve Tartışılması.....	138
4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	159
5. KAYNAKLAR	166
ÖZGEÇMİŞ	

Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

YAŞANAN BİR YER OLARAK MAHALLE: MAHALLENİN ANLAMI, MEKANSAL KURGUSU VE KODLARI

Çiğdem GARİP

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Doruk Görkem ÖZKAN
2025, 182 Sayfa

Mahalle, kültürel ve mekânsal örüntüsünden dolayı varoluşundan bugüne toplumdaki en özel birimlerden biridir. Sanayi Devrimiyle birlikte hızlı nüfus artışı kentlerin de hızla değişmesine yol açmıştır. Bu değişimden en çok etkilenen birimlerden biri de mahallelerdir. Geleneksel mahalle olarak bildiğimiz Osmanlı Dönemi mahallesindeki güçlü sosyal ilişkiler, dayanışma, hoşgörü, aidiyet gibi kavramlar zamanla anlamını yitirerek küreselleşme sonrası doğan yeni mahalle kavramını meydana getirdi. Bu çalışmada; oluşan yeni mahalledeki bazı duyguların kaybolmasına neden olan faktörler anlatılmış olup geleneksel mahalle kavramının aidiyet, yer ve topluluk duygusu arasında doğrudan bir ilişki olduğu gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mahalle, mekân ve yer, topluluk duygusu, aidiyet

Master's Thesis

SUMMARY

NEIGHBORHOOD AS A LIVED PLACE: THE MEANING, SPATIAL
CONSTRUCTION, AND CODES OF THE NEIGHBORHOOD

Çiğdem GARİP

Karadeniz Technical University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Landscape Architecture
Advisor: Prof. Dr. Doruk Görkem ÖZKAN
2025, 182 Pages

The neighborhood is one of the most special units in society since its existence due to its cultural and spatial pattern. With the industrial revolution, rapid population growth has also led to rapid change in cities. One of the most affected units of this change is the neighborhoods. The strong social relations, solidarity, tolerance and belonging in the Ottoman Quarters, known as the traditional neighborhood, have lost meaning over time, creating the new concept of the neighborhood that was born after globalization. In this study, the factors that have caused the loss of some emotions in the new neighborhood have been described, and the traditional concept of the neighborhood has been shown to be a direct relationship between belonging, place and community.

Key Words: Neighborhood, space and place, sense of community, belonging

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 1. Araştırmanın teorik katkıları	8
Şekil 2. İnsan-Çevre-Mekân ilişkisi.	9
Şekil 3. İnsan-Çevre ilişkisinde ihtiyaçların etkisi	11
Şekil 4. Maslow'un insan ihtiyaçları piramidi	12
Şekil 5. Mekan-Yer ilişkisi.....	15
Şekil 6. Yerin tanımı.....	16
Şekil 7. Mekan kavramı.....	17
Şekil 8. Lefebvre'in mekansal üçlüsü.	18
Şekil 9. Topluluk Duygusu Oluşma Süreci	30
Şekil 10. Topluluk Duygusu Kavramı	31
Şekil 11. Bahçekent modeli	37
Şekil 12. Perry'nin Komşuluk Birimi	39
Şekil 13. Duany ve Plater-Zyberk komşuluk birim.	41
Şekil 14. Farr'ın komşuluk biriminin beş temel özelliği	43
Şekil 15. Farr komşuluk birimi.....	44
Şekil 16. Mahallenin Değişim Süreci	50
Şekil 17. Mahallenin Kodları.....	70
Şekil 18. Araştırma modeli kapsamında kurgulanan şemalar	77
Şekil 19. Çalışma Alanı: Çukurçayır Mahallesi	78
Şekil 20. Çukurçayır Mahallesi komşuluk birimi değerlendirmesi	82
Şekil 21. Çukurçayır Mahallesi plan üzerinden etkinlik alanı gösterimi	86
Şekil 22. Çukurçayır Mahallesi Harita Üzerinde Konum Gösterimi.....	94

Şekil 23. Çukurçayır Mahallesi yıllara göre Nüfus verileri	95
Şekil 24. Çukurçayır Mahallesi'ndeki tarım alanlarının yıllar içinde konut alanlarına dönüşümü.....	97
Şekil 25. Çukurçayır Mahallesi yıllar içinde yeşil alan değişimi	99
Şekil 26. Çukurçayır Mahallesi mevcut etkinlik alanı plan gösterimi	101
Şekil 27. Çukurçayır mahallesi yeşil alan ve konut alanları gösterimi	102
Şekil 28. Çukurçayır mahallesi konut alanları ve yol haritası.....	103
Şekil 29. Çukurçayır Mahallesi mevcut alan dağılımı plan gösterimi	107
Şekil 30. Çukurçayır Mahallesi mevcut sketch görselleri ve sketchlerinin haritadaki yeri	108
Şekil 31. Çukurçayır Mahallesi Sosyal Tesisi'nin Mahalledeki konumu	111
Şekil 32. Sosyal Tesis etkinlik alanı- fotoğraf çalışması için harflendirme	112
Şekil 33. A noktası mevcut durumu görseli	113
Şekil 34. B noktası mevcut durumu görseli.....	114
Şekil 35. C noktası mevcut durumu görseli.....	114
Şekil 36. D noktası mevcut durumu görseli	115
Şekil 37. E noktası mevcut durumu görseli.....	115
Şekil 38. Sosyal Tesis etkinlik alanlarının sketch üzerinde gösterimi	116
Şekil 39. Etkinlik alanlarının plan üzerinde gösterimi	117
Şekil 40. I.Aşamada elde edilecek bulguların araştırma modelindeki yeri	125
Şekil 41. I. Aşamanın amacı ve teknik özellikleri.....	125
Şekil 42. II. Aşamanın amacı ve teknik özellikleri.....	129
Şekil 43. III. Aşamanın amacı ve teknik özellikleri	133
Şekil 44. IV. Aşamanın amacı ve teknik özellikleri.....	137
Şekil 45. Öneri Alanı: Amfi Tiyatro ve Çok Amaçlı Etkinlik Alanı.....	139
Şekil 46. Öneri Alanı: Yürüyüş ve Dinlenme Parkuru.....	141

Şekil 47. Öneri Alanı: Amfi ve Etkinlik Alanı	143
Şekil 48. Öneri Alanı: Sosyal Etkileşim, Dinlenme ve Yemek Yeme Alanı	145
Şekil 49. Öneri Alanı: Çok İşlevli Rekreasyon Alanı	147
Şekil 50. Öneri Alanı: Çok Amaçlı Oturma ve Toplanma Birimleri.....	149
Şekil 51. Öneri Alanı: Çocuk Oyun, Sosyal Etkileşim ve Üst Yürüyüş Yolu	151
Şekil 52. Öneri Alanı: Toplanma ve Sosyal Etkileşim Alanları.....	154
Şekil 53. Öneri alanı: Teraslı Oturma ve Sosyalleşme Alanı Analizi	157

TABLÖLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Lang (1987)'in çevre tanımı.....	10
Tablo 2. Lefebvre(2014)'in mekansal üçlüsü ve peyzaj mimarlığı arasındaki ilişki	20
Tablo 3. Yere Bağlılıkla İlgili Yapılan Literatür Tanımlamaları	28
Tablo 4. Komşuluk birimiyle ilgili yapılan literatür çalışmaları	47
Tablo 5. Dünyadaki Önemli Mahalle Birimi Örneklerinin Karşılaştırması	48
Tablo 6. Osmanlı Mahallesinin Genel Yapısı.	56
Tablo 7. Modern mahallenin değişim alanları.....	63
Tablo 8. Mahallenin Dönemlere Göre Sınıflandırılması ve Özellikleri	65
Tablo 9. Mahallenin Mekânsal Kurgusu	68

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Araştırma Problemi ve Yaklaşımının Ortaya Koyulması

İnsanlar çevrelerini şekillendirirken ihtiyaçlarından ilham alırlar, bu durumun temel nedeni, çevrenin insan yaşamının kalitesi üzerinde doğrudan etkisi olmasıdır. Temel yaşam ihtiyaçları, güvenlik, konfor, erişilebilirlik ve sosyal etkileşim gibi unsurlar, çevrenin nasıl düzenlendiğini belirler. Örneğin, güvenli ve rahat bir yaşam alanı yaratma arzusu, insanların yıllar içinde evlerini ve çevrelerini nasıl tasarladıklarını göstermiştir. Ayrıca, bu durum sosyal etkileşim ihtiyacı, parklar, meydanlar ve topluluk merkezleri gibi kamusal alanların tasarımını etkiler. İnsanlar çalışma, dinlenme ve eğlence gibi faaliyetler için uygun alanlar yaratma ihtiyacı hisseder. Bu, iş yerlerinden spor alanlarına, eğlence mekanlarına kadar geniş bir yelpazede çevresel düzenlemeyi gerektirir. Fiziksel ve psikolojik açıdan sağlık ihtiyaçları da önemlidir; yeşil alanlar, su özellikleri ve dinlendirici peyzajlar, bu ihtiyaçları karşılamak için tasarlanır.

Teknolojik ve ekonomik gelişmeler de insanların çevrelerini nasıl şekillendirdiklerini etkiler. İnsanlar, teknolojinin sunduğu fırsatları kullanarak yaşam alanlarını daha konforlu ve verimli hale getirirken, ekonomik faktörler, mekan kullanımı ve yerleşim düzeni gibi konularda belirleyici rol oynar.

Sonuç olarak, insanların çevrelerini şekillendirirken ihtiyaçlarına odaklanmaları, daha işlevsel, konforlu ve memnun edici bir yaşam sürdürme arayışlarından meydana gelir. Bu süreç, insanların fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde çevrelerini düzenlemelerini sağlar.

Solak (2017), insanların çevreleriyle etkileşimlerinde yaşadıkları mekanlara nasıl anlam yüklediklerini açıklamaktadır. Bu görüşe göre, bireyler sadece ev veya iş gibi dar anlamda mekanlarla değil, geniş anlamda kent gibi mekanlarla da etkileşim içindedirler ve bu mekanlara değer yüklerler. Bu etkileşim, sadece mekanların görsel veya sembolik özellikleriyle sınırlı değildir. İnsanlar, mekanları yorumlayarak, duygusal ve bilişsel süreçler vasıtasıyla aktif bir şekilde anlamlandırır.

Pløger'in (2001) belirttiği gibi, insanlar mekanları sadece görsel ve sembolik ilişkiler aracılığıyla yaşamakla kalmaz, ayrıca bu mekanları kendi yorumları, hisleri, algıları ve

hikayeleriyle zenginleştirirler. Mekanlar, bu süreçler sayesinde bireyler için kişisel ve önemli hale gelir.

Gierny (2000) ise, bir yerin fiziksel varlığının ötesinde, insanlar tarafından adlandırılması, kimliklendirilmesi ve tanımlanması yoluyla bir anlam kazandığını vurgular. Bu, mekanların sadece fiziksel yapılarından ibaret olmadığını, aynı zamanda insanların bu mekanlara yükledikleri anlamlar, deneyimler ve ilişkilerle şekillendiğini gösterir. Yani, bir mekanın gerçek değeri ve anlamı, insanların bu mekana nasıl yaklaştığı ve onu nasıl deneyimlediği ile belirlenir. Bu yaklaşım, mekanları insan deneyiminin bir ürünü olarak görür ve mekanın fiziksel özelliklerinin yanı sıra, kültürel, sosyal ve kişisel boyutlarını da önemser.

Rapoport'a (1990) göre, anlam, bir kentsel mekâna kimlik kazandıran ve o çevrede yaşayanlar tarafından doğrudan ifade edilemese de farkında olunan bir olguyu temsil etmektedir. Bu bağlamda, anlamın yalnızca modern hareketin işlevsel ve enstrümental yönlerinden ibaret olmadığını, aksine doğanın nasıl işlediğini algılamada merkezi bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

İnsanların çevreyle olan etkileşimleri, peyzaj mimarlığı için son derece önemlidir çünkü bu disiplin, insanların yaşadıkları ve etkileşimde bulundukları doğal ve yapay çevreleri tasarlama ve düzenleme sanatıdır. İnsan ihtiyaçları, peyzaj mimarlığının temel bir odak noktasını oluşturur, zira bu ihtiyaçlar, tasarlanan mekanların fonksiyonelliğini, erişilebilirliğini ve estetiğini doğrudan etkiler. Örneğin, insanların dinlenme, oyun, sosyal etkileşim ve fiziksel aktivite gibi ihtiyaçları, parklar, bahçeler ve rekreasyon alanları gibi mekanların nasıl tasarlandığını belirler. Ayrıca, peyzaj mimarları, çevresel sürdürülebilirlik, iklim değişikliğine uyum ve doğal kaynakların korunması gibi geniş çaplı toplumsal ihtiyaçları da göz önünde bulundurur. Bu nedenle, insan ihtiyaçlarını anlamak ve bunlara yanıt vermek, peyzaj mimarlarının yaratıcı ve işlevsel mekanlar tasarlamasında hayati öneme sahiptir. Bu yaklaşım, insanların çevreleriyle uyum içinde yaşamasını sağlar ve aynı zamanda çevresel, sosyal ve kültürel değerleri destekleyen sürdürülebilir ve anlamlı mekanların oluşturulmasına katkıda bulunur. Bu anlamda, kentsel yaşamın temel yapı taşı olan 'mahalle', hem fiziksel hem de sosyo-kültürel bir merkez görevi görür.

Mahalle, tarih boyunca insanların sadece yaşadıkları bir mekân olmaktan ziyade, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimlerin yoğun yaşandığı, kimliklerin ve toplumsal değerlerin şekillendiği dinamik bir alan olmuştur. Mahalle aynı zamanda, insanlık tarihinin

en eski yerleşim birimlerinden biri olarak, toplumların sosyal, kültürel ve mekânsal yapısını şekillendiren temel birimlerden biri olmuştur.

Bu çalışma, "Yaşanan Bir Yer Olarak Mahalle: Mahallenin Anlamı, Mekânsal Kurgusu ve Kodları" başlığı altında, mahallenin sadece fiziksel bir yapı bütünü olmadığı aynı zamanda içinde yaşayan insanlarla ve onların mekânla kurdukları ilişkilerle anlam kazanan sosyal bir dokuya sahip olduğunu ele almaktadır. Tezin merkezinde ise, insan-çevre ilişkisi ve mekân-yer ilişkisi yatmaktadır. İnsan-çevre ilişkisi bağlamında, mahallelerin nasıl bir sosyal etkileşim alanı oluşturduğu ve bireylerin çevreleriyle kurdukları ilişkilerin mahallenin karakterini nasıl şekillendirdiği üzerinde durulacaktır. Mekân-yer ilişkisi açısından ise, mahallenin sadece coğrafi bir konumdan ibaret olmayıp, içinde barındırdığı anlam katmanlarını, sembolik değerleri ve anlamsal bağlamıyla nasıl bir "yer" olma niteliği kazandığı ilerleyen kısımlarda incelenecektir.

Tez bu yönüyle mahalle kavramının çok boyutlu yapısını, içinde yaşayan insanlar ve mekânlar arasındaki etkileşimini ve bu etkileşimin sosyal, kültürel ve mekânsal sonuçlarını ele alarak, mahallenin sadece bir yaşam alanı olmanın ötesinde, toplumsal bir yapı olarak nasıl bir işlev gördüğünü ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, mahallenin mekânsal kurgusu ve kodları, mahalle sakinlerinin günlük yaşam pratikleri, mahalledeki sosyal ilişkilerin niteliği ve bu sosyal yapıların mekânsal organizasyona etkileri detaylı bir şekilde incelenecektir.

Mahallenin, fiziksel sınırlarından ziyade mahalle sakinlerinin yaşam tarzları, etkileşimleri ve anılarıyla şekillenen bir mekân olduğunu vurgulamak bu noktada oldukça önemlidir. Bu bağlamda, mahallelerin mekânsal ve sosyal yapısında son yıllarda meydana gelen değişimler, kentleşme süreçleri, ekonomik ve sosyal dinamiklerin mahalle yaşamı üzerindeki etkileri incelenecek. Kentsel dönüşüm, değişim ve yenilenme süreçlerinin mahallenin sosyal ve mekânsal dokusuna nasıl yansıdığı, bu değişimlerin mahalle sakinlerinin günlük yaşam pratiklerine ve sosyal ilişkilerine ne gibi etkiler yansıttığı ele alınacaktır. Bu geniş çerçevede, mahallenin insan hayatındaki yeri ve önemi, bireylerin mahalle içindeki etkileşimleri, mahallenin sosyal ve mekânsal dinamikleri ve bu dinamiklerin zaman içinde nasıl değiştiği ve dönüştüğü incelenerek, mahallenin karmaşık ve çok katmanlı yapısı anlaşılmaya çalışılacaktır. Tez, mahalle kavramının derinlemesine bir analizi ile, kentsel yaşamın bu önemli unsuru hakkında yeni bakış açıları sunmayı hedeflemektedir.

Mahallelerin, kentleşme süreçlerindeki evrimi ve toplumsal değişimdeki rolü, hem tarihsel bir perspektiften hem de günümüzün kentsel sorunlarına ışık tutacak şekilde ele alınacaktır. Mahallelerin sosyal yapıya, bireylerin yaşam kalitesine ve toplulukların gelişimine olan etkileri göz ardı edilemez. Bu bağlamda, farklı mahalle örnekleri üzerinden yapılan saha çalışmaları ve derinlemesine anketler, mahallelerin günlük yaşam pratikleri, sakinlerin kimlik ve aidiyet duyguları ve mahallelerin kentlerin genel yapısı içindeki yerinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Araştırma, mahallenin mekânsal yapısını ve insan-çevre etkileşimini, aynı zamanda bu mekanın "yer" olarak insanların yaşamlarındaki anlam ve önemini irdeler. Örneğin "mekan" kavramı, fiziksel yapıları ve çevresel özellikleri ifade ederken, "yer" kavramı, insanların bu mekanlara yükledikleri anlam, duygusal bağ ve kimlik oluşturma süreçlerini vurgular. Mahalle, bu iki kavramın kesişim noktasındadır yani hem fiziksel bir yapı hem de insanların günlük yaşamlarının, toplumsal ilişkilerinin ve kültürel etkileşimlerinin merkezi olarak görülmektedir.

Peyzaj mimarlığı, insan yaşamının doğal ve yapay çevrelerle olan karmaşık ilişkisini anlamak ve şekillendirmek için multidisipliner bir yaklaşım sunar. Bu disiplin, özellikle mahalle düzeyinde, insanlar ve çevreleri arasındaki etkileşimi derinlemesine inceleyerek, sürdürülebilir ve yaşanabilir alanların oluşturulmasına katkı sağlar. Bu tez, peyzaj mimarlığının mahalle-insan-çevre ilişkisini nasıl etkilediğini ve bu etkileşimin toplumsal, ekolojik ve estetik boyutlarını irdeleyecektir.

Mahalleler, peyzaj mimarlığının odaklandığı anahtar alanlardan biridir çünkü bu alanlar, toplumun sosyal ve kültürel yapısını doğrudan etkileyen mekânsal düzenlemeleri içerir. Peyzaj mimarları, mahallelerin tasarımında, insanların ihtiyaç ve tercihlerine yanıt veren, sosyal etkileşimi ve topluluk duygusunu teşvik eden, estetik ve fonksiyonel açıdan zengin mekanlar yaratma sorumluluğuna sahiptirler. Bu yaklaşım, mahalleleri sadece fiziksel mekanlar olarak değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerin, kültürel etkinliklerin ve toplumsal etkileşimlerin gerçekleştiği yaşayan organizmalar olarak görür.

Bu tezin temel araştırma problemi, mahallenin sosyal ve mekânsal dinamiklerinin peyzaj mimarlığı perspektifinden nasıl anlaşılacağı ve bu disiplinin, mahallelerin tasarımı ve gelişimi üzerinde nasıl etkili bir rol oynayabileceğidir. Peyzaj mimarlığı, sadece bitkisel ve doğal unsurların tasarımı ve yönetimiyle ilgilenmekle kalmaz, aynı zamanda insanların yaşadıkları çevrelerle olan ilişkilerini, sosyal ve kültürel dinamiklerini de göz

önünde bulundurur. Bu disiplin, mekanın fiziksel özelliklerinin ötesinde, mekanın kullanıcıları tarafından nasıl algılandığını, yaşandığını ve anlamlandırıldığını da kapsar.

Peyzaj mimarlığı, mahallelerin tasarımında kullanıcı merkezli bir yaklaşım benimseyerek, sakinlerin ihtiyaçlarına ve beklentilerine uygun, erişilebilir, güvenli ve çekici kamusal alanlar oluşturmayı hedefler. Bu yaklaşım, mahallenin fiziksel yapısını, sakinlerinin sosyal ve kültürel pratikleriyle bütünleştirerek, mahallelerin sadece yaşanılabilir değil, aynı zamanda sürdürülebilir ve esnek olmasını sağlar. Peyzaj mimarlığının mahalle tasarımındaki rolü, yeşil alanların, parkların, sokak mobilyalarının, yaya yollarının ve diğer kamusal mekan unsurlarının planlanması ve uygulanmasını içerir. Bu unsurlar, mahalle sakinlerinin günlük yaşam kalitesini artırma ve mahallenin sosyal ve kültürel dokusunu güçlendirme potansiyeline sahiptir.

Çalışma, mahallelerin mekânsal kurgusu ve kodlarını, kentsel planlama, mimarlık, sosyoloji ve çevre psikolojisi disiplinlerinin sentezlenmiş bakış açısıyla ele alır. Mahallelerin insanlar üzerindeki sosyal ve çevresel etkileri hem nitel hem de nicel araştırma yöntemleriyle değerlendirilecektir. Farklı mahalle örnekleri üzerinden yürütülen saha çalışmaları ve mülakatlar, bu mekanların günlük yaşam pratiklerinde mahallelerin kentin genel yapısı içindeki yerinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Bu tezde, mahallelerin peyzaj mimarlığı yaklaşımıyla nasıl yeniden düşünülebileceği ve tasarlanabileceği sorusu üzerinde durulacaktır. Araştırma, mahallelerin tasarımında peyzaj mimarlığının rolünü, bu disiplinin mahallelerin sosyal ve mekânsal dinamiklerine nasıl katkıda bulunabileceğini ve mahallelerin sürdürülebilir, esnek ve insan odaklı tasarımının nasıl gerçekleştirilebileceğini ele alacaktır. Ayrıca, mahallelerin dönüşümünde peyzaj mimarlığının nasıl bir etki yaratabileceği ve bu dönüşümün mahalle sakinlerinin yaşam kalitesine nasıl katkıda bulunabileceği incelenecektir.

Bu tezin temel araştırma problemi, modern kentsel yaşamda mahallenin rolünü ve önemini anlamak ve açıklamaktır. Mahalle hem fiziksel bir mekan hem de sosyal bir yapı olarak ele alınacaktır. Araştırmanın odak noktası, mahallelerin kentsel yaşam içinde nasıl bir mekânsal kurguya ve sosyal kodlara sahip olduğu ve bu özelliklerin mahalle sakinlerinin günlük yaşam pratikleri, sosyal ilişkileri ve çevresel etkileşimleri üzerindeki etkileridir. Ayrıca, mahallelerin kentsel dönüşüm ve toplumsal değişim süreçlerinde nasıl bir rol oynadığı ve bu rollerin sürdürülebilir kentsel gelişim üzerindeki potansiyel etkileri de araştırmanın kapsamındadır.

Tez, Lefebvre (2014)'ün Mekânsal Üçlüsü'nü temel alarak mekânsal düzenlemelerin insanlar ve toplumlar üzerindeki etkisini anlamak ve sürdürülebilir şehir planlaması ve peyzaj tasarımı çözümleri geliştirmek için bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, mahallenin fiziksel yapısı ve mekânsal kurgusunu detaylı bir şekilde incelemeyi, aynı zamanda bu fiziksel mekanların sosyal ve duygusal boyutlarına odaklanmayı hedefler. Mahallelerin, kent yaşamının kalitesi üzerindeki etkileri, sakinlerin çevreye olan tutumları ve topluluklar arası etkileşimler, bu yaklaşımın merkezinde yer alacaktır.

Bu araştırma, mahallelerin peyzaj mimarlığı perspektifinden incelenerek, aşağıdaki sorulara yanıt arayacaktır:

- Peyzaj mimarlığı, mahallelerin tasarım ve planlamasında nasıl bir rol oynar?
- Fiziksel tasarımının dışında, peyzaj mimarlığı mahallelerin sosyal ve kültürel yapısını nasıl etkiler?
- Mahallelerde topluluk duygusu ve aidiyet hissini pekiştirmek için peyzaj mimarlığı nasıl kullanılabilir?
- Yer duygusu, mahallenin mekansal kurgusunu nasıl şekillendirir veya etkiler?
- Bir mahallenin sunmuş olduğu fiziksel, sosyal ve anlamsal özelliklerin başarısı, topluluk duygusunu etkiler mi?
- Mahallenin, mahalleli ile bağ kurmasına olanak tanıyan mekânsal özellikleri nelerdir?
- Toplumda mahalle ve mahalleli olma kavramlarının yeri ve önemi nedir?

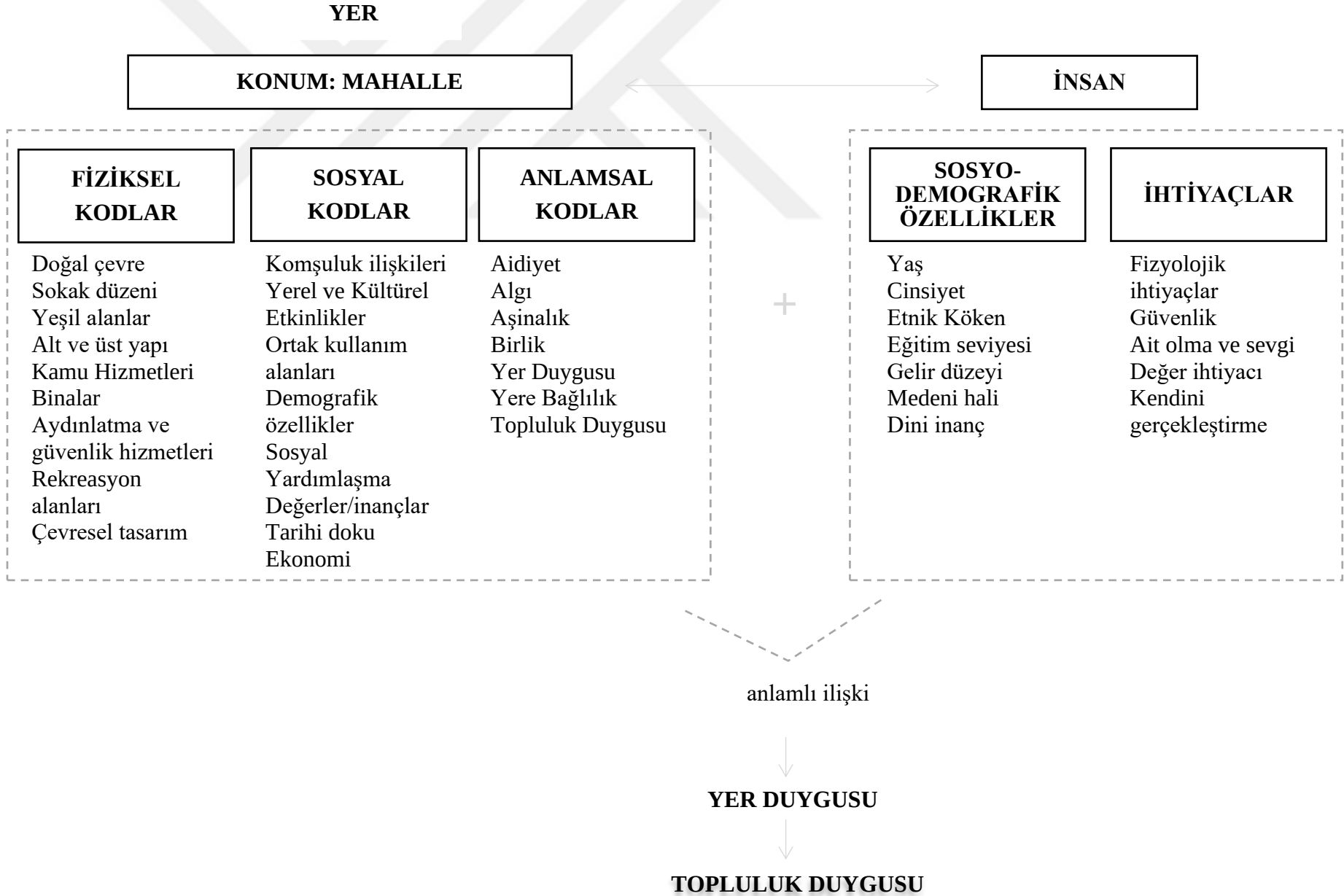
Bu sorular, araştırmanın ana hatlarını belirleyerek, mahallelerin peyzaj mimarlığı perspektifinden tasarlanacağı üzerine kapsamlı bir analizinin yapılmasını sağlayacak ve mahallelerin tasarımı ve gelişiminde peyzaj mimarlığının rolü ve önemini ortaya koyacaktır. Çalışmanın birinci bölümünde, çevre ve insan ilişkisi bağlamında, kentsel açık mekanların incelenmesi ele alınmıştır. Bu bölümde, yer duygusu, topluluk duygusu ve çevre-mekan ilişkisi kavramları, mahalle özelinde derinlemesine incelenmiştir. Ayrıca, bu kavramların kullanıcıların gereksinimleriyle olan ilişkisi detaylı bir şekilde irdelenmiştir. Bu inceleme, mekanın nasıl kullanıldığını ve kullanıcıların mekanı nasıl algıladığını anlamak açısından önemlidir.

Çalışmada, yer ve topluluk duygusunun, kentsel mekanlar ve kullanıcı üzerindeki etkileri özellikle vurgulanmıştır. Mahalleler, insanların günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirdikleri, sosyal etkileşimde bulundukları ve topluluk duygusunu deneyimledikleri önemli mekanlardır.

Bu bölümde, mahallelerdeki açık mekanların, kullanıcıların ihtiyaçlarına ne derecede yanıt verdiği ve bu mekanların yer ve topluluk duygusunu nasıl pekiştirdiği analiz edilmiştir. Genel bilgiler bölümünde her başlık altında ele alınan kavramlar, model geliştirme sürecine dahil edilerek, literatür çalışmasının sonunda bütüncül bir model ortaya konmuştur.

Bu doğrultuda araştırmanın teorik çatkısı (Şekil 1) de ortaya koyulmuştur.

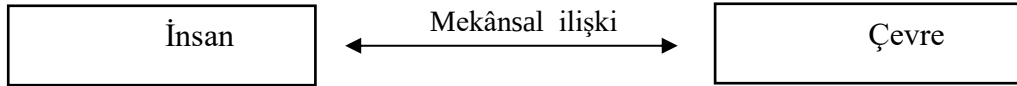
Şekil 1. Araştırmanın teorik çatkısı

1.2. İnsan-Çevre İlişkisi

İnsan, varoluşundan itibaren çevreyle karşılıklı etkileşim içindedir. Bu etkileşim insanın ihtiyaç ve isteklerinin sonucu olarak çevresini şekillendirmesinden ve çevrenin de insanı şekillendirmesiyle oluşan bir dinamiktir. İnsan ve çevre etkileşiminin sonucunda “mekân” ortaya çıkar (Canter,1977).

Çevre psikolojisi alanında öncü isimlerin başında gelen David Canter, insan-çevre ilişkisi üzerine görüşleri, insanların çevreleriyle nasıl etkileşime girdiklerini ve bu etkileşimin insan davranışları üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik önemli araştırmalar yapmıştır. Onun araştırmaları, insanların çevreleriyle olan etkileşimlerinin sadece fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal boyutları da içerdiğini vurgular.

Canter, "Çevre ve insan davranışları arasında karşılıklı bir etkileşim vardır; insanlar çevrelerini şekillendirirken, çevre de insan davranış ve algılarını şekillendirir" şeklinde bir görüşe sahiptir. Bu ifade, onun insanların çevrelerini nasıl algıladıkları ve bu algıların davranışlarını nasıl etkilediği üzerine kuruludur. İnsanların mekanları anlamlandırma biçimleri, onların bu mekanlarda nasıl hareket edeceklerini ve mekanı nasıl kullanacaklarını da etkiler.

Şekil 2. İnsan-Çevre-Mekân İlişkisi Canter (1977)'dan geliştirilmiştir.

Sonuç olarak, Canter'in insan-çevre etkileşimi üzerine çalışmaları, çevrenin sadece bir arka plan olmadığını, aksine insan davranışlarının ve toplumsal etkileşimlerin ayrılmaz bir bütünün parçası olduğunu vurgular. Bu bağlamda, insanlar ve çevreleri arasındaki bu etkileşim hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli sonuçlar doğurur.

İnsan-çevre arasındaki etkileşimi anlatırken insana ait özellikler ve çevre özelliklerinin birbirinden ayrılamayacağını ifade eden Özbilen (1982), bunun nedenini, insanın devamlı olarak çevresi ile karşılıklı ilişki içinde olmasına bağlamıştır. Erman (2017) ise insan ile çevre arasındaki ilişkinin mekânsal olduğunu açıklayarak bu düşüncüyü desteklemiştir.

Çevre, yer, mekân kavramları birçok bilim alanında ortak olarak ele alınan kavramlar olmasına rağmen farklı disiplinlerin ilgi odağı olmuştur. “Bir coğrafyacı için “yer”, yeryüzü

şekillerini ve iklimi ifade ederken, bir psikolog için çevre, insan ve onun kişisel özelliklerini, bir sosyolog için çevre, sosyal organizasyon ve sosyal üretimi tanımlarken, bir mimar için fiziksel, sosyal ve davranışsal çevreyi ifade etmektedir” (Erdönmez, 2014). Bu bağlamda Lang (1987) çevreyi 4 ayrı grupta incelemiştir. Bunlardan ilki; fiziksel çevredir. Lang’a göre fiziksel çevre coğrafi alanlardan oluşur. İkincisi sosyal çevredir; gruplar arası organizasyonlardan oluşur. Üçüncü olarak; insan kafalarındaki imgelerden oluşan psikolojik çevredir. Dördüncü ve son olarak karşımıza çıkan ise insanların tepki verdiği davranışsal çevredir (Gibson, 1968).

Tablo 1. Lang (1987)’ın çevre tanımı (Lang 1987’den geliştirilmiştir.)

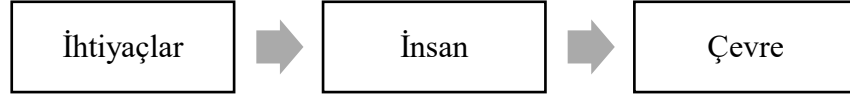
Çevre Kategorisi	Tanımı	Açıklama
Fiziksel Çevre	Coğrafi alanlardan oluşur.	Doğal ve yapay fiziksel yapılar dahil olmak üzere çevremizdeki fiziksel alanları kapsar.
Sosyal Çevre	Gruplar arası organizasyonlardan oluşur.	İnsanların bir arada yaşadığı ve etkileşimde bulunduğu sosyal yapıları ifade eder.
Psikolojik Çevre	İnsan kafalarındaki imgelerden oluşur.	Bireylerin zihinlerinde oluşturduğu, algıladığı veya hayal ettiği çevreyi tanımlar.
Davranışsal Çevre	İnsanların tepki verdiği çevredir.	Bireylerin çevrelerine verdikleri tepkileri ve bu tepkilerin sonucunda oluşan etkileşimleri içerir.

Tablo, Lang (1987) tarafından tanımlanan dört farklı çevre kategorisinin detaylı açıklamasını içermektedir. Bu dört kategori, çevre ve insan etkileşiminin farklı boyutlarını temsil eder ve peyzaj mimarlığı, mahalle planlaması gibi alanlarda bu etkileşimleri anlamak ve ele almak açısından önemlidir. Her kategori, çevrenin insan deneyimi üzerindeki etkisini farklı bir perspektiften ele alır.

İnsanların çevreyle etkileşimi, onları diğer canlılardan ayırdığı gibi, birbirlerinden de farklı kılar. Bunun nedeni, her bireyin isteklerinin ve ihtiyaçlarının farklılık göstermesidir.

Kentsel açık alanların tasarımı, insanların hem fiziksel hem de ruhsal ihtiyaçlarına (barınma, eğlenme, dinlenme, ulaşım) uygun olacak şekilde gerçekleştirilmelidir. Başarılı kentsel açık alanların oluşturulabilmesi, kullanıcıların ihtiyaç ve gereksinimlerinin

karşılanmasına dayanmaktadır (Marcus & Francis, 1997). İnsan ve çevre arasındaki ilişki, kültürel, fiziksel ve algısal değişkenlerin karşılıklı etkileşimlerinin bir sonucudur. Bu etkileşim sonucunda insanlar, gereksinimlerine ve beklentilerine uygun olarak çevrelerine uyum sağlarlar (Erdönmez, 2014). Bu doğrultuda, insanların ihtiyaçları, çevrelerini şekillendiren en temel unsurlardan biridir.

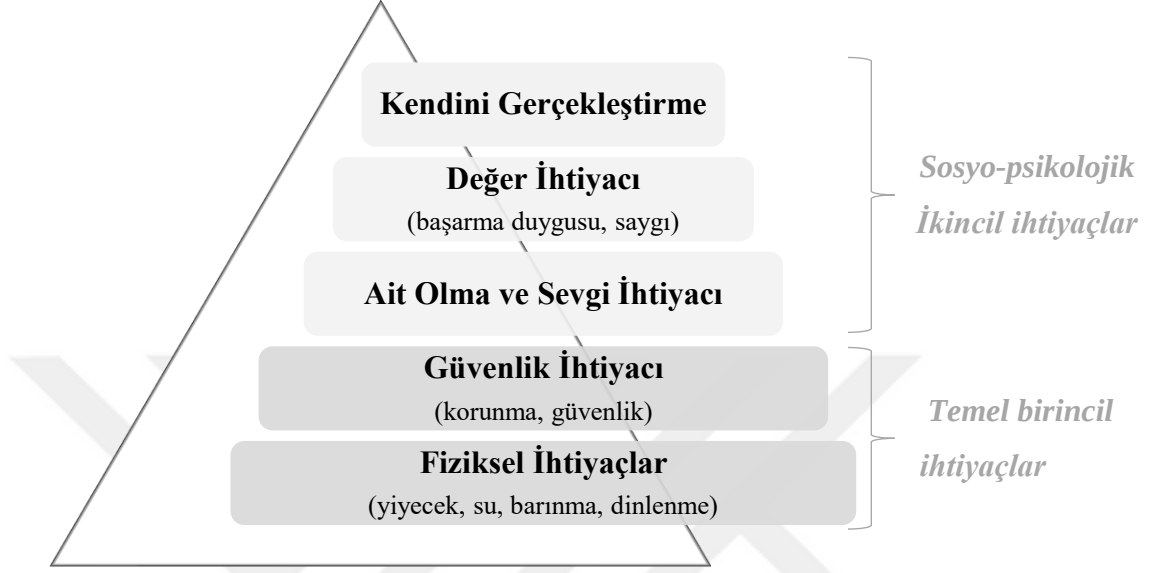
Şekil 3. İnsan-Çevre İlişkisinde İhtiyaçların Etkisi (İmamoğlu 1970’den geliştirilmiştir)

Son yüzyılda farklı araştırmacılar tarafından insan ihtiyaçlarına yönelik kuramlar geliştirilmiştir. Araştırmacılar insan ihtiyaçlarını farklı kategorilere göre sınıflandırmışlardır. Bunlardan bazıları;

- a) İhtiyaçların doğuştan insanın içinde olduğunu- Hull (1943) ve Deci ve Ryan (2000)
- b) İhtiyaçların zaman içerisinde öğrenildiğini- Murray (1938) ve McClelland (1965)
- c) İhtiyaçların psikolojik (güç vb.) bir yapıya sahip olduğunu- Murray (1938)
- d) İhtiyaçların fizyolojik (yiyecek, vb.) yapıya sahip olduğunu tanımlamışlardır. - Hull (1943)

Bütün bu kavramlara karşılık olarak ise Maslow (1954), insan ihtiyaçlarının hem fizyolojik hem de psikolojik bir bileşimden oluştuğunu ileri sürmüştür (Eker, 2019). Amerikalı bir psikolog olan Abraham Maslow tarafından 1954 yılında geliştirilen bu kuram insan ihtiyaçlarına ait temel bilgiler içermektedir. İnsan çevre etkileşiminde insanın davranış temelini ihtiyaçların oluşturduğunu düşünen Maslow’a göre ihtiyaçların bir hiyerarşik düzeni vardır. Maslow, insan ihtiyaçlarını belirli bir önem sırasına göre hiyerarşi içerisinde yerleştirerek açıklamıştır. Piramit şeklinde olan ihtiyaçlar hiyerarşisi, aşağıdan yukarıya doğru sıralanmıştır. Maslow’a göre bir basamaktan diğer basamağa geçmek için, içinde bulunulan basamaktaki ihtiyaçların insanı belirli bir oranda karşılamış olması gerekmektedir. Bu ihtiyaçlar karşılandıktan sonra bir üst basamağa geçilebilir. Maslow’un ihtiyaçlar konusundaki öncelik sırasına göre hazırlamış olduğu “insan ihtiyaçları hiyerarşisi” ne baktığımız zaman ilk sıralarda fiziksel ihtiyaçların daha sonra ise güvenlik ihtiyaçlarının yer aldığını görüyoruz. Bu ihtiyaçlardan hemen sonra ise üçüncü sırada yer alan “sevgi”

ihtiyacımız gelir. Bu kategori “arkadaşlık, aile, güven, kabul, mahremiyet, sevgi duymak ve sevgi duyulmak” gibi konuların ele alındığı bir basamaktır.

Şekil 4. Maslow'un insan ihtiyaçları piramidi (1954)

Buradan anlayacağımız üzere birincil temel ihtiyaçlarımızdan sonra sosyo-psikolojik ihtiyaçlarımızın geldiğini görüyoruz. Yani insan-çevre etkileşiminde araştırmaya devam ederken, sadece fiziksel ihtiyaçlarımızın karşıladığı değil aynı zamanda anlamlandırdığımız, mekan ile duygusal bağ kurduğumuz yerlerde bir aidiyet duygusu hissederiz. “Eisenhauer vd. (2000) yer duygusunun sosyal bir olgu olduğunu ifade etmiş ve insanların sosyal ve kültürel deneyimleri aracılığıyla çevreye anlam verdiğini belirtmiştir” (Özkan & Özkan, 2020).

Peyzaj mimarlığı, insan-çevre etkileşimini şekillendiren temel bir disiplin olarak çevresel tasarım ve planlamada insan ihtiyaçlarına odaklanarak hem fiziksel hem de sosyal çevrelerin iyileştirilmesine katkıda bulunur. Bu bağlamda Maslow’un insan ihtiyaçları hiyerarşisine göre mahalleyi ele alırsak; mahalle düzeyinde peyzaj mimarlığının uygulanması, toplulukların sosyal yapısını güçlendirdiğini öngörebiliriz. Mahallenin çevresel kalitesi, sakinlerin fiziksel sağlığını doğrudan etkiler. Bunun nedeni mahallenin, temel fizyolojik ihtiyaçların karşılandığı yer olmasıdır. Örneğin, yeşil alanların ve parkların varlığı hem fiziksel aktiviteyi teşvik eder hem de zihinsel sağlığı destekler, stresi azaltır.

Aynı zamanda, mahalle güvenlik ihtiyacını karşılayan bir yerdir. İyi planlanmış ve bakımlı bir altyapı, doğal afetlere ve çevresel risklere karşı koruma sağlar. Mahalledeki güvenlik ve istikrar, sakinlerin psikolojik refahını artırır ve bir güvenlik duygusu yaratır.

Sosyal etkileşim ve topluluk duygusu açısından mahalleler, insanların birbirleriyle bağ kurduğu ve sosyal ağlarını geliştirdiği yerlerdir. Komşuluk ilişkileri, sosyal destek sistemleri ve topluluk etkinlikleri, bireylerin ait olma ve sevgi ihtiyaçlarını karşılar. Bu etkileşimler, topluluk içindeki dayanışmayı ve birlikte çalışma ruhunu güçlendirir.

Mahalle, aynı zamanda bireylerin saygınlık ve özsaygı ihtiyaçlarını karşılayan bir platform olarak işlev görür. Çevresel sorumluluk, sürdürülebilirlik girişimleri ve yerel katılım, bireylerin toplum içindeki statüsünü ve kendilerine olan saygılarını artırır. Bu tür faaliyetler, bireylerin mahallelerine ve genel olarak topluma olan katkılarını vurgular.

Son olarak, mahalle, kendini gerçekleştirme ihtiyacının karşılandığı bir yerdir. Burada bireyler, doğa ile etkileşim ve çevresel eğitim yoluyla kişisel gelişimlerini sürdürebilirler. Mahalledeki çevresel projeler ve aktiviteler, bireylerin yaratıcılıklarını ve yeteneklerini ifade etmelerine olanak tanır.

Bu bağlamda, mahalle, insan-çevre etkileşiminin somut bir örneği olarak, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamada ve topluluk içindeki rollerini şekillendirmede kritik bir rol oynar. Mahalleler, bireylerin çevreyle olan ilişkilerini günlük yaşamlarında nasıl deneyimlediklerinin ve bu ilişkilerin toplumsal ve bireysel düzeyde nasıl yankılandığının canlı birer temsilcisidir.

Whyte'in (1980) ve Gehl'in (1987) çalışmalarındaki bulgular, mahalle düzeyinde ve peyzaj mimarlığı uygulamalarında büyük önem taşır. Whyte, sosyalleşme imkanı sunan mekanların en çok kullanıldığını belirtirken, Gehl ise seçmeli ve sosyal etkinliklerin önemini vurgulamıştır. Bu bilgiler, mahallelerin ve kentsel açık alanların tasarımında dikkate alındığında, bu mekanların sakinlerin sosyal etkileşimini ve topluluk duygusunu artırma potansiyelini göstermektedir (Özkan, 2011).

Mahalle düzeyinde, peyzaj mimarlarının amacı, insanların günlük yaşamlarında doğrudan etkileşimde bulundukları mekanları tasarlamak ve düzenlemektir. Bu mekanlar, parklar, sokaklar, meydanlar ve yeşil alanlar gibi hem zorunlu hem de seçmeli etkinliklere ev sahipliği yapabilir. Gehl'in belirttiği gibi, bu mekanların fiziksel özellikleri, insanların bu alanlarda geçirdiği zamanın kalitesini ve çeşitliliğini doğrudan etkiler. İyi tasarlanmış, erişilebilir ve çekici kentsel açık alanlar, insanları dışarı çıkarmaya teşvik eder ve seçmeli etkinliklerle sosyal etkileşim fırsatlarını artırır.

Peyzaj mimarlığında, mahallelerin sosyal dokusunu güçlendirmek ve topluluk duygusunu desteklemek için bu tür mekanların tasarımı hayati önem taşır. Mahalle sakinlerinin ihtiyaçlarını ve tercihlerini anlamak, etkileşim ve sosyal bağları güçlendirecek tasarımlar yapmak için temel bir adımdır. Örneğin, çocukların oyun alanları, yetişkinler için dinlenme ve sohbet alanları veya yaşlılar için erişilebilir yürüyüş yolları, farklı yaş grupları ve ihtiyaçlara hitap edebilir.

Sonuç olarak, Whyte ve Gehl'in çalışmaları, mahalle düzeyinde ve peyzaj mimarlığı uygulamalarında, insanların sosyal etkileşimini ve topluluk içindeki bağlarını güçlendirecek şekilde kentsel açık alanların nasıl tasarlanması gerektiği konusunda değerli içgörüler sunmaktadır. Bu, mekanların sadece fiziksel özelliklerinin ötesinde, insanların sosyal ihtiyaçlarına yanıt vermesi gerektiğini gösterir.

Oktay (2011) de kent kimliğinin güçlenebilmesini sadece fiziki olanaklara değil aynı zamanda yaşamı da içine alarak değerlendirmenin doğru olduğunu belirtmiştir. Başka bir ifadeyle doğa karşısında insan tavrını, salt fiziksel sonurgulara bakarak değerlendirmek yeterli değildir; yaşam süreçlerini, düşünce sistemleriyle birlikte irdelemek gerekmektedir. Burada fiziki çevre ile toplumsal içeriği birbirinden koparmayan bir tasarım sürecinin ve toplumsal örgütlenmenin geliştirebilmesi temel amaç olarak vurgulanmalıdır (İncedayı, 2004). Bu bağlamda insan-çevre ilişkisini incelerken salt fiziki yapısı değil, sosyal ve algısal boyutlarını da ele almak gerekmektedir. Araştırmanın bundan sonraki bölümünde mahalle birimi "mekan ve yer", "yere bağlılık" ve "topluluk duygusu" boyutları üzerinden ele alınacaktır.

1.3. Mekan ve Yer Kavramı

İnsanın mekân kurma isteği, ihtiyaçları var olduğu sürece devam eder. Var olan çevre koşullarını kabul etmek yerine, mevcut koşulları etkin girişimler ile denetleyerek, bu konuda çaba harcayarak, kendi tasarladığı öğelerle çevresini değerlendirebilen, düzenleyebilen, yeni ve yapay çevreler oluşturabilmeyi hedefleyen, davranış biçimiyle de bunu gerçekleştiren, tüm canlılar arasında yalnızca insandır (İzgi, 1999).

Türk Dil Kurumu'na göre mekân, "yer, bulunulan yer, ev, yurt ve uzay" gibi anlamlara gelmektedir. Yer ise, "bir şeyin veya bir kimsenin kapladığı ya da kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân" olarak tanımlanmaktadır. İki kavram da birbiri anlamında kullanıldığında durum karışık bir hal almaktadır. Bu araştırma kapsamında mekan ve yer

arasındaki ilişkiye vurgu yapılarak, mekan ve yer kavramlarının birbirinden farkı anlatılacaktır.

Mekan ve yer kavramları irdelendiğinde Türkçede net bir şekilde kavramsal ayrımın olmadığını görürüz. Oysa İngilizcede “space” ve “place” olarak, iki kavramın farklılığı net bir şekilde anlatılmaktadır. Tuan (1977), mekânı (space), sınırları belirlenmiş bir bölge olarak tanımlarken, bu alan içinde belirli ihtiyaçların karşılandığı, anlam kazanan özel alanları ise yer (place) olarak ifade etmiştir.

Cresswell’e (2004) göre, yer, "insanların ilişki kurdukları ve anlam yükledikleri konumlar" olarak tanımlanır. Bu bağlamda yer, insanların kullandığı, deneyimlediği ve anlam kazandırdığı mekânın bir parçasıdır. Mekâna anlam ve değer yüklenmesiyle birlikte, mekân yer haline gelir. Yani, yer sadece fiziksel bir kavram değil, aynı zamanda psikolojik ve etkileşimli bir boyut da taşır (Özkan, 2017).

Mekan denilince genellikle ilk aklımıza gelen şey ortamın fiziksel özellikleridir. Yer kavramı ise daha soyut bir anlamı barındırır. Norberg-Schulz, "yer"i (place) de bir "şey" olarak ele alır ve "yer"ler ayırt edici bir karakteri olan ve hayatın karşılık bulduğu mekanlardır şeklinde tanımlar” (Çoban, 2016). Mekanlar, insanların onları nasıl kullandığı, onlarla nasıl etkileşime girdiği ve onlara ne anlam yüklediği ile "yerlere" dönüşür (Canter,1977).

Şekil 5. Mekan-Yer İlişkisi (Canter,1977’den geliştirilmiştir)

Canter'a göre, "mekan" ve "yer" arasındaki ayrım, bu terimlerin insan etkileşimleri ve algıları bağlamında nasıl kullanıldığına dayanır. Canter'ın bu ayrımı, mekanın sadece fiziksel özelliklerinden daha fazlasını kapsadığını gösterir. Canter (1977) yeri üç parçalı bir modelde ifade etmektedir (Şekil 6);

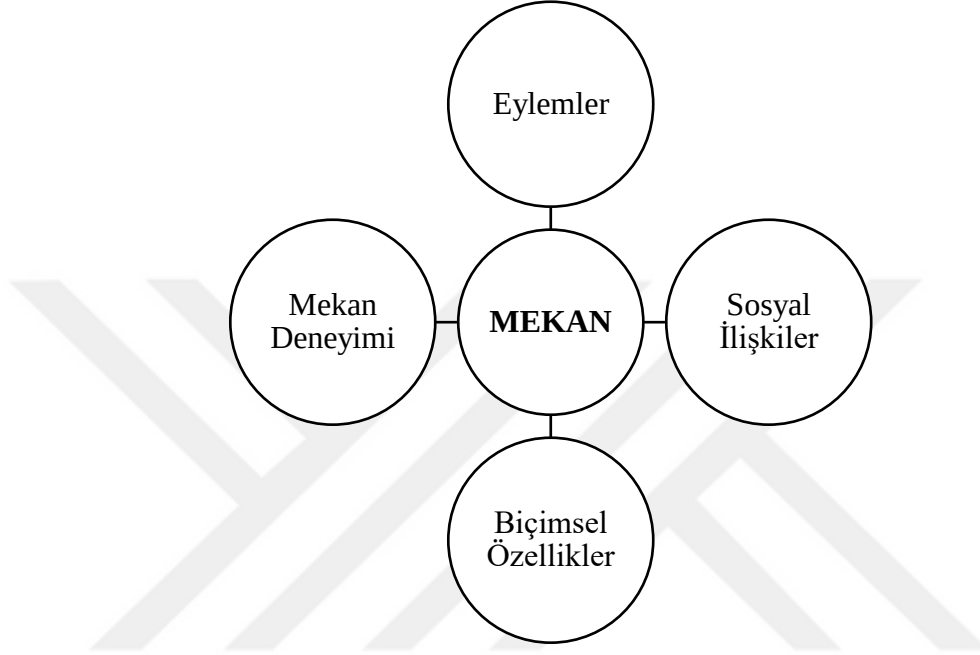
Şekil 6. Yerin tanımı (Canter 1977'den geliştirilmiştir).

Yukarıdaki şekil, Canter'ın yer kavramını üç ana bileşenin birleşimi olarak anlatır. Bu bileşenler "Çevre", "Eylemler" ve "Anlam" olarak tanımlanır ve bunların kesişim noktasında "Yer" oluşur. Bu model, yerin sadece fiziksel bir alan olmadığını, aynı zamanda orada yapılan aktiviteler ve bu aktivitelere yüklenen anlamlarla şekillenen dinamik bir kavram olduğunu vurgular. Canter'ın modeli, mahalle tasarımı ve planlamasında insan odaklı bir yaklaşım benimsemek için bize bir yol gösterir; burada fiziksel çevrenin iyileştirilmesi kadar, sakinlerin sosyal etkileşimlerini ve mekana duygusal bağlarını destekleyen unsurlara da önem verilmesi gerektiğini hatırlatır.

Daha sonra Canter 1996'da mekanı yeniden tanımlamıştır. Canter mekanı birbirleriyle ilişkili dört yüzey üzerinden adlandırmıştır. Bunlar:

1. İşlevsel farklılaşma (functional differentiation): eylemler
2. Yerin amaçları (place objectives): sosyal ilişkiler ve kültürel anlamlar
3. Etkileşim düzeyi (scale of interaction): farklı düzeylerdeki mekânlara yönelik deneyimin çeşitliliği
4. Tasarım boyutu (aspects of design): mekânın biçimsel özellikleri şeklindedir.

Bu dört yüzey, mekanın nasıl algılandığını, işlev gördüğünü ve kullanıcıları üzerindeki etkilerini anlamamızı sağlar. Şekil 6'da bu dört yüzeyin birleşimi, Canter'a (1977) göre, bir mekanın tam ve kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Bu dört yüzeyin merkezinde "Mekan" yer alır, bu da mekanın bu dört yüzeyin birleşimiyle tanımlandığını ve anlam kazandığını simgeler (Şekil 7).

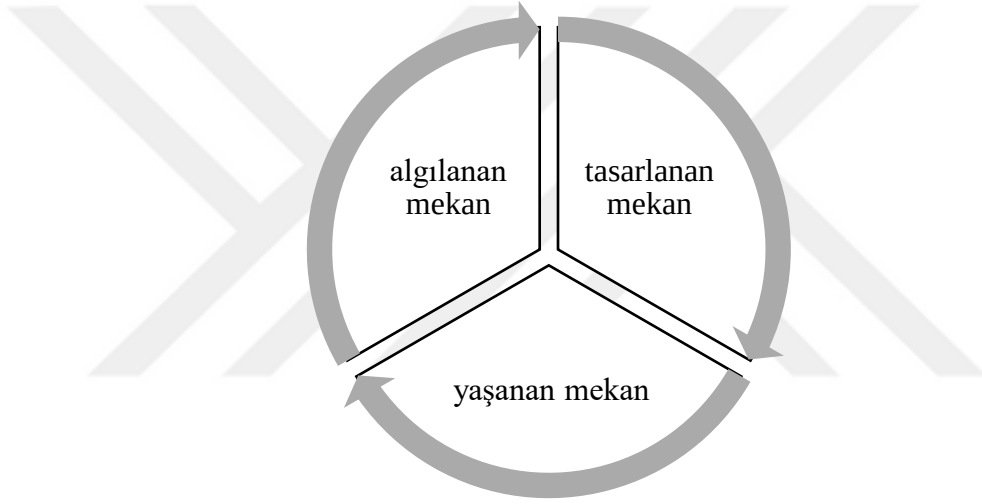
Şekil 7. Mekan kavramı (Canter, 1977'den geliştirilmiştir)

Canter (1977)'in dört yüzey modeliyle mahalleye bakıldığında, mahallenin sadece mekansal bir birim değil, aynı zamanda içinde yaşayan insanların eylemleri, sosyal ilişkileri, deneyimleri ve bu mekana yükledikleri anlamlarla şekillenen karmaşık bir sosyal yapı olduğu anlaşılır. Bu model, mahallelerin planlanması ve geliştirilmesinde, insan merkezli, çok boyutlu ve kapsamlı bir yaklaşım benimsemek için bize yol gösterir.

Aristoteles'e göre ise mekân, bir şeyin etrafının başka bir şeyle sarılması anlamını taşımaktadır; bu yaklaşıma göre mekân içi boş, soyut anlam içeren bir kavram değil çevreleyen bir unsurdur (Hisarlıgil, 2008).

Henri Lefebvre'in (2014) mekansal üçlüsü, mekanın üretimi ve toplumsal mekanın nasıl anlaşılması gerektiği üzerine önemli bir teoridir. Bu teori, mekanın nasıl hem üretildiğini hem de toplumsal ilişkileri nasıl şekillendirdiğini ve yansıttığını açıklamaya çalışır.

Lefebvre(2014)'e göre mekân, toplumsal bir ürün olup üç boyutta ele alınabilir: algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekânlar. Bu üç tür mekân, sabit bir ilişkiye sahip olmamakla birlikte, tarihsel bağlamda farklı özellikler ve içeriklere sahiptir (Usta, 2020). Lefebvre'nin mekân anlayışı, zamanla mekânsal üretimin üç farklı boyutunu kapsayacak şekilde yeniden kavramsallaştırılmıştır: mekânsal pratikler, mekân temsilleri ve temsil mekânları (Lefebvre, 2014). Mekânsal pratikler, toplumun gündelik yaşamında algıladığı mekânlarla ilgilidir; mekân temsilleri, soyut olarak planlanan mekânları ifade ederken, temsil mekânları ise günlük yaşamda deneyimlenen yerlerdir. Bu yaklaşımla kentsel mekân, onu deneyimleyen ve kullanan bireyler tarafından imgeler ve semboller aracılığıyla doğrudan anlaşılır ve sözsüz yollarla yorumlanır (Erdönmez, 2014).

Şekil 8. Lefebvre(2014)'in mekansal üçlüsünden geliştirilmiştir.

1. Algılanan Mekan (Perceived Space): Bu alan, günlük yaşamda kullanılan ve deneyimlenen fiziksel mekanı temsil eder. Örneğin, şehirlerdeki sokaklar, binalar ve parklar gibi mekanlar ve bu mekanların nasıl kullanıldığı bu kategoride değerlendirilir.
2. Tasarlanan Mekan (Conceived Space): Bu, şehir planlayıcıları, mimarlar ve diğer profesyoneller tarafından tasarlanan ve düzenlenen mekanı ifade eder. Haritalar, planlar ve tasarımlar bu alana girer.
3. Yaşanan Mekan (Lived Space): Bireylerin mekanı nasıl algıladıkları, ona anlam yükledikleri ve mekan üzerinden kendi kültürel ve kişisel deneyimlerini nasıl ifade ettikleri ile ilgilidir. Bu, mekanın sanat, edebiyat ve sosyal pratikler aracılığıyla kişisel ve kolektif olarak nasıl deneyimlendiğini kapsar.

Lefebvre(2014)'in mekansal üçlüsü, peyzaj mimarlarına ve mahalle tasarımcılarına, tasarladıkları mekanların nasıl algılandığını, düşünüldüğünü ve yaşandığını daha iyi anlama ve kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayacak mekanlar yaratma konusunda rehberlik edebilir. Bu kavramlar, mekanın toplumsal ve kültürel bir ürün olduğunu vurgulayarak daha kapsamlı bir tasarım yaklaşımı sunar. Lefebvre(2014)'nin mekansal üçlü mahalle kavramıyla ilişkilendirerek açıklamak istersek;

- Algılanan Mahalle (Perceived Neighborhood): Mahalle sakinlerinin mahalleyi nasıl algıladığını ve deneyimlediğini ifade eder. Bu, mahalledeki sokaklar, parklar, binalar, yeşil alanlar ve diğer mekanları kapsar. Mahalle sakinlerinin günlük yaşamları içinde nasıl gördükleri ve hissettikleri önemlidir.
- Düşünülen Mahalle (Conceived Neighborhood): Mahalle tasarımının soyut kavramlarını ve planlarını ifade eder. Mahallede hangi tür binaların olacağı, yeşil alanların düzenlemesi, yolların düzeni gibi unsurlar bu boyuta aittir. Mahalle tasarımı, düşünülen mahalledeki hedefleri ve amaçları içerir.
- Yaşanan Mahalle (Lived Neighborhood): Mahalle sakinlerinin günlük yaşamları içinde mahalleyi nasıl deneyimlediğini ifade eder. Bu, mahalle sakinlerinin evlerinden çıktıklarında mahallelerindeki kamusal alanları nasıl kullandıkları, etkileşimler ve deneyimlerini içerir.

Bu üç boyut, mahalle tasarımının karmaşıklığını ve toplumsal açıdan anlamını vurgular. Bir mahalle sadece fiziksel mekanlardan ibaret değildir, aynı zamanda insanların yaşamlarını, ilişkilerini ve toplumsal etkileşimlerini şekillendiren bir yerdir. Bu nedenle mahalle tasarımı, algılanan, düşünülen ve yaşanan mahalleleri dikkate almalı ve sakinlerin ihtiyaçlarını ve beklentilerini göz önünde bulundurmalıdır. Bu yaklaşım, daha iyi tasarlanmış, sürdürülebilir ve toplumsal olarak işlevsel mahallelerin oluşturulmasına yardımcı olabilir.

Tablo 2. Lefebvre(2014)'in mekansal üçlüsü ve peyzaj mimarlığı arasındaki ilişki (Lefebvre 2014'ten geliştirilmiştir.)

Mekânsal Üçlü Bileşeni	Anlamı	Peyzaj Mimarlığıyla İlişkisi
Algısal Mekân (Perceived Space)	İnsanların mekânı fiziksel olarak deneyimlediği ve algıladığı boyut. Bu, mekânın duysal deneyimleri, görüntüleri ve hisleri içerir.	Peyzaj mimarı, tasarlanan peyzajın estetik ve duygusal algısını şekillendirir ve insanların mekânı nasıl algıladığını düşünür.
Temsil Edilen Mekân (Conceived Space)	İnsanların zihinsel olarak oluşturdukları mekânsal kavram ve tasarımların boyutu. Bu, haritalar, planlar, projeler ve tasarımları içerir.	Peyzaj mimarı, peyzaj tasarımını ve planlamasını mekânsal kavramlara ve tasarımlara dönüştürür ve bu tasarım, zihinsel mekânı şekillendirir.
Yaşanmış Mekân (Lived Space)	İnsanların günlük yaşamlarında etkileşimde bulundukları, deneyimledikleri ve mekânı kullandıkları boyut. Bu, insanların mekânsal deneyimleri ve günlük yaşamları içerir.	Peyzaj mimarı, tasarlanan peyzajın insanlar tarafından nasıl kullanıldığını ve deneyimlendiğini düşünür ve yaşanmış mekânı etkiler.

Mekân ve yer kavramlarına ilişkin araştırmalarda, bazen mekânın bazen de yerin daha fazla vurgulandığına tanık olmaktadır. Mimarlık tarihinde, yer teorileri özellikle Norberg-Schulz'un Heidegger ve Gestalt psikolojisi temelinde geliştirdiği "Genius Loci" (yerin ruhu) kavramı ile popülerlik kazanmıştır. 1960'lı yıllardan itibaren ise "yer", "yer hissi" (sense of place) ve "yerin ruhu" gibi kavramlar, mimarlık dünyasında daha fazla ön plana çıkarılarak önemsenmeye başlanmıştır (Usta, 2020).

Edward Relph (1976)'ya göre "yer"; özelliğın ve deneyimin vurgulandığı bir anlayıştır. Cresswell (2004)'e göre ise yer; insanların ilişki kurdukları, dokundukları, bağ kurdukları mekanlar, anlamlı konumlardır.

Yer kimliğinin bileşenleri fiziksel çevre, aktiviteler ve anlam olarak tanımlanmaktadır. Bir yerin tanımı yapılırken, fiziksel ortam ve aktiviteler gözlemlenerek aktarılabilirken,

"anlam" ise kişinin o yerle ilgili deneyimlerine dayalı olarak hissettiği duygulardır. Bu üç bileşen, birbirine indirgenemeyeceği gibi, yerle ilgili deneyimlerimizde de ayrılmaz bir şekilde iç içe geçmiş durumdadır (Relph, 1976).

Mimarlığın temel varoluşsal amacı, bir alanı aidiyet hissi yaratacak bir "yer"e dönüştürmektir. Bu dönüşüm sürecinde, mimarlığa rehberlik edecek olan, bulunduğu çevrenin karakterini yansıtan atmosferlerdir ve bu atmosferler "mekân deneyimi" aracılığıyla ortaya çıkar. Böylece, çevrenin üç boyutlu organizasyonu ve atmosferi, bir "bütüncül fenomen" olarak deneyimlenir. Norberg-Schulz'un ifadesiyle, "yaşayan mekân" (lived-space) deneyimi, yeni inşa ve ikamet projelerine zemin oluşturmaya devam eder (Çoban, 2016).

Relph (1976), modern yaşamın "mekânsızlık" (placelessness) sürecini ortaya çıkardığını belirtmiştir. Mekânsızlık, anlamlı mekânların yok sayıldığı ve mekânın öneminin göz ardı edildiği bir tutumu ifade eder. Bu süreçte, mekâna bağlılık azalır, semboller giderek zayıflar ve sembolik anlamlarla zenginleştirilmiş mekânsal çeşitlilik, yerini tek tip ve geçici deneyimlerin yaşandığı mekânlara bırakır (Relph, 1976).

Mekânın önemini ele alan çalışmalar, beşeri coğrafya, sosyoloji, sosyal psikoloji ve çevre psikolojisi gibi çeşitli sosyal bilim dallarının dikkatini çekmiştir. İlk dönemlerde mekân, öznenen bağımsız bir geometrik alan olarak görülürken (Bolak & Hisarlıgil, 2008), daha sonraları bu anlayış, mekân (place) ve alan (space) ayrımına dayanan bir yaklaşımla yer değiştirmiştir. Bu yaklaşıma göre, fiziksel alan, deneyimlenmesi ve anlamlandırılması yoluyla soyut bir yapıdan, somut ve anlam yüklü bir mekâna dönüşmektedir (Relph, 1976; Tuan, 1977).

Baday'a (2011) göre, mekân, toplumsal yapının bir yansımasıdır ve mekânda gerçekleşen her türlü değişim, birey üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler yaratabilir. Bireylerin bir araya gelip etkileşimde bulundukları her alanda (okul, kreş, sokak, ev gibi), mekânsal değişiklikler insanın ve toplumun yaşam tarzının, dünya görüşünün ne kadar değiştiğini ve dönüştüğünü gösterir. Örneğin, çocukların eskiden sınırsızca oyun oynayabildikleri sokakların yerini, sınırları belli olan ve belirli oyuncakların bulunduğu oyun alanları ve parkların alması, toplumsal yapıda ve bireysel algılarda meydana gelen değişimlerin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, mekân, toplumsal bilinç ve algının bir yansıması olup, toplumsal düşüncedeki değişimleri üzerindeki yapılar aracılığıyla gösteren bir ayna gibidir. Bireyin yaşadığı kent, mahalle, ev ve çalışma ortamı

gibi her mekân, düşünce dünyasının şekillenmesinde ve davranış kalıplarının oluşmasında büyük bir rol oynar. Örneğin, kırsal kesimlerde insanların vakit geçirdikleri kahvehanelerin, o bölgedeki insanların davranışlarını nasıl etkilediği ile şehirlerde modern kafeteryalarda vakit geçiren insanların davranış kalıpları birbirinden farklıdır. Bu farklılık, mekânın bireyler üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir.

Alver'e (2007) göre, "Toplumsal ve kültürel bir gösterge olarak mekân, toplumsal olanın tüm boyutlarına işaret etmektedir. İktidar, kimlik, aidiyet, bilinç, ideoloji, bellek, hafıza, ulus, devlet, cemaat/topluluk, kent/şehir, kır/köy, toprak, yer ve benzeri kavramlarla birlikte analiz edilen mekân, insanın temel varoluş alanları ile birlikte irdelenmektedir." Bu bağlamda, mahalle insanla ayrılmaz bir bağ içerisindedir; insanın mahallesinden, mahallenin de insandan ayrı düşünülmesi imkânsızdır. Dolayısıyla mahalle, yalnızca kentin sınırlarla bölünmesi değil, aynı zamanda sembolik ve metaforik birçok anlam taşıyan bir yapı olarak karşımıza çıkar.

İnsanlığın var oluşundan günümüze kadar devam eden insan-çevre ve mekan-yer etkileşiminin sanayi devrimiyle birlikte değişmeye başladığını görüyoruz. Sanayi devriminden sonra hızla gelişen ve değişen, dünyada hızlı nüfus artışıyla birlikte insan ihtiyaçları da değişmiş ve yeni bir döneme geçilmiştir. Dünyada ve ülkemizde bu değişimden mahalle kavramı da etkilenmiştir. Mahalle kavramı bu süreçte fiziksel ve anlamsal farklılığa uğramış ve bu farklılık kentsel ölçekte insanın mevcut çevreyle olan etkileşimini de değiştirmiştir. Sanayi devrimiyle birlikte artan nüfus beraberinde yeni ihtiyaçlar doğurmuş ve hızla artan nüfus yeni yaşam alanları oluşturmaya sebep olmuştur. Bu yeni oluşum sayesinde eski mahalle kavramının anlamında ve mekânsal kurgusunda değişiklikler başlamıştır. Ve eski mahallenin yerini yeni mahalleler almıştır.

Modern dönemin mahalleleri eski samimiyetten yoksun, komşuluk ilişkilerinin zayıf olduğu yapılardır. İnsanlar neredeyse mahalle yöneticisi olan muhtarlarını dahi tanımamaktadır. Çoğalan nüfus aynı mahallede ikamet eden insanların birbirlerine yabancılaşmasına neden olmaktadır. İnsanlar arası ilişkiler ihtiyaç düzeyindedir. Zorunluk arz etmedikçe iletişim kurmayan mahalle sakinleri kendi halinde yaşamaktadır. Bu bağlamda yerleşim birimi olarak mahalle varlığını devam ettirmesine karşın eski işlevini yitirmiştir (Bek, 2013).

Alver'e (2010) göre mahallenin temelini mekân ve insan oluşturmaktadır; bu ikisinin bir araya gelerek bütünleşmesi mahalleyi var eden unsurdur. Mahalle, sadece bir mekân ya da insan değildir; insanın mekânla etkileşimi sonucu dokunan yeni bir hayat sahnesidir. İnsan, mahallenin inşasında kilit rol oynar ve bu bağlamda mahalle, kültür, değerler, inançlar, ritüeller ve gelenekler etrafında şekillenen, kendine özgü bir kimlik ve yaşam tarzına sahip bir ortamdır. Mahalle, yalnızca fiziksel bir yer olmaktan öte, insanla anlam kazanan bir yaşam birimidir. Mekâna hayat veren unsur insanın varlığı ve sosyal etkileşimleridir; insan ilişkileri olmadan mekân, canlılığını yitirip harabeye dönebilir. Dolayısıyla mahallenin hayatla buluşmasını sağlayan en önemli faktör insandır; insan, mahallenin can damarı ve ruhudur. (Alver, 2010)

Geleneksel mahalle yerini alan yeni mahalle kavramı insanların bulundukları çevreyle olan etkileşimini sınırlarken bazı kavram ve değerlerin (aidiyet, güvenlik, komşuluk, gelenek ve görenekler...vb.) yok olmasına sebep olmuştur. Fakat eski kimliğini bozmayan mahalleler de hala varlığını sürdürmektedir.

Lefebvre, gündelik hayat ile mekân arasındaki ilişkiyi inceleyerek, toplumsal yapının mekânlar üzerinden üretildiğini vurgular. Özellikle kapitalist sistemde gündelik hayatı anlamak için mekânın nasıl üretildiği ve tasarlandığına odaklanmak gerektiğini belirtir (Lefebvre, 2004). Lefebvre, mekânla ilgili çalışmalarında sadece durumu tespit etmekle kalmaz, aynı zamanda bizlere dayatılan hayatların tahakkümünden nasıl kurtulabileceğimizi de ele alır. Bu tahakkümden kurtulmanın yolu, gündelik hayatta var olan eleştirel bakış açısını ve muhalefeti görünür kılarak canlı tutmaktan geçer (Baday, 2011).

1.3.1. Bir “Yer” olarak Mahalle

Mahalle kavramının birden çok karşılığı vardır. “mahall” yer, mekân anlamına gelmektedir. Mahalle kavramının Türkiye Belediyeler Birliği’ndeki tanımını “ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idari birim” dir.

TDK’ya göre mahalle: “bir kentin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün yönetim bakımından bölündüğü, resmi işleri bir muhtarca görülen parçalardan her biri.2.aynı mahallede oturmakta olan insanlar, mahalle halkı. “dır.

Uluslararası literatürde mahalle kavramı incelendiğinde "neighbourhood, district, commune, quarter" gibi farklı terimlerin kullanıldığı görülmektedir (Eren, 2017). En yaygın

kullanılan kavram olan "neighbourhood" ise "bir kasaba ya da şehir içindeki bir bölge veya topluluk" olarak tanımlanmaktadır (Turan & Ayataç, 2020).

Mahalle, temelde iki önemli unsur olan "mekân" ve "insan" üzerine inşa edilir. Bu iki unsur, birbirinden bağımsız düşünülemez ve karşılıklı bir etkileşim içerisindedir. Mahalle, sadece fiziksel bir mekân değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin yoğun olarak yaşandığı bir sosyal yapı olarak karşımıza çıkar. Dayanışma, yardımlaşma, komşuluk, güvenlik, denetim, kontrol ve aidiyet gibi kavramları akla getirir. Mahalle, bu anlamda hem sosyal bir bağ hem de fiziksel bir çevreyi ifade eder. İnsanlar, yaşadıkları mekânı şekillendirirken, mekân da o topluluğun kimliğini ve sosyal yapısını oluşturur. Mahalle ve mahalleli, bu etkileşim sayesinde karşılıklı olarak birbirlerinin kimliklerini belirler. Bu etkileşimde, mekânın fiziksel yapısı ve sosyal ilişkilerin yoğunluğu bir araya gelerek mahalle kimliğini oluşturur. Bu iki unsurun altında yatan bileşenler, mahalleye özgün bir kimlik kazandırır ve mahalleyi diğer yerleşim birimlerinden ayırır. Sonuç olarak, mahalle, insan ve mekânın karşılıklı etkileşimiyle şekillenen, toplumsal ve kültürel bir yapı olarak karşımıza çıkar (Alver, 2010).

Mahalle, yaşamın belirli kurallar ve ilişkiler çerçevesinde sürdürüldüğü, bu yaşamı temsil eden kültürün paylaşıldığı ve yayıldığı bir ortamdır. İnsanların yakınlık ve bağlanma ihtiyacını karşılayan mahalle hem mekânsal hem de toplumsal açıdan bu bağların ve ilişkilerin somut hale geldiği bir yer olarak öne çıkar. Bu anlamda mahalle, insanların bir araya geldiği ve toplumsal bağların güçlendiği bir alan sunar (Alver, 2013).

Galster'a (2001) göre, farklı kentsel alanlar olan mahallelerin çeşitli özellikler temelinde tanımlanması, bu alanların sosyal ve fiziksel değişim süreçlerini daha görünür ve anlaşılır hale getirmektedir. Bu çok boyutlu tanımlamalar sayesinde mahalleler, yalnızca coğrafi sınırlarla tanımlanan sabit mekânlar olarak algılanmamaktadır. Mahallelerin, içinde bulundukları kentlerle kurdukları sosyal etkileşimler ve sakinlerinin bu yerlere yükledikleri anlamlar, mahalleler arasındaki yaşam biçimlerinin ve farklılıkların daha iyi anlaşılmasına olanak tanımaktadır (Göregenli vd., 2014).

Mahalleler, etnik, dini, sosyal ve kültürel sebeplerle yakın ilişkiler içerisinde bulunan insanların, oluşturdukları mekanları, yerleri sahiplenmesi, dışarıya ihtiyaç duymamaları, içerisinde birçok ihtiyacını karşılayabilecek yapıların olması sebebiyle özel bir yerleşim yerleridir. Mahalle, yakınlık ve komşuluk ilişkileri, ortak tarihsel geçmiş, yerel duygu ve bilinç, toplumsal özellikler, mekânın fiziksel yapısı, ortak iş alanları ve paylaşılan çıkarlar gibi çeşitli unsurlarla tanımlanabilir. Aynı zamanda bir toplumsal örgütlenme modeli olarak,

ortak davranışları belirleyen bir sosyal dokuya sahiptir. Bu bağlamda, "mahalle", özellikle kentsel yenileme programlarında ve şehircilikte ortaya çıkan yeni planlama yaklaşımlarında, topluluk ve mekân duygusunu geliştiren kamusal alanların tasarımında önemli bir işlev üstlenmektedir (Alada, 2008).

Bir "yer" olarak mahalle, sakinlerinin günlük yaşamları, sosyal etkileşimleri ve topluluk oluşturdıkları, anlam ve kimlik kazandırdıkları bir yaşam alanı olarak anlaşılır. Mahalle, sadece binalar ve yolların fiziksel bir toplamı değil, aynı zamanda insanların deneyimlerini, hatıralarını ve ilişkilerini barındıran, duygusal ve kültürel bağlamı olan bir mekandır. Mahallenin "yer" olarak değerlendirilmesindeki ana unsurlar şunlardır:

- **Topluluk ve Aidiyet Hissi:** Mahalle, insanların birbirleriyle ve çevreleriyle bağ kurdukları, topluluk duygusu ve aidiyet hissi geliştirdikleri bir yerdir. Komşuluk ilişkileri, ortak alanların kullanımı ve topluluk etkinlikleri bu duyguyu pekiştirir.
- **Sosyal Etkileşim ve İlişkiler:** Mahalleler, insanların sosyal etkileşimde bulunduğu, komşuluk ilişkileri kurduğu ve sosyal destek ağları oluşturduğu yerlerdir. Sokaklar, parklar ve diğer kamusal alanlar bu etkileşimi kolaylaştırır.
- **Mekansal Kimlik ve Karakter:** Her mahalle, özgün mimari tarzları, sokak düzeni, yerel sanat ve kültürel unsurlar ile kendine has bir kimlik ve karaktere sahiptir. Bu özellikler, mahallenin tarihini ve kültürünü yansıtır.
- **Günlük Yaşam:** Mahalle, sakinlerinin günlük yaşam pratiklerinin merkezidir. Yerel dükkanlar, okullar, parklar ve diğer hizmetler, mahalle sakinlerinin günlük rutinlerinin ve ihtiyaçlarının önemli bir parçasıdır.
- **Doğal ve Yeşil Alanlar:** Mahalledeki yeşil alanlar ve doğal özellikler, sakinlerin doğa ile bağ kurmalarını ve rahatlamalarını sağlar. Bu alanlar, çevresel kaliteyi ve yaşam standardını artırır.
- **Çevresel ve Fiziksel Tasarım:** Mahallenin fiziksel tasarımı, sokakların düzeni, konutların yerleşimi ve kamu alanlarının erişilebilirliği gibi unsurlar, mahalle yaşamının kalitesini etkileyen önemli faktörlerdir.
- **Güvenlik ve Konfor:** Mahalle, sakinlerine güvenlik ve konfor hissi veren bir yer olarak algılanır. Güvenli sokaklar ve topluluk bazında güvenlik önlemleri, bu duyguyu pekiştirir.

Mahalle, bu özellikleriyle, sakinlerinin yaşamlarının ayrılmaz bir parçası olan, duygusal değerlerle yüklü ve toplumsal ilişkilerin geliştiği, dinamik bir "yer" olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, mahallelerin tasarımı ve planlaması, insanların yaşam

kalitesini, sosyal bağlarını ve çevreyle olan ilişkilerini göz önünde bulundurarak yapılmalıdır.

Kentsel mekanlar, farklı sosyo-kültürel geçmişe sahip bireylerin birbirleriyle ve çevreleriyle etkileşime girdiği yerlerdir. Etkileşimlerin en yoğun yaşandığı ortamlardan biri de mahallelerdir (Özkan vd., 2019).

Mahalleler, evimizden, özel mekanımızdan çıktıktan sonra doğal/yapılı çevreyle ilk temasımızı sağladığımız yerdir. Mahalle; sosyal, kültürel ve mekânsal örüntüsünden dolayı varoluşundan bugüne toplumdaki en özel birimlerden birimdir. İnsanların birbiriyle ve çevreleriyle en çok etkileşimde oldukları yer olmaları sebebiyle mahalleler bu araştırmanın konusu olmuştur.

1.4. Yere bağlılık

Yere bağlılık, mekanı kullanan birey ile çevre arasında oluşan duygusal bağıdır. Yere bağlılık kavramı Low ve Altman'ın ortak tanımıyla *“kişilerin yerlerle kurdukları ilişki”* olarak özetlenebilir (Babacan & Koramaz, 2021).

Literatürde, birbirine yakın anlamlar taşıyan mahalle bağlılığı (community attachment), mahalle duygusu (sense of community), yer bağlılığı (place attachment), yer bağımlılığı (place dependence), yer kimliği (place identity) ve yer duygusu (sense of place) gibi çeşitli terimlerin kullanıldığı dikkat çekmektedir (Akıncı, 2006).

Yere bağlılık kavramını, yer ile birey arasındaki duygusal bağ olarak tanımlayan Scannell ve Gifford (2014), yere bağlılığı etkileyen faktörleri 4 ana başlıkta toplamıştır.

1. Kişisel faktörler: zaman, uygunluk, hareketlilik, mülkiyet, sosyal statü, cinsiyet, gelişim aşaması, cinsel tercihler, kişilik farklılıkları
2. Sosyal bağlam: sosyal etkileşimler, sosyal sermaye, homojenlik
3. Fiziksel bağlam: konut, sokak ve mahalleler, topluluk boyutu, ölçek, fiziksel özelliklerin yerler arası benzerliği
4. Kültürel ve etnik faktörler: soy bilimi, kayıp ve yıkım, mülkiyet, kozmoloji, hac

Mekânsal olarak baktığımızda aidiyet ve yere bağlılık kavramlarının insanların kendini o mekanda güvende hissetmelerini sağladığını görürüz. Yapılan araştırmalarda bunun sebebi insan belleğinde yer edinmiş olunan mekanların kendini güvende hissetme duygusunu tetiklediğini ve bunu sonucunda da aidiyet duygusunun oluştuğunu gösterir.

“İnsanın ontolojik bir gereksinimi olan aidiyet konusu ve nereye, nasıl gibi sorularıyla olan ilişkisi mahalleyi hala bu anlamda canlı ve sorgulanır kılmaktadır” (Eren,2017)

Yer bağlılığı ile ilgili çalışmaların büyük bir kısmı, mahalle (neighborhood veya community) çevrelerine odaklanmıştır. Bunun, yer bağlılığı ile memnuniyet çalışmalarının mahalle düzeyinde daha uygun olduğu varsayımına dayanması gibi çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Literatürde yer bağlılığı genellikle fiziksel değil, sosyal bir çevre olarak ele alınmaktadır. Bu bakış açısına göre, yer bağlılığı o bölgede yaşayan insanlara olan bağlılıkla ilişkilendirilmektedir. Ancak, geçmiş çalışmaların çoğunda yerin fiziksel bileşeni göz ardı edilmiştir. Buna rağmen, fiziksel bileşenin de dikkate alınması gerektiğini savunan çalışmalar mevcuttur. (Akıncı, 2006)

Yer bağlılığı, çeşitli coğrafi ölçeklerde incelenmiş ve sosyal ile fiziksel boyutları iki ayrı düzeyde ele alınmıştır. Hidalgo ve Hernandez (2001), sosyal ve fiziksel yer bağlılığını üç mekansal düzeyde (ev, mahalle ve kent) inceleyerek, bağlılığın bu düzeylere göre değişiklik gösterdiğini bulmuşlardır. Çalışmalarında, ev ve kent düzeyindeki bağlılık, mahalle düzeyine kıyasla daha güçlü çıkmıştır. Ayrıca, sosyal yer bağlılığının, fiziksel yer bağlılığından daha güçlü olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Buna rağmen, her iki boyutun da yer bağı üzerinde etkili olduğu vurgulanmıştır.

Fried, yer bağlılığını etkileyen unsurlar arasında yoğunluk, yakınlık, kamusal hizmetler ve diğer sosyal olanakları saymıştır (Scannel ve Gifford, 2010’da akt.). Bu tür yer bağlılığının artması, kentsel yaşam kalitesini yükseltecek ve bireysel ile toplumsal mutluluğun artmasına katkı sağlayacaktır. Yaşadıkları kente veya yere bağlılık hisseden bireyler, sosyal sorumluluk bilinciyle kentsel planlama ve tasarım çalışmalarına katılacak ve gönüllülük esasına dayalı kentsel hizmetlerin kolaylaşmasına katkıda bulunacaktır. (Karaçor, 2012)

Özetle, bir mekândan bahsedebilmek için o mekânın öznesi olan bireyin varlığı ve mekânı algılaması, hissetmesi gerekmektedir. Mekânın algılanması ve hissedilmesiyle ilgili olarak Goethe, "...güzel bir mekânın yarattığı coşkuyu, bizi oraya gözlerimiz bağlı götürseler bile hissetmemiz gerekir." ifadesini kullanmıştır. Bu noktada, mekânın duyumsanması, sadece görsel algılamadan öte, tüm duyularla hissedilmesi ve bedensel bir deneyim olarak ortaya çıkması anlamına gelmektedir (Usta, 2020).

Tablo 3. Yere Bağlılıkla İlgili Yapılan Literatür Tanımlamaları (Babacan, Koramaz (2021)'den geliştirilmiştir.)

Yere bağlılık kavramı açıklaması	Araştırmacı
“Bireyler ve onların önemli yerleri arasındaki bağı karakterize eden çok yönlü bir kavramdır.”	Low & Altman (1992)
“İnsanlar ve belirli yerler arasında duygusal bir bağ veya bağlantıdır.”	Hidalgo & Hernández (2001)
“Bir kişi ile bir mekân arasında karmaşık bir etkileşimdir. Kişi mekânı tanımladığı gibi, mekân da kişiyi tanımlar; kişi mekâna anlam verirken, mekânın da kişiye anlam verir.”	Ayalp (2012)
“Bir kişi ile çevresel ortam arasındaki bir bağlantı biçimidir.”	Ujang & Zakariya (2015)
“Bireyler ve önemli ortamları arasında oluşan bilişsel, duygusal bağ olarak tanımlar ve onların refahı için çıkarımları olan ortak bir insan deneyimidir.”	Scannell & Gifford (2017)

1.4.1. Peyzaj Mimarlığı Bağlamında Yere Bağlılık ve Mahalle İlişkisi

Yere bağlılık duygusu, bireylerin belirli bir mekana veya çevreye, yaşadıkları deneyimler, anılar ve oradaki sosyal ilişkiler yoluyla geliştirdikleri derin bir bağ ve aidiyet hissidir. Bu duygu, kişilerin mekanla kişisel ve duygusal bir ilişki kurmasını ifade eder ve bireylerin o mekana değer vermesi, onu koruması ve iyileştirmesi sonuçlarını doğurur. Peyzaj mimarlığı ve mahalle bağlamında yere bağlılık, mahalle sakinlerinin çevrelerine olan bağlılıklarını güçlendiren ve topluluk duygusunu destekleyen tasarım stratejileri aracılığıyla ele alınabilir ve teşvik edilebilir.

Peyzaj mimarlığı, mahallelerdeki açık alanların, parkların, bahçelerin ve diğer yeşil alanların tasarımıyla doğrudan yere bağlılık duygusunu etkileyebilir. Bu alanlar, insanların doğayla ve komşularıyla etkileşime geçebilecekleri, dinlenebilecekleri ve sosyal etkinlikler düzenleyebilecekleri mekanlar sağlar. Dolayısıyla, bu mekanların tasarımı, insanların çevreleriyle olan ilişkilerini derinleştirir ve mekana özgü anlam ve değerlerin oluşmasına katkıda bulunur. Ayrıca, mahallenin kültürel ve tarihi özelliklerini yansıtan tasarım unsurları, mekana özgü bir kimlik oluşturarak yere bağlılık hissini daha da güçlendirir.

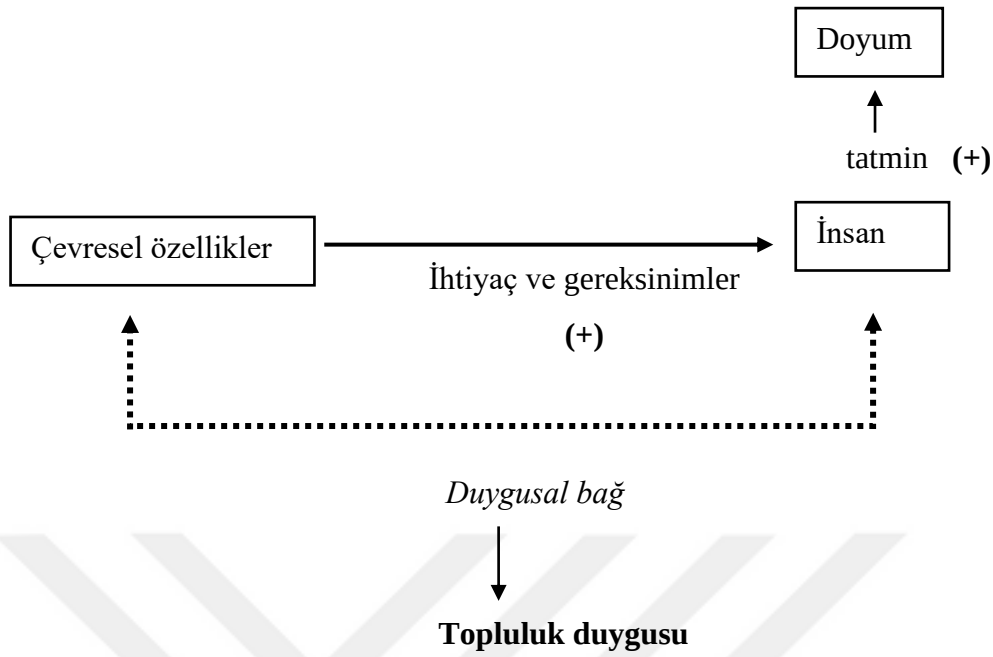
Yere bağılılık duygusunun peyzaj mimarlığı ve mahalle planlamasında önemli olmasının nedeni, bu duygunun toplulukların sosyal yapısını ve bireylerin çevreyle olan etkileşimlerini olumlu yönde etkilemesidir. Güçlü bir yere bağılılık hissi, mahalle sakinlerinin çevresel sorunlara karşı daha duyarlı olmasını sağlar, topluluk içindeki iş birliğini ve dayanışmayı artırır ve sürdürülebilir çevresel davranışların benimsenmesine yardımcı olur. Ayrıca, bireylerin psikolojik refahına da katkıda bulunarak, stres azaltıcı etkiler gösterir ve genel yaşam memnuniyetini artırır.

Sonuç olarak, peyzaj mimarlığı ve mahalle planlaması, yere bağılılık duygusunu destekleyerek, daha yaşanabilir, sürdürülebilir ve bütünleşik topluluklar oluşturma anahtarını sunar. Bu yaklaşım hem bireylerin hem de toplumun genelinin yararına olan sağlıklı çevresel ve sosyal dinamiklerin geliştirilmesine katkıda bulunur.

1.5. Topluluk Duygusu

Topluluk duygusu son yıllarda üzerinde farklı disiplinlerden araştırmacıların çalışmalar yaptığı bir alan olmuştur. Bu çalışmaların yoğunluk kazandığı alt başlıklar ise kuşkusuz kent ve yeni kentsel ilişkiler olmuştur. Komşuluk, gettolar, yeni mahalle ortamları, site hayatları vb. gibi kentsel formların tartışıldığı bir çalışma alanı ön plana çıkmaktadır.

Topluluk psikolojisi bağlamında önemli bir kavram olan topluluk duygusu üzerine yapılan çalışmalara öncülük eden isimler McMillan ve Chavis'tir. McMillan ve Chavis, topluluk duygusunu, bireylerin aidiyet hissine sahip olduğu, birbirlerini ve grubu önemsedikleri, ayrıca üyelerin ihtiyaçlarının bu bağılılık yoluyla karşılanabileceğine inandıkları bir kavram olarak tanımlamışlardır. Bu tanıma dayanarak topluluk duygusunun dört temel bileşeni olduğunu öne sürmüşlerdir: üyelik (membership), etki (influence), bütünleşme ve ihtiyaçların karşılanması (integration and fulfillment of needs) ile paylaşılan duygusal bağ (shared emotional connection). McMillan, yaklaşık on yıl sonra bu tanımları yeniden ele alarak, kavramların adlarını değiştirip kapsamlarını genişletmiştir. Yeni tanımıyla topluluk duygusu, bir aidiyet ve birliktelik ruhunu, güvenilir bir otorite yapısının varlığını, ortak faydaya yönelik ticari bir farkındalığı ve paylaşılan deneyimlerden doğan sanati koruma hissini ifade etmektedir (Aydemir, 2011).

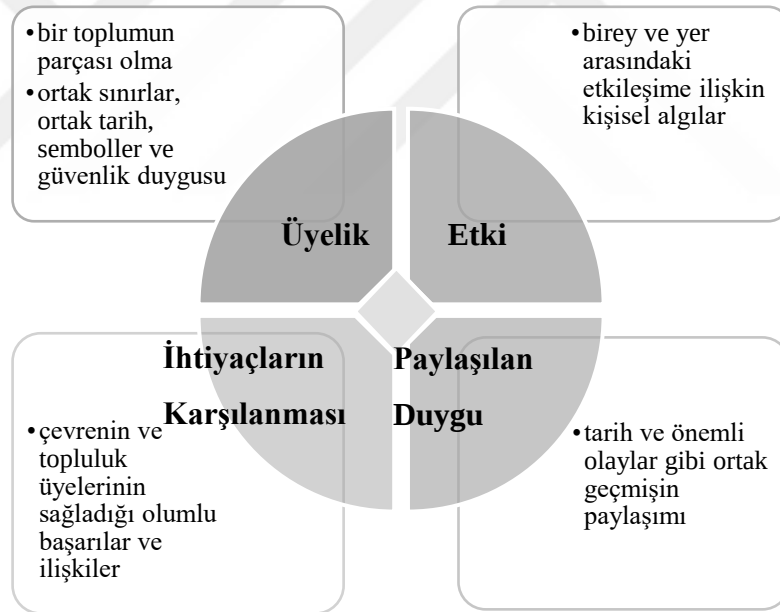
Şekil 9. Topluluk Duygusu Oluşma Süreci (Özkan, vd. (2019) dan geliştirilmiştir)

Kişiler ile mekân arasındaki en önemli etkileşimlerden biri, mekâna bağlılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede, Kasarda ve Janowitz (1974), topluluk algısını, bireylerin belirli bir mekânda edindikleri deneyimler sonucunda aralarında gelişen sosyal bağlar olarak açıklamışlardır (Özkan vd., 2019). Bu yaklaşım, bireylerin yaşadıkları mekânla kurdukları sosyal ilişkilerin, topluluk duygusunun oluşumunda nasıl rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Topluluk duygusu, bireylerin kendilerini ait hissettikleri topluluklarla ilgili düşüncelerini ve bu topluluk içindeki ilişkilerini derinlemesine ve çok boyutlu bir şekilde anlamaya yönelik bir çaba olarak tanımlanabilir. Bu kavram, yalnızca bireylerin toplulukla olan bağlarını değil, aynı zamanda bu bağların sosyal, duygusal ve psikolojik yönlerini de kapsar. Farklı boyutlarıyla ele alındığında, topluluk duygusu, çeşitli disiplinler tarafından incelenebilecek karmaşık ve çok yönlü bir yapıya sahiptir. Hem sosyoloji hem de psikoloji gibi alanlar bu kavramı farklı açılardan ele alarak topluluk içindeki bireylerin etkileşimlerini ve aidiyet duygularını anlamaya çalışır.

Şekil 10'da yer alan topluluk duygusu, dört temel bileşen etrafında şekillenmektedir: üyelik, etki, ihtiyaçların karşılanması ve paylaşılan duygular. Üyelik, bireyin bir topluluğun parçası olduğunu hissetmesi ve bu hissin ortak sınırlar, tarih, semboller ve güvenlik duygusu ile pekiştirilmesiyle açıklanır. Bu bağlamda, üyelik, bireyin toplulukla kurduğu aidiyet

duygusunun temelini oluşturur. Etki ise bireyin topluluk içindeki yeri ve topluluğa yaptığı katkılarla ortaya çıkan bir bileşendir. Bu, birey ile mekân arasındaki etkileşimde kişisel algıların nasıl şekillendiğini de kapsar. İhtiyaçların karşılanması, topluluk üyelerinin birbirine sunduğu destek ve sosyal ilişkilerin sağladığı olumlu katkıları içerir. Bu sayede bireylerin topluluk içinde ihtiyaçları karşılanır ve bu karşılıklı ilişkiler topluluk yapısını güçlendirir. Paylaşılan duygular ise tarih ve önemli olayların ortak bir şekilde yaşanmasıyla oluşur. Topluluk üyeleri arasında bu duygusal bağlar, ortak geçmişe dayanan güçlü bir bağın kurulmasına olanak tanır. Tüm bu bileşenler, topluluk duygusunun temel yapı taşlarını oluşturarak, bireylerin toplumsal aidiyet ve bağlılık hissini anlamada önemli bir rol oynamaktadır (Özkan, Özkan, Akyol 2019'dan geliştirilmiştir). Bu bağlamda, topluluk duygusu, bireylerin toplumsal bağlarını güçlendiren ve kendilerini bir topluluğa ait hissetmelerini sağlayan kritik bir yapıdır.

Şekil 10. Topluluk Duygusu Kavramı (Ozkan, vd., (2019)'dan geliştirilmiştir.)

Şekil 10'da gösterildiği gibi, üyelik, etki, ihtiyaçların karşılanması ve paylaşılan duygular gibi bileşenler, topluluk içerisinde bireylerin hem duygusal hem de sosyal olarak desteklenmesini sağlar. Topluluk üyeleri, ortak tarih ve deneyimlerle birbirlerine daha sıkı bağlanırken, bireylerin bu topluluk içinde kendilerine bir yer edinmeleri ve katkı

sağlamaları, topluluğun dayanıklılığını ve sürekliliğini artırır. Dolayısıyla, topluluk duygusunun güçlü olduğu yerlerde, sosyal uyum ve bireylerin birbirlerine olan bağlılığı da güçlüdür, bu da hem bireysel hem de toplumsal refaha katkı sunar.

1.5.1. Peyzaj Mimarlığı Bağlamında Topluluk Duygusu ve Mahalle İlişkisi

Topluluk duygusu, bireylerin bir araya gelerek paylaşılan değerler, ortak amaçlar ve birbirlerine karşı duydukları aidiyet ve bağlılık hissi ile karakterize edilen bir kavramdır. Bu duygu, bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendirir ve sosyal destek, iş birliği ve karşılıklı anlayış gibi olumlu sosyal dinamikleri teşvik eder. Peyzaj mimarlığı ve mahalle bağlamında topluluk duygusu, fiziksel çevrenin tasarımı ve düzenlenmesi yoluyla önemli ölçüde etkilenir ve desteklenir. Mahallelerin ve kamusal alanların, insanların bir araya gelip etkileşime girebilecekleri, sosyal etkinlikler düzenleyebilecekleri ve topluluk duygusunu pekiştirebilecekleri şekilde tasarlanması bu kavramın merkezindedir.

Peyzaj mimarlığı, yeşil alanlar, parklar, oyun alanları ve yürüyüş yolları gibi çeşitli tasarım öğeleri aracılığıyla mahallelerde topluluk duygusunu güçlendirebilir. Bu tasarım öğeleri, bireylerin doğayla ve birbirleriyle etkileşimde bulunmalarını sağlayarak sosyal bağları kuvvetlendirir ve mahalle içindeki aidiyet hissini artırır. Ayrıca, peyzaj mimarlığının sunduğu estetik ve fonksiyonel çözümler, mahallenin yaşanabilirliğini ve çekiciliğini artırarak, insanların çevrelerine olan bağlılıklarını ve mahallede kalma sürelerini uzatabilir.

Topluluk duygusunun peyzaj mimarlığı ve mahalle planlamasında önemli olmasının bir diğer nedeni de, bu duygunun insanların psikolojik ve fiziksel sağlığı üzerinde olumlu etkileri olmasıdır. Araştırmalar, güçlü bir topluluk duygusunun, yalnızlık ve izolasyon hislerini azalttığını, stresle başa çıkmada yardımcı olduğunu ve genel yaşam memnuniyetini artırdığını göstermektedir. Dolayısıyla, peyzaj mimarları ve şehir plancıları için, topluluk duygusunu destekleyen ve teşvik eden tasarımlar geliştirmek, sadece sosyal bir ihtiyacı karşılamakla kalmaz, aynı zamanda sağlıklı ve mutlu topluluklar oluşturma da bir yolu olarak ön plana çıkar.

Topluluk ve yer duygusu bağlamında mahallelerin incelenmesi, sakinlerinin birbiriyle ve çevreleriyle kurdukları bağlantıları ve bu bağlantıların mekansal düzenlemelerle nasıl güçlendirilebileceğini anlamayı amaçlar. Peyzaj mimarlığı perspektifinden, bu konuyu ele alırken odaklanılması gereken özellikler şunlar olabilir:

- Sosyal Etkileşim Alanları: Mahalledeki sosyal etkileşimi teşvik eden mekanların tasarımı. Bu, parklar, meydanlar, topluluk bahçeleri ve oyun alanları gibi insanları bir araya getiren ve sosyal ilişkileri kuvvetlendiren alanları kapsar.
- Yeşil Alanlar ve Doğa ile Bağlantı: Yeşil alanların ve doğal öğelerin yerleşim alanlarına entegrasyonu, insanların doğayla ve dolayısıyla yaşadıkları yerle daha güçlü bir bağ kurmalarını sağlar.
- Yürünebilirlik ve Erişilebilirlik: Yaya dostu sokaklar ve mahalle içindeki erişilebilirlik, komşular arasında etkileşimi kolaylaştırır ve insanların çevreleriyle daha güçlü bir bağlantı hissetmelerine yardımcı olur.
- Mekansal Kimlik ve Kültürel Değerler: Mahallenin mekansal düzenlemesi ve yerel kültürel unsurlarının tasarıma entegrasyonu, mahallenin benzersiz kimliğini ve karakterini güçlendirir. Bu, tarihi yapıların korunması, yerel sanat eserlerinin sergilenmesi ve kültürel etkinlikler için alanların düzenlenmesi olabilir.
- Çok İşlevli Mekanlar ve Esnek Kullanım: Farklı etkinliklere ve topluluk ihtiyaçlarına uygun çok işlevli mekanların tasarımı, mahalle içindeki etkileşim ve topluluk duygusunu destekler.
- Katılımcı Planlama ve Tasarım Süreçleri: Mahalle sakinlerinin planlama ve tasarım süreçlerine katılımını sağlamak, yer duygusunu ve topluluk aidiyetini güçlendirir. Bu, sakinlerin ihtiyaçlarını ve tercihlerini yansıtan, onları mahallelerinin şekillendirilmesinde aktif bir rol oynamaya teşvik eden bir "yaklaşımdır.

1.6. Mahalle Kavramı

Mahalle kavramı hem fiziksel hem de sosyal boyutları içeren karmaşık bir yapıya sahiptir. Genellikle bir şehir veya kasabanın daha küçük, tanımlanabilir bir parçası olarak düşünülür ve bireylerin günlük yaşamını, sosyal ilişkilerini ve çevresel etkileşimlerini kapsar. Mahalle, sadece coğrafi bir alanı değil, aynı zamanda bu alanda yaşayan insanların oluşturduğu sosyal yapıyı ve topluluğu da ifade eder.

Mahalle, bir kentin temel yapı taşı olarak görülmekte olup, toplumsal birlik, beraberlik, yardımlaşma ve komşuluk gibi kavramları bünyesinde barındırır. Her mahallenin kendine özgü bir kimliği ve kültürü bulunur. Bu kültürü oluşturan en önemli unsur, mahalle sakinlerinin yaşamlarını sürdürme biçimleri ve bu biçimlerin dayandığı temel esaslardır. Mahalledeki hayat, değerler, kurallar, ritüeller, inançlar, adetler, gelenek ve görenekler

etrafında şekillenir ve bunlar mahalle kültürünün ayrılmaz parçalarını oluşturur (Alver, 2013). Bu ifadeye göre mahalle, bir kentin yalnızca fiziksel yapısının bir parçası değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel hayatın da merkezi olarak değerlendirilir. Mahallenin kimliği ve kültürü, o bölgedeki insanların yaşam tarzlarını, sosyal ilişkilerini ve ortak değerlerini yansıtır. Mahalle sakinlerinin hayatlarını sürdürme biçimleri, toplum içindeki ilişkilerin düzenlenmesinde belirleyici rol oynar. Bu kültür, sadece bireysel alışkanlıkları değil, aynı zamanda toplu ritüelleri, gelenek ve görenekleri de kapsar. Mahalle, toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın yaşandığı bir alan olarak, bireyler arasında güçlü bağların kurulmasına da katkıda bulunur. Bu bağlamda, mahallenin kimliği, bireylerin yaşadığı çevre ile kurduğu derin ve anlamlı ilişkiyi ortaya koyar.

Mahalle, insanın yaşadığı mekânların başında gelir ve yalnızca demografik bir birim olmanın ötesinde, kendine özgü bir yaşam tarzını ifade eder. Mahallenin yaşadığı değişim, bireylerin sosyal hayat içinde örgütlenme biçimlerinin ilk temellerinin atıldığı bir yer olarak değerlendirilebilir (Oruç, 2019). Mahalle, insanın yaşadığı yerleşimlerin en önemlilerinden biri olarak karşımıza çıkar ve sadece nüfus özelliklerinden ibaret olmayıp, belirli bir yaşam tarzını da yansıtır. Mahallede meydana gelen değişimler, bireylerin sosyal hayatlarındaki örgütlenme şekillerinin ilk kez biçimlendiği alanlar olarak görülebilir. Bu anlamda, mahalle, sosyal yapıların ve ilişkilerin oluştuğu, değişime uğradığı ve yeni toplumsal dinamiklerin ortaya çıktığı bir mekândır.

Bu araştırma kapsamında, mahalle kavramının mekân ve yerin iç içe geçmesiyle oluşan karmaşık bir yapı olduğu vurgulanmıştır. Günümüzde, sadece kentsel dönüşümün etkisiyle değil, yaşam biçimlerinin de hızla değişmesiyle birlikte, geleneksel mahalle kavramı belleğimizde sınırlı bir yer tutmaya başlamış, daha çok fiziksel sınırlarla tanımlanır hale gelmiştir. Bu dönüşüm, geleneksel mahalle anlayışının ve ona bağlı değerlerin kaybolmasından kaynaklanan bir endişeyi gündeme getirmiştir. Mahallenin eski ruhunu yeniden kazanma arzusu, bu alandaki yeni araştırmaların odak noktası haline gelmiştir.

Araştırma sonucunda, mahalleyi bir "yaşanan yer" haline getiren kavramların – aitlik, komşuluk, yer duygusu, yere bağlılık ve topluluk duygusu gibi – kaybolan geleneksel aşinalık çerçevesinde ele alınacağı öngörülmektedir. Bu kavramlar, mahalleye anlam kazandıran toplumsal ve duygusal bağlar olarak, değişen sosyal yapının etkisiyle nasıl şekillendiği, yok olduğu ya da dönüşüme uğradığı üzerinden değerlendirilecektir. Böylece, mahalle kavramının sadece bir fiziksel alan değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, kültürel aidiyetin ve kolektif belleğin önemli bir parçası olduğu ortaya konacaktır. Bu

bağlamda, mahalle sadece bir yerleşim birimi olmaktan çıkıp, bireylerin kendilerini ait hissettikleri ve sosyal ilişkilerini güçlendirdikleri bir mekân olarak incelenecektir. Mahalleye anlam katan değerlerin, modern yaşamın hızla değişen dinamikleri karşısında nasıl korunabileceği ve yeniden inşa edilebileceği de araştırmanın temel sorularından biri olacaktır.

1.7. Dünyada Mahalle Kavramı

Mahalle kavramına yönelik yapılan araştırmalarda ““neighbourhood, district, commune, borough, suburb, parish, quarter” gibi farklı kavramlara rastlanmaktadır (Eren, 2017). En yaygın olarak kullanılan kavramların “quarter” ve “neighbourhood” olduğunu görürüz. Bu kavramlar “bir kasaba veya şehir içindeki bir bölge veya topluluk” anlamında kullanılır. Batı literatür çalışmaları incelendiğinde kavramların “belli özellikleriyle kendi içine kapalı belli özellikleriyle de kentle etkileşim halinde olan, insanların birlikte ve paylaşarak geliştirdikleri bir alan” olduğu ön plana çıkar. Bu tanımların geneline bakıldığında bizim mahalle anlayışımızla biraz farklılık göstermektedir. Onlara göre mahalle; mekan ve onu kullanan bireylerin komşuluk kavramı üzerinde toplumsal bir birim olduğu ifade edilebilir.

“Quarter” kavramı diğer kavramlar arasında Osmanlının geleneksel mahalle kavramına en yakın olanıdır. Amerikan İngilizcesinde “bir yerin yakınında” anlamına gelen “neighbourhood” kavramı ise daha yaygın kullanılmakla birlikte daha çok komşuluk adı altında yer alır. Ve komşuluk “bir şehrin ya da kasabanın parçası, bir kentte, kasabada ya da kırsal alanda coğrafi olarak tanımlı topluluk” anlamına gelir.

Mumford (1954)’a göre komşuluk en basit haliyle birbirine yakın yaşayan insanlardır. Ona göre komşular, zorunlu olarak ortak soyları veya amaçları için değil, çevredeki konutların birbirine yakınlığı ile bütünleşmiş insanlardan oluşur. Bu yakınlığın sonucu olarak birbirleriyle iletişime geçen, ortak faaliyetlerde birbirleri ile iletişim halinde olup bilgi alışverişi yaparak belli bir bilinç kazanırlar. Ve böylece sosyal bağlar kuvvetlenerek en basit örgütlenme şekli meydana gelir (Mumford, 1954).

Dünyanın farklı bölgelerinde mahalle kavramı, yerel kültür, tarih, coğrafi koşullar ve sosyal yapıya bağlı olarak çeşitlenir. Ancak tüm farklılıklara rağmen, mahalleler genellikle bir topluluğun yaşadığı, sosyal etkileşim ve komşuluk ilişkilerinin geliştiği yerel alanlar olarak tanımlanabilir. Dünya genelinde mahalleler, insanların günlük yaşamlarını

sürdürdükleri, kimlik ve aidiyet duygusunu geliştirdikleri ve sosyal desteği buldukları önemli mekânlardır.

Her bölgenin mahalle kavramına kendi tarihinden, coğrafyasından ve sosyal yapısından kaynaklanan benzersiz bir yaklaşımı vardır. Bu çeşitlilik, mahallelerin dünya genelindeki insan yaşamındaki merkezi rolünü ve küresel kent planlaması ve sosyal politikaların yerel koşullara nasıl uyum sağlaması gerektiğinin altını çizer.

Son 100 yıl içerisinde İngiltere ve ABD’de plancılar, mahalle(komşuluk) odaklı planlamalar konusuna önem vermişlerdir. Mahallenin planlanmasının kentsel planlamalar ölçeğinde önemli bir yer edinebilmesi için yapılan önemli çalışmalardan bazılarını sırasıyla değineceğiz.

1. Ebenezer Howard’ın “Bahçe kent modeli” (Garden City)
2. Clarence Perry’nin “Mahalle Birimi”
3. Duany ve Plater-Zyberk komşuluk birimi
4. Farr’ın komşuluk ünitesi modeli

1.7.1. Bahçe Kent Modeli (1898)

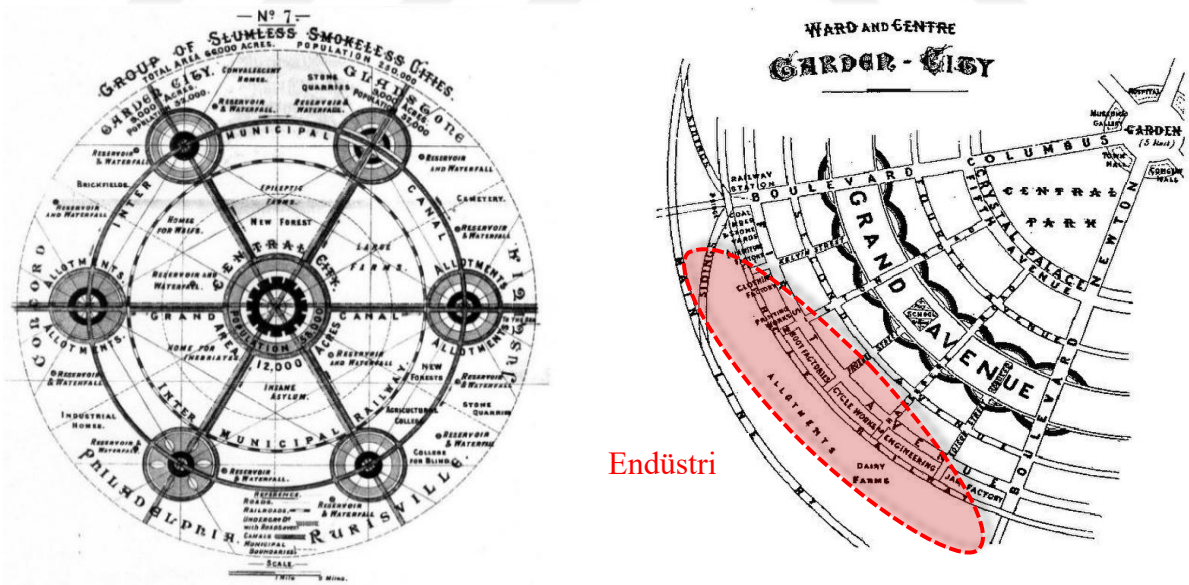
Komşuluk biriminin temeli olarak varsayılan Bahçe Kent (Garden City) 1898 yılında Ebenezer Howard tarafından geliştirilmiştir. Planlama tarihinde “Güzel Şehir” (City Beautiful) hareketi olarak isimlendirilen bu planlama yaklaşımı, Howard’ın kentten uzaklaşma önerisine karşılık olarak kentin kamusal mekânlarının yeniden yapılandırılması gerektiğini önerir (Ersoy, 2012). Amacı sanayi döneminin sıkışık kent sorunlarını çözmek olan Howard, komşuluk modelini bir ilkokul etrafında tasarlanmış ve 30.000 kişilik bir nüfusu baz almıştır.

Ünal ve Erol’a (2020) göre, bahçe kent modeli, kentin ve kırsalın en iyi özelliklerini birleştiren bir yerleşim biçimi olarak tanımlanır. Bu model, ana kentin çevresine yerleştirilen, yeşil kuşaklarla çevrili ve birbirine ağ bağlantılarıyla bağlı, kendi kendine yeten yeni kentlerden oluşan bir sistemdir (Vernet vd. 2011). Her yeni kent, içinde çalışan 5000 kişiyi barındıracak şekilde tasarlanmış altı bölüme ayrılmıştır (Sharifi, 2016). Howard’ın planına göre, bu kasabalar birbirine ve eski şehre demiryolu ile bağlanmış olup, büyümenin sınırlandırılması ve tarım ile rekreasyon alanlarının korunması amacıyla yeşil kuşaklarla ayrılmıştır (Sharifi & Murayama, 2013). Bahçe kent modelinde kasabaları bölümlere ayırma fikri, mahalle kavramını şehir planlamasına entegre etmek için atılmış en erken adımlardan

biri olarak kabul edilebilir (Johnson, 2002; Minnery vd., 2009). Her uydu kent dairesel bir formda olup, yaklaşık 400 hektarlık bir alanı kapsayacak şekilde planlanmıştır (Purdum, 1913; Duany vd, 2014). Kentin merkezinde, yaklaşık 2 hektarlık dairesel bir bahçe bulunacak olup, bu bahçeyi belediye binası, konferans salonu, tiyatro, kütüphane, müze, resim galerisi ve hastane gibi çeşitli tesisler çevreleyecektir (Basiago, 1996).

Bahçe kentin mevcut nüfusu sınıra ulaştığında, yeni bir bahçe kent kurularak modeller arasında hızlı ulaşım sağlanması amaçlanmıştır. Bahçe kentler, tarım alanları ve ormanlık alanlardan oluşan yeşil dokuyu, konut ve endüstri arasıyla birleştiren bir modeldir. Bu model, kır ile kent arazındaki zıtlığın birleştiği mekan(space) temsil eder. Letchworth şehri ise bu modelin ilk uygulamalı örneklerinden biri olarak gösterilir.

Kısaca, Bahçe Kent Modeli, mahalle kavramında önemli bir rol tutar çünkü bu model, şehirleşme ve kent yaşamının karşılaştığı sorunlara yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler sunar. Ebenezer Howard tarafından 19. yüzyılın sonlarında geliştirilen bu model, aşırı kalabalık, kirlilik ve sosyal adaletsizlik gibi büyük şehirlerin sorunlarına alternatif bir yaşam biçimi önerir. Bahçe Kent, insan ölçeğinde planlanmış, yeşil alanlara ve topluluk yaşamına büyük önem veren, kendi kendine yeterli ve dengeli bir kentsel gelişim modelidir.

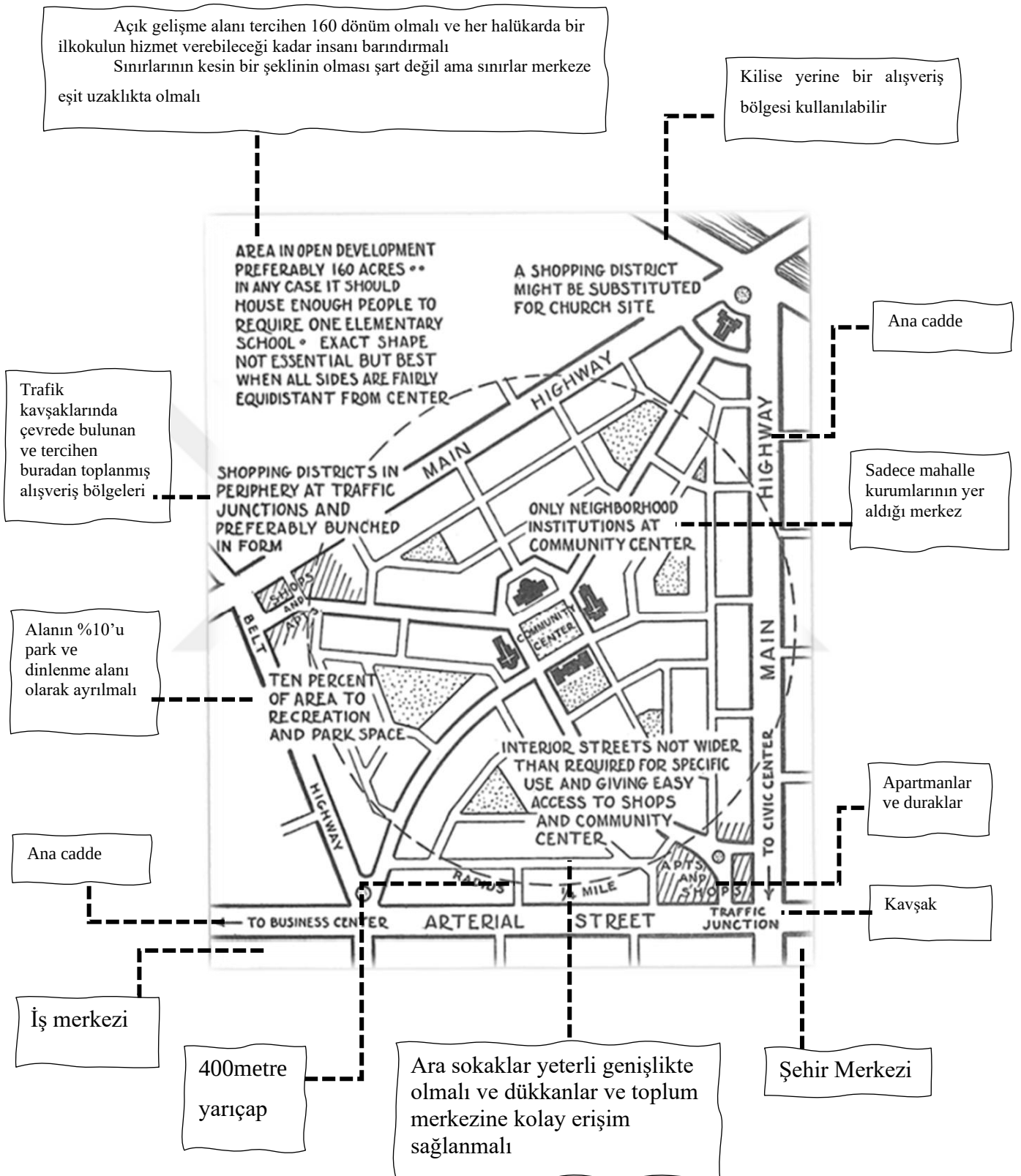
Şekil 11. Bahçekent modeli (Howard (1898)'dan geliştirilmiştir)

1.7.2. Clarence Perry'nin "Mahalle Birimi" (1929)

Sosyolog olan Clarence Perry, mahalle birimini kent planlamasının en önemli birimi olarak görmüştür. Clarence Perry'nin (1929) komşuluk birimi kavramını tasarlarken uzun zaman boyunca yaşamış olduğu bir yer olan "Forest Hills Gardens"tan etkilendiği bilinir. Orada yaşadığı dönemde saptamış olduğu zayıf ve güçlü yönleri geliştirerek yeni bir komşuluk biriminin temelini oluşturmuştur. Perry, orada kendine ait bir okulunun olmasını benimsemiş, fakat kamusal kullanım alanlarını iş yerlerinden ayırarak merkezde yer almaları gerektiğini ifade etmiştir (Rohe, 2009). Mahalle biriminin çok uzun bir geçmişinin olduğunu söyleyen Mumford (1954)'e göre Perry'nin yaptığı bu planlama, mahalle biriminin gerçeğe en yakın halidir.

Perry (1929)'e göre bir komşuluk biriminin sahip olması gereken en temel 6 ilke şu şekildedir;

- **Büyüklik:** Komşuluk birimi, bir ilköğretim okulunun hizmet edeceği nüfusa yönelik planlanmalı ve alan sınırları da nüfus yoğunluğuna göre şekillenmelidir.
- **Sınırlar:** Komşuluk birimini oluşturan sınırlar, ana caddeler tarafından sarılmalı ve trafiğin mahalle içine girmeden bu caddelerden akması sağlanmalıdır.
- **Açık alanlar:** Küçük park ve rekreasyon alanlarından oluşan açık alan sisteminin planlanması gerekmektedir
- **Kurum ve kuruluşlar:** Kurumsal işlev gören, okul, dini yapı gibi topluluk merkezinde var olan kullanımlar komşuluk biriminin merkezi bir noktasında kurgulanmalıdır.
- **Yerel ticaret:** Yeterli sayıda yerel alışveriş alanı, diğer komşuluk birimlerinin de yararlanabileceği fikriyle mahallenin çeperinde ve tercihen kavşakların yanında, kurgulanmalıdır.
- **Sokak sistemi:** İç sokak sistemi, komşuluk birimi içerisinde kolay ulaşımı sağlayacak nitelikte olmalı ve trafiğin komşuluk birimi içerisindeki yoğunluğu azaltılmalıdır.

Şekil 12. Perry'nin Komşuluk Birimi, Perry (1929)'dan geliştirilmiştir.

1.7.3. Duany ve Plater-Zyberk Komşuluk Birimi (1994)

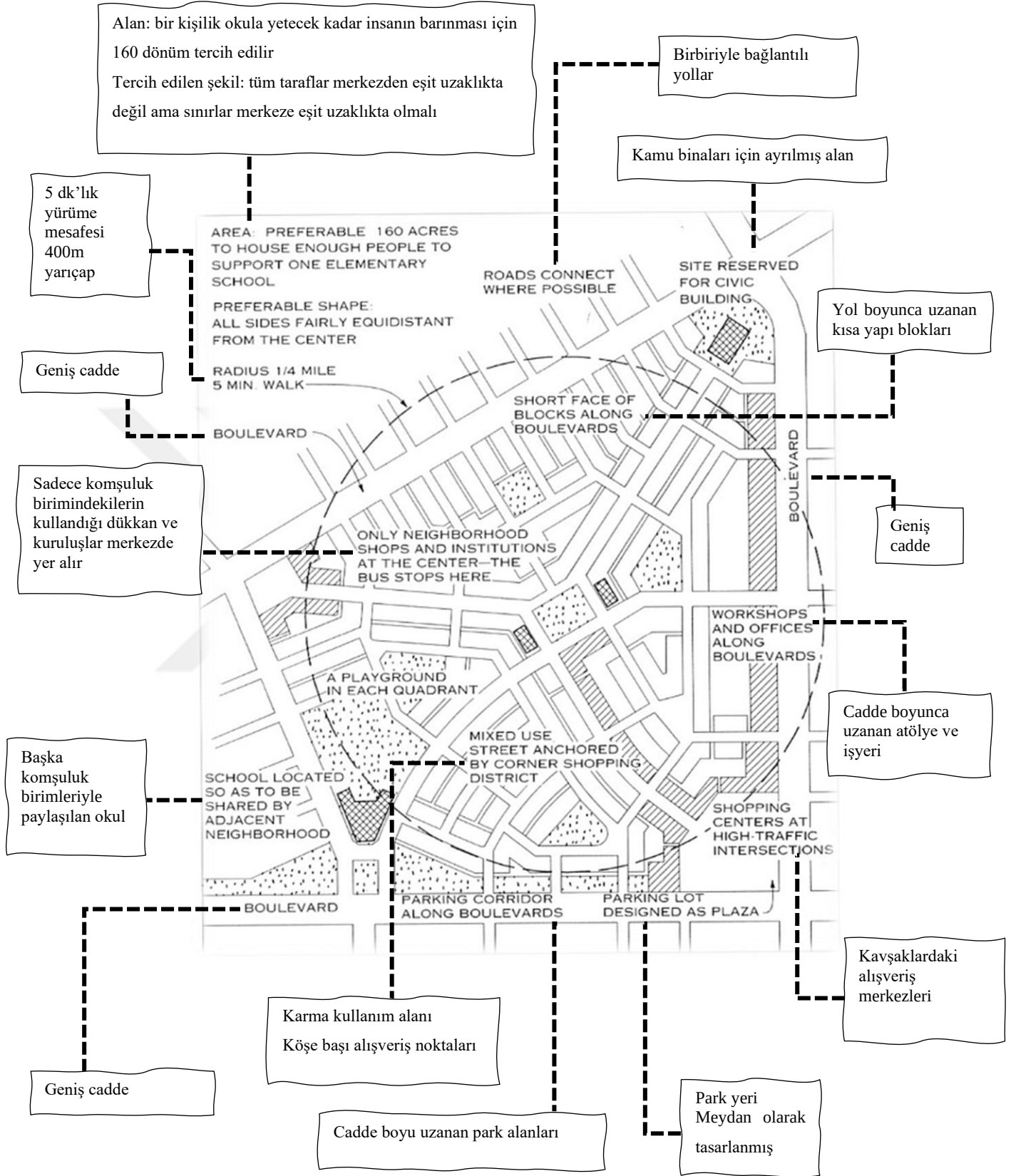
Duany ve Plater-Zyberk (1994), mahalle birimini bir tasarım yaklaşımının temeli olacak şekilde tanımlamış ve mahalleleri de “farklı toplumsal aktivitelerin denge içinde olduğu kentleşmiş alanlar” olarak ifade etmiştir (Oktay, 2015). Bu yaklaşımda, birden fazla komşuluk biriminin bir araya gelmesiyle kentin oluştuğunu belirtmiş ve komşuluğun kentsel tasarımda önemli bir rolü olduğu üzerinde durulmuştur (Duany & Plater-Zyberk, 1994).

Perry’nin mahalle planlamasında olduğu gibi beş dakikalık yürüme mesafesini baz alan bu komşuluk birimi, yaklaşık olarak 400metrelik bir yarıçap ve merkezinde toplu taşıma duraklarını, bir okulu ve araç park yerlerinin varlığını benimsemiştir (Farr, 2008).

Bunlara ek olarak komşuluk birimi sınırları içerisindeki konut, alışveriş, iş yeri, okullar, ibadet alanları ve eğlence-dinlence alanları arasında kullanım dengesini sağlamak konusu üzerine odaklanılmış ve böylece komşuluk birimini farklı kavramlarla birlikte ele almıştır (Turan S. , 2021).

Duany ve Plater-Zyberk (1994) bir komşuluk biriminin sahip olması gereken en önemli 5 ilke aşağıdaki gibidir; (Eray, 2021)

- Bir merkez ve bir sınıra sahip olmalıdır.
- Büyüklüğü, merkez ve çeper arasındaki uzaklık dikkate alındığında 400 metreyi geçmemelidir.
- Sınırları içerisinde kullanım dengesi sağlanmalıdır. Konut, alışveriş, iş yeri, okullar, ibadet alanları ve eğlence- dinlence alanları arasındaki denge sağlanmalıdır.
- Komşuluktaki sokak ağı birbirini kesmeli, çıkmaz sokak yaratılmamalıdır. Birbirini kesen sokak ağı, yapılaşma alanlarına hizmet götürmeli ve trafiğin akışını sağlamalıdır.
- Konut dışı kullanımların yer seçiminde kamusal kullanımlar öncelikli ele alınmalıdır.

Şekil 13. Duany ve Plater-Zyberk komşuluk birimi, Duany ve Plater-Zyberk (1994)'den geliştirilmiştir.

1.7.4. Farr Komşuluk Birimi Model Önerisi (2008)

Amerikalı bir mimar ve şehir plancısı olan Douglas Farr, 2008 yılında bir komşuluk birimi önerisi geliştirmiştir. Perry (1929)'nin on dakikalık yürüme mesafesine benzeyen komşuluk birimi farklı özellikleri de kendi içerisinde barındırır (Turan S. , 2021).

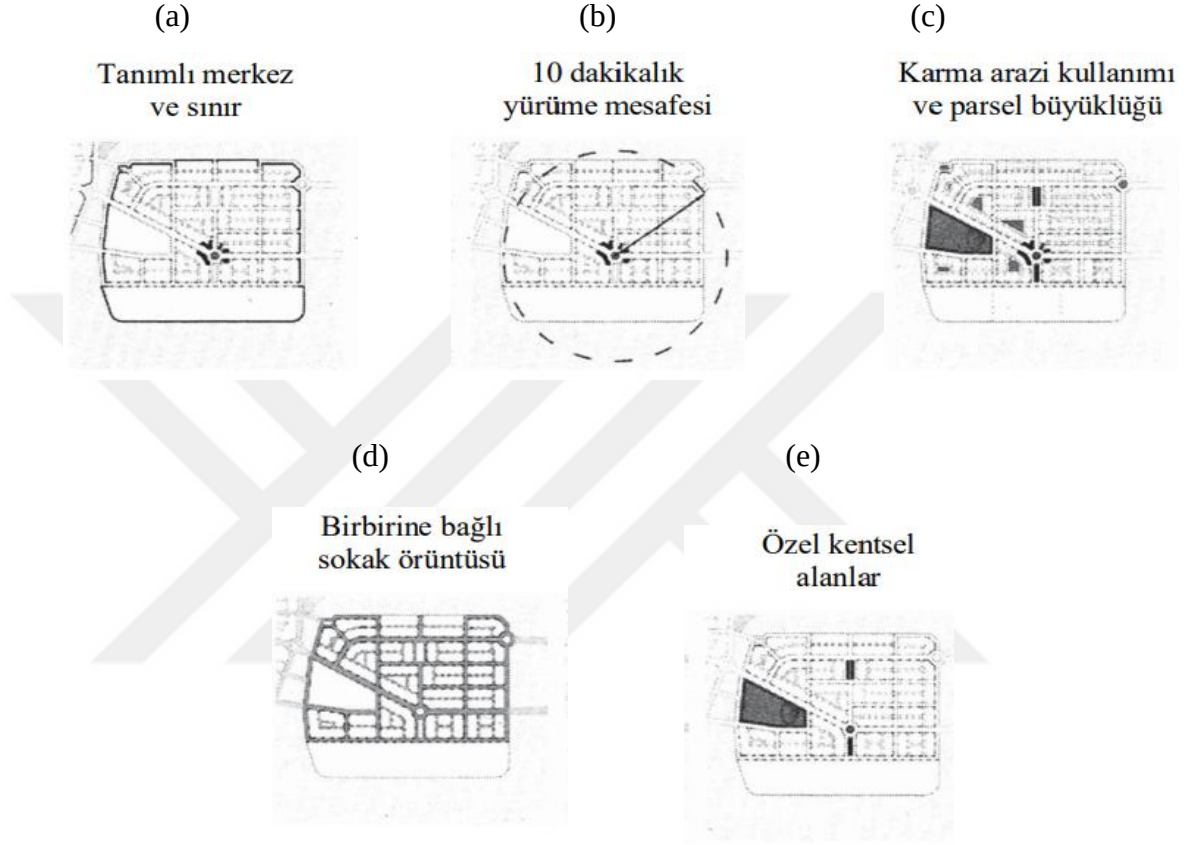
Farr'ın önermiş olduğu komşuluk biriminin ortalama büyüklüğü 4000 metrekareden oluşmaktadır. Ancak geliştirilen diğer komşuluk birimi önerilerinden farklı bir bakış açısıyla ele almış ve bir ilkokul veya ortaokulu, komşuluk biriminin olmazsa olmazı olarak görmemiştir. (Kumlu vd., 2018)

Farr (2008), komşuluk ünitesi yarıçapını 400-500 metre aralığında belirleyerek yaya ulaşımını ön planda tutmuş, otomobil ve bisiklet kullanımını ise geri plana atmıştır (Eray, 2021).

Farr bütün bu özelliklere ek olarak komşuluk birimini beş temel ilke altında incelemiştir;

- a) Bunlardan ilki tanımlı merkez ve sınır oluşturmaktadır. Farr (2008)'e göre “bir kişi komşuluk birimi sınırlarına girdiğinde bu sınırlarla birlikte alana girdiğini de anlamalıdır. Ayrımsız olarak merkezin de merkezi kullanımlarla algılanması gerekmektedir” (Şekil a)
- b) İkincisini, yürünebilir büyüklük oluşturmaktadır. Farr, yayaların otomobil ve bisiklet kullanmayıp yürüyüş yapabilmeleri için tercih edilen uzaklığı yaklaşık olarak 400 metre olarak tanımlamaktadır buna ek olarak alanın topoğrafyasına göre bu uzaklığın ayarlanabileceğini belirtmektedir. (Şekil b)
- c) Üçüncü özellik, karma arazi kullanımları ve farklı konut türlerinin varlığından oluşturmaktadır. Farr, komşuluk birimi içerisinde farklı kullanımların yer almasının, orada yaşayanların eğlence, spor, alışveriş gibi farklı etkinlikleri gerçekleştirebilme imkanlarını öne sürer. Konut türünün farklılaşması ile birlikte de farklı yaş, etnik köken, gelir vb. gruplardaki insanların bir arada yaşayabilmelerini mümkün kılar. (Şekil c)
- d) Dördüncü özellik, birbirine bağlı ve yürünebilir sokak örüntüleridir. Farr, bu ilkede bir yapı adasının kenar uzunluğunun 180 metreden fazla olmaması gerektiğini önermektedir. Bu şekilde erişilebilirlik artarak küçük yapı adalarının ve sık bir şekilde konumlandırılmış olan kavşakların varlığının önemli olduğundan bahseder. (Şekil d)

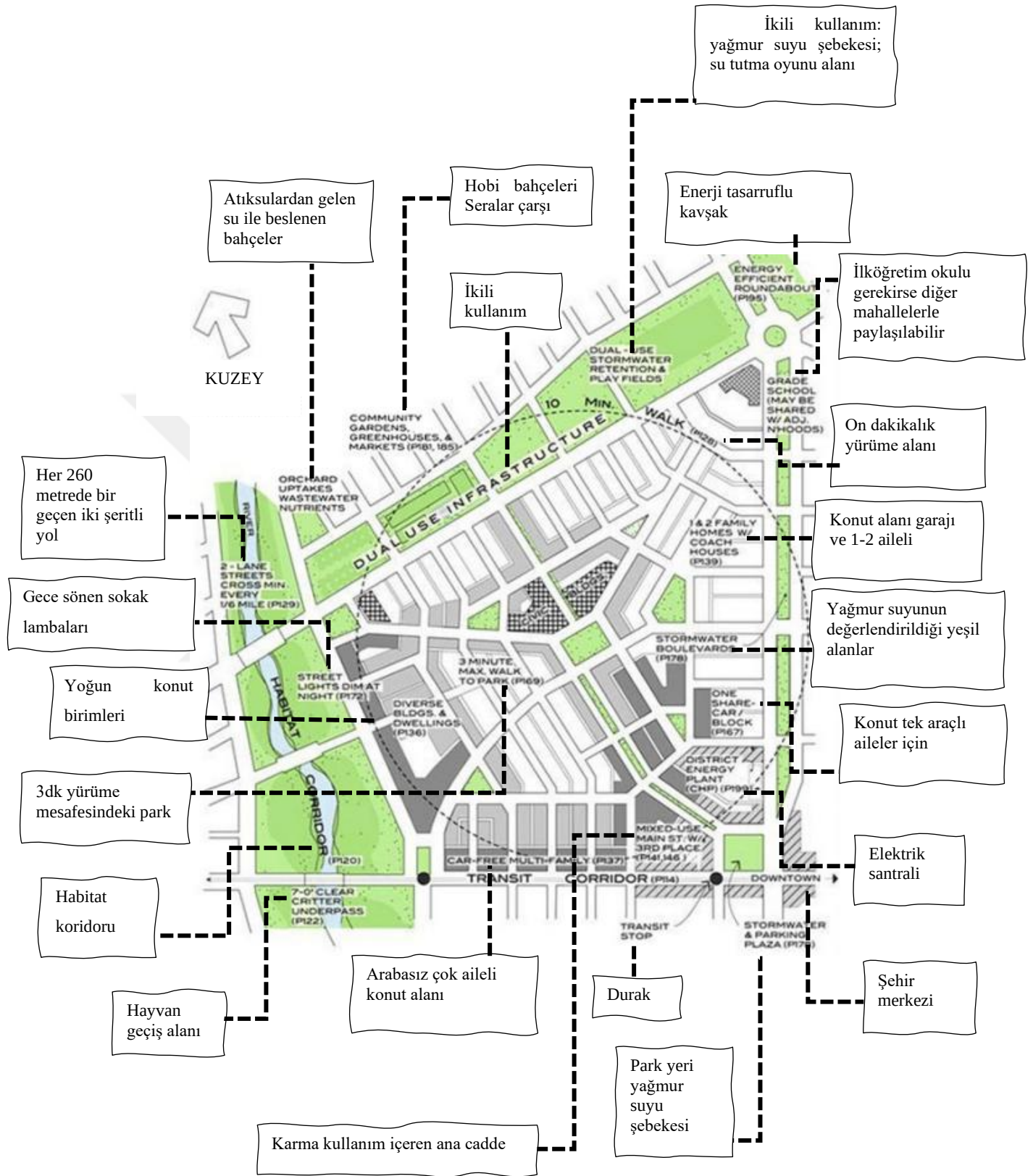
- e) Son özellikse, kentsel kullanımların varlığıdır. Farr, kentsel kullanımlar ile oluşturulan odakların, alan içerisinde yaşayan herkes tarafından erişilebilir olması gerektiğini ve bu sebeple kullanımların yürüme mesafesi içinde yer alması gerektiğinden söz eder (Şekil e).

Şekil 14. Farr'ın komşuluk biriminin beş temel özelliği (Kumlu vd., 2018)

Farr (2008)'e göre bir komşuluk biriminde olması gereken diğer özellikleri şunlardır;

- 1) Çok amaçlı bir açık/yeşil alan komşuluk birimi içerisinde eksen oluşturmalıdır.
- 2) Yağmur suları doğru kullanım (yağmur bahçeleri gibi) sonucunda planlanıp alt yapıyla bütünleştirilmelidir
- 3) Yeşil alanlar eğlence ve dinlenme amacıyla yayaların etkin kullanabileceği bir şekilde tasarlanmalıdır (Calgary Bölgesel Birliği, 2011).

Şekil 15. Farr komşuluk birimi, Farr (2008)'den geliştirilmiştir.

Komşuluk birimiyle ilgili yapılan güncel çalışmalardan bir diğeri Amerikan Planlama Derneğinin 2017 yılında yapmış olduğu çalışmadır. Planlama Derneği çalışmasında iyi bir komşuluk biriminin 7 kritere sahip olması gerektiğini ön görmüş ve komşuluk birimi için yönlendirici bazı ilkeler tespit etmiştir. Bu ilkelere göre komşuluk birimi tanımlamalarında sürdürülebilirlik, mahalle bilinci ve güven duygusu gibi farklı ve yeni kavramlar ele alınmıştır. Burada hareketle komşuluk biriminin sadece fiziksel mekana yönelik bir tasarım yaklaşımı olmadığı, planlama ve tasarım çalışmalarında da ele alınarak toplumsal boyutunun da konuya dahil edildiği görülmektedir.

İyi bir komşuluk biriminin sahip olması gereken özellikler;

1. Mahalle sakinlerinin günlük yaşamlarını kolaylaştıracak farklı işlevsel nitelikleri barındırması (karma kullanım alanı)
2. Çeşitli ulaşım türlerine olanak sağlaması (yaya, bisiklet, özel araç vs.)
3. Görsel olarak ilgi çekebilmesi ve mimari özelliklere sahip olabilmesi
4. İnsanlar arasındaki ilişkileri arttıracak sosyal etkinlikleri destekleyen faaliyetlere olanak sağlaması
5. Mahallelinin katılımcılığını aktif şekilde sağlayarak özenli ve güvenli ortam oluşturmaları
6. Sürdürülebilirliğe destek olmalı ve iklim değişikliği sebebiyle oluşan taleplere cevap verebilmeli
7. Hatırlanmaya/anılmaya değer karakteri olmalıdır (Amerikan Planlama Derneği, 2017)

Komşuluk biriminin zaman içerisinde geçirdiği değişimler incelendiğinde, fakat fiziksel mekana ilişkin bazı ilkelerin güncelliğini koruduğu ve ana kurgunun da aynı olduğu görülmektedir. Genel bir değerlendirme yapıldığında ise; komşuluk biriminin yaya odaklı, yürünebilirliğin esas alındığı, farklılıklardan oluşan, mahalle bireylerinin günlük ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda birbiriyle etkileşim halinde olabilecekleri alanların kurgulanması bu kavramın ana düşüncesini oluşturmaktadır (Turan, 2021).

Komşuluk birimi kavramlarının bugüne kadar geliştirilen ve çeşitli değişimlere uğramış olan birimin tasarım ölçütlerini nicel çerçevede incelediğimizde, benzerlik gösteren özellikleri aşağıdaki gibi özetlenmiştir;

Yürüme mesafesi: topoğrafyanın zorluk yaratmadığı durumlarda (yokuş vb.) yürüme mesafesi genellikle 400-500 metre arası olarak tanımlanmıştır.

Kullanım çeşitliliği: komşuluk birimi içerisindeki kullanım çeşitliliğine önem verilmektedir. Bu durum günlük ihtiyaçlar ve hizmetlere kolay erişim açısından önemlidir.

Sokaklar: sokakların birbiriyle keşişim noktaları erişimi engellemeyecek şekilde olmalı (kısa cepli yapı adalarından oluşmalı, yaklaşık 180 metreye kadar) ve çıkılmaz sokaklar oluştırmaktan kaçınılmalıdır (Kumlu vd., 2018).

Eren (2017), komşuluk birimini geleneksel mahalle anlayışında görülen ve insan ihtiyaçlarından türeyen bir “kurum” olarak tanımlamıştır. Çünkü kentsel planlama modeli olan bu birim, toplumun temel gereksinimlerinin giderilebileceği bina, kurul ve kuruluşlardan oluşarak, kentten izole olmuş özel bir yerleşim alanıdır (Kırkan, 2022).

Komşuluk biriminin gündelik yaşam, toplum yapısı ve mekan kullanımı konularına yönelik değişimleri, bu birimin günümüzde ve gelecekte nasıl ele alınması gerektiğine dair yeni arayışları zorunlu hale getirmektedir (Turan, 2021). Bu sebepten dolayı araştırmanın bundan sonraki kısmında mahallenin bizdeki anlam ve planlamasına yönelik yeni arayışlar üzerinde durulacaktır.

Mahalle birimlerinin neredeyse hepsinde “Erişilebilirlik, yürüme mesafesindeki donatılar, mahalleler arası bağlantılar ve çeşitlilik” kavramları tasarımı en temel özelliklerini oluşturmuştur. (Oktay, 2015)

Kısaca mahalle kavramı incelemelerine göre yapılan literatür çalışmalarına bakıldığında; uluslararası araştırmada komşuluk/me kan bağlamı üzerinde durulurken, ulusal kaynaklarda geleneksel mahalleden söz edilir.

Tablo 4. Komşuluk birimiyle ilgili yapılan literatür çalışmaları (Mumford 1954; Bozkurt 1961; Nirun 1991; Ayata 1995; Keleş 1998; Altun 2010; Shekhar ve Tripathi 2015'ten geliştirilmiştir)

Araştırmacı	Komşuluk birimi tanımı
Mumford (1954)	“Komşuluk, planlanarak oluşturulmayan veya konut alanlarına ilişkin kurumların olmadığı zamanda dahi var olan sosyal bir gerçekliktir.”
Bozkurt (1961)	“Sadece ikamet edilen yapı gruplarının bütünü değildir. Aynı zamanda bir kompozisyonudur; parçaların bir araya getirmiş olduğu bir bütündür.”
Nirun (1991)	“Sıkı toplumsal ilişkiler kurmuş olan, sayıca oldukça fazla olmayan ve değişik yönleri ile benzerlik gösteren ailelerden oluşan küçük, mahalli yapıdır.”
Ayata (1995)	“Genel hatlarıyla aynı semtte, yakın mekânlarda oturan aileler arasındaki ilişkiye verilen addır.”
Keleş (1998)	“Dar bir alanda, sıklıkla karşı karşıya kalınan ve şahsi ilişkilerin hakim olduğu, sakinlerin birbiri ile adım atma mesafesinde olduğu, ilköğretim, oyun yeri, bakkal, manav gibi yakın şehir olanaklarından zorluk çekmeden yararlanabildiği küçük yaşam birimidir.”
Altun (2010)	“Modern mekansal planlama pratiğinde mahallenin fizyolojik ve yönetsel sınırlarını içeren en küçük planlama birimidir.”
Shekhar ve Tripathi (2015)	“Komşu evlerin ya da binaların etrafındaki birkaç bloğu gösteren subjektif bir terimdir.”

1.7.5. Dünyadaki Mahalle Kavramlarının Karşılaştırılması

Son 100 yıl içinde İngiltere ve ABD'de, mahalle (komşuluk) odaklı planlamalar konusunda önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar, mahallenin kentsel planlamalar ölçeğindeki önemini artırmış ve çeşitli yaklaşımlar sunmuştur. Aşağıdaki tablo, her bir modelin özelliklerini ve odak noktalarını özetlerken, mahalle planlamasının nasıl değişim

gösterdiğini ve zaman içinde nasıl evrildiğini gösterir. Her bir model, kendi döneminin ihtiyaçlarına ve önceliklerine yanıt vermek üzere tasarlanmıştır, bu da kentsel planlama ve mahalle tasarımının dinamik ve sürekli gelişen bir alan olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Dünyadaki Önemli Mahalle Birimi Örneklerinin Karşılaştırması (Kendi araştırmalarımızdan geliştirilmiştir)

Model	Yıl	Özellikler	Odak
Ebenezer Howard'ın Bahçe Kent Modeli (Garden City)	1900'lerin başı	Kendi kendine yeterli topluluklar; sanayi, tarım ve yaşam alanlarının dengeli dağılımı; yoğunluğun ve şehirleşmenin kontrolü.	Sürdürülebilir kentsel gelişim ve yaşam kalitesi.
Clarence Perry'nin Mahalle Birimi	1929	Yaya öncelikli planlama; eğitim kurumlarının merkezde yer alması, mahalle sınırlarının belirlenmesi.	Eğitim ve topluluk merkezli mahalle planlaması.
Duany ve Plater-Zyberk Komşuluk Birimi	1980'ler	Yüksek yoğunluklu, karma kullanımlı gelişim; yaya dostu sokaklar, geleneksel mahalle düzeninin yeniden canlandırılması.	Yaya odaklı ve topluluk temelli kentsel tasarım.
Farr'ın Komşuluk Ünitesi Modeli	2000'ler	Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri; çevre dostu ulaşım seçenekleri, enerji verimliliği.	Çevresel sürdürülebilirlik ve kentsel yenilenme.

Bu karşılaştırma, mahalle tasarımının sadece fiziksel çevreyi şekillendirmekle kalmayıp, aynı zamanda sosyal etkileşim, ekonomik canlılık ve çevresel sürdürülebilirlik gibi daha geniş kentsel yaşam kalitesi unsurlarını da etkilediğini vurgular. Bu nedenle, mahalle tasarımı, kapsamlı kentsel planlamanın vazgeçilmez bir parçasıdır.

1.8. Türkiye’de Mahalle Kavramı ve Tarihi süreci

Dilimize Arapçadan giren “mahalle” kelimesi Tdk ya göre “Bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her biri, bu parçalarda oturan insanların tamamı” anlamına gelmektedir.

“Mahalle’nin kelime anlamına bakarsak; “bir kentin, kasabanın, büyükçe bir köyün yönetim bakımından bölündüğü, yapı bölgeciklerinden ve insan topluluklarından oluşan en küçük parçalardan her biri” olarak tanımlandığını görürüz (Keleş, 1998).

Belediye Kanunu'na göre mahalle belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idarî birimdir (5393 sayılı Belediye Kanunu,2005). Kavramsal olarak ise yakın komşuluk ilişkilerinin kurulabildiği en küçük sosyal yapıdır.

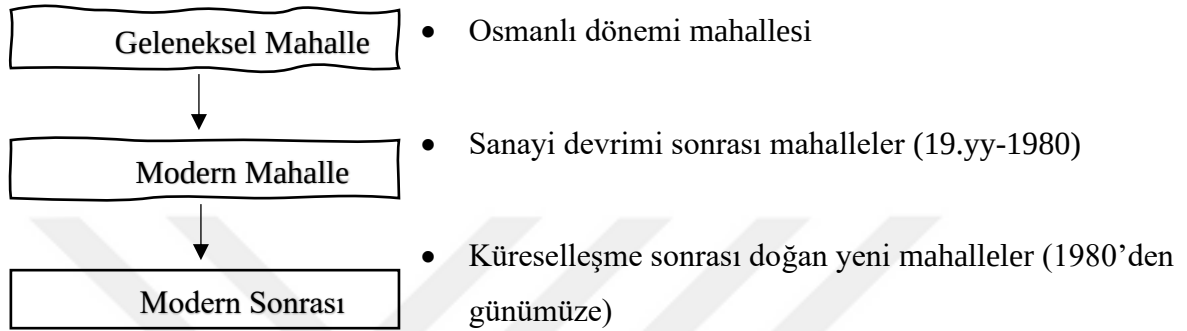
Develioğlu’na göre; “etimolojik olarak bakıldığında “mahall” yer, mekân kökünden türemekte ve bir şehir ya da kasabanın bölündüğü kısımlardan biri” anlamına gelmektedir. (Develioğlu, 1999). İşlevsel olarak bakıldığında ise mahalleyi; yönetsel amaçlarla biçimlenmiş, iktisadi bir boyutu olan, toplumsal ve kültürel öğelerle anlam kazanmış, içerisinde yaşayanlar için ontolojik bir değer barındıran ve fiziksel çevrede bir yere karşılık gelerek o yerdeki topluluğu ifade eden kentin en küçük yerleşim birimi olarak tanımlayabiliriz (Şahin 2011).

Alver’e (2010) göre, mahalle mekân üzerine inşa edilir ve mekân, mahallenin varlığını mümkün kılan en temel unsurdur. Mekân, mahallenin somut bir yapı ve kimlik kazanmasına katkı sağlar. Bu bağlamda, ev, cami, sokak, meydan, okul, çarşı, hamam, kahvehane, fırın ve çeşme gibi mekânlar, mahallenin fiziksel boyutunun inşası için vazgeçilmezdir. Ancak mahalle, sadece mekândan ibaret değildir; insan da mahallenin temel bileşenidir. Mahalle, insan ve mekânın bir araya gelerek bütünleştiği bir yaşam sahnesi gibidir. Bu nedenle mahalle hem insanın hem de mekânın birlikte var olduğu bir yapı olarak değerlendirilir. Alver’e göre, mahalle, kentin en önemli kentsel mekânlarından biri olup, toplumsal ilişkilerin aktığı bir mekânsal örgütlenmedir. Bu yapının temelini ise insan oluşturur; mahalle, toplumun ve sosyal ilişkilerin merkezi olarak insan-mekân bütünleşmesi üzerine kuruludur. (Alver, 2010).

Mahalle, sınırları cadde ve sokaklarla belirlenen ve merkezi bir yapıya sahip olan bir yerleşim şeklidir. (Yılmazöz, 2010). Kentin en önemli mekanlarından biri olan mahalle bir yerleşim birimidir aynı zamanda güvenliğin sağlandığı, toplumsallaşma, sosyal dayanışma ve yardımlaşma gibi rolleri üstlenir. Mahalle sadece bir mekansal biçimi değil, belirli bir insan yoğunlaşmasına da işaret eder yani belli bir hayatı temsil eder. Bu bağlamda mahallenin iki temel kurucusu olduğu görülür: insan ve mekan (Alver, 2010).

Mahallenin günümüzdeki durumunu ve gelecekteki kentsel yaşamda oluşabilecek sorunlara çözüm önerileri bulmadan önce mahallenin geçirmiş aldığı değişimleri bilmemiz

gerekir. Bu bağlamda çalışmanın bundan sonraki kısmında mahalleyi üç farklı dönemde ele alacağız. İlk olarak literatürde Osmanlı Dönemi Mahallesi olarak ele alınan geleneksel mahalle kültürünü, ikinci olarak sanayi devrimi sonrasını konu alan modern mahalle dönemini ve son olarak da küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan modern sonrası dönemi açıklayacağız.

Şekil 16. Mahallenin Değişim Süreci (Eren 2017’den geliştirilmiştir.)

Mahallenin geçirdiği değişimlerden sonra hızla değişen ve gelişen kentlerde gelecekte de çok katmanlı bir mahalle yapısının olacağı aşikardır. Bu sebeple tek tür bir “mahalle” yapısından bahsetmek mümkün olmayacaktır. Çok katmanlı bu yapıyı anlamaya çalışırken günümüz zaman ve mekanına göre değerlendirmek gerekmektedir. Bunu yaparken zaman zaman geçmişten örnekler vererek çalışmanın sürekliliğini bozmadan tüm dinamikleriyle ele alınacaktır.

1.8.1. Geleneksel Mahalle

“Konu-komşudur mahalle; insanın hemen yanı başında olan, sesine yetişecek, çağrısını duyacak, yardımına koşacak denli yakınındakilerle birlikte inşa edilen toplumsal bir ortamdır” (Alver, 2010).

Osmanlı dönemine ait mahalle yapısı, literatürde en çok incelenen mahalle örneklerinden biridir. Bu dönemde mahalle, sadece fiziksel bir alan değil, toplumsal yapıyı da içine alan bir birim olarak görülür. Mahallede bekçi, muhtar, imam ve mahalle sakinleri arasında güçlü bir sosyal dayanışma söz konusudur (Oruç, 2019).

Osmanlı’da mahalle kavramı, mekânsal bir algıdan ziyade, mahalleye yüklenen işlevlerle tanımlanır. Bu nedenle, Osmanlı’da mahalle dendiğinde, demografik bir yapıdan

çok, sosyal ilişkiler ve toplumsal bağlar ön plandadır. Geleneksel açıdan bakıldığında, mekânın insan ve sosyal ilişkiler etrafında şekillendiği anlaşılmaktadır (Açık, 2014).

Mahallelerin fiziksel yapısı karmaşık ve düzensiz gibi görünse de kendi içerisinde tutarlı ve toplum ihtiyaçlarına yönelik bir biçimleniş vardı. Müslüman mahalleler cami veya mescit etrafında konumlanırken gayrimüslim olanlar kilise yakınlarına yerleşirdi. Osmanlıda camiler Müslüman toplum için ön planda olsa da Müslümanlar ile gayrimüslimler aynı şehrin bir parçası olarak yaşamlarını yüzlerce yıl devam ettirmiştir (Üstündağ, 2005). Fakat kent içerisinde inanç farklılığından kaynaklı toplumsal sorunlar çıkmaması, yaşantılarını rahat ve özgür sürebilmeleri, asimile olmamaları ve daha dayanışmanın bozulmadan sürekli etkin olduğu bu düzeni bozmamak açısından, topluluklar yaşamlarını ayrı ayrı mahallelerde devam ettirmişlerdir (Yılmaz & Mecek, 2019). Bunun yanı sıra camii civarında çeşme, pazar, mescit, kahvehane, okul ve mahalle kahvesi gibi mekanlar da bulunmaktadır. Bir diğer taraftan bir mahallenin kurulması, kaldırılması, bölünmesi veya başka bir mahalle ile birleştirilmesi tamamen devlet yetkisi altındaydı (Çabuk & Demir, 2012).

Geleneksel mahalleye, mekânın fiziksel ve toplumsal boyutunun bir arada olmasıdır. Başka bir deyişle toplumsal ilişkilerin mekâna yansımaları ve mekânı şekillendirmesidir (Turan, 2021).

Alver'e göre mahalle kültürünün oluşmasındaki en önemli neden mahalle sakimlerinin mahalle mekanlarındaki yaşam tarzlarıdır. Sokak, ev, cami, çarşı, kahvehane, bakkal, park ve çeşmeleri somut kültür kalıpları olarak değerlendiren Alver, mahalle insanların (imam, muhtar, bekçi...) önemine de vurgu yapmaktadır. Gündelik yaşam içerisinde sosyalleşme, yardımlaşma, dayanışma ve komşuluk ilişkileri olduğu kadar fikir ayrılıklarının çatışmaların, dedikoduların, mahalle baskının oluşması mahalle kültürünün birbirine aktarımını sağlamaktadır. (Alver, 2013)

Osmanlı mahallesi, sınıf ve statü farkı gözetmeksizin şekillenen mekânlar olarak bilinmektedir. Bu mahalleler, sosyal, kültürel, ekonomik ve yönetsel anlamda bir toplumsal olgu olarak değerlendirilir. Ortaylı, bu durumu "Yani bir paşa konağının karşısında, bir evkaf kâtibinin küçük evi mevcuttur" şeklinde örneklemiştir. Osmanlı mahalle yapısında, 'sınıf ve statü' gibi kavramların belirleyici olmadığı görülmektedir. Klasik Osmanlı dönemi kentlerinde, bir paşanın konağının karşısında sade bir kâtibin evinin yer alması ya da boyacı, ekmekçi, berber, kalaycı ve bekçi gibi farklı mesleklerden insanların statü farkı gözetmeksizin aynı kahvehane veya mescitte bir araya gelerek toplumsal yaşama katılmaları, bu sınıfsız yapının en somut örneklerinden biridir (Oruç, 2019).

Geleneksel mahallenin fiziki yapısına baktığımızda ise mahallenin fiziksel planlamasıyla ilgili iki farklı görüş vardır;

1. Mahalle mescit etrafında şekillenmiş bir yapıya sahiptir. (Bayartan, 2005)
2. Mahalle bedesten (içerisinde şehirdeki en büyük camii bulunur) odağında oluşturulmuş bir yapıdır. (Ergenç, 1984)
 - Mahallelerde camii ve mescit çok önemli yapılardır. Mahalleler genellikle camii etrafına kurulan evlerden oluşarak büyür. Ve zamanla sayıları mahalle büyüklüklerine göre değişir.
 - Mahalle birimleri çoğunlukla 20 ile 40 haneden oluşur.
 - Geleneksel mahallede evler yaşamı/hayatı ifade etmektedir. Yaşamın da bir gün biteceği ve kısa bir ömrü olduğu düşünülerek evler ahşap ve kerpiç malzemeden imal edilirdi. Fakat cami, çeşme, köprüler bir ömrün sınırsızlığını, sonsuzluğu temsil ettiği için kaliteli malzemeden (taş ve mermer) üretilip uzun ömürlü olması sağlanırdı (Bergen, 2010).
 - İçerisinde cami, bakkal, dükkanlar, evler, caddeler ve sokaklardan oluşan birimdir.
 - Yolların birleşmesiyle oluşan planlanmamış meydan vardır.
 - Mahalleyi çarşı ve meydana bağlayan bir ana yol vardır.
 - Geleneksel mahallenin en önemli özelliklerinden biri de sokakları ve caddeleridir.
 - Caddeler ve sokaklar birbiriyle kesişerek meydanlara bağlanır.
 - Organik sokaklardan geriye kalan en önemli simge de çıkmaz sokaklardı. Bu çıkmaz sokaklar ise evlerin bahçeleriyle bir uyum içerisindeydi. Bayartan (2005) bu özelliği ile mahalleyi “şehrin bir minyatürü” olarak tanımlamış ve çıkmaz sokakları mahallelerin birbiri arasındaki bir sınır olarak görmüştür.
 - Çarşının merkezinde bedestenler yer alır.
 - Çarşı çevresinde ya da çarşıya ulaşan ana yollar üzerinde pazarlar vardır. (Çabuk & Demir, 2012)
 - Savunma amacıyla yapılan surlar, mahalleleri birbirinden ayıran kapı görevi görmüştür. Hatta mahalle isimleri bu kapılarla birlikte anılmıştır. Mevcut bir ayaklanma esnasında şehirdeki bir mahallenin diğer mahalleler ile olan bağlantını kesmek amacıyla mahalleler şehirdeki kapıları göre gruplandırılmıştır (Baykara, 1985)

- Her mahallenin kendine özgü diğerine benzemeyen biçim ve formu vardır. Bu fark mahalleler arasında birinden diğerine geçildiğinde hemen anlaşılmaktadır.
- Alada'ya göre nüfus büyümesinden kaynaklı mahallede gerekli eylemlerin yürütmesi sekteye uğradığında bölünme oluşur. Osmanlıdaki en önemli fiziksel özelliklerden birisi de mahalle büyüklüğünün organik ve spontane gelişmesidir (Erdoğan, 2006). Yani mahallelerin büyüklüğü belirli bir kurala ve sınırlar sahip değildi. Nüfus artışı belirli bir seviyeye ulaştığında yönetim açısından zayıflık görülürse mahalle ayırımına gidilirdi.
- Mahalle planlamasında dikkat edilen bir diğer husus konutlar ile ekonomik kazanç sağlayan yapıların birbirinden ayrı yerleştirilmiş olmasıdır (fırın, bakkal vs. hariç) (Kazak, 2017).

Geleneksel mahalle anlayışını, sadece fiziki ya da sadece toplumsal açıdan ele almak eksik bir bakış açısı olduğundan dolayı hem fiziki ve hem de toplumsal özelliklerini birlikte inceleyerek devam etmek daha doğru bir yaklaşımdır.

Mahallede herkes birbirini tanır, küçük büyük fark etmeksizin mahalleli olmak onlar için kutsaldır. Herkesin birbirine vicdani bir sorumluluğu vardır. Sürekli ikamet sonucunda oluşan yakınlık ve tanınırlık, sosyal dayanıklılığı artıran temel unsurlardandır. Bu temel unsur, aşinalıktan komşuya, komşudan arkadaşla, arkadaştan “kardeşten öte” ye giden bir süreç yaratarak dayanışma duygusunu pekiştirmektedir (Kırkan, 2022). Mahallede bir düğün varsa bu herkesin düğünü olarak görülürken, cenaze varsa herkes birlikte ağlar; birbirine destek olur cenaze evine herkes tarafından yemekler gider, zor günler birlikte atlatılır ve bunu yapmak bir kural değil, içten gelir. Mahalle de bir çocuk varsa bu herkesin çocuğu olarak görülür, o çocuk için mahalle bakkalı, bekçisi, imamı, terzisi bir iş yeri sahibi olarak değil “amca, teyze, dayı” olarak görülür ve öyle hitap edilir. Osmanlı mahallesinde komşuluk önemli bir bağıdır. Yakın evlerde yaşayan komşular aynı evde yaşıyormuş gibi birbirine bağlı, korumacı ve sahiplenici olup, çocukları birlikte büyür. Geleneksel mahalle anlayışı samimiyete, dayanışmaya, aidiyete dayalıydı. Geleneksel mahalleyi “bizim mahalle” yapan da bu duygusal bağlardır.

Ortaylı (2001)'ya göre, mahalle, günümüzdekinden farklı olarak ailenin içinde bulunduğu bir toplulukla, etnik ve dini bağlar kurduğu bir yapıdır. Aynı zamanda hukuki bir bağlılık da söz konusudur, çünkü bu topluluk içindeki bireyler birbirine kefil olur. Devlet nezdinde de bu topluluk, çeşitli yükümlülükleri topluca yerine getiren bir birim olarak kabul edilir.

Osmanlı mahallesindeki komşuluk ilişkisinin bu denli önemli ve sıkı olması mimari dokuyu da etkilemiştir. Bu bağlamda da mahallenin toplumsal ve fiziksel yapısının birbiriyle bütün olduğu görülür. Komşuluk birimindeki karşılıklı saygı, sevgi ve anlayış mahalledeki evlerin konumlanmasına, biçimine de yansımıştır. Osmanlı mahallesi oluşumunda herkes kendi evini komşusunun rızasını alarak yapmaktadır (Cansever, 2010).

Düzbakar'a (2003) göre, evlerde yapılacak herhangi bir değişiklikte, komşular birbirlerine karşı sorumluluk taşırlar. Eğer yapılacak değişiklik komşuya zarar verecekse, bu ya iptal edilmekte ya da zararı telafi edecek bir düzenleme yapılmaktadır. Goodwin (2012) ise, komşuya duyulan saygının en büyük göstergelerinden birinin, evlerin komşunun penceresindeki manzarayı engellemeyecek şekilde inşa edilmesi olduğunu vurgulamaktadır. Bu hassasiyet, sadece saygıdan değil, aynı zamanda mahremiyeti koruma düşüncesinden de kaynaklanmaktadır. Karşılıklı pencerelerin olmaması, ev sakinlerine içeride rahatça, dışarıdan görülme endişesi olmadan hareket edebilme olanağı sunmaktadır. Sonuç olarak, toplumsal ilişkiler mekâna yansımış ve bu ilişkiler mekânın biçimlenmesinde etkili olmuştur. (Kırkan, 2022).

Osmanlıdaki mahalle anlayışı ile Batıdaki mahalle anlayışı birbirinden oldukça farklıdır. Osmanlı mahallesinde İslam dinini benimsemiş olan bir yaşantı hakim ve mahalleler üretim birimleri olarak görülmemektedir. Yaşantılarında daha çok inanç, ahlak, mahremiyet ön plandadır. Mahalleli arasında sınıf-statü farkı gözetmeksizin aynı dine mensup olanlar cemaat düşüncesiyle bir arada yaşarlar. Osmanlıda mahalleli, o mahallenin yönetiminden, temizliğine, güvenliğine kadar her şeyden sorumludur ve bu sorumluluklarını bir karşılığı olmadan yaparlar (Bergen, 2010). Genel olarak bir değerlendirme yapacak olursak Osmanlı mahallesinde mahalle tamamı bir ev olarak görülür, bütün mahalle halkı da o evin bir bireyi gibi anlamlandırılırdı.

Zeren ve Şimşek'e (2021) göre, imamların görevlerinin yanı sıra mahalle sakinlerinin de birlikte üstlendiği çeşitli sorumluluklar bulunmaktaydı. Mahallelerde genellikle bir vakfın idaresi altında mescitler, çocuklara temel eğitimin verildiği mahalle mektepleri ve çeşmeler bulunurdu. Su kanalları ve çeşmeler gibi tesislerin bakımı mahalle halkının ortak sorumluluğundaydı. Mahalle sakinleri, cenaze hizmetlerinden yangınla mücadeleyle, semtin temizliği ve bakımı gibi işlerde de kolektif olarak sorumluluk alırlardı. Ayrıca, her mahallede güvenliği sağlamak için ortak ücretle çalıştırılan bir bekçi bulunurdu (Ortaylı, 2016).

Mahalle planlamasında camii bir merkez niteliğinde görülürken aynı zamanda toplum için de önemli bir yapıdır. Caminin fonksiyonları mahalleli için sadece dini bir yapı değildir, cami aynı zamanda sosyal bir kurumdur. Camilerde insanların birbirleri ile tanışması, dini ve dünyevi toplantılar yapması ve halkın hükümetin vermiş olduğu emir ve yasaklardan haberdar olması sosyal bir birim olduğunun göstergesidir. Bu konuda Alver, camilerin “mahallenin toplardamarı” olduğunu ifade etmiştir.

Geleneksel mahallelerde meydanlar, önemli bir yapı taşı olarak kabul edilir. Cerasi'ye (1999) göre, bu meydanların çekirdeğinde çeşme, mescit, pazar, okul, hamam ve kahvehane gibi unsurlar bulunur. Bu unsurların bir araya gelişi hem fiziksel hem de sosyal mekanizmalar aracılığıyla sağlanmıştır. O dönemde dinin yaşam biçiminde önemli bir faktör olması, toplumsal ilişkilerin cami etrafında şekillenmesine neden olmuştur. Ayrıca caminin kullanımı, günümüz anlayışından çok daha derin olup, toplumsal ilişkilerin fiziksel mekânla kurduğu bağa dikkat çeker (Turan S. , 2021).

Geleneksel mahallenin bir diğer önemli unsuru çıkmaz sokaklardır. Mahalleli tarafından çıkmaz sokaklar bir boşluk gibi tasarımda kullanılmayan bir yer olarak görülmemiş, aksine organik dokunun içerisine dahil edilip anlamlar yüklenmiştir. Alver'e göre “*sokak mahallenin ve kentin damarıdır, temel dokusudur*” (Alver, 2013).

Osmanlı mahallesi kent topoğrafyasına göre inşa edilmiştir. Bu sebepten dolayı evler bitişik veya dar olarak biçimlenmiş ve birbiri içerisine girmiş sokaklar oluşmuştur. Evlerin ahşap ve yalıtımsız olmasından dolayı, komşular birbirlerine rahatsızlık vermemek adına alçak ses tonuyla konuşmayı kendilerinde bir sorumluluk olarak görmüşlerdir. Yani halk mahalleye göre yaşamış ve kendilerine edindikleri sorumluluklar sonucunda bir davranış biçimi sergilemişlerdir (Kırkan, 2022). Özür (2004)'e göre; geleneksel Türk kenti incelendiğinde, mahalledeki yaşayanların çok güzlü bir yer ve aidiyet duygusuna sahip olduğu görülmektedir. Çabuk ve Demir (2012), Osmanlı mahallesini dört ana başlık altında ele almıştır. Bunlar; mahallenin sosyal ve değerler yönü, mahallenin mekansal elemanları, mahallenin sosyal unsurları ve mahallenin kurumsal yapısıdır. Bu kavramlarını alt başlıklarının neler olduğu Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6, Osmanlı mahallesinin sosyal ve fiziksel yapısının bir bütün olarak değerlendirildiği bir çerçeve sunmaktadır. Bu başlıklar, Osmanlı mahallesinin organik yapısını ve toplumsal mekanizmalarla kurduğu güçlü ilişkiyi anlamak için önemli bir rehber niteliğindedir. Mahalledeki bu düzenlemeler, sadece fiziksel değil, aynı zamanda sosyal

ilişkilerin de bir yansımasıdır ve Osmanlı kent anlayışının temel dinamiklerini ortaya koymaktadır.

Tablo 6, Osmanlı mahallesinin fiziksel, sosyal ve kurumsal yapısını dört ana başlık altında detaylandırarak açıklamaktadır. Bu başlıklar; sosyal değerler yönü, mekânsal elemanlar, kurumsal yapı ve sosyal unsurlar olarak sınıflandırılmıştır. Osmanlı mahallesinin toplumsal ve fiziksel yapısını anlamak için bu başlıkların içerikleri, dönemin sosyal dinamikleriyle birlikte değerlendirilmiştir.

Tablo 6. Osmanlı Mahallesinin Genel Yapısı (Çabuk&Demir) 'den geliştirilmiştir.

MAHALLE					
SOSYAL DEĞERLER YÖNÜ		MEKANSAL ELEMANLAR		KURUMLAR	SOSYAL UNSURLAR
Toplumsallaşma	Dayanışma	Sınır	Yapı Adası	Din	Aile Bireyi
Güvenlik	Sorumluluk	Hane (ev-avlu)	Sokak	Vakıf	Mahalleli
Kimlik	Mahremiyet	İbadethane	Çeşme	Lonca	Din Adamı
		Okul	Fırın		Bekçi (yeniçeri)
		Kahvehane	Hamam, bakkal		Esnaf

1. Sosyal Değerler Yönü: Osmanlı mahallesinde sosyal değerler, toplumsal yaşamın temel taşlarından birini oluşturmuştur. Dayanışma, güvenlik, kimlik ve mahremiyet gibi değerler, mahalle sakinlerinin ilişkilerinde belirleyici olmuştur. Örneğin, toplumsallaşma ve dayanışma, mahalle içindeki yardımlaşma ve paylaşım mekanizmalarını desteklemiş, güvenlik ve mahremiyet ise fiziksel düzenlemelerde önemli bir rol oynamıştır.

2. Mekânsal Elemanlar: Mahalledeki mekânsal elemanlar, hem toplumsal yaşamın ihtiyaçlarını karşılamış hem de fiziksel düzenlemelerin temel unsurlarını oluşturmuştur. Sınırlar, yapı adası, sokaklar, hane (ev-avlu), ibadethane, çeşme, okul, fırın, kahvehane, hamam ve bakkal gibi unsurlar, mahalle sakinlerinin günlük yaşamını organize eden

mekânsal düzenlemelerdir. Bu elemanlar, mahalle sakinlerinin hem sosyal hem de fiziksel ihtiyaçlarını karşılayan bir yapı oluşturmuştur.

3. Kurumsal Yapı: Dönemin toplumsal yapısında kurumsal mekanizmalar, mahalledeki yaşamın düzenlenmesinde kritik bir rol oynamıştır. Din, vakıf ve lonca gibi kurumlar, mahalledeki sosyal organizasyonun temel taşlarını oluşturmuş ve toplumsal işleyişin sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Özellikle vakıflar hem sosyal yardımlaşmayı desteklemiş hem de mahallenin altyapısının sürdürülebilirliğini sağlamıştır.

4.Sosyal Unsurlar: Mahalledeki sosyal unsurlar, bireyler arası ilişkilerin kurumsallaşmasına katkı sağlamıştır. Aile bireyleri, mahalleliler, din adamları, bekçiler (yeniceri) ve esnaf gibi unsurlar, mahallede sosyal düzenin sağlanmasında etkili olmuştur. Özellikle mahalledeki bekçiler, güvenliğin sağlanmasında ve düzenin korunmasında aktif bir rol oynamıştır.

1.8.2. Modern Mahalle

Osmanlı Döneminde mahallesindeki değişim Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla birlikte başlamıştır. Bu dönemde mahalle yapısındaki değişimler günümüz mahalle yapısını anlamamız açısından ciddi önem arz etmektedir. Özellikle 19. yüzyıldan sonra Osmanlı mahallesinde gözle görülür değişimlerden bir tanesi olarak sosyal tabakalaşma ortaya çıkmıştır (Alada, 2008). Ve mahalleler bu yönden heterojen olma özelliğini yitirmiştir. Bu durum, geleneksel mahalle kavramının yara almasına sebep olmuştur.

Eren (2017)'nin deyiimiyle geleneksel mahalledeki insanların tek vücut olma hâli, “modernite ile başlayan bir bozuma uğramıştır”. Çünkü o zaman kadar mahalledeki birlik beraberlik, yardımlaşma, dayanışma gibi topluluk bağı üzerine kurulu olan düzen, yerini dini, sosyal, ekonomik anlamda ayrışmanın hakim olduğu mahallelere bırakmıştır.

Geleneksel dönemde kendiliğinden ve doğal bir şekilde oluşan mahalle, zamanla bazı uygulamalarla değişime uğramıştır. Bu değişiklikler hem fiziksel mekânın yapısında hem de toplumsal dokuda etkili olmuştur. Bireylerin yaşam biçimleri ve değerler sisteminin değişmesiyle birlikte, toplumun geleneksel davranış biçimleri de zayıflamaya başlamıştır. Bu süreç sonucunda, geçmişte herkesin bir arada olduğu, sınıfsal, etnik ve dini farkların önemslenmediği kapsayıcı bir mahalle anlayışı yerini, sosyal yapıdaki farklılıkların belirginleştiği ve komşuluk ilişkilerinin zayıfladığı bir yapıya bırakmıştır (Turan & Ayatac, 2020).

Özellikle Tanzimattan sonra mahalle halkının kendi gelirine göre başka mahallelere geçmiş ve sınıf-statü ayrımı başlamış oldu. Zengin kesim daha popüler olan mahallelere taşınmış ve dini olarak ayrılan eski geleneksel mahalledeki düzenin yerini ise Müslüman ve gayrimüslimlerin bir arada yaşadığı mahalleler almıştır (Alver, 2013).

II. Mahmut döneminde yapılan önemli değişikliklerden bir diğeri ise devletin ve aynı zamanda toplumun beklentileri karşılamayan Yeniçeri ocaklarının kaldırılması olmuştur. Muhtarlık devletin ve toplumun beklentilerini karşılamak için kurulmuştur. Aynı zamanda bu dönemde mahalle yönetiminde kadıların önemi azalmış ve görevi mahalle muhtarlarına devredilmiştir. Aynı zamanda imamların sosyal alanda mahalle adına yapmış olduğu görevler de muhtara verilmiştir. Böylelikle kadı ve imamların yetkileri ve mahalle düzeyindeki önemleri azalırken, muhtarlık kavramı gündeme gelmiş oldu.

Batı'nın bir rol model olarak benimsenmesi, birçok alanda değişim sürecini tetiklemiş ve çeşitli yansımalar doğurmuştur. Bu değişimlerle birlikte, yönetim boşluklarının muhtarlık adı altında yeni bir örgütlenme modeliyle çözülmesi, rasyonel mantığa uymadığı düşünülen çıkmaz sokakların kaldırılması ve mahallelerin coğrafi sınırlarla tanımlanması gibi dönüşümler gerçekleşmiştir. Bu yansımalar, doğal olarak gelişen ve şekillenen mahalle yapısının değişime uğradığı bir sürecin başlangıcını göstermektedir (Turan S. , 2021).

Batı'nın bir rol model olarak benimsenmesi, Osmanlı döneminde geleneksel mahalle yapısının dönüşümüne neden olmuş ve modernleşme sürecini başlatmıştır. Bu süreçte, özellikle muhtarlık gibi yeni yönetsel örgütlenmeler, çıkmaz sokakların kaldırılması ve mahallelerin coğrafi sınırlarla daha belirgin şekilde tanımlanması gibi önemli yapısal değişiklikler görülmüştür. Bu dönüşümler, geleneksel mahalle yapısının doğal ve organik gelişiminden saparak, daha planlı ve rasyonel bir şehir düzenine doğru evrildiğini göstermektedir. Sonuç olarak, bu süreç, mahallelerin sosyal ve fiziksel yapısında büyük değişiklikler meydana getirmiş ve mahalle kültürünün yeniden şekillenmesine yol açmıştır.

Batının kent anlayışının örnek alınarak uygulanmaya başlamasının sonucu olarak mahallenin fiziksel, sosyal ve anlamsal boyutu da değişmeye ve dönüşmeye başlamıştır. Bu yenileşme hareketleri sonucunda geniş caddeler ve artık birbirine bağlanan bir sınırın olmadığı mahalleler ortaya çıkmıştır.

Eskiden yabancılar zor girdiği hatta giremediği mahalle kavramı artık bir geçiş mekanı olarak görev yapmaya başlamış ve eski güvenlik olgusunu kaybetmeye yüz tutmuştur. Bunun sonucunda güven duygusu temelinde kurulan komşuluk ilişkileri de zayıflamaya başlamış ve mahalle kimliği bozulmuştur. Bu durumların her biri mahalle hatta kent

yapısının silüetinin değiştiğinin birer göstergesidir. Bütün bu değişimler, dış dünya etkileşimi düşük yerlerden fazla olan yerlere yani kırsal alandan kent hayatına doğru bir sosyal bir hareketliliğe sebep oldu.

Kırsal hayattan kent hayatına göçün aktifleşmesiyle birlikte şehir planlamasında da birtakım değişiklikler görülmeye başlandı. Toplumsal yapıdaki çeşitlilik arttı, geniş caddeler ve meydanlar oluşmaya başladı. Kentsel yapının bu değişikliğinden konutlar da etkilendi, geleneksel konut tipinin yerini apartmanların almaya başlamış oldu. Bu bağlamda mahalledeki birlik beraberlik, dayanışma gibi güçlü kavramlar anlamını yitirmeye başladı, bu durum sosyal yapının dayanıklılığının zayıflaması anlamına gelmektedir.

Geleneksel Osmanlı mahallesinin sağlam yapısını zayıflatarak büyük bir dönüşüme yol açan bu süreç, Cumhuriyet dönemi ve sonrasında da devam etmiştir. (Kırkan, 2022). Özellikle 1950'lerden sonra sanayileşmeyle birlikte artan nüfus hem şehir yapısını hem de toplumsal yapıyı derinden etkilemiştir. Apartmanlaşma dönemi başlamasıyla birlikte alternatif apartman türleri ortaya çıkmış ve geleneksel mahalle dokusu zarar görmüştür.

Modern dönem öncesi Osmanlı mahallesindeki ayırımın temel nedeninin din olgusu olduğunu ifade edebiliriz. Buna karşı olarak modern döneme geçiş sürecinde ise mahalle ayırımının din odaklı değil, ekonomik temelli olduğunu görüyoruz. Bu bağlamda mahalleyi oluşturan birimlerin etnik köken ve din temelinde olan bir sistemden ekonomik temelli bir sisteme döndüğünü söylemek mümkündür. Osmanlı döneminde mahalle yapısındaki değişim Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla başlamış, bu süreç mahallelerin sosyal ve fiziksel dokusunda önemli dönüşümlere yol açmıştır.

Kısaca geleneksel Osmanlı mahallesinin doğal ve heterojen yapısı zamanla bozulmuş, modernleşme süreciyle birlikte sosyal tabakalaşma ve sınıf farkları belirgin hale gelmiştir. Bu değişimler, mahallenin dini ve etnik ayrışmadan ekonomik temelli bir ayrışmaya dönüşmesine neden olmuştur. Muhtarlık gibi yeni yönetsel yapılar, mahalledeki imam ve kadıların etkisini azaltmış, çıkmaz sokaklar gibi geleneksel fiziksel yapılar yerini daha planlı şehir düzenlemelerine bırakmıştır. Sanayileşme ve apartmanlaşma dönemleri ise mahalle kültürünün daha da zayıflamasına yol açmış, komşuluk ilişkileri ve toplumsal dayanışma kavramları eski gücünü kaybetmiştir. Bu süreç, Osmanlı'nın geleneksel mahalle yapısının Cumhuriyet döneminde de dönüşmeye devam ettiğini göstermektedir.

1.8.3. Modern Sonrası Mahalle (Günümüz mahallesi)

"Geçmişin mahalle yapısı belki hiçbir zaman aynıyla geleceğin şehrinde ikame olamasa da her zaman şehir mahalle ile var olacaktır; şehrin etkisi ve katkısı mahalle ile ölçülecektir. Bireyciliğin, sıradanlığın, ayırışmanın, uzaklaşmanın, kamplaşmanın, bananeciliğin keskin çarkına teslim edilen ve böylece hissiz, ruhsuz, güçsüz bırakılan bir mahallenin bunu sağlayamayacağı da ortadadır." (Alver, 2013)

Cumhuriyet dönemi mahalle yapısına baktığımızda Osmanlı dönemindeki mahalle yapısından çok farklı olduğunu görüyoruz. Osmanlı mahallesindeki birlik, beraberlik, güven, komşuluk ilişkisi güven ve aidiyetin vermiş olduğu duygusal bağın günümüz mahallesinde kalmadığını söylemek mümkündür.

Artan nüfusun beraberinde getirdiği apartmanlaşma bu dönemde daha da artmış ve şehrin yapısında net bir şekilde görülen farklılıklar gözlenmiştir. Betonlaşmanın da etkisiyle birlikte tek düze ve aynı sisteme sahip yapılara bürünen kentte mahalle olgusu da anlamını yitirmiştir. Mahalle yaşamında konutların iç içe ve birbirine çok yakın olarak yerleştirilmesi sebebiyle geleneksel mahalle anlayışındaki mahremiyet ve komşuluk ilişkisi kalmamıştır. Mahalle kavramı geleneksel anlamda özne durumundayken günümüzde nesne durumuna gelmiştir.

Cumhuriyet dönemi sonrası oluşturulan siteler, gelir grubuna göre alt, orta ve yüksek gelire sahip insanların yaşam alanlarını birbirinden ayırmış ve Osmanlı dönemindeki homojen olan mahalle sakinleri algısı artık heterojen bir kavrama dönmüştür.

İnsanların mahallesine ve topluma bağlılığı bu dönemde azalarak kentlilik topluluk zayıflamıştır. Osmanlı mahallesinde mahalle sakinlerinin yerel konulara katılımı sınırlandırılmıştır. Bunun sonucunda yeni mahallelerde komşuluk ilişkileri zayıflamıştır (Geray, 1995).

Küresel dünya düzeni, fiziksel mekânlar üzerinde de önemli etkiler yaratmıştır. Bu süreçte, geleneksel mekânlarda yer alan üretim alanları yerini tüketim odaklı mekânlara bırakmış ve kent mekânı, büyük ölçüde değişim değeri üzerinden şekillenmeye başlamıştır. Bu dönüşümle birlikte, mekâna yönelik yaklaşımlar da çeşitlenmiş ve yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Mahallenin bu dönüşüm süreci incelendiğinde, kendiliğinden gelişen mekânın tasarlanan mekâna, üretim alanlarının tüketim alanlarına, dışa kapalı mekânın ötekileştirici

bir yapıya, homojen yapının seçkinleştirici bir düzene ve geleneksel kamusal alanın yeni kamusal alanlara dönüştüğü görülmektedir. Bireyin mekândan soyutlanması ve çevresiyle kurduğu aidiyetin zayıflaması, bu geçiş sürecinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu süreçle birlikte, gündelik yaşamla ilişkilendirilen, birey ile var olan ve dengeli bir yapıya sahip mahalle, değişime uğrayarak yeni anlamlar kazanmıştır (Turan S. , 2021)

Günümüz mahallelerinin fiziksel yapısında meydana gelen değişimlere baktığımızda, mahalleler arasındaki geçişin, farklı kültürel tonları ve renkleri yansıtan soyut bir çizgi yerine, birbirine benzeyen yapılar arasında bir yolculuğa dönüştüğünü görüyoruz. Bugünün mahalleleri, ardı ardına sıralanan yüksek katlı ve aynı renklerdeki binalarla dolu olup, betonlaşmanın etkisi altında kalmıştır. Dinlenme alanı olarak kullanılan peyzaj unsurları yerini büyük oranda otoparklara bırakmıştır. Mahalle parçaları arasındaki geçişler, fiziksel benzerlikler nedeniyle artık zihinsel haritalara yerleştirememekte, bunun yerine daha çok dijital navigasyon sistemleriyle yön bulunabilmektedir. Ayrıca, birbirine benzeyen apartman yapıları içinde adreslerin karışması ve kaybolma ihtimali oldukça artmıştır.

Günümüz şehir yapısında, yaşam alanları iki farklı formda şekillenmektedir. Apartmanlar ve korunaklı siteler, mekânsal değişimin bir sonucu olarak ayrışma, üretim, tüketim ve sosyo-kültürel paylaşım bağlamında farklı sonuçlar doğuran iki alternatif yapı türü olarak değerlendirilebilir (Tekin, 2018). Apartmanlar ve korunaklı siteler, modern şehir yaşamında ayrışma, üretim ve tüketim süreçlerine farklı etkilerde bulunurken, sosyo-kültürel paylaşım ve aktarımlar açısından da farklı sonuçlar doğurur. Apartman yaşamı daha açık ve geleneksel bir paylaşım yapısı sunarken, korunaklı siteler daha izole bir yaşam biçimi ve belirli bir sosyal çevre ile etkileşimi teşvik eder. Bu iki farklı yapı türü, şehirlerde farklı yaşam biçimlerini ve toplumsal dinamikleri şekillendirmektedir.

Konuttan başlayarak çocuk oyun alanları, sosyal-kültürel donatı alanları, ticaret bölgeleri ve parklar gibi kamusal alanların herkesin erişimine açık ve kullanılabilir olması, "açık geçirgen mahalle" olarak tanımlanan birimin temel özelliklerindendir. Modern mahalle tasarımında, açık geçirgen mahalle biriminin, bir kültürel miras olarak yeniden ele alınması ve sürekliliğinin korunması gerekmektedir. Bu yaklaşımla, açık geçirgen mahalle modeli, modern mahalle tasarımlarında öncü bir rol üstlenebilir (Aksoyak, vd., 2018).

1980'li yıllarda, şehir merkezlerinde ve çevresinde denetimli ve planlı bir yaklaşımla, yeni yaşam alanları olarak "kapalı konut siteleri (gated communities)" tüketicilerin kullanımına sunulmuştur. Güvenlikli sitelerdeki konutlar, zamanla tüketim toplumunun bir unsuru haline gelmiş ve bu alanların tercih edilmesi, bir yaşam alanından çok kimlik ve statü

göstergesi haline dönüşmüştür. Bu yaklaşım, insanların bir yerde uzun süre kalma eğilimini azaltarak, yer değiştirme hızını artırmıştır. Topluluk aidiyetinin zayıflamasıyla, geçirgen olmayan bu kapalı sitelerde iş birliği, dayanışma ve ortak üretim gibi sosyal ilişkiler zarar görmüştür. Yeni yaşam alanlarının tasarım ve kurgusu, bir mahalle yaklaşımından ziyade, günlük yaşamı kolaylaştırmaya yönelik olup, şehirde sunulan tüm hizmetlerin tek bir alanda sunulması ve bu ortak mekânlarda tüketim yapan bireylerin bir arada bulunması olarak tanımlanabilir.

Güvenlikli sitelerin kendisi için şehre açılan geniş yolları bulunmaktadır. Aynı zamanda site yapısı bahçeden dışarı çıkmaya gerek duyulmadan şehir merkezinden karşılanabilecek her türden gereksinimin giderilebileceği ticari ve sosyo-kültürel mekânları bünyesinde barındırmaktadır. Bu amaca hizmet için güvenlikli sitelerin içerisinde bahçeler, çocuk oyun alanları, ibadethaneler, küçük alışveriş merkezleri, otoparklar, spor tesisleri ve yüzme havuzları bulunmaktadır. Bir bakıma güvenlikli siteler, fiziki manada kentin sistematik bir halde kurgulanarak küçük ölçekli kopyası niteliğindedir.

Yeni yaşam alanlarının tasarımında, geleneksel mahallelerde görülen komşuluk ve topluluk ilişkileri yerini daha çok günlük hayatı kolaylaştıran hizmetlerin bir araya getirildiği yapılara bırakmıştır. Bu sitelerde, mahalle kültüründen ziyade, şehir merkezinde sunulan tüm hizmetlerin tek bir alan içinde sunulması hedeflenmiş ve bu alanlarda, ortak tüketim yapan bireylerin bir araya gelmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda, yeni siteler bir mahalleden çok, ortak tüketim alanları olarak ortaya çıkmış, sosyal ilişkilerden ziyade bireysel tüketim davranışlarına odaklanan bir yaşam tarzını teşvik etmiştir.

Mahalle kavramı zamanla mimari imgeler aracılığıyla bir pazarlama stratejisi haline gelmiştir. Günümüzde mahalle konsepti, yaşam alanlarının tasarımından çok, gayrimenkul satışlarını artırmak için bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu yaklaşımda, fiziki dokuyu ya da sosyal yapıyı korumak ve mahalle ruhunu yaşatmak değil, yalnızca bu ruhun varmış gibi görünmesini sağlamak ön plandadır (Altun, 2010).

Sokağın yerini sitelerin ortak kullanım alanları ve açık alanlar almıştır. Birey sokağa karşı yabancılaşmakla kalmamış bahçe kapısı, apartman kapısı derken eskilerin cümle kapısı da dediği evin dış kapısı bütün güvenlik ve sağlamlık önlemleri ile komşuya, komşuluğa karşı adeta yabancılaşma bariyeridir. Modern dönemde mahalle tasarımındaki değişimlere ilişkin önemli noktaları özetleyen bir tablo yapısı düşünüldüğünde, aşağıdaki gibi bir yapılanma öne çıkar.

Tablo 7. Modern mahallenin değişim alanları (Kendi araştırmalarımından geliştirilmiştir)

Değişim Alanı	Açıklama
Fiziksel Yapı ve Bireysellik	Modern mahalleler, birbirini tekrar eden çok katlı binalarla karakterize edilir; peyzaj yerine otopark alanları öne çıkar.
Mekânsal Değişim ve Yapı Çeşitliliği	Apartmanlar ve korunaklı siteler, mekânsal değişimde farklı sonuçlar üretir; ayrışma ve sosyo-kültürel dinamikler etkilenir.
Açık Geçirgen Mahalle Birimi	Kamusal kullanım alanlarına herkesin erişimi vurgulanır; açık geçirgen mahalle birimi, modern tasarımlarda önem kazanır.
Kapalı Konut Siteleri	1980'lerden itibaren güvenlik odaklı kapalı konut siteleri popülerleşir; bu siteler, yaşam tarzı seçiminde önemli bir yere sahiptir.
Güvenlik ve Kimlik	Güvenlikli siteler, kimlik ve itibarın bir parçası haline gelmiş, yer değişim hızını artırmıştır.
Sosyal İlişkiler ve Topluluk Aidiyeti	Kapalı sitelerde topluluk aidiyeti ve sosyal ilişkiler zayıflar; iş birliği ve ortak üretim olanakları azalır.
Markalaşma ve Pazarlama Stratejileri	Mahalle konsepti, gayrimenkul pazarlamasında kullanılır; mimari imgeler üzerinden markalaşma öne çıkar.
Teknolojik Altyapı ve Güvenlik	Güvenlik önlemleri, teknolojik altyapı kullanılarak artırılır; geleneksel mahalle yapısındaki doğal güvenlik unsurlarından farklıdır.
Kendi Kendine Yeterlilik	Güvenlikli siteler, şehir merkezine bağımlı olmaksızın ihtiyaçların karşılanabileceği mekânlar sunar.
Mimari Üslup ve İnşaat Kalitesi	Kapalı konut alanları, tasarım ve inşaat kalitesiyle diğer konut tipolojilerinden ayrılır.
Sokak ve Komşuluk İlişkileri	Modern mahallelerde sokak ve komşuluk ilişkileri zayıflar; site içi ortak kullanım alanları bu ilişkilerin yerini alır.

1.9. Mahallenin Değişim Sürecinin Analizi

Türkiye'deki mahallelerin geleneksel, modern ve modern sonrası evrelerdeki dönüşümü incelendiğinde, bu üç dönemin mahalle tasarımına ve yer ile topluluk duygusunun gelişimine katkıları farklı yönlerde değerlendirilebilir. Geleneksel mahalleler, yoğun topluluk bağları, komşuluk ilişkileri ve yaya odaklı sokak yapısı ile karakterize edilir. Bu mahalleler, sakinlerine güçlü bir yer ve topluluk duygusu sağlar, insanların birbirleriyle ve çevreleriyle güçlü bir etkileşim içinde olmalarını teşvik eder. Modern mahalleler ise, planlama ve yapılaşma süreçlerinde otomobil kullanımının artması, yoğunlaşma ve fonksiyonel ayrımlar gibi unsurların etkisiyle şekillenmiştir. Bu dönemde mahalleler, daha geniş yollar, bireysel konut alanları ve sınırlı topluluk mekânları ile tanımlanır, bu da topluluk duygusunun ve komşuluk ilişkilerinin zayıflamasına yol açabilir.

Modern sonrası dönemde ise, kentsel tasarımda ve planlamada insan odaklı yaklaşımların yeniden önem kazandığı görülür. Bu dönemde, mahallelerin tasarımı, yürünebilirlik, karışık kullanım, topluluk mekânlarının yeniden canlandırılması ve yeşil alanların entegrasyonu gibi unsurları içerecek şekilde evrilmiştir. Günümüz mahalle tasarımına katkılar açısından, geleneksel mahallelerin topluluk ve komşuluk ilişkilerini destekleyen yönleri, modern sonrası yaklaşımlarla birleştirilerek güçlü yer duygusu ve topluluk bağlarını teşvik eden mahalleler oluşturulabilir. Böylece, tasarım hem fiziksel hem de sosyal sürdürülebilirliği destekleyen, insanların bir arada yaşamaktan keyif aldığı ve topluluk duygusunun güçlü olduğu yaşam alanları yaratma potansiyeline sahiptir. Bu süreç, mahallelerin sadece yaşam alanları olarak değil, aynı zamanda sosyal etkileşim ve kültürel ifadenin merkezleri olarak önemini yeniden vurgular.

Mahallenin değişim sürecine kısaca bakacak olursak; ilk dönemlerde iç yapısında önemli bir değişim yaşanmamış olsa da hızlı kentleşmenin etkileriyle birlikte plansız gelişim, sağlıksız konut koşulları, yetersiz ulaşım ve altyapı, yoğun nüfuslanma ile güneş ve yeşil alan eksikliği gibi sorunlar ortaya çıkmış ve bu durum, günümüzdeki kent problemlerinin temellerini atmıştır.

Buraya kadar anlatılan geleneksel mahalle, modern mahalle ve modern sonrası mahallenin fiziksel, toplumsal ve mekansal olarak karşılaştırılması Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Mahallenin Dönemlere Göre Sınıflandırılması ve Özellikleri (Turan & Ayatac,2020)'den geliştirilmiştir.

	GELENEKSEL <i>(Osmanlı mahallesi)</i>	MODERN <i>(19.yydan 1980'lere)</i>	MODERN SONRASI <i>(1980'lerden günümüze)</i>
Fiziksel mekan	• Organik doku (doğa ile uyumlu ona hükmeden değil onu içine alan) • Yönetilebilirlik (büyüklük olarak) • Muğlak sınır (fiziksel sınırdan ziyade sosyal olarak anlaşılan) • Millet esaslı ve sınıf farkının mekana yansımaması • Paylaşım mekanları • Amaçlanmamış meydan (Batıdaki meydan anlayışından ziyade birkaç yolun birleşmesiyle oluşan meydan)	• Ölçek belirleyici düzenlemeler (en az 50 hane bir mahalle oluşturur) • Daha katı sınırlar ve ayrımlar • Apartmanlaşma • Sınıf esaslı yerleşim biçimi • Modern merkez oluşumu (modernle geleneksel olanın net ayrımı)	• Zaman-mekan ve mutlak kavramlarının değişikliğe uğraması • Küresel dünya • Tüketim mekanları • Yerel yönetimler ve diğer aktörlerin rolünün güçlenmesi • Kısa süreli değişimler (zamana yayılmış planlı değişimlerden ziyade, parçalı değişimler) • Soylulaşma (tarihi değerlerin soylulaşma üzerinden korunması) • Kent mekanlarının değişim değeri yüzünden yapılanması
Toplumsal Yapı	• Kendi içine kapalı (iktisadi, mali, idari ve sosyal yönden) • Yönetim imamın elinde • Diyalektik tavır (birey hem mekana karşı sorumlu olmasıyla hem de mekandan etkilenmesiyle) • Edinilmiş yatkınlıklar, toplumda kodlanmış olan davranış ve algılama modelleri (neredeyse prototip insan modeli) • Ortak değerler • Kolektif hareket etme yatkınlığı (cemaati ve kamu yararını gözeten anlayış)	• İmamın değişen rolü • Muhtarlığın oluşması • Değişen insan ve değerler (geleneksel mahalledeki insanları bir arada tutan iyi, güzel, doğru hakkında derin bir düşünce olmaması) • Emekçiler sınıfının doğması • İkili sosyal yapının oluşması (ekonomik) • Komşuluk kavramının değişmesi	• Sosyal platformlar • Öncüler • Sivil toplum kuruluşlarının öneminin ve gerekliliğinin artması • Kapalı siteler (farklı güvenlik ve imaj göstergesi)
Toplumsal Mekan	• Yaşantının, deneyimin ve belleğin mekanı • Bireyleri kendi haline bırakmayan ve yaşayanlara belirli bir bilinç aşılayan öğrenen ve öğretken mahalle	• Yeni mekan anlayışı (mekan sosyolojisinin gelişmesinden dolayı) • Yeni sokak isimlendirmeleri	• Soyut mekana evrilme (insan deneyinden ve sosyal pratiklerden uzak) • Sosyal platformlar • Farklı dayanışma ve komşuluk pratikleri

1.10. Mahallenin Mekânsal Kurgusu

Mahalle mekanları denilince aklımıza cami, çarşı, bakkal, kahve, fırın, kasap, okul gelir. Bu mekanların hepsi ortak bir alanı paylaşma, ortak iş alanına sahip olma, birlik ve beraberlik, sosyalleşme, ortak bilinç, ortak toplumsal özellik, ortak tarihsel geçmiş, yerel duygu, komşuluk ve yakınlık, güven sembolü olduğu için toplumsallaşmanın ana merkezidir mahalle. Fakat değişen şartlar ve ihtiyaçların beraberinde getirdiği imkanlar sayesinde bu mekanlar da fiziki olarak varlığını devam ettirse de işlevsel olarak anlamı değişmiştir. Araştırmanın bundan sonraki kısmında geleneksel mahalle mekanlarının işlevlerine kısaca değinip günümüzdeki yeni mekansal anlamlarıyla birlikte anlatılacaktır.

- a. Osmanlı mahallesi denilince akla gelen ilk mekanlardan birisi sokaklardır. Sokaklar sadece geçiş mekanları değil, birer kamusal alandır. Mahalle içerisinde kullanılan bu alanlar güvenli yer'lerdir. Bunun nedeni sokağın güvenliğinden sorumlu olanların da mahalleli olmasından kaynaklıdır. Sürekli gözleri mahallenin üzerindedir, sokağa giren çıkan herkesi tanır, denetler, kendi mahallesini koruma altına alır. Çocuklar burada sokaklarda oynayarak büyür, hayatı ilk olarak sokakta deneyimler. Bu yönleriyle mahallelinin birbiriyle etkileşim alanıdır sokak. Mahalle kültürünün oluşmasındaki en önemli mekanlardan bir tanesidir.
- b. Osmanlıda mahalleler dini bir temel üzerine kurulu olduğu için bu dönemdeki olmazsa olmaz bir diğer mekan cami/mescitlerdir. Camiler sadece dini ibadetlerini yerine getirmek için kullanılan bir alan olmamakla beraber toplumsallaşmanın temel merkezi olarak görülebilir. Açık (2014)'e göre "Aynı mescitte ibadet eden erkekler, şehir havadislerini mahalleden almaktaydılar; dolayısıyla bilgi edinme sistemleri mahalle odaklı idi". Alver (2013) ise kent ve mahallelerin camilere göre konumlandığını, mahalleli arasındaki ilişkilerin burada kurulduğunu ve mahallelinin toplanma alanı olarak görüldüğünü ifade eder.
- c. Osmanlı mahallesinde bir diğer önemli mekan bakkallardır. Mahalle kültüründe esnafın önemi ve yeri tartışılmaz. Esnaflar arasında özellikle mahalleli için "bakkal amca"ların önemi daha farklıdır. İster adres sormak için olsun ister veresiye sisteminden dolayı karşılıklı güven duygusu oluşturmasıyla olsun ister mahallede haberin alındığı merkez olarak görülen yerlerden biridir. Günümüzde oluşan market sisteminden sonra fazlaca değer kaybetmiş olsalar da hala ayakta durmaya ve bu sistemin kölesi olmamak için

direnen de vardır. Yok olmaya yüz tutmuş bakkallar güven duygusunun, toplumsallığın temeli niteliğindedir.

- d. Osmanlı şehrinin kalbi olarak görülen ve günümüzde işlevini yitiren mekanlardan bir diğeri de Pazar/Çarşılarıdır. Bu dönemde pazar yeri genellikle alış-veriş odaklı bir merkez olarak görülseler de insanların sosyalleştiği, etkinliklerin yapıldığı, her kesimden mahalleliyi buluşturan mekanlar olarak kamusal bir alan görevi üstlenir. Kentteki toplumsal ve ekonomik etkinliklerin bir arada yürütüldüğü merkezdir. İnsanların sadece alışverişine olanak sağlayan yerler olmaktan ziyade Cami ve hamam gibi yerlerin yakınında olarak insanların farklı ihtiyaçlarına ulaşabilmesine de olanaklar sağlar.
- e. Günümüzde yok olmaya ramak kalmış mekanlardan bir diğeri de mahalle kahvehaneleridir. Kahvehaneler, özellikle esnafın stresini attığı, evdeki sıkıntı ve stresten uzaklaşmak isteyen insanların rahatlamak için geldiği bir eğlence mekanlarıdır (Duman, 2014). Alver (2013)'e göre kahvehaneler tıpkı camiler gibi cemaat toplayan mahallenin iletişim odağıdır.
- f. İnsanların hayatını devam ettirebilmesi için önemli kaynaklardan birisi olan çeşmeler Osmanlı döneminde de temel yerleşim etkenlerinden biriydi. Her mahallede bulunan çeşmeler insanların sadece su ihtiyacını gideren bir alan olarak değil genellikle kadınların birbiriyle sosyalleştikleri alan olarak görülür. Günümüzde sayısı çok az kalmış olan bu yapıların çoğunda su kaynağı bile olmamakla birlikte zarar görmüş ve bakımsız bırakılmış durumdadır.

Mahallenin mekansal kurgusu, bir mahallenin fiziksel çevresinin ötesine geçen, sosyal etkileşim, kültürel ifade ve çevresel sürdürülebilirlik gibi boyutları da içeren bir yapıyı ifade eder. Bu kurgu, mahalle sakinlerinin yaşam kalitesini, mahalle içinde ve dışında nasıl hareket ettiklerini ve birbirleriyle nasıl etkileşimde bulunduklarını doğrudan etkiler. Bu unsurlar, mahalle sakinlerinin günlük ihtiyaçlarını mahalle içinde karşılayabilmelerini, sosyal ve kültürel Sonuç olarak, mahallenin mekansal kurgusu, sakinlerin fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan, kültürel zenginliği destekleyen ve çevresel sürdürülebilirliği önceleyen bütüncül bir yaklaşım gerektirir. Bu yaklaşım, mahalleleri sadece yaşanacak yerler olmaktan çıkarıp, sakinlerinin bir parçası olmaktan keyif aldığı, aktif ve canlı topluluklara dönüştürür.

Geleneksel mahalle mekanlarının geleneksel olarak kullanıldığı işlevleri ve günümüzdeki işlevlerini 6 ana başlıkta anlatımı Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Mahallenin Mekânsal Kurgusu (Oruç,2019'dan geliştirilmiştir.)

Mahalle mekanı	Geleneksel İşlevi	Günümüzde İşlevi
Sokak	- Çocukların oyun ve sosyalleşme yeri (arkadaşlık duygusunu ilk aldığı yer, eğlence mekanı) - Alışveriş, gezme, sosyalleşme - Toplumsal hayata dahil olmak için geçiş mekanı (eve, mahalleye giriş-çıkışlarda) - Kültürel özellik aktarımı - Fiziksel ve kültürel özellik olarak çıkmaz sokaklar (mahremiyet ve korunmuş mekan)	Eve ve iş yerimize giriş çıkışlar için kullandığımız güzergah
Cami ya da Mescit	- Toplumu bir araya getiren yer - İnsanların birbirini tanınması, sosyalleşmesi - Haber merkezi (mahallelinin birbirinden ya da imamdan devletle bilgi aldığı yer) - Dini kurum - Mahallenin sosyal, siyasi ve idari biriminin temsil edildiği mekan - Yerleşim alanının merkezi (yerleşim yerlerinin cami etrafında düzenlenmesi) - Dertleşme, karşılaşma, toplanma ve etkileşim içinde bulunma alanı	İbadet için kullanılan yer
Bakkal	- Alışveriş mekanı - Sohbet edilen, sosyalleşilen yer - Yardımlaşma, güven, dayanışma (veresiye defteri sistemi, halkla narin etkileşim)	Zorunlu ihtiyaçlar için kullanılan yer
Pazar/Çarşı	- Mahallenin çekirdeği - İktisadi ve ticari faaliyetlerin olduğu birim - Esnaf/mahalleli ilişkisinin güçlenmesi (mahalleli kendi esnafına sahip çıkar) - Dükkan sahibi olmak kalıcı ilişki demek - Yardımlaşma ve sosyalleşme yeri	Alışveriş merkezlerinden sonra zorunlu ihtiyaçlar için gidilen yer
Mahalle Kahveleri	- Sosyalleşme mekanı - Kültürel faaliyet mekanı (oyun oynamak, hikayeler anlatmak ve dinlemek, düşünmek, kitap okumak...) - Yerel yönetim merkezi (gündelik ve toplumsal konular konuşulup, tartışılıp hep birlikte karara bağlanıldığı yer)	Boş vakitleri doldurmak için gidilen yer
Çeşme	- Mimari mekan unsuru - Sosyalleşme alanı - Mahalleli ihtiyacı gidermenin yanında gelen geçen yabancıların ihtiyacını karşılar	Nadir kullanılan bakımsız alan

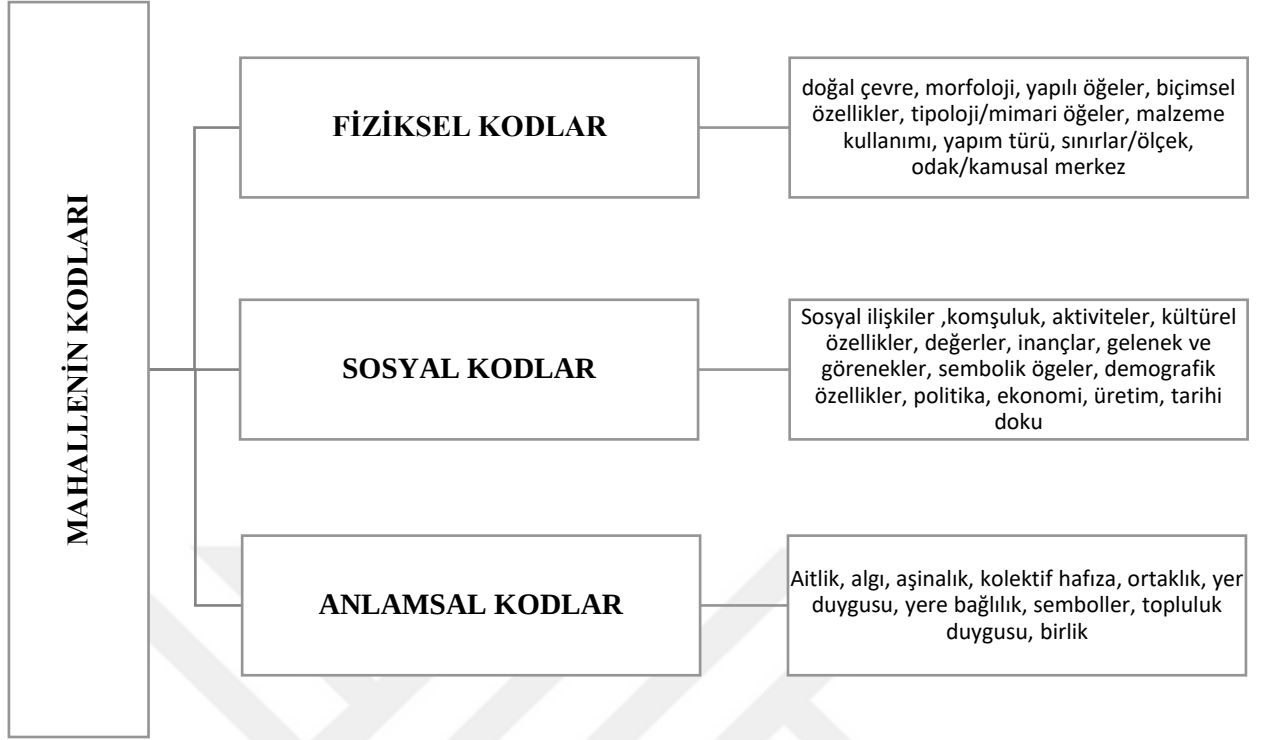
1.11. Mahallenin Kodları

Mahallenin kodları, o mahalle içindeki sosyal düzeni, kültürel normları ve mekânsal düzenlemeleri tanımlayan yazılı olmayan kurallar ve anlaşmalar bütünüdür. Bu kodlar, mahalle sakinlerinin nasıl bir arada yaşayacaklarını, birbirleriyle nasıl etkileşimde bulunacaklarını ve çevreleriyle nasıl bir ilişki içinde olacaklarını belirler. Mahalle kodları, topluluk üyeleri arasında bir aidiyet duygusu oluşturur ve mahallenin benzersiz kimliğinin korunmasına yardımcı olur. Aynı zamanda, mahalle içindeki sosyal uyumu ve düzeni sağlar, çatışmaları önlemeye ve çözmeye yardımcı olur.

Mahallenin kodlarını üç ana başlık altında toplamak mümkündür:

1. Fiziksel Kodlar: Mahallenin fiziksel yapısını, mimari özelliklerini, sokak düzenini, konutların yerleşimini, yeşil alanların varlığını ve ulaşım ağlarını içerir. Bu kodlar, mahallenin fiziksel görünümünü ve işlevselliğini belirler.
2. Sosyal Kodlar: Mahalle sakinlerinin birbirleriyle ve çevreleriyle olan etkileşimlerini düzenleyen sosyal normlar ve davranış kurallarını kapsar. Topluluk etkinlikleri, komşuluk ilişkileri ve ortak alanların kullanımı bu kategoriye girer. Sosyal kodlar, mahalle sakinleri ve onların yaşam biçimleri ile ilgilenmektedir.
3. Anlamsal Kodlar: Mahallenin kültürel ve tarihsel özellikleri, yerel gelenekler, hikayeler ve kimlik oluşturan unsurları içerir. Bu kodlar, mahallenin ruhunu ve sakinlerinin mekana olan bağlılığını etkiler.

Bu kodlar, mahallenin sadece bir yaşam alanı olmasının ötesinde, sakinlerinin yaşam deneyimlerini, toplumsal ilişkilerini ve çevreyle olan etkileşimlerini şekillendiren zengin ve dinamik bir "yer" olmasını sağlar. Mahalle kültürü, insanın hayatını sürdürme esaslarına ve bu esasların şekilleniş biçimlerine dayanmaktadır. Mahallede nasıl yaşandığı, yaşantının hangi değerler, inançlar, kurallar, adetler, ritüeller, gelenek ve görenekler çerçevesinde şekillendiği, o mahallenin kültürel kimliğinin bir parçasıdır ve mahallenin özgünlüğünü ortaya koyar. Mahalle yaşamında, gündelik hayatta sergilenen kültür ve yaşam tarzları; sosyalleşme, komşuluk ilişkileri, dayanışma ve yardımlaşma, mahalle etkinlikleri, mahalle baskısı, dedikodu, sohbet, farklılıklar, ayrılıklar ve çatışmalar gibi çeşitli unsurlarla kendini gösterir. (Alver, 2013).

Şekil 17. Mahallenin Kodları (Tuğcu & Arslan, 2019) dan geliştirilmiştir

Mahalleler, bireylerin kimliklerini ve toplumsal bağlarını şekillendiren dinamik yaşam alanlarıdır. Bu bağlamda, mahalle kimliği üç ana kod kategorisi altında incelenebilir: Fiziksel, Sosyal ve Anlamsal Kodlar. Her bir kod kategorisi, mahallelerin hem fiziksel hem de duygusal anlamlarını derinlemesine ele alır.

1. Fiziksel Kodlar: Mahallelerin mekânsal yapısını, işlevselliğini ve estetik değerlerini belirleyen unsurlardır. Bu kodlar, günlük yaşamın kolaylığını ve mahalle sakinlerinin mekâna olan bağlılığını etkiler.

- **Mimari Özellikler:** Mahalledeki yapıların estetik nitelikleri, yükseklikleri, cephe malzemeleri ve mahalle dokusuyla uyumu. Geleneksel ve modern mimarinin birleştiği noktalar, mahalleye özgün bir kimlik kazandırır.
- **Sokak Düzeni ve Yaya Alanları:** Sokakların genişlikleri, yaya yollarının erişilebilirliği ve açık alanların düzenlenmesi, mahalle içindeki hareketliliği ve erişimi kolaylaştırır.
- **Yeşil Alanlar ve Doğa İle İlişki:** Parklar, oyun alanları ve bahçeler gibi yeşil alanlar, hem fiziksel hem de zihinsel refah için kritik önem taşır. Bu alanların düzenlenmesi, toplumsal buluşmalara ve bireysel dinlenmeye imkân tanır.

- Ulaşım ve Bağlantılar: Toplu taşıma ağlarına yakınlık, bisiklet yolları ve araç trafiğine yönelik düzenlemeler, mahallenin dış dünya ile entegrasyonunu sağlar.

2. Sosyal Kodlar: Mahalle sakinlerinin birbirleriyle ve çevreleriyle olan etkileşimlerini düzenleyen sosyal normlar, davranış kalıpları ve paylaşım mekanizmalarını içerir.

- Topluluk Etkinlikleri ve Kamusal Yaşam: Mahallede düzenlenen sosyal etkinlikler, festivaller ve pazar yerleri, topluluk bağlarını güçlendiren mekanlar yaratır.
- Komşuluk İlişkileri ve Dayanışma: Mahalle sakinleri arasındaki yardımlaşma, güven ve sosyal destek mekanizmaları. Komşular arası ilişkiler, mahalledeki sosyal huzuru artırır.
- Ortak Kullanım Alanları: Mahalledeki meydanlar, sosyal tesisler ve oyun alanları gibi mekânların ortaklaşa kullanımı, sosyal etkileşimi artırır.
- Günlük Sosyal Pratikler: Mahalle içinde gerçekleşen gündelik davranışlar, alışveriş mekanları ve sosyal buluşmalar, mahalle kültürünün önemli bir parçasıdır.

3. Anlamsal Kodlar: Mahallelerin tarihsel, kültürel ve sembolik değerlerini kapsar. Bu kodlar, bireylerin yaşadıkları yerle olan duygusal bağlarını güçlendirir.

- Kültürel Değerler ve Gelenekler: Mahallede düzenlenen bayramlar, törenler ve yerel festivaller, topluluk duygusunu pekiştirir.
- Tarihsel Katmanlar: Tarihi yapılar, eski sokak isimleri ve geçmişten kalan anıtsal unsurlar, mahallenin kolektif hafızasını oluşturur.
- Yerel Hikayeler ve Anılar: Mahallede yaşayan bireylerin kişisel hikayeleri ve mekâna dair anıları, mahalleye ruh katar.
- Kimlik ve Simgeler: Mahalleye özgü semboller, heykeller ve isimler, mahalle sakinlerinin yaşadıkları yerle gurur duymasını sağlar.

Tezde anlamsal kodlar bağlamında özellikle aidiyet ve yere bağlılık üzerinde durulmasının temel nedeni, bu kavramların mahalle sakinlerinin yaşadıkları mekânla olan duygusal bağını ve kimliklerini şekillendiren en önemli unsurlar olmasıdır. Mahalle, bireylerin toplumsal bağlarını kurdukları, kimliklerini oluşturdukları ve çevreyle anlamlı bir ilişki kurdukları ilk yerlerden biridir. Bu bağlamda:

- Aidiyet, bireylerin mahalleye kendilerini ait hissetme duygusunu ifade eder. Aidiyet hissi, mahallede yaşayan insanların sosyal ilişkiler kurmasını, mekânlarını

sahiplenmesini ve günlük yaşamlarını anlamlandırmasını sağlar. Mahalledeki kültürel değerler, yerel hikâyeler ve geçmişten günümüze aktarılan gelenekler bu aidiyet duygusunu güçlendirir.

- Yere Bağlılık, bireylerin yaşadıkları çevreye olan duygusal ve fiziksel bağlarını temsil eder. Yere bağlılık, mahalledeki sosyal ve fiziksel unsurların bireylerde bir anlam oluşturmalarını, mekânın hatıralar ve deneyimlerle özdeşleşmesini sağlar. Bu durum, mahalle sakinlerinin mekâna yönelik sorumluluk hissetmelerine ve onu koruma çabalarına da yansır.

Anlamsal kodlar, mahalledeki kültürel ve tarihsel bağlamların yanı sıra, bireylerin mekânı algılayış biçimlerini ve bu mekânla kurdukları duygusal ilişkiyi doğrudan etkiler. Örneğin, bir mahallenin geçmişine ait hikâyeler, semboller ya da anıtsal yapılar, yer duygusunun oluşmasında kritik bir rol oynar. Kentsel dönüşüm gibi süreçlerde mahalle olgusunun zayıflaması, aidiyet ve yere bağlılık duygusunun azalmasına neden olabilir. Bu nedenle, bu tezde anlamsal kodlar üzerinden aidiyet ve yere bağlılık gibi kavramlara odaklanılarak, mekânların topluluk duygusunu ve sosyal bağları nasıl güçlendirebileceği incelenmiştir.

Sonuç olarak, anlamsal kodlar, bir mahallenin ruhunu, tarihini ve kültürünü yansıtan en güçlü unsurlardır. Aidiyet ve yere bağlılık duyguları, mahalledeki topluluk bağlarının sürekliliği ve mekânın sürdürülebilir bir şekilde kullanılabilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu tez, bu iki kavramın mahallenin yeniden şekillenmesindeki rolünü detaylı bir şekilde ele alarak literatüre katkı sağlamayı hedeflemiştir.

1.11.1. Mahalle Kodlarının Önemi

Mahallenin kodları, bir mahalleyi yalnızca fiziksel bir yaşam alanı olarak değil, aynı zamanda anlamlı bir yer olarak tanımlayan temel unsurlardır. Bu kodlar, mahalledeki fiziksel düzenin (sokaklar, yapılar, yeşil alanlar), sosyal ilişkilerin (komşuluk bağları, topluluk etkinlikleri) ve anlamsal özelliklerin (tarih, kültürel değerler, kimlik) bir araya gelerek mahalleye özgü bir kimlik oluşturmalarını sağlar. Kodlar, bir mahallede yaşayan bireylerin topluluk duygusunu hissetmelerine, çevreleriyle bağ kurmalarına ve mahalleye aidiyet geliştirmelerine olanak tanır. Özellikle kentsel dönüşüm süreçlerinde, mahalle kodlarının korunması ve geliştirilmesi, yerel kimliğin sürdürülebilirliği ve sosyal bağların güçlenmesi

açısından kritik bir rol oynar. Bu nedenle, mahalle kodlarının analizi ve korunması, sağlıklı, yaşanabilir ve anlamlı kent mekânlarının yaratılmasında vazgeçilmez bir öneme sahiptir.

Bu kodlar, mahallenin yalnızca fiziksel bir yaşam alanı olmanın ötesinde, bireylerin sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını karşılayan bir yer haline gelmesini sağlar. Fiziksel, sosyal ve anlamsal kodların dengeli bir şekilde var olduğu mahalleler, sakinlerine aidiyet, güven ve huzur sunar. Bu kodlar, mahalle planlama ve tasarım süreçlerinde dikkate alınması gereken önemli referans noktalarıdır.

1.12. Çalışmanın Amaç ve Varsayımlarının Ortaya Koyulması

Bu çalışmanın temel amacı, mekan ve yer kavramlarının, insan-çevre etkileşiminde nasıl merkezi bir rol oynadığını ve bu etkileşimin yere bağlılık ile topluluk duygusu gibi sonuçlar doğurduğunu ortaya koymaktır. Özellikle, mahallelerin fiziksel ve sosyal yapılarının, sakinlerin bu mekanlara duygusal ve kültürel anlam atfetme biçimlerini nasıl şekillendirdiğini ve bu süreçlerin daha geniş topluluk duygusu ve yere bağlılık hissini nasıl desteklediğini incelemek hedeflenmektedir. Araştırmanın temel amaçları şunlardır:

- Yere Bağlılık ve Topluluk Duygusu: Mekan ve yer kavramlarının, mahalle sakinlerinin yere bağlılık hissi ve topluluk duygusu geliştirmelerinde nasıl kritik bir rol oynadığını incelemek.
- Mekansal ve Sosyal Yapıların Etkisi: Mahallelerin mekansal ve sosyal yapılarının, insanların mekanlara yükledikleri anlam ve bu mekanlarda geliştirdikleri duygusal bağlar üzerindeki etkilerini analiz etmek.
- Peyzaj Mimarlığının Katkısı: Peyzaj mimarlığı ve mahalle planlamasının, yere bağlılık ve topluluk duygusunun güçlendirilmesinde nasıl etkili olduğunu değerlendirmek.
- Sürdürülebilir Mahalle Tasarımları: Elde edilen bulguları kullanarak, yere bağlılık ve topluluk duygusunu teşvik eden sürdürülebilir ve kapsayıcı mahalle tasarımları için stratejiler geliştirmek.

Çalışma, aşağıdaki varsayımlar üzerine kurulmuştur:

- Mekan ve Yer Merkezlidir: İnsanların çevreleriyle kurdukları etkileşimin, mekan ve yer kavramlarının anlamı ve önemi üzerinden şekillendiği varsayımı.
- Yere Bağlılık ve Topluluk Duygusu İlişkilidir: Mekansal ve sosyal yapıların tasarımının, mahalle sakinlerinin yere bağlılık ve topluluk duygusu geliştirmelerinde önemli bir etken olduğu varsayımı.
- Peyzaj Mimarlığı Etkilidir: Peyzaj mimarlığı ve mahalle planlamasının uygulamalarının, mekanların anlamlandırılması ve yere bağlılık ile topluluk duygusunun güçlendirilmesinde önemli bir rol oynayabileceği varsayımı.
- Sürdürülebilirlik ve Yaşanabilirlik Entegredir: Yere bağlılık ve topluluk duygusunun desteklenmesinin, mahallelerin sürdürülebilirliği ve yaşanabilirliği ile doğrudan ilişkili olduğu varsayımı.

Bu amaç ve varsayımlar, çalışmanızın teorik çerçevesini sağlam bir temel üzerine oturtur ve yere bağlılık ile topluluk duygusunun mekan ve yer kavramlarıyla nasıl iç içe geçtiğini derinlemesine incelemenize olanak tanır.

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bu tezde, Çukurçayır mahallesinin mekansal kurgusu ve bu kurgunun mahalle sakinleri üzerindeki yer duygusu ve aidiyet hissi üzerindeki etkileri incelenecektir. Araştırma, mekansal analiz odaklı bir yaklaşımla yürütülecek olup, mahalledeki fiziksel çevre unsurları ile mahalle sakinlerinin sosyal ilişkileri arasındaki bağlantılar değerlendirilecektir. Mekansal yapının incelenmesi, mahalledeki yapılar, sokaklar, açık alanlar, yeşil alanlar ve sosyal tesisler gibi unsurların fiziksel özellikleri ve bunların kullanıcı deneyimleri üzerindeki etkileri üzerinden yapılacaktır.

Araştırmanın temel amacı, mahalledeki mekansal kurgunun toplumsal ve kültürel bağlamdaki anlamını ortaya koymak ve yer duygusu kavramı çerçevesinde mahallenin sosyal dinamiklerini analiz etmektir. Bu kapsamda, mahalledeki fiziksel çevrenin ve mekansal kodların yerel kimlik, aidiyet ve sosyal etkileşimler üzerindeki etkileri detaylı olarak incelenecektir. Mekansal kodlar, mahallede yaşayan bireylerin yaşadıkları yere dair oluşturdukları algı ve anlam dünyasının bir parçası olarak ele alınacaktır.

2.1. Araştırma Tasarımının Geliştirilmesi

Araştırma tasarımında, Çukurçayır mahallesinde yerinde gözlem ve mekansal analiz yöntemleri kullanılacaktır. Bu süreçte, mahalledeki kamusal ve özel alanların mekansal yapıları, fonksiyonları ve sosyal etkileşim dinamikleri analiz edilecektir. Araştırmanın tasarımı, mahalledeki yapılar ve çevresel unsurların fiziki özelliklerinin yanı sıra, bu alanların mahalle sakinleri üzerindeki sosyal ve algısal etkilerini incelemeye yönelik olacaktır. Mekansal Analiz kapsamında şu aşamalar izlenecektir:

1. Mahalleyi Bölgesel Olarak Sınıflandırma: Çukurçayır mahallesi, yapısal özelliklerine ve mekansal işlevlerine göre farklı bölgeler halinde sınıflandırılacaktır. Bu bölgeler, sosyal etkileşimlerin yoğun olduğu kamusal alanlar, dini ve kültürel yapılar, konut alanları ve yeşil alanlar gibi çeşitli mekansal kategorilere ayrılacaktır.
2. Mekansal Verilerin Toplanması ve Haritalama: Mahalledeki mekansal kurguyu anlamak için mahalledeki yapıların, kamusal alanların ve ulaşım ağlarının haritalaması yapılacaktır. Haritalama sürecinde, mahalledeki açık alanların büyüklüğü, işlevselliği ve sosyal etkileşim alanlarının dağılımı değerlendirilecektir. Ayrıca, mahalle sakinlerinin bu alanlarla kurdukları fiziksel ve duygusal bağlar analiz edilecektir.

3. Fiziksel Çevre ve Mekansal Kodların İncelenmesi: Mahalledeki yapıların düzeni, sokak genişlikleri, yeşil alanların erişilebilirliği, sosyal tesislerin konumları gibi mekansal unsurların mahalledeki sosyal yaşamı nasıl şekillendirdiği incelenecektir. Bu süreçte mekansal kodlar, mahalleye dair kimlik oluşturan unsurlar olarak analiz edilecek ve bu kodların mahalle sakinleri üzerindeki yer duygusuna olan etkisi değerlendirilecektir.
4. Mekansal ve Sosyal İlişkilerin Çözümlemesi: Mahalledeki mekansal kurgunun mahalle sakinlerinin sosyal ilişkileri üzerindeki etkileri incelenecektir. Bu süreçte, sokak yapıları, açık alanların tasarımı ve sosyal mekanların konumlarının mahalle içindeki sosyal bağları nasıl şekillendirdiği değerlendirilecektir. Özellikle mahalle sakinlerinin kamusal alanlarla olan etkileşimleri ve bu alanların mahalle aidiyeti üzerindeki etkileri mekansal analizlerle ele alınacaktır.

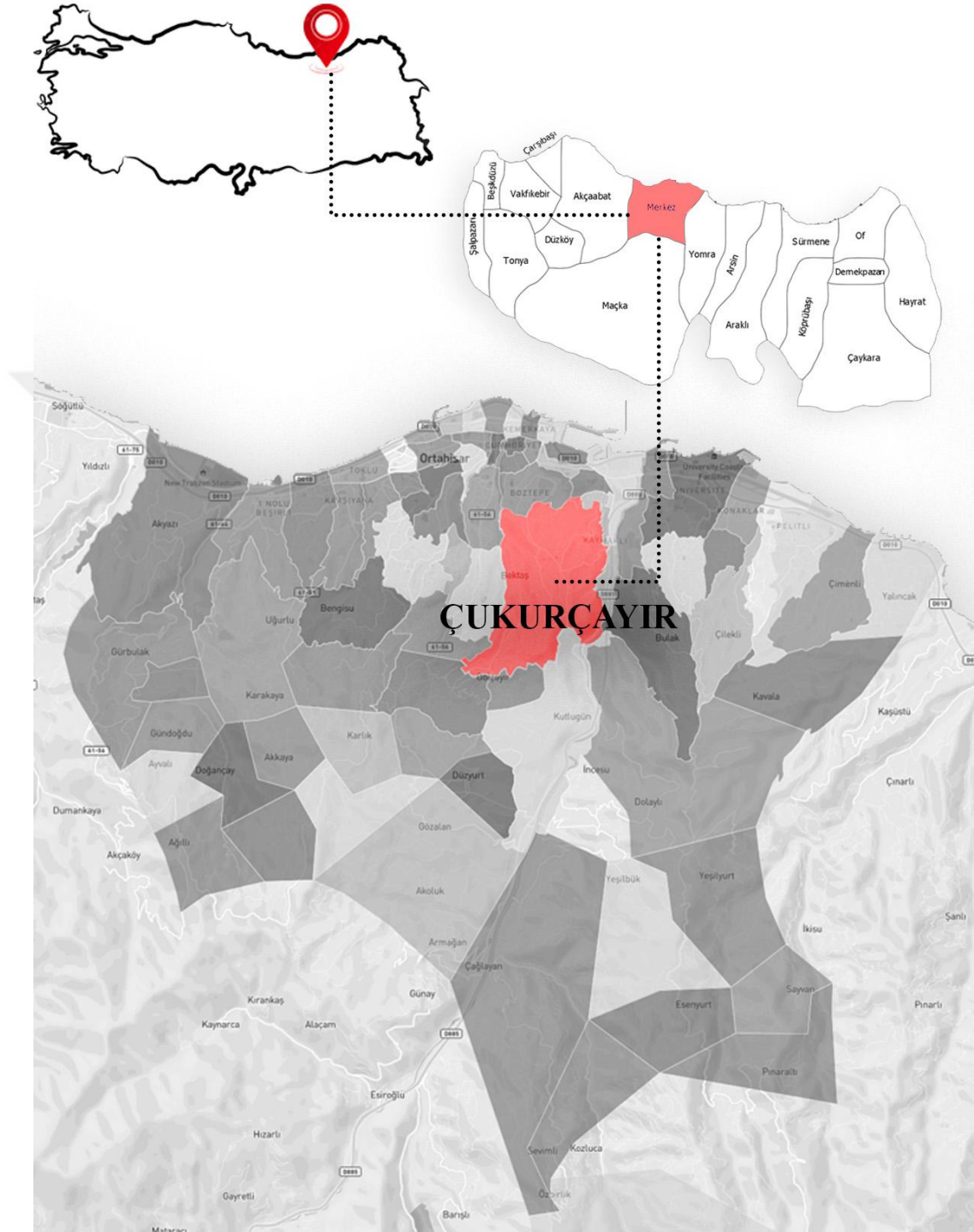
Araştırma sonuçları, Çukurçayır mahallesindeki mekansal kurgunun mahalle sakinleri üzerindeki yer duygusu ve toplumsal aidiyet üzerindeki etkilerini açıklığa kavuşturacaktır. Mahalledeki mekansal yapının, sakinlerin mahalleyle kurduğu duygusal bağlara nasıl yön verdiği ve bu bağın sosyal ilişkileri nasıl şekillendirdiği analiz edilecektir. Araştırma sürecinde elde edilen bulgular, Çukurçayır mahallesinin gelecekteki kentsel planlama ve peyzaj düzenlemelerinde kullanılmak üzere öneriler geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Bu araştırma yöntemi, mahalledeki mekansal unsurların ve bu unsurların sosyal yapı üzerindeki etkilerinin bilimsel olarak ortaya konulmasını sağlamaktadır.

Şekil 18. Araştırma modeli kapsamında kurgulanan şemalar

2.2. Çalışma Alanının Seçilmesi ve Tanımlanması

Şekil 19. Çalışma Alanı: Çukurçayır Mahallesi

Trabzon, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz bölümünde yer alan en kalabalık ildir. Topografik yapısı nedeniyle, kıyı boyunca dar bir alan içinde yerleşmiş ilçelerden

oluşur. Bu ilçeler, güçlü karayolu bağlantıları ile birbirine bağlanmıştır. Trabzon Belediyesi, 2014 yılına kadar şehir merkezinden hizmet verirken, 6360 sayılı kanunla Trabzon Büyükşehir Belediyesi statüsüne geçmiştir. Bu değişiklik, belde belediyelerinin kapanarak ilçe belediyelerine bağlanmasına yol açmıştır (Saka & Erdoğan, 2022).

Trabzon'un topografik yapısının ve karayolu ağlarının etkisi, şehrin gelişiminde önemli bir faktördür. Bu, hem yerleşim alanlarının şekillenmesini hem de çevre ile olan bağlantılarını doğrudan etkileyen bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, mahallelerin nasıl geliştiğini ve yerleşim planlarını nasıl yönlendirdiğini anlamada kilit rol oynamaktadır.

Çukurçayır Mahallesi, Trabzon'un güneyinde, şehir merkezine yakın bir konumda, engebeli bir topoğrafya üzerinde yer almaktadır. Coğrafi özellikleri bakımından Karadeniz sahiline paralel uzanan kıyı dağları ile çevrili olan bu bölge, hem doğal çevresi hem de kentsel yapısı ile dikkat çekmektedir. Mahalle, kuzeyinde Trabzon şehir merkezi, batısında Boztepe Mahallesi, güneyinde ise tarım alanları ve ormanlık bölgelerle sınırlanmıştır. Bu konum, hem doğal hem de kentsel dinamiklerin birleşim noktasında yer alarak Çukurçayır'ı Trabzon'un gelişim alanlarından biri haline getirmiştir (Öztürk Saka ve Erdoğan, 2022).

Şekil 19'da Çukurçayır Mahallesi'nin Türkiye'deki ve Trabzon il sınırları içindeki konumu görülmektedir. Mahallenin merkezi, kent ile çevresi arasındaki dinamikleri anlamak için stratejik bir öneme sahiptir. Mahallenin konumunun stratejik önemi, Trabzon'un kıyı kesimi ile dağlık alanlar arasında bir geçiş bölgesi sunmasından kaynaklanmaktadır. Çukurçayır'ın topografik özellikleri, geçmişte tarımsal faaliyetler için elverişli bir ortam sağlarken, günümüzde hızla artan yapılaşma ile bu özellikler dönüşüme uğramaktadır. Bölge, Trabzon'un kentsel gelişim politikalarının bir sonucu olarak, özellikle 2000'li yıllardan sonra yoğun bir şekilde yapılaşmıştır. Örneğin, mahalledeki yerleşim alanı 2002 yılında 4 hektar iken, 2022 yılına gelindiğinde bu alan 135 hektara ulaşmıştır (Siyavuş ve Belge, 2022).

Çukurçayır'ın seçilmesindeki bir diğer önemli neden, bölgenin nüfus dinamikleridir. 1990'larda yaklaşık 3.000 kişilik bir nüfusa sahip olan mahalle, 2021 yılı itibarıyla 31.937 kişiye ulaşmıştır. Bu büyüme oranı, Çukurçayır'ı sadece Trabzon'un en yoğun mahallelerinden biri yapmakla kalmamış, aynı zamanda Trabzon'un 18 ilçesinden 13'ünün nüfusunu aşan bir yapıya dönüştürmüştür. Bu hızlı nüfus artışı, mahallede sosyal ve mekânsal altyapı üzerinde ciddi bir baskı yaratmıştır (Öztürk Saka ve Erdoğan, 2022).

Mahallenin seçilmesinde bir diğer etken, mekânsal planlama süreçleridir. Çukurçayır, 1989'dan itibaren sekiz farklı mekânsal planlama sürecine tabi tutulmuş, bu süreçler boyunca tarım alanları hızla yapılaşmaya açılmıştır. Bu durum, bölgedeki doğal kaynakların azalmasına yol açarken, kentsel rantın artmasına ve planlama kararlarının bölge üzerindeki etkilerinin sorgulanmasına neden olmuştur. Örneğin, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planlama süreçlerinde, tarım alanlarının büyük bir kısmının konut alanlarına dönüştürüldüğü tespit edilmiştir (Öztürk Saka ve Erdoğan, 2022).

Sonuç olarak, Çukurçayır Mahallesi'nin coğrafi ve mekânsal özellikleri, Trabzon'un kentsel gelişim dinamiklerini anlamak açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bölgenin hızlı nüfus artışı, mekânsal planlama kararları ve kırsal alanların kentsel alana dönüşüm süreçleri, bu çalışmanın temel araştırma konusu olarak ele alınmasını sağlamıştır. Çukurçayır, geleneksel ve modern kent dinamiklerinin kesişim noktasında yer alması nedeniyle, Trabzon'un mekânsal dönüşüm sürecini anlamak için stratejik bir çalışma alanıdır.

2.2.1. Peyzaj Mimarlığı Açısından Alanın Analizi ve İncelenme Nedenleri

Mahalle ölçeğinde gerçekleştirilen peyzaj tasarımları, topluluk aidiyetini güçlendirme, sosyal etkileşimleri artırma ve yeşil alanların dengeli bir şekilde dağılımını sağlama gibi mekânsal kimlik oluşturma süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Çukurçayır Mahallesi gibi kentsel alanların incelenmesi, toplulukların çevresel unsurlarla kurduğu ilişkileri anlamak ve mevcut sorunlara yönelik yenilikçi çözümler geliştirmek açısından büyük bir öneme sahiptir.

Çukurçayır Mahallesi'nin sürekli değişen mekânsal yapısı, hızlı kentleşme ve kentsel dönüşüm süreçleriyle şekillenmiştir. Sosyal yapısındaki çeşitlilik ve mekânsal formlarındaki dönüşüm, mahallede hem eski hem de yeni yaşam biçimlerinin bir arada bulunmasını sağlamış ve bu durum, farklı mekânsal kodların ve toplumsal ilişkilerin bir arada gözlemlenmesine imkân tanımıştır. Özellikle son yıllarda yaşanan hızlı kentleşme ile birlikte sosyal etkileşim alanlarının azalması, yeşil alanların azalması ve kentsel mekânların işlev kaybına uğraması gibi sorunlar öne çıkmaktadır. Mahalle sakinlerinin bu süreçlerden nasıl etkilendiğini incelemek, aidiyet hissi üzerindeki etkileri değerlendirmek açısından önemli veriler sunmaktadır.

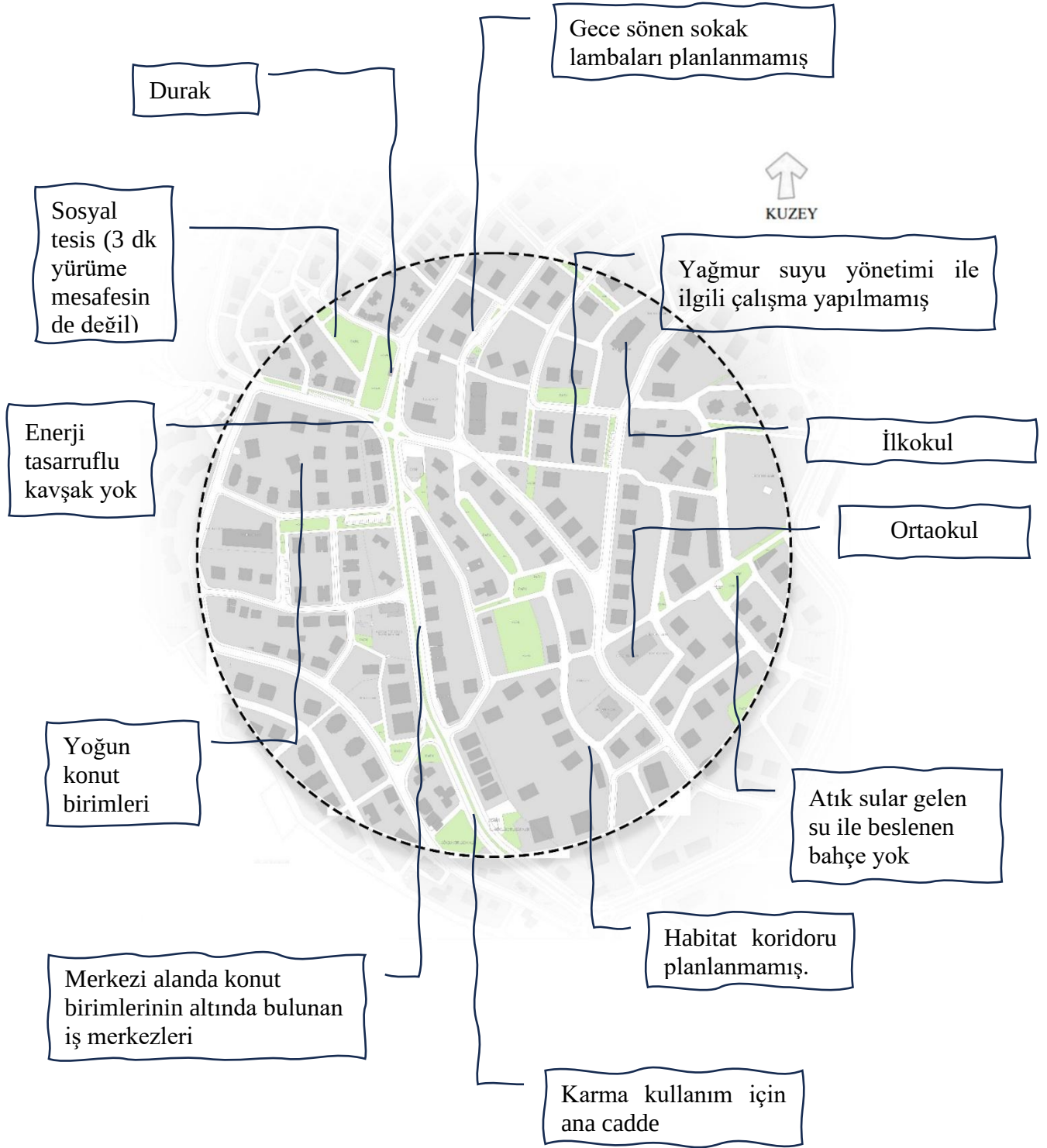
Mahallenin fiziksel çevresinin sosyal ilişkiler üzerindeki etkileri, topluluk aidiyeti ve mekânsal kimlik üzerindeki rolü, Çukurçayır Mahallesi'nin araştırma konusu olarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, çalışma, mahalle kavramı, mekânsal kurgular ve kodlar üzerinden yola çıkarak Çukurçayır Mahallesi'nin yer duygusu ve toplumsal aidiyet bağlamında nasıl şekillendiğini inceleyecektir.

2.2.2. Çukurçayır Mahallesi'nin Farr'ın Mahalle Birimine Göre Değerlendirilmesi

Farr'ın Komşuluk Birimi modeli, 21. yüzyılda kentlerin planlanmasında, insan odaklı tasarım ve sürdürülebilirlik ilkelerini bir araya getiren önemli bir yaklaşımdır. Bu model, mahallelerin insan ölçeğinde tasarlanmasını, günlük ihtiyaçlara yürüme mesafesinde erişim sağlanmasını ve çevre dostu altyapıların entegre edilmesini amaçlamaktadır. Farr'ın modeli, mahallelerin sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliği bir arada gözeterek kentlerin karma kullanım alanları ile şekillenmesi gerektiğini vurgular. Bu bağlamda, modelin temel ilkeleri arasında yürünebilirlik, tanımlı bir merkez ve sınır, karma arazi kullanımı, birbirine bağlı sokak örüntüsü ve yeşil alan entegrasyonu yer almaktadır. Model, mahalle ölçeğinde tüm bu özelliklerin bir arada bulunması durumunda, mahallelerin daha yaşanabilir, erişilebilir ve sosyal etkileşim odaklı bir yapıya kavuşacağını öngörmektedir.

Bu çalışma kapsamında, Trabzon'un hızlı gelişen mahallelerinden biri olan Çukurçayır Mahallesi, Farr'ın Komşuluk Birimi modeli doğrultusunda ele alınmıştır. Çukurçayır Mahallesi, kentsel büyüme ve konut yoğunluğu ile dikkat çeken bir yerleşim alanıdır. Bu nedenle, mahalledeki mevcut fiziksel ve sosyal yapının Farr'ın modeline uygunluğu değerlendirilmeye alınmıştır. Bu çerçevede, mahallede yaklaşık 400 metre yarıçapına sahip bir alan çalışma alanı belirlenmiştir (Şekil 21).

Çukurçayır Mahallesi'nin bu kapsamda incelenmesi, Farr'ın modelinin öngördüğü mahalle birimi özellikleri ile mevcut durum arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu modelin mahallede uygulanabilirliği, hem mahalle sakinlerinin sosyal etkileşimlerini artırmayı hem de fiziksel altyapıların iyileştirilmesini sağlayabilecek bir çerçeve sunmaktadır. Yapılan değerlendirme, Çukurçayır Mahallesi'nin mevcut fiziksel, sosyal ve çevresel özelliklerini analiz ederek Farr'ın modeline olan uyumunu değerlendirmeye odaklanmaktadır. Çalışmanın bu kısmında, mahalledeki mevcut yapı, Farr'ın modeli ile karşılaştırmalı olarak ele alınmış, bu modelin mahalle ölçeğinde uygulanabilirliği üzerine çıkarımlar yapılmıştır.

Şekil 20. Çukurçayır Mahallesi komşuluk birimi değerlendirmesi

Farr'ın modelinde, bir mahallenin tanımlı bir merkezi alanı olması gerektiği belirtilmektedir. Bu merkez, sosyal etkileşimlerin odak noktası olarak işlev görmeli ve mahalle sakinlerinin günlük yaşamda bir araya gelebileceği bir alan sunmalıdır. Ancak Çukurçayır Mahallesi'nde bu işlevi karşılayan bir tanımlı merkez veya kamusal alan bulunmamaktadır. Merkezi alan olması beklenen bölgeler, konut birimlerinin yoğunluğuyla sınırlı kalmakta ve Farr'ın modelinde belirtilen sosyal odak noktası özelliğini taşımamaktadır. Bunun yanı sıra, mahallede fiziksel sınırların belirsizliği, mekânsal bütünlüğün sağlanamamasına neden olmaktadır.

Farr'ın bir diğer önemli vurgusu, mahallelerin yürünebilir olması gerektiğidir. Mahalle sakinlerinin yürüme mesafesinde (3-10 dakika) tüm temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, modelin temel ilkelerinden biridir. Çukurçayır Mahallesi'nde ise sokakların büyük bir kısmı araç trafiğine yönelik tasarlanmış olup, yayalar için güvenli ve konforlu bir altyapı mevcut değildir. Yaya yolları ve bisiklet yollarının eksikliği, yürünebilirliği kısıtlamakta ve sokak örüntüsünün araç odaklı bir ulaşım altyapısına hizmet ettiğini göstermektedir. Bu durum, mahallenin Farr'ın modelinde öngörülen yaya öncelikli tasarım prensibinden uzak olduğunu ortaya koymaktadır.

Çukurçayır Mahallesi'nde karma arazi kullanımı da sınırlı düzeydedir. Mahallede konut kullanımı baskındır ve konutların alt katlarında yer alan ticari işlevler, mahallenin tamamına hizmet sunacak ölçüde değildir. Bu durum, Farr'ın ticaret, konut ve sosyal alanların dengeli bir şekilde bir arada bulunması gerektiği önerisine aykırılık göstermektedir. Ticari alanların sınırlılığı, mahallede sosyal ve ticari etkileşimlerin yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Karma arazi kullanımı yetersiz olduğu için, mahalle sakinlerinin günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir yapı oluşturulamamıştır.

Yeşil alanlar ve sürdürülebilir altyapılar, Farr'ın Komşuluk Birimi modelinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Ancak Çukurçayır Mahallesi'nde bu unsurların eksik olduğu gözlemlenmiştir. Mahalledeki mevcut küçük yeşil alanlar, birbirinden kopuk ve düzensiz bir dağılıma sahiptir. Merkezi bir park veya habitat koridorları gibi unsurlar bulunmamakta, bu durum yeşil altyapının mahalle kurgusuna entegre edilemediğini göstermektedir. Ayrıca mahallede yağmur suyu yönetimi, enerji tasarruflu kavşaklar gibi sürdürülebilir altyapı çözümleri de uygulanmamıştır. Yeşil alanların bu şekilde parçalanmış olması, mahalle sakinlerinin doğayla olan bağlarını ve sosyal etkileşimlerini sınırlamaktadır.

Mahallede sosyal ve kamusal alanların da yetersiz olduğu görülmüştür. Çukurçayır Mahallesi'nde ilkokul, ortaokul ve toplu taşıma durakları gibi temel kamusal işlevler

bulunmasına rağmen, bu alanların çevresinde sosyal etkileşimleri artıracak etkinlik alanları eksiktir. Sosyal tesislerin eksikliği, mahalle sakinlerinin günlük yaşamda bir araya gelebileceği mekânların sınırlı olmasına neden olmaktadır. Eğitim alanları çevresinde sosyal alanların artırılması, mahalledeki sosyal bağları güçlendirebilir.

Sonuç olarak, Çukurçayır Mahallesi'nin Farr'ın Komşuluk Birimi modeline göre değerlendirilmesi, mahallenin birçok temel prensibi karşılayamadığını göstermektedir. Merkezi bir sosyal alanın olmaması, yürüme mesafesinde sosyal ve yeşil alanların eksikliği, sokakların yaya dostu olmaması ve sürdürülebilir altyapıların bulunmaması, mahalledeki temel sorunlar olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, mevcut eğitim alanları, toplu taşıma durakları ve merkezi konum, Farr'ın modeline uygun önerilerin geliştirilmesi için önemli bir potansiyel sunmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, bu alan A, B ve C alt bölgelerine ayrılarak daha detaylı bir şekilde değerlendirilecektir.

2.3. Çukurçayır Mahallesi Örneklem Alanı İncelemesi

Bu bölümde çalışma alanı, mekânsal ve işlevsel özelliklerin daha ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesi amacıyla üç ayrı alana ayrılarak incelenmiştir. Bu ayrımın temel nedeni, topluluk ve yer duygusunu oluşturan mekânsal unsurları ortaya çıkarmak ve mevcut çevre düzeninin topluma nasıl katkı sağladığını ya da hangi yönlerden eksik olduğunu değerlendirmektir. Çukurçayır Mahallesi özelinde gerçekleştirilen bu analiz, mahalledeki sosyal, kültürel ve fiziksel yapıları değerlendirerek, mahalle sakinlerinin ihtiyaçlarını anlamaya ve mekânsal planlama süreçlerine yönelik öneriler geliştirmeye yöneliktir.

Bu çalışmada özellikle aşağıdaki beş temel kriter esas alınmıştır:

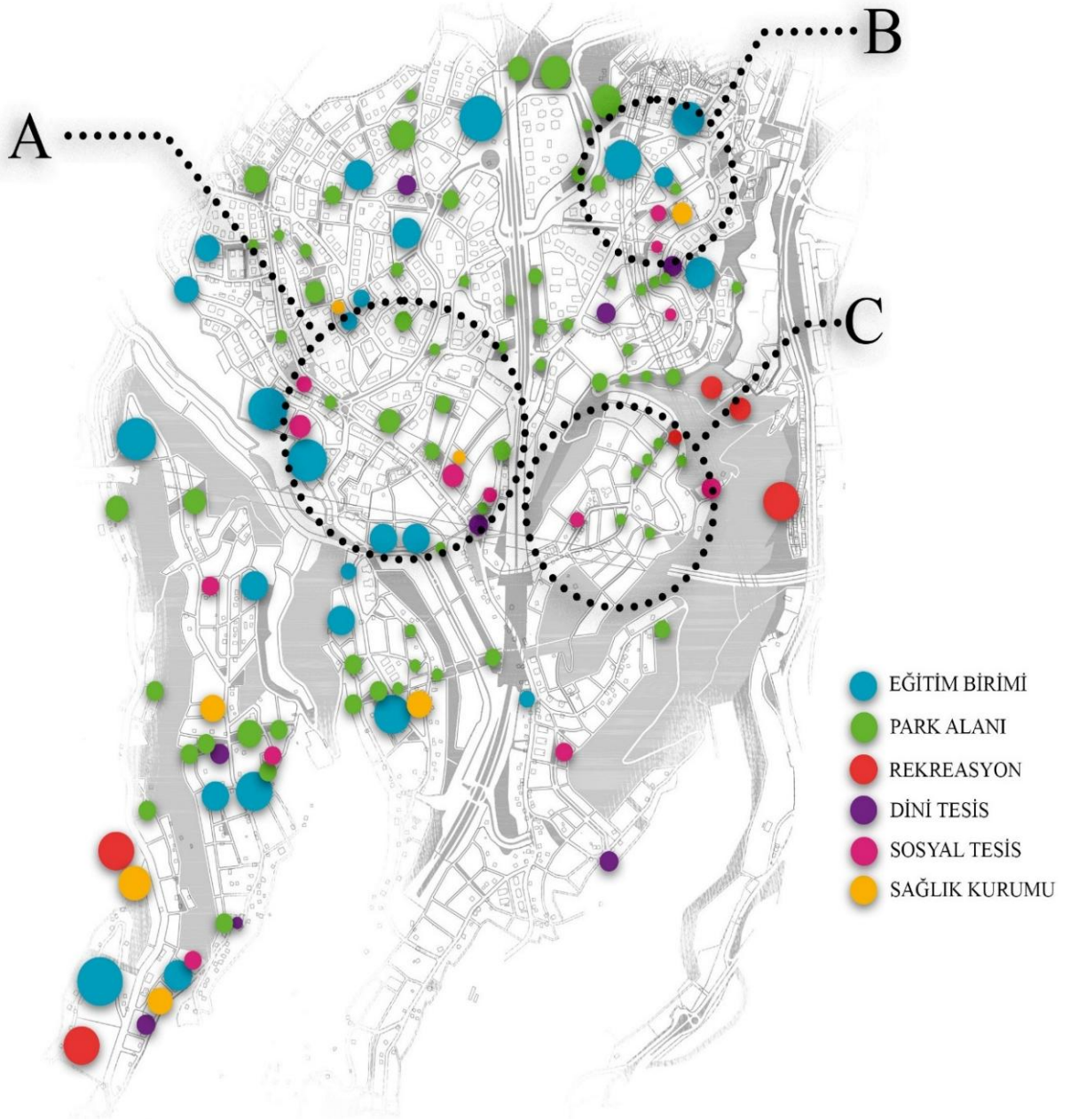
1. Sosyal Etkileşim Alanları: Sosyal etkileşim, sağlıklı bir mahalle dokusunun temel taşlarından biridir. Mahalle sakinleri arasında bağların güçlenmesi, sosyal tesisler, parklar ve rekreasyon alanları gibi sosyal etkileşim alanlarının varlığıyla doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, Çukurçayır Mahallesi'nde sosyal alanların dağılımı, bu alanlara erişim kolaylığı ve bu mekanların mahalle sakinlerinin günlük yaşamlarına katkısı analiz edilmiştir. Sosyal etkileşim alanlarının eksikliği, mahalledeki sosyal bağları zayıflatabileceği gibi toplumsal aidiyet hissini de olumsuz etkileyebilir.
2. Mekânsal Kimlik ve Kültürel Değerler: Mekânsal kimlik, mahalle sakinlerinin yaşadıkları çevreye olan bağlılıklarını artıran önemli bir unsurdur. Bu kimlik, tarihi yapılar, dini tesisler ve diğer kültürel anlam taşıyan mekânlar aracılığıyla şekillenir.

Çukurçayır Mahallesi'nde yer alan dini yapılar ve kültürel miras unsurları, mahalle kimliğinin ve kültürel değerlerin nasıl şekillendiğini anlamak için değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme, toplulukların yer duygusunu nasıl geliştirdiğini anlamak ve mekânsal planlama sürecine katkıda bulunmak adına önemlidir.

3. Çok İşlevli Mekânlar ve Esnek Kullanım: Günümüz kentsel yaşamında mekânların yalnızca tek bir işleve hizmet etmesi yeterli görülmemektedir. Çok işlevli ve esnek kullanım alanları, farklı yaş grupları ve toplumsal grupların ihtiyaçlarını karşılamak adına kritik bir öneme sahiptir. Çukurçayır Mahallesi'nde bu tür mekânların varlığı, eksikliği veya potansiyel gelişim alanları analiz edilmiştir. Çok işlevli alanların bulunmaması durumunda, sosyal bütünleşmenin zayıflayabileceği ve topluluk yaşam kalitesinin olumsuz etkilenebileceği öngörülmektedir.
4. Katılımcı Planlama ve Tasarım Süreçleri: Katılımcı planlama, mahalle sakinlerinin çevreleri üzerinde söz sahibi olmalarına olanak tanıyan ve topluluk ihtiyaçlarına yönelik çözümler geliştirilmesini sağlayan bir yaklaşımdır. Bu çalışma, Çukurçayır Mahallesi'ndeki sosyal tesisler, yeşil alanlar ve diğer kamusal alanların mahalle sakinlerinin ihtiyaçlarına uygun şekilde tasarlanıp tasarlanmadığını analiz etmektedir. Katılımcı süreçlerin eksikliği, toplumsal aidiyeti ve çevresel bağlılığı zayıflatabilir.
5. Yeşil Alanlar ve Doğa ile Bağlantı: Peyzaj mimarlığı açısından yeşil alanlar, hem estetik hem de fiziksel ve ruhsal sağlık açısından büyük bir öneme sahiptir. Çukurçayır Mahallesi'nde yeşil alanların dağılımı, boyutu ve erişilebilirliği, mahalle sakinlerinin doğa ile kurduğu bağlantıyı anlamak için kritik unsurlardır. Yeşil alanların eksikliği, yalnızca sosyal etkileşim olanaklarını değil, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirliği de olumsuz etkileyebilir.

Haritanın üç ayrı alana ayrılarak analiz edilmesi, bu alanların mekânsal ve işlevsel özelliklerini karşılaştırmalı olarak değerlendirme imkânı sunmaktadır. Her bir alan, kendi dinamikleri, kullanıcı profilleri ve işlevsel yoğunlukları açısından farklılıklar göstermektedir. Örneğin, bir alan eğitim birimleri açısından yoğunlaşmışken, bir diğer alan park ve rekreasyon alanlarının daha fazla olduğu bir yapıya sahiptir. Bu farklılıkların analiz edilmesi, mahalle içindeki hizmet dengesizliklerini ve altyapı eksikliklerini belirlemek açısından önemlidir.

Sonuç olarak, bu yaklaşım mahalle ölçeğinde daha ayrıntılı ve hedefe yönelik bir analiz yapılmasını sağlamaktadır. Çukurçayır Mahallesi'nin mevcut mekânsal düzeninin sosyal, kültürel ve fiziksel açıdan değerlendirilmesi, mahalle sakinlerinin yaşam kalitesini artırmaya yönelik peyzaj planlama stratejileri geliştirilmesine önemli katkılar sunacaktır. Haritanın üç farklı alana ayrılması ve bu kapsamda yapılan analizler, peyzaj mimarlığı bakış açısıyla hem mevcut durumun anlaşılmasına hem de gelecekteki planlama süreçlerine ışık tutmayı hedeflemektedir.

Şekil 21. Çukurçayır Mahallesi plan üzerinden etkinlik alanı gösterimi

A Bölgesi

a. Sosyal Etkileşim Alanları

A Bölgesi, sosyal tesislerin ve park alanlarının yoğun olarak bulunduğu bir alan olması nedeniyle sosyal etkileşim açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Mahalle sakinlerinin bu bölgede bir araya gelebileceği, günlük sosyal ilişkilerini sürdürebileceği mekanlar bulunmaktadır. Ancak, sosyal tesislerin bazı bölgelere yoğunlaşmış olması, tüm mahalle sakinlerinin bu alanlara eşit bir şekilde erişimini sınırlamaktadır. Sosyal etkileşim açısından bu dengesizlik, bölgenin bazı kısımlarında sosyal bağların zayıf kalmasına yol açmaktadır.

b. Mekansal Kimlik ve Kültürel Değerler

A Bölgesi'nde mekansal kimlik ve kültürel değerleri vurgulayan unsurlar sınırlıdır. Dini tesisler veya kültürel mekânlar bulunmamaktadır, bu da bölgenin kimlik açısından eksik kalmasına neden olmaktadır. Mahalledeki topluluk bağlarının güçlenmesi için kültürel mirası yansıtan yapılar veya anıtsal mekanların bu bölgeye eklenmesi faydalı olabilir.

c. Çok İşlevli Mekanlar ve Esnek Kullanım

Bölgedeki sosyal tesislerin büyük kısmı tek işlevli olup, esnek kullanım potansiyeline sahip değildir. Mahallede farklı yaş gruplarına veya topluluk etkinliklerine hizmet edebilecek çok işlevli mekanların eksikliği, toplumsal katılımı sınırlamaktadır. Çeşitli sosyal aktivitelerin yapılabilmesi, gerektiğinde kültürel ve sportif faaliyetlere dönüştürülebilecek çok işlevli mekanların oluşturulması gerekmektedir.

d. Katılımcı Planlama ve Tasarım Süreçleri

A Bölgesi'nde sosyal alanların yerleşimi ve yeşil alanların kullanımı incelendiğinde, katılımcı planlama süreçlerinin yeterince devreye sokulmadığı gözlemlenmektedir. Sakinlerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmeyen bu mekanlar, topluluk aidiyetini güçlendirememektedir. Planlama süreçlerine daha fazla katılım sağlanarak, mahalle sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılayacak sosyal alanların geliştirilmesi sağlanabilir.

e. Yeşil Alanlar ve Doğa ile Bağlantı

A Bölgesi'nde parklar ve rekreasyon alanları bulunsun da, bu alanların dağılımı dengesizdir. Bölgenin bazı kısımlarında yeşil alanların eksik olması, insanların doğa ile olan bağlantısını sınırlamaktadır. Yeşil alanların daha dengeli bir şekilde dağıtılması ve doğa ile etkileşim olanaklarının artırılması, bölge sakinlerinin yer duygusunu güçlendirecektir.

B Bölgesi

a. Sosyal Etkileşim Alanları

B Bölgesi'nde sosyal etkileşim alanları sınırlıdır. Dini tesisler gibi mekansal kimliği güçlendiren yapılar bulunsada, mahalle sakinlerinin sosyal etkileşim kurabileceği sosyal tesisler ve topluluk alanları yetersizdir. Sosyal etkileşim alanlarının eksikliği, topluluk bağlarının kurulmasını ve sosyal ilişkilerin gelişmesini zorlaştırmaktadır.

b. Mekansal Kimlik ve Kültürel Değerler

B Bölgesi, dini tesislerin yoğun bulunduğu bir alandır. Dini yapılar, mahalledeki mekansal kimliği ve kültürel değerleri güçlendiren unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Ancak bu kimlik ve kültürel değerler sadece dini yapılarla sınırlı kalmakta, farklı kültürel etkinlikler veya yerel mirası yansıtan diğer mekanlar bulunmamaktadır. Kültürel çeşitliliği ve mahalle kimliğini desteklemek adına bu bölgeye daha fazla kültürel ve tarihi mekan eklenmesi gerekmektedir.

c. Çok İşlevli Mekanlar ve Esnek Kullanım

Bölgedeki dini tesislerin tek işlevli olması, çok işlevli mekanların eksikliğine işaret etmektedir. Dini yapılar topluluk için önemli birer buluşma noktası olsa da, farklı sosyal ve kültürel etkinlikler için çok işlevli mekanlar bulunmamaktadır. Bu bölgeye çok işlevli sosyal tesisler eklenerek, mahalle sakinlerinin çeşitli ihtiyaçlarına yanıt verilebilecek esnek mekanlar yaratılmalıdır.

d. Katılımcı Planlama ve Tasarım Süreçleri

B Bölgesi'nde planlama süreçlerinin katılımcı şekilde yürütölüp yürütölmediği net değildir. Dini tesislerin varlığı mahalledeki bazı toplulukların ihtiyaçlarını karşılıyor olabilir, ancak sosyal tesislerin eksikliği, farklı grupların taleplerinin göz ardı edildiğini düşündürmektedir. Katılımcı planlama süreçlerinin daha fazla devreye sokulması, bölgenin sosyal ve kültürel gelişimi açısından önem taşımaktadır.

e. Yeşil Alanlar ve Doğa ile Bağlantı

Bu bölgedeki yeşil alanlar oldukça sınırlıdır. Dini yapılar ve sosyal alanlar doğa ile bağlantıyı destekleyecek şekilde konumlandırılmamıştır. Yeşil alan eksikliği, mahalle sakinlerinin doğa ile olan bağını zayıflatmakta ve yaşam kalitesini düşürmektedir. Yeşil alanların eklenmesi hem bölgenin estetik yapısını iyileştirecek hem de mahalle sakinlerinin doğa ile daha güçlü bir bağ kurmasını sağlayacaktır.

C Bölgesi

a. Sosyal Etkileşim Alanları

C Bölgesi'nde sağlık kurumları bulunsada, sosyal etkileşim alanları sınırlıdır. Sağlık hizmetleri toplumsal ihtiyaçlara yanıt verse de, bu bölgedeki sosyal tesislerin yetersizliği, mahalle sakinlerinin sosyal ilişkilerini güçlendirme fırsatlarını kısıtlamaktadır. Daha fazla sosyal etkileşim alanına ihtiyaç duyulmaktadır.

b. Mekansal Kimlik ve Kültürel Değerler

C Bölgesi, mekansal kimlik açısından zayıf bir yapı sergilemektedir. Bölgede dini tesisler veya kültürel değerleri yansıtan yapılar bulunmamaktadır. Bu eksiklik, mahalleye özgü bir kimliğin oluşmasını engellemektedir. Mekansal kimliği güçlendirmek adına kültürel mirası temsil eden yapılar veya anıtlar bu bölgeye eklenebilir.

c. Çok İşlevli Mekanlar ve Esnek Kullanım

C Bölgesi, sağlık kurumları açısından zengin olmasına rağmen, çok işlevli mekanlar açısından oldukça yetersizdir. Sağlık kurumları genellikle tek işlevli olup, esnek kullanım imkanı sunmamaktadır. Mahalle sakinlerinin farklı sosyal ve kültürel etkinlikler için kullanabileceği çok işlevli mekanların bu bölgeye eklenmesi gerekmektedir.

d. Katılımcı Planlama ve Tasarım Süreçleri

C Bölgesi'nde planlama süreçlerinin yeterince katılımcı olmadığı gözlemlenmektedir. Sağlık kurumlarının varlığı önemli bir hizmet sunsa da, mahalle sakinlerinin sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak mekanların eksikliği, katılımcı planlama süreçlerinin yetersizliğine işaret etmektedir. Mahalle sakinlerinin görüşleri ve ihtiyaçları doğrultusunda daha kapsamlı planlama yapılmalıdır.

e. Yeşil Alanlar ve Doğa ile Bağlantı

C Bölgesi'nde yeşil alanlar neredeyse yok denecek kadar azdır. Doğa ile bağlantı kurmayı sağlayacak parklar veya rekreasyon alanlarının eksikliği, mahalle sakinlerinin yaşam kalitesini düşürmekte ve yer duygusunu zayıflatmaktadır. Yeşil alanların eklenmesi, mahalle sakinlerinin sosyal etkileşimlerini artıracak ve doğa ile daha güçlü bir bağ kurmalarını sağlayacaktır.

Analiz Sonucu

A, B ve C bölgeleri, sosyal etkileşim, mekansal kimlik, çok işlevli mekanlar, katılımcı planlama süreçleri ve yeşil alanlar açısından farklı eksiklikler barındırmaktadır. A bölgesi sosyal etkileşim açısından güçlü olsa da yeşil alan dağılımında dengesizlik mevcuttur. B bölgesi, mekansal kimlik açısından güçlüdür, ancak sosyal tesis ve yeşil alan eksikliği bu kimliği destekleyen sosyal bir yapı oluşturamamaktadır. C bölgesi ise sağlık hizmetleri açısından önemli bir bölge olmasına rağmen, yeşil alanlar ve çok işlevli mekanlar yetersizdir. Bu üç bölgenin eksikliklerinin giderilmesi, mahalledeki topluluk aidiyetini ve yer duygusunu güçlendirecek, mahalle sakinlerinin sosyal, kültürel ve çevresel ihtiyaçlarını daha iyi karşılayacak bir yapı oluşturacaktır.

2.4. Çukurçayır Mahallesi Mevcut Durum Analizi

Çukurçayır Mahallesi, Trabzon'un güneyinde, kent merkezine yakın bir konumda yer alan, hızla gelişen bir yerleşim alanıdır. Kentsel dönüşüm ve mekânsal planlama süreçleri ile şekillenen mahalle, Trabzon'un kentleşme dinamiklerini anlamak için kritik bir örnek teşkil etmektedir. Mahallenin mevcut durumu, tarihsel geçmişi, fiziksel çevre özellikleri ve sosyal yapısı bağlamında kapsamlı bir şekilde ele alınarak analiz edilmiştir.

Bu bölümde, Çukurçayır Mahallesi'nin tarihi ve mekânsal gelişimi, fiziksel çevre unsurları ve sosyal dinamikleri detaylandırılarak mahallenin mevcut durumu açıklanmaktadır.

2.4.1. Çukurçayır Mahallesinin Tarihi ve Mekansal Gelişimi

Çukurçayır Mahallesi, Trabzon'un kırsal karakterden kentleşme baskısı altındaki bir mahalleye dönüşüm sürecini yansıtan önemli bir örnektir. Mahalle, ilk dönemlerinde tarıma dayalı bir ekonomiye sahipken, kentsel gelişimle birlikte mekânsal yapısında ve sosyal dokusunda köklü değişiklikler yaşamıştır (Öztürk & Erdoğan, 2022). Bu dönüşüm süreci, Trabzon'un kentleşme dinamiklerini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir.

Tarihsel Süreç:

Trabzon, 20. yüzyıl başlarında mekânsal ve toplumsal belleğini yeniden inşa eden önemli süreçlerden geçmiştir. İlk büyük dönüşüm, 1916-1918 yılları arasındaki Rus işgali sırasında gerçekleşmiştir. Bu dönemde, stratejik ihtiyaçlarla Boztepe Dağı'na doğru bir yol

inşa edilmiş, bu düzenleme Çukurçayır Mahallesi'nin fiziksel çevresinin modern anlamda ilk kez düzenlenmesine olanak sağlamıştır (Tarakçıoğlu, 1986). İkinci önemli dönüşüm, Cumhuriyet dönemi modernleşme politikaları çerçevesinde Lambert Planı'nın uygulanmasıyla gerçekleşmiştir. Bu plan kapsamında geniş yollar yapılmış, istimlâklerle birçok geleneksel yapı yıkılmış ve kent dokusu büyük ölçüde değişmiştir. Ayrıca ahşap yapıların kullanımına sınırlamalar getirilmiş, yangından korunma düşüncesiyle ev ve fırın gibi yapıların ahşaptan inşası yasaklanmıştır (Düzenli, 2009). Bu süreç, Trabzon'un geleneksel kimliğinin modernleşme çabalarıyla yeniden şekillendirilmesine yol açmıştır.

1984 yılında yürürlüğe giren imar planı ile birlikte Trabzon'da planlama süreçleri hız kazanmış ve 1985 tarihli 3194 sayılı İmar Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle yerel yönetimlerin planlama üzerindeki etkisi artmıştır. Bu dönemde Trabzon Belediyesi, 1987 yılında ilave-revizyon plan çalışmalarına başlamış ve 1989'da onaylanan imar planıyla 1700 hektarlık yeni bir gelişim alanı belirlemiştir. Bu plan, Çukurçayır Mahallesi'ni de bir gelişim alanı olarak tanımlamış ve mahalle, belediye sınırlarına dahil edilerek idari yapının bir parçası haline getirilmiştir (Gür, 2016). Bu süreçle birlikte Çukurçayır'da kentleşme hız kazanmış ve mahallenin fiziksel yapısında büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Ayrıca, planlı alanlara dahil edilen yaklaşık 1600 hektarlık alanın sorumluluğu, yerel yönetimlerin idari sınırlarına geçmiştir (Aslantürk, 2018).

Çukurçayır Mahallesi'nin gelişim süreci, Trabzon'un 20. yüzyılda geçirdiği mekânsal dönüşümleri yakından yansıtmaktadır. Tarihi süreçte Rus işgali ile başlayan mekânsal müdahaleler, Cumhuriyet dönemindeki modernleşme çabalarıyla devam etmiş ve özellikle 1980'lerden itibaren hızlanan kentleşme dinamikleriyle birleşmiştir. Bugün, Çukurçayır Mahallesi modern kentleşmenin izlerini taşıırken, aynı zamanda planlama süreçlerinde sosyal ve çevresel dengenin korunması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Hızla artan yapılaşma, mahallenin geleneksel dokusundan uzaklaşmasına neden olurken, sürdürülebilir bir planlama yaklaşımıyla mekânsal ve toplumsal dengelerin yeniden ele alınması önem arz etmektedir.

Mekânsal Dönüşüm:

Çukurçayır Mahallesi'nin tarihi ve mekânsal gelişimi, Trabzon'un kentleşme süreçlerini anlamak açısından önemli bir modeldir. Tarımsal bir yerleşim alanından, yoğun yapılaşmaya maruz kalan bir mahalleye dönüşümü, planlama kararlarının sosyal ve çevresel etkilerinin göz ardı edildiği bir örnek olarak dikkat çekmektedir. Bu dönüşüm hem mahalledeki toplumsal yapıyı hem de çevresel sürdürülebilirliği ciddi şekilde etkilemiştir.

Planlama süreçlerinde daha dengeli bir yaklaşım benimsenmesi, mahalledeki yaşam kalitesini artırmak için kritik bir gerekliliktir.

Çukurçayır Mahallesi, 2013 yılında yapılan planlamanın mekânsal etkilerini son on yıl içinde derinlemesine yaşamıştır. Planın önemli unsurlarından biri olan ve Trabzon genelini etkileyen 39 metrelik "Trabzon Şehir Geçişi Kanuni Bulvarı," Çukurçayır yerleşim alanı sınırlarından geçecek şekilde planlanmış ve 2021 itibarıyla bu güzergâhta çalışmalar devam etmiştir. Mahallenin kuzey bölgesinde bu yolun geçiş güzergâhında yoğun yapılaşma meydana gelmiş, bu durum 2022 yılı itibarıyla dikkat çekici bir şekilde gözlemlenmiştir. Özellikle Arap turistlerin Trabzon'da artan mesken talepleri, Çukurçayır Mahallesi üzerindeki yapılaşma baskısını artırmıştır (Öztürk & Erdoğan, 2022).

Çukurçayır Mahallesi, son yıllarda planlı ve plansız yapılaşmanın etkilerini yoğun bir şekilde deneyimlemiştir. Kanuni Bulvarı gibi büyük ölçekli ulaşım projeleri, mahalledeki mekânsal dönüşümün itici güçlerinden biri olmuştur. Bu proje, Çukurçayır'ı Trabzon'un diğer bölgelerine bağlayarak mahalledeki ticaret ve yerleşim potansiyelini artırmış; ancak bu durum, yeşil alanlar ve sosyal donatılar açısından önemli eksiklikleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle Arap turistlerin Trabzon'daki konut taleplerinin artmasıyla birlikte mahalledeki yapılaşma baskısı daha da yoğunlaşmıştır. Bu baskı, planlanan konut alanlarının sınırlarını aşmış ve sosyal altyapı ile çevresel sürdürülebilirlik arasında dengesizlikler yaratmıştır.

Mahallenin mekânsal dönüşümü, büyük ölçüde konut ve ticaret alanlarının genişlemesiyle şekillenmiştir. İmar planlarında, mahalledeki konut alanlarının toplam büyüklüğü 236 hektar olarak belirlenirken, bu alanın 171 hektarının yeni yapılaşma için önerildiği ifade edilmiştir. Ancak mevcut durumda, önerilen sınırların aşıldığı ve mahallede yoğun bir yapılaşma görüldüğü dikkat çekmektedir (Öztürk ve Erdoğan, 2022).

Ticaret alanlarının toplamda 19,6 hektara ulaşması, Çukurçayır'ın sadece bir yerleşim alanı değil, aynı zamanda bir ticaret merkezi olma potansiyelini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, sosyal donatı ve yeşil alanlar yetersiz kalmıştır. Park ve dinlenme alanlarının toplam büyüklüğü 57 hektar olarak planlanmasına rağmen, bu alanların mahalledeki yoğun nüfus ve yapılaşma taleplerini karşılamakta yetersiz olduğu görülmektedir. Ayrıca, mahallede tarım alanlarının büyük ölçüde yerleşim alanlarına dönüştürülmesi, çevresel dengenin bozulmasına neden olmuştur. Günümüzde tarımsal nitelikli alanların toplam büyüklüğünün yalnızca 3,6 hektar olduğu belirtilmiştir. Bu durum,

mahallede tarımsal üretimin sona erdiğini ve bu alanların yerini yoğun yapılaşmanın aldığını göstermektedir (Öztürk & Erdoğan, 2022).

Mahallede yeşil alanların yetersizliği, yalnızca çevresel açıdan değil, aynı zamanda mahalledeki sosyal etkileşim ve yaşam kalitesi açısından da olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Tarımsal üretimin sona ermesi ve bu alanların yapılaşmaya açılması, mahalledeki doğal dengenin bozulmasına yol açmış, Çukurçayır'ı betonlaşmanın yoğun olduğu bir yerleşim alanına dönüştürmüştür. Bu durum, gelecekte mahallede dengeli bir planlama sürecinin yürütülmesi ve sosyal donatı alanlarının artırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Özellikle, mahallenin mevcut yoğunluk ve çevresel sürdürülebilirlik dengesi gözetilerek, daha kapsayıcı bir planlama yaklaşımının benimsenmesi kritik bir öneme sahiptir.

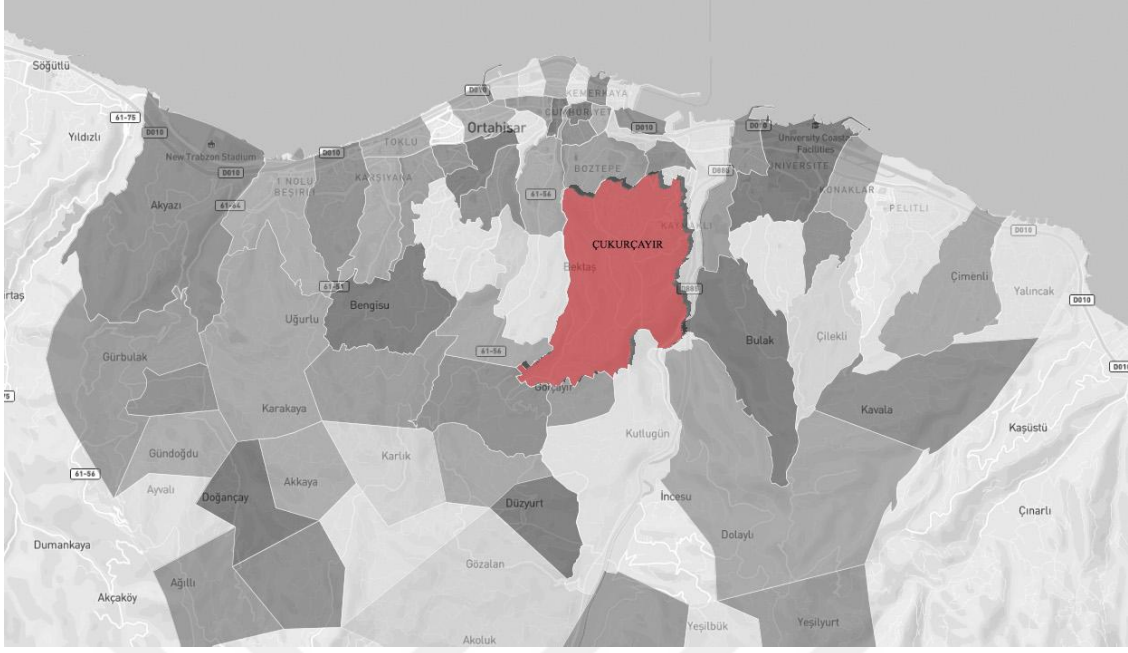
2.4.2. Çukurçayır Mahallesindeki Fiziksel Çevre Unsurlarının Analizi

Çukurçayır Mahallesi, Trabzon'un hızla büyüyen mahallelerinden biri olarak, fiziksel çevre unsurları açısından önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Mahallenin coğrafi yapısı, nüfus artışıyla birlikte mekânsal planlama kararlarının yoğun olarak etkilediği bir alan haline gelmiştir. Bu bölümde, Çukurçayır'ın fiziksel çevre unsurları, arazi kullanımı, yeşil alanların durumu ve ulaşım ağlarının etkileri üzerinden detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Coğrafi Yapı ve Yerleşim Alanları:

Çukurçayır Mahallesi, Trabzon ilinin güneydoğusunda, kıyıdan iç kesimlere doğru genişleyen ve engebeli bir topoğrafyaya sahip olan bir yerleşim alanıdır. Mahalle, Boztepe'nin güneydoğusunda yer alan plato sathına yerleşmiş olup, Karadeniz ikliminin etkisiyle belirgin bir doğal çevreye sahiptir. Bu coğrafi yapı, mahalledeki sosyal ve mekânsal ilişkileri büyük ölçüde etkilemiş ve yerleşim düzeninin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Çukurçayır Mahallesi'nin topoğrafyası, denizden yaklaşık 5 km içeride yer alması ve yamaç alanları ile çevrili olması nedeniyle, mahalledeki yapılaşma ve yerleşim yoğunluğu üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir.

Mahallenin doğusunda ve güneyinde yer alan tarımsal alanlar, mahallenin ilk yerleşim yapısının kırsal özellikler taşımasına yol açmıştır. Bu tarım alanları, mahalledeki yerleşimlerin artmaya başlamasıyla birlikte hızla daralmış ve yerini çok katlı konutlar ile ticaret alanlarına bırakmıştır. Çukurçayır, 1990'lı yıllardan itibaren hızlı bir nüfus artışı yaşamış ve bu artış, mahalledeki doğal çevrenin dönüşümünü hızlandırmıştır.

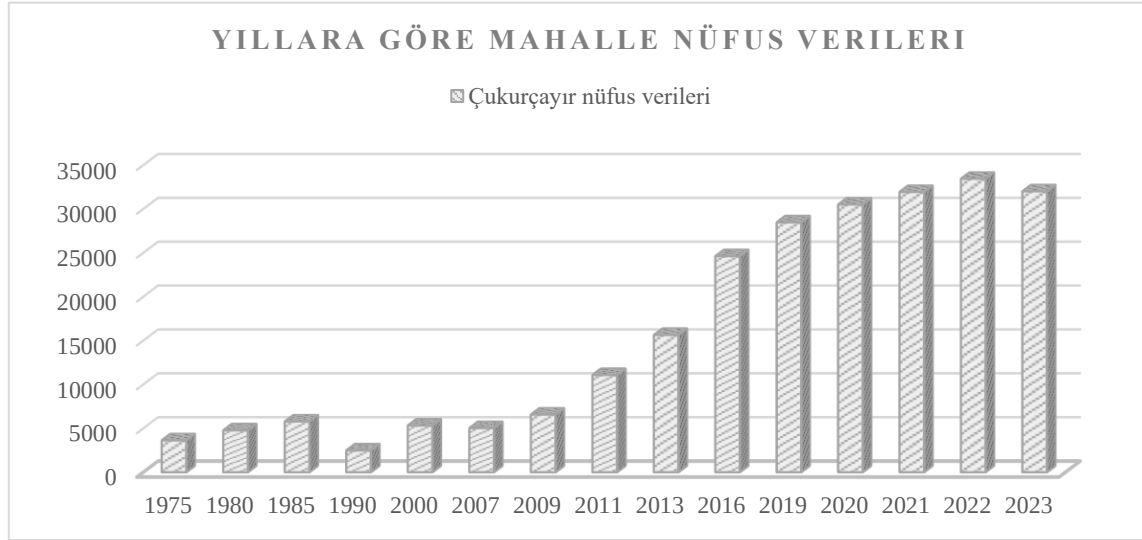
Şekil 22. Çukurçayır Mahallesi Harita Üzerinde Konum Gösterimi

Mahallenin yakın çevre ile ilişkisi de stratejik olarak önemlidir. Çukurçayır, Trabzon şehir merkezine 2,5 km, en yakın devlet hastanesine 4,2 km, havaalanına 7,4 km ve en yakın kentsel yeşil alana ise sadece 1,8 km uzaklıkta yer almaktadır. Yerleşim alanı, ortalama 230-330 m arasında değişen yüksekliklerde, oldukça eğimli bir yapıya sahiptir. %0-10 eğimli alanlar yalnızca ana yol kenarlarında yer alırken, %10-20 eğimli alanlar ise yerleşimin genel dağılımını oluşturur (Öztürk Saka & Erdoğan, 2022).

Çukurçayır'ın coğrafi konumu, kentsel gelişim açısından büyük bir avantaj sunmaktadır. Şehir merkezine yakın olması, ulaşım kolaylıkları sağlamış ve bu da bölgedeki yerleşim alanlarının hızla genişlemesine olanak tanımıştır. Bununla birlikte, mahalledeki eğimli araziler hem yerleşim hem de altyapı planlaması açısından bazı zorluklar yaratmaktadır. Bu eğimli yapı, yapılaşma ve ulaşım açısından çözülmesi gereken önemli bir engel teşkil etmektedir.

Mahalledeki yerleşim alanları, özellikle 2000'li yıllarda hızla artan nüfus ile birlikte büyük değişim göstermiştir. Toplu konut projelerinin gerçekleştirilmesi, tarım alanlarının yapılaşmaya açılması ve doğal çevrenin giderek kaybolması, mahalledeki fiziksel çevreyi dönüştürmüştür. 2024 yılı itibarıyla, 2013 yılına kıyasla yeşil alanların önemli ölçüde azaldığı, çevresel sürdürülebilirliğin tehdit altında olduğu gözlemlenmektedir. Yeşil alanların daralması, mahalledeki sosyal etkileşimi ve çevresel dengeyi olumsuz etkilemiş, doğal alanların hızla yok olmasına yol açmıştır (Öztürk Saka & Erdoğan, 2022).

Trabzon'un Boztepe'nin güneyinde, plato üzerinde konumlanmış ve 32.009 kişilik nüfusuyla Trabzon'un en yoğun mahallelerinden biri haline gelmiş olan Çukurçayır Mahallesi nüfus artışı, özellikle 2000'li yıllarda gerçekleştirilen toplu konut projeleriyle hız kazanmıştır. Şehir merkezi sahasında artan nüfus, Trabzon'un topografyasının izin verdiği ölçüde kıyı gerisinde ve batı yönünde genişlemesine neden olmuş, bu bölgelerde yaşayan nüfusun sayısında önemli bir artış yaşanmıştır (Siyavuş & Belge, 2022).

Şekil 23. Çukurçayır Mahallesi yıllara göre Nüfus verileri

Çukurçayır Mahallesi'nin nüfus artışını gösteren grafiğe göre, mahalledeki nüfusun 1975 yılından itibaren sürekli bir artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Özellikle 2000'li yıllar, toplu konut projelerinin hız kazanmasıyla birlikte nüfus artışının belirginleştiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde mahalledeki nüfus yoğunluğu hızla artarak, kentsel dönüşüm ve genişleme süreçlerinin mahalledeki demografik yapıyı önemli ölçüde etkilediği anlaşılmaktadır. 2010 yılından itibaren ise artış hızının daha da ivmelendiği, özellikle 2016 ve sonrası dönemlerde nüfusun 30.000'in üzerine çıkarak mahalleyi Trabzon'un en yoğun yerleşim alanlarından biri haline getirdiği görülmektedir.

Grafikteki veriler, Trabzon'un topoğrafik yapısının ve şehir merkezindeki yoğunluğun, batı ve kıyı gerisindeki alanlara doğru genişlemesine neden olduğunu doğrulamaktadır. Çukurçayır, bu genişleme sürecinde konut alanları açısından önemli bir çekim merkezi haline gelmiştir. 2020 sonrası süreçte de nüfus artışının devam ettiği, bunun da mahalledeki altyapı, sosyal tesisler ve yeşil alan ihtiyacını daha kritik hale getirdiği gözlemlenmektedir. Bu nüfus artış trendi, Çukurçayır'ın kentsel planlama ve peyzaj

düzenlemeleri açısından öncelikli ele alınması gereken bir mahalle olduğunu göstermektedir.

Çukurçayır Mahallesi, başlangıçta Trabzon il merkezine bağlı bir köy olarak varlık gösterirken, 28 Şubat 1995 tarihinde belediye statüsü kazanarak beldeye dönüştürmüştür. Mahalle, 12 Kasım 2012'de kabul edilen 6360 sayılı kanun ile Trabzon merkez ilçesinden ayrılarak, yeni kurulan Ortahisar ilçesinin mahallelerinden biri olmuştur (TBMM, 2012). Son yıllarda hızla artan yapılaşma ve nüfus artışı ile Çukurçayır, kısa sürede önemli bir büyüme kaydetmiştir. Nüfus büyüklüğü açısından hem Trabzon'un hem de Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en büyük mahallesi konumuna gelmiştir (Vikipedi, 2022).

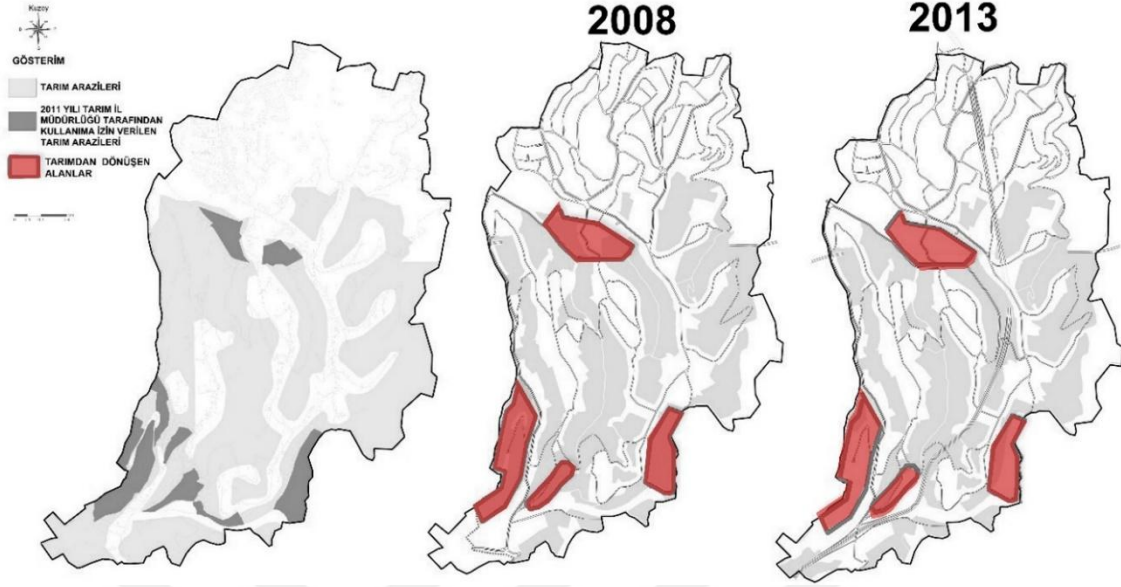
Çukurçayır Mahallesi, son yıllarda hızla kentleşen bir mahalle olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca, Çukurçayır Mahallesi, Trabzon'un merkezine ve kıyı kesimlerine olan yakınlığı sayesinde şehirle güçlü bir bağlantı kurmuştur(Siyavuş ve Belge, 2022).

Yerleşim Düzeni ve Yapılaşma:

Çukurçayır'ın yerleşim yapısı, başlangıçta kırsal bir yapıdayken, 2000'li yıllarda yapılan toplu konut projeleriyle büyük bir değişim geçirmiştir. 28 Şubat 1995 tarihinde belediye statüsü kazanarak beldeye dönüşmüş ve 2012 yılında ise Ortahisar ilçesine mahalle olarak bağlanmıştır. Bu dönüşüm, mahalledeki kentsel yapının hızla gelişmesine neden olmuştur (TBMM, 2012).

Mahallenin coğrafi yapısının etkisiyle, yerleşim alanları özellikle yerleşim yoğunluğunun fazla olduğu bölgelerde daha çok konut alanlarına dönüştürülmüştür. Ancak bu süreç, mahallenin tarımsal alanlarının büyük kısmının kaybına ve doğal çevrenin zarar görmesine yol açmıştır (Öztürk Saka&Erdoğan,2022).

Çukurçayır Mahallesi, 1999 yılında İller Bankası tarafından yapılan bir planla tarım alanlarının, tarım dışı kullanımlar için kullanılmaması gerektiği kararlaştırılmıştır. Bu rapor doğrultusunda, yerleşim alanları için tarım arazilerinin korunması gerektiği belirtilmiştir. Ancak, yapılan hesaplamalar ve doğrulamalar, imar planındaki bazı alanların bu karara uymadığını göstermiştir. Bu bağlamda, 1999 yılında 350 hektarlık tarım alanı, yerleşim için uygun hale getirilmiş ve konut alanlarına dönüştürülmüştür (Öztürk Saka&Erdoğan,2022).

Şekil 24. Çukurçayır Mahallesi’ndeki tarım alanlarının yıllar içinde konut alanlarına dönüşümü (Öztürk Saka&Erdoğan,2022’den geliştirilmiştir).

2008 yılı itibarıyla, artan nüfusun konut ve donatı ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 240 hektarlık alanın tarım arazilerinden yerleşime açıldığı görülmüştür. Bu süreç, Çukurçayır Mahallesi’nin doğal yapısının büyük ölçüde değiştirilmesine yol açmış ve tarım alanları yerleşim alanlarına dönüşmüştür. 2013 yılı itibarıyla ise bu dönüşüm süreci devam etmiş, 210 hektar tarım alanı, yerleşim alanlarına dönüştürülmüştür (Öztürk Saka&Erdoğan, 2022). Bu durum, çevresel ve sosyal yapıyı derinden etkilemiş ve mahalledeki doğal dengenin bozulmasına neden olmuştur.

Mahalledeki yerleşim düzeni, artan nüfus ile paralel bir şekilde gelişmiş olup, büyük ölçüde yoğun konut yapılarıyla karakterizedir. Konut alanları, mahalledeki ana yerleşim bölgesi olan 227 hektar alanı kaplamakta ve önerilen konut alanlarının 171 hektara kadar genişlemesi planlanmıştır. Bu yapılaşma, Çukurçayır’ın hızla büyümesine neden olurken, sosyal alanların kısıtlı kalmasına yol açmıştır. Ticaret alanları toplamda 19,6 hektar olup, bu alanlar mahalledeki ekonomik faaliyetlerin çoğunu barındıran bir yapı sergilemektedir. Ancak, bu yapılaşma süreci, sosyal ve yeşil alanların artan nüfusu karşılamak için yeterince gelişmediği bir durumu ortaya koymaktadır. Eğitim, sağlık ve kültürel alanlar gibi sosyal altyapılar için ayrılan yerler, artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır (Öztürk Saka & Erdoğan, 2022).

Çukurçayır'daki nüfus artışının yanı sıra tarım alanlarının hızla yerleşime dönüştürülmesi, bu mahallenin modernleşme sürecindeki temel dinamikleri yansıtmaktadır. Bu hızlı değişim, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirliği de zorlaştıran bir etki yaratmıştır. Mahallenin planlamasında sürekli değişiklikler olması, gelecekteki gelişim süreçlerinin de benzer şekillerde dinamik olacağını gösteriyor.

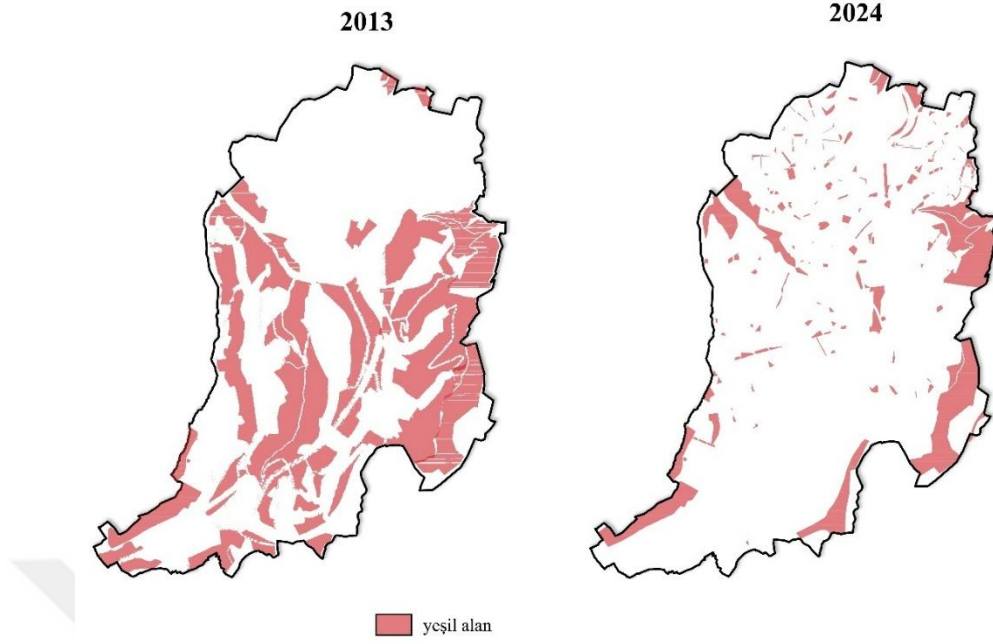
Doğal Unsurlar ve Yeşil Alanlar:

Çukurçayır Mahallesi, doğal yapısı ve çevresi açısından belirli avantajlara sahip olmakla birlikte, hızla artan yapılaşma, çevresel unsurları olumsuz yönde etkilemiştir. Mahallede, yeşil alanlar genellikle konutlar arasına sıkışmış küçük parçalardan oluşmakta ve bu alanlar çoğunlukla sosyal etkileşim ve rekreasyon için yeterli alan sağlamamaktadır. Ayrıca, korunması gereken tarımsal nitelikli alanların büyüklüğü yalnızca 3,6 hektar olarak hesaplanmıştır. Bu da mahalledeki tarımsal üretimin büyük ölçüde sona erdiğini ve yerini yoğun yapılaşmaya bıraktığını göstermektedir (Öztürk Saka & Erdoğan, 2022).

Yeşil alanların azalması, mahalledeki çevresel sürdürülebilirliği tehdit ederken, sosyal yaşamı da olumsuz etkilemektedir. Çukurçayır'daki sosyal bağların zayıflaması, mahalledeki açık alanların yetersizliğiyle doğrudan ilişkilidir. Bu durum, mahalle sakinlerinin birbirleriyle sosyal etkileşimde bulunabilecekleri alanları bulmakta zorlanmalarına neden olmaktadır.

Yeşil Alanların Zaman İçindeki Değişimi:

Çukurçayır Mahallesi'ndeki yeşil alanların zaman içindeki değişimi, mahalledeki fiziksel çevre unsurlarının dönüşümünü gözler önüne sermektedir. 2013 yılında mahalledeki yeşil alanlar, bölgenin önemli bir kısmını kaplamaktayken, 2024 yılı itibarıyla bu alanlarda belirgin bir azalma yaşandığı görülmektedir (Şekil 25). Bu değişim, mahallenin hızla artan nüfusuna paralel olarak yapılaşmanın yoğunlaştığını ve doğal çevrenin giderek kaybolduğunu göstermektedir.

Şekil 25. Çukurçayır Mahallesi yıllar içinde yeşil alan değişimi (kendi tarafımdan geliştirilmiştir)

Şekil 24'te, 2013 yılında geniş bir alana yayılmış olan yeşil alanların, 2024 yılı itibarıyla büyük ölçüde yerleşim ve ticaret alanlarına dönüştüğü görülmektedir. Bu dönüşüm, özellikle tarım alanlarının hızla azalması ve çevresel dengeyi koruma çabalarının yetersiz kalması ile paralel bir şekilde gelişmiştir. 2024 yılı itibarıyla, 2013 yılına kıyasla kalan yeşil alanların önemli ölçüde küçüldüğü gözlemlenmektedir. Tarım alanlarının yerleşim alanlarına dönüşümü, bu sürecin hızlanmasında en büyük etken olmuştur. 2013'te mahalledeki yeşil alanlar büyük ölçüde tarım arazilerinden ve doğal çevreden oluşurken, 2024'te bu alanlar önemli bir şekilde daralmıştır. Tarım arazilerinin yapılaşmaya açılması, çevresel sürdürülebilirlik açısından ciddi tehditler oluşturmuş ve doğal çevrenin giderek kaybolmasına neden olmuştur. Bu durum, Öztürk ve Saka (2022)'nin da vurguladığı gibi, Çukurçayır Mahallesi'nde yeşil alanların hızla azaldığını ve çevresel sürdürülebilirliğin tehdit altında olduğunu ortaya koymaktadır. Yeşil alanların azalması, sadece çevresel sürdürülebilirliği değil, aynı zamanda mahalle sakinlerinin sosyal etkileşim ve yaşam kalitesini de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, yerleşim alanlarıyla çevre arasındaki dengeyi yeniden kurmak için yeni planlamalar ve stratejiler gereklidir.

Çukurçayır Mahallesi, hızla artan nüfus ve yapılaşma ile Trabzon'un en hızlı büyüyen mahallelerinden biri olmuştur. Ancak, bu hızlı büyüme, yeşil alanların azalmasına, sosyal altyapıların yetersizliğine ve ulaşım sorunlarına yol açmıştır. Mahalledeki fiziksel çevre

unsurlarının bu dönüşümü, çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal etkileşim açısından ciddi sorunlar doğurmuştur. Çukurçayır'ın fiziksel çevresinin sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi için planlama yaklaşımlarının gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Yeşil alan, yol ve konut alanı dağılımı:

Bu bölümde, Çukurçayır Mahallesi'nin yaklaşık 400 metre yarıçapına sahip bir bölgesi detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Çalışma alanı, mahalledeki fiziksel ve sosyal unsurların mekânsal dağılımını ortaya koymak ve mevcut durumu anlamak amacıyla seçilmiştir. Bu kapsamda, alanın yollar, konut alanları, yeşil alanlar ve eğitim birimleri gibi temel unsurları haritalar aracılığıyla görselleştirilmiştir. Haritalar, mahalledeki mevcut fiziksel altyapıyı ortaya koymakla birlikte, bu unsurların birbirleriyle olan ilişkisini de analiz etmeye olanak sağlamaktadır.

İlk aşamada, alanın genel durumu değerlendirilmiş ve haritalar üzerinden mevcut durum tespit edilmiştir. Haritalarda; yolların organizasyonu, konut alanlarının yoğunluğu, yeşil alanların mekânsal dağılımı ve eğitim birimlerinin konumları ayrı ayrı gösterilmiştir. Bu analiz, mahallenin genel yapısını anlamak için bir başlangıç noktası oluşturmuş ve mahalledeki fiziksel ve sosyal altyapının sorunlarını belirlemeye yönelik ilk adımı temsil etmiştir.

Bu aşamadan sonra, analiz sonuçlarına dayanarak daha detaylı değerlendirmeler yapılacak ve mahalledeki mevcut durumun iyileştirilmesine yönelik öneriler geliştirilmesine olanak sağlanacaktır.

Çalışma kapsamında, Çukurçayır Mahallesi'nin mevcut durumu, fiziksel mekânsal unsurlar üzerinden değerlendirilmiştir. Harita, mahalledeki yolların, konut alanlarının, yeşil alanların ve eğitim birimlerinin mekânsal dağılımını detaylı bir şekilde göstermektedir. Bu analiz, mahalledeki fiziksel altyapının eksikliklerini ve bu unsurların birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koymak amacı taşımaktadır. Mahalledeki mevcut durumu ortaya koyan bu analizler, yollar, konut alanları, yeşil alanlar ve eğitim birimlerinin mekânsal dağılımını görselleştirmektedir. Bu unsurlar arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi, mahalledeki sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik açısından geliştirilmesi gereken alanların tespit edilmesini sağlamaktadır. Aşağıdaki harita, bu mekânsal unsurların mahalledeki mevcut dağılımını detaylı bir şekilde sunmaktadır.

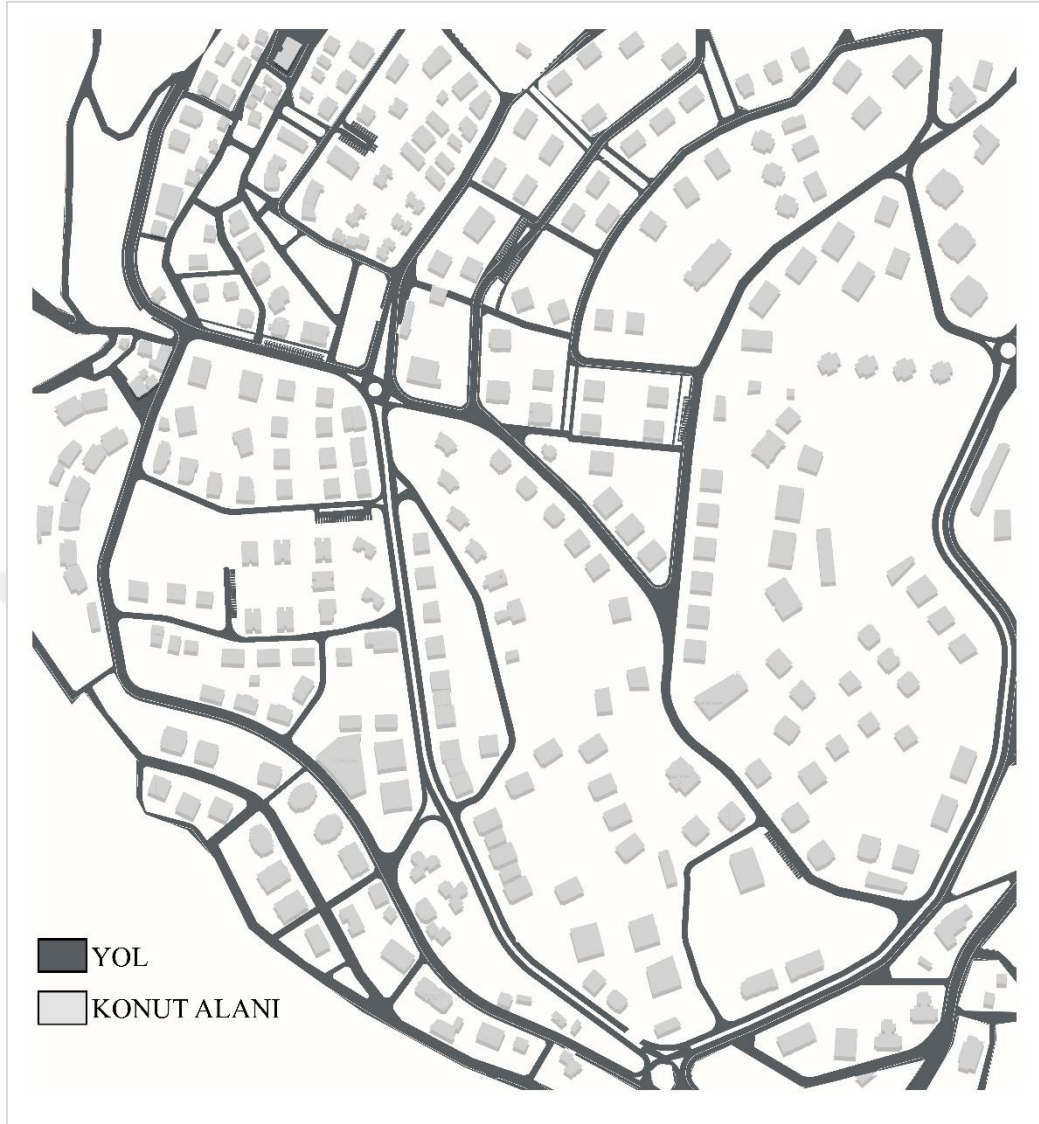
Şekil 26. Çukurçayır Mahallesi mevcut etkinlik alanı plan gösterimi

Harita üzerinde, mahalledeki konut alanlarının yoğun bir şekilde yer aldığı, ancak yeşil alanların sınırlı ve dağınık bir yapıya sahip olduğu gözlemlenmiştir. Yolların araç odaklı bir şekilde planlandığı ve yaya dostu bir altyapının eksik olduğu dikkat çekmektedir. Eğitim birimlerinin konumları, mahallede sosyal ve kamusal hizmetlerin sınırlı düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu mekânsal değerlendirme, mahalledeki mevcut sorunları anlamak ve gelecekteki düzenlemeler için temel oluşturmak açısından önemlidir. Yukarıdaki harita, bu unsurların mahalle içindeki dağılımını görselleştirmektedir.

Şekil 27. Çukurçayır mahallesi yeşil alan ve konut alanları gösterimi

Şekil 27, Çukurçayır Mahallesi'ndeki yeşil alanlar ile konut alanlarının mekânsal dağılımını göstermektedir. Haritada, konut alanlarının mahalle içinde yoğun bir şekilde yer aldığı, buna karşın yeşil alanların sınırlı bir büyüklüğe ve parçalanmış bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, mahalledeki yeşil alanların sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik açısından yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, mevcut yeşil alanların konut alanlarıyla entegrasyonunun zayıf olduğu dikkat çekmektedir. Harita, mahalledeki bu dengesiz dağılımı görselleştirerek gelecekteki düzenlemeler için temel bir analiz sunmaktadır.

Şekil 28. Çukurçayır mahallesi konut alanları ve yol haritası

Şekil 28, Çukurçayır Mahallesi'nde konut alanları ile yol ağlarının mekânsal dağılımını göstermektedir. Haritada, konut alanlarının büyük bir kısmının yoğun bir şekilde yer aldığı ve bu alanların yol ağlarıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Ancak, yolların araç odaklı bir yapıya sahip olduğu ve yaya öncelikli yolların eksikliği dikkat çekmektedir. Sokak örüntüsünün, yaya erişimini sınırlandıran ve mahallede sosyal etkileşimleri azaltan bir düzeni olduğu gözlemlenmiştir. Harita, mahalledeki yol ve konut ilişkisini görselleştirerek, yaya dostu ve erişilebilir bir altyapının geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.4.3. Çukurçayır Mahallesiindeki Sosyal ve Anlamsal Dinamiklerin İncelenmesi

Mahalledeki hızlı kentleşme, yalnızca fiziksel çevreyi değil, aynı zamanda sosyal yapıyı da etkilemiştir. Geleneksel mahalle kültürünün yerini modern apartman kültürü almış ve bu durum mahalledeki toplumsal bağların zayıflamasına neden olmuştur (Aslantürk, 2019). Komşuluk ilişkilerinin giderek azalması, bireysel yaşam tarzlarının yaygınlaşmasıyla birlikte mahallede sosyal etkileşimlerin sınırlanmasına yol açmıştır. Bu durum, mahalle sakinlerinin toplumsal aidiyet duygusunu olumsuz etkilemiştir.

Aslantürk (2019), Çukurçayır Mahallesi'nde gerçekleştirdiği anketle mahalle sakinlerinin sosyal yapısını ve çevresel değişimlere yükledikleri anlamları detaylı bir şekilde incelemiştir. Anket verilerine göre, mahalle sakinlerinin büyük bir kısmı, son yıllarda mahalledeki sosyal bağların zayıfladığını ve eski komşuluk ilişkilerinin yerini daha bireysel ve izole yaşam biçimlerinin aldığını belirtmiştir. Çalışmada, özellikle nüfus artışı ve yoğun yapılaşma gibi kentsel dönüşüm süreçlerinin sosyal yapıyı nasıl dönüştürdüğü ortaya konmuştur.

Mahalledeki sosyal ilişkilerin dönüşümüne dair en dikkat çekici bulgu, komşuluk ilişkilerinin giderek azalmasıdır. Katılımcıların %65'i, mahallelerinde eskiden komşularıyla daha fazla etkileşimde olduklarını belirtmiş, ancak bugün sosyal etkileşimin azaldığını ifade etmiştir. Bu durum, fiziksel çevredeki değişimle paralel olarak toplumsal bağların da zayıfladığına işaret etmektedir. Bu değişim, mahalledeki geleneksel komşuluk kültürünün, modern kent yaşamına dönüşen yapılarla birlikte kaybolmaya yüz tuttuğunu göstermektedir.

Bu bulgular, mahallenin sosyal yapısındaki geleneksel dayanışma kültürünün kaybolması ve bireysel yaşam biçimlerinin ön plana çıkması sürecini gözler önüne sermektedir. Bu dönüşüm, sadece sosyal bağların zayıflamasıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda mahalle sakinlerinin çevrelerine ve birbirlerine yükledikleri anlamların da değiştiğini göstermektedir. Komşuluk ilişkilerindeki zayıflama, mahalledeki toplumsal yapıyı ve topluluk hissini ciddi şekilde etkilemiş, bununla birlikte mahallenin kimlik duygusunun da kaybolmasına yol açmıştır.

Aslantürk (2019)'ün anketinde, mahalle sakinlerinin yerleşim alanlarına yüklediği anlamla ilgili de önemli veriler elde edilmiştir. Anket verilerine göre, Çukurçayır'daki sakinlerin büyük bir kısmı, mahallesine dair aidiyet duygusunun giderek azaldığını ifade etmiştir. Mahalleye bağlılık, toplum kimliği ve yerleşim yerinin anlamı üzerine yapılan sorularda, katılımcıların %72'si, Çukurçayır'a duydukları bağlılığın azaldığını belirtmiştir.

Yerleşim alanlarının hızla değişmesi ve tarım arazilerinin yerini konut alanlarına bırakması, bu aidiyet duygusunun kaybolmasına yol açmıştır. Mahalle sakinleri, eski komşuluk kültürünün ve mahalleye dair kültürel kimliğin giderek silindiğinden şikâyet etmişlerdir.

Bu bulgular, yerleşim yerinin sosyal yapısını etkileyen çevresel faktörlerin, mahalle sakinlerinin aidiyet ve topluluk duygularını doğrudan etkilediğini göstermektedir. Mahalledeki eski kültürel kimlik, hızla artan yapılaşma ve yerleşim alanlarının dönüşümüyle birlikte kaybolmuş ve bu da sakinlerin mahallesine dair hissettikleri bağlılık duygusunu zayıflatmıştır. Bu durum, mahalle sakinlerinin çevrelerine ve mahalleye dair anlam yüklemesini değiştirmiştir.

Çukurçayır Mahallesi'ndeki sosyal yapıdaki dönüşüm, topluluk duygusu ve yere bağlılık kavramlarıyla doğrudan ilişkilidir. Aslantürk (2019)'ün bulgularına göre, mahalledeki sosyal bağların zayıflaması ve aidiyet duygusunun kaybolması, topluluk duygusunun da zayıflamasına yol açmıştır. Mahalle sakinlerinin yerleşim alanlarına duyduğu aidiyetin azalmış olması, sadece fiziksel çevre değişikliklerinden değil, aynı zamanda topluluk bağlarının zayıflamasından da kaynaklanmaktadır. Mahalledeki bu dönüşüm, sosyal yapıdaki değişimle paralel olarak, mahallenin kimlik duygusunun da giderek daha belirsiz bir hale gelmesine yol açmıştır.

Bu bağlamda, topluluk duygusu ve yere bağlılık, mahalledeki sosyal yapının yeniden inşa edilmesinde kritik öneme sahiptir. Mahalledeki sosyal bağların güçlendirilmesi, aidiyet duygusunun yeniden inşa edilmesi, ancak toplumun kolektif kimliğini yeniden şekillendirme çabaları ile mümkün olacaktır. Çukurçayır'daki sosyal yapının yeniden güçlendirilmesi için sosyal etkinliklerin artırılması, mahalle sakinlerinin birbirleriyle daha fazla etkileşimde bulunmalarını sağlayacak projelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Mahalledeki topluluk duygusunun güçlendirilmesi, mahalle sakinlerinin aidiyet duygularını yeniden canlandırmak için önemli bir adımdır. Mahalledeki eski kimliğin yeniden inşa edilmesi, sosyal etkileşimi artıracak projelerle mümkün olabilir. Bu tür projeler, mahalledeki sosyal dayanışmayı artırarak aidiyet duygusunu yeniden pekiştirebilir.

Çukurçayır Mahallesi'ndeki sosyal yapının dönüşümü, sadece fiziksel çevre değişiklikleri ile değil, mahalle sakinlerinin çevrelerine ve komşuluk ilişkilerine yükledikleri anlamla da ilgilidir. Aslantürk (2019)'ün anket verilerine dayalı bulgular, komşuluk ilişkilerinin zayıfladığını ve aidiyet duygusunun kaybolduğunu göstermektedir. Bu sosyal dönüşüm, topluluk duygusunun ve yerle olan bağların zayıflamasına yol açmıştır. Mahalle

sakinlerinin birbirleriyle daha az etkileşime girmesi ve mahalle kimliğinin kaybolması, topluluk duygusunun yeniden inşa edilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sosyal bağların güçlendirilmesi, topluluk duygusunun ve yere bağlılık kavramlarının yeniden inşa edilmesi için kritik bir adım olacaktır.

2.4.4. Çukurçayır Mahallesi'nin Mevcut Durumu – Sketch Görseli

Mahalledeki fiziksel çevre, mahallenin karakterini oluşturan bir dizi özellik taşır. Bu, mahallelinin sokaklarda yürüyüş yaparken veya kamusal alanlarda vakit geçirirken hissettikleri duygularla yakından ilişkilidir. Özellikle yeşil alanlar, toplumsal etkileşim alanları ve sokak dokusu, mahalle sakinlerinin birbirleriyle kurduğu etkileşimde önemli rol oynamaktadır.

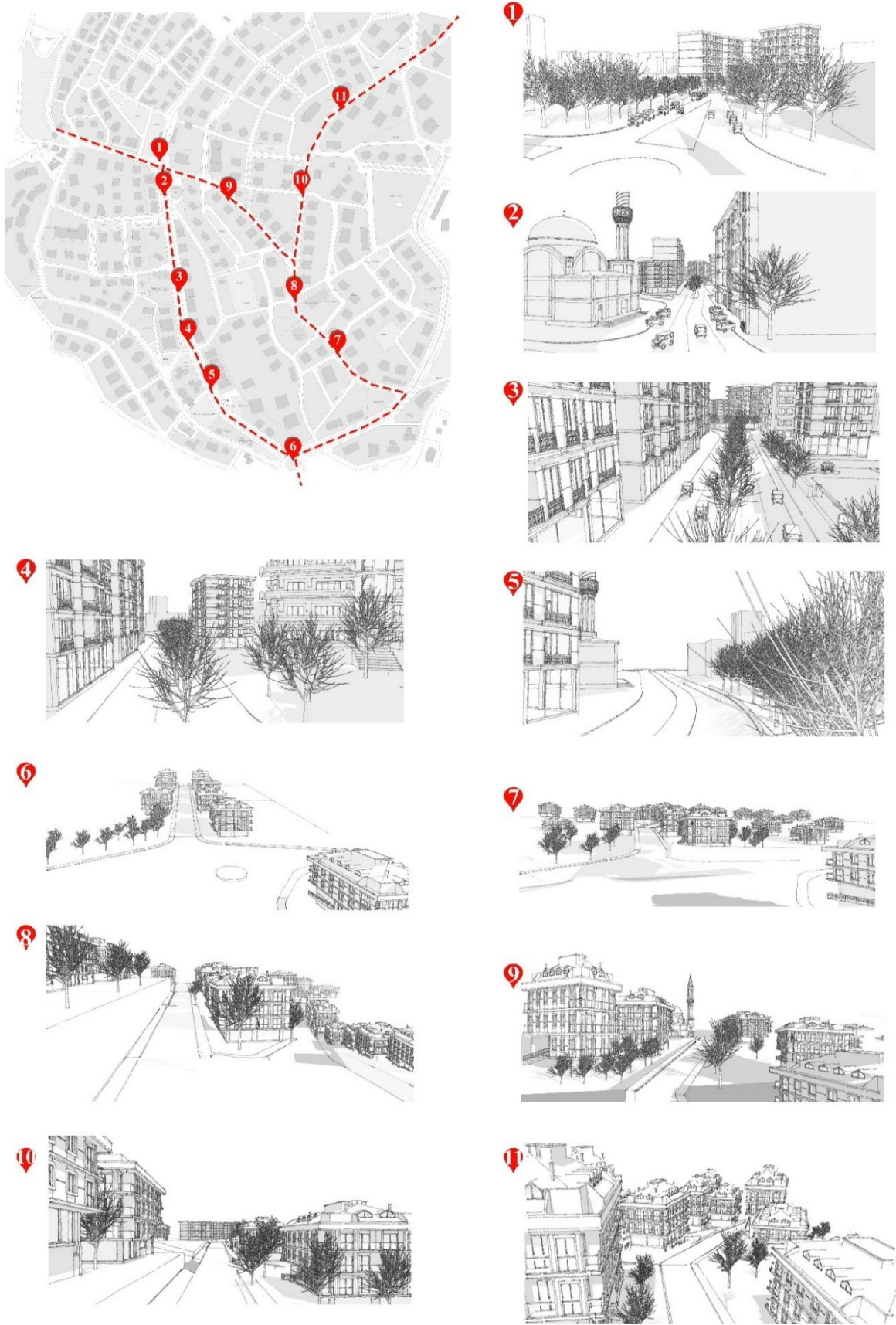
Çukurçayır Mahallesi'nde yerleşim alanları ve fiziksel yapılar, mahalle sakinlerinin birbirleriyle olan bağlarını güçlendiren ya da zayıflatan unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Mahalle sakinleri, bu fiziksel çevre içinde sosyal bağlar kurarken, çevreyle olan etkileşimleri de mahallelerine dair aidiyet ve topluluk duygusunu pekiştirir. Bu bağlamda, mahalledeki fiziksel çevre, mahalle sakinlerinin sosyal ilişkilerinin görsel temsilini oluşturur. Mahalledeki düzen ve yapılaşma, sakinlerinin komşuluk ilişkilerinin şekillenmesinde ve topluluk duygusunun varlığında önemli rol oynar.

Çukurçayır Mahallesi'ndeki mevcut durumun yollar, konut alanları, yeşil alanlar ve eğitim birimlerinin dağılımını göstermektedir. Haritada, konut alanlarının yoğunluğu dikkat çekerken, yeşil alanların sınırlı ve dağınık bir yapıda olduğu gözlemlenmektedir (Şekil 29). Yolların mahalle genelinde araç öncelikli bir şekilde planlandığı, eğitim birimlerinin ise sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bu mekânsal dağılım, mahallenin fiziksel altyapısındaki eksikliklerin ve mevcut düzenin geliştirilmesi gereken yönlerinin tespit edilmesi açısından önem taşımaktadır.

Şekil 29. Çukurçayır Mahallesi mevcut alan dağılımı plan gösterimi

Görselde yer alan sketch çalışması, Çukurçayır Mahallesi'nin fiziksel yapısını detaylı bir şekilde gözler önüne sererken, mahalle sakinlerinin günlük yaşantılarındaki fiziksel çevreyle olan etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin topluluk duygusu üzerindeki etkilerini yansıtmayı amaçlamaktadır. Bu görselin sağladığı bilgiler, mahalledeki sosyal etkileşimlerin ve toplumsal bağların ne şekilde kurulduğunu ve mahalle sakinlerinin yerleşim alanlarına yükledikleri anlamları daha iyi kavrayabilmemizi sağlar.

Şekil 30. Çukurçayır Mahallesi mevcut sketch görselleri ve sketchlerinin haritadaki yeri

Çukurçayır Mahallesi'ndeki sosyal ve fiziksel yapı analizinde, mahalle sakinlerinin yaşam kalitesini etkileyen birkaç önemli unsur öne çıkmaktadır. Aslantürk'ün çalışmasında, mahalle sakinlerinin tekdüze ve monoton bina yapılarından duyduğu rahatsızlık sıklıkla vurgulanmıştır. Görseldeki yapılar, genellikle benzer mimari özelliklere sahip olup, tekdüze bir estetik anlayışını benimsemektedir. Bu tür yapılar, mahalle sakinlerinin mekânsal çeşitlilik ve estetik zevk arayışını karşılamada yetersiz kalmaktadır. Bunun yanı sıra, bu monoton yapılaşma, mahalledeki sosyal etkileşim ve topluluk bağlarını zayıflatabilir, çünkü insanları bir araya getirecek ortak mekânlar ve farklı kullanım alanları yeterince çeşitlenmemiştir.

Bir diğer önemli sorun ise, yeşil alan azlığı ve sosyal açık mekanların yokluğudur. Mahalledeki mevcut yerleşim düzeni, yoğun yapılaşma ve dar yeşil alanlarla şekillendirilmiş olup, bu durum özellikle sosyal etkileşimin gelişmesini engellemektedir. Yeşil alanlar, mahalle sakinlerinin dinlenme, spor yapma, oyun alanlarında vakit geçirme ve sosyal etkileşimde bulunma ihtiyaçlarını karşılayabilecek önemli mekanlardır. Ancak, bu tür alanların yetersizliği, insanların dışarıda vakit geçirme ve birbirleriyle etkileşime girme olanaklarını sınırlamaktadır. Aslantürk'ün yaptığı anketlerde, mahalle sakinlerinin bu yeşil alan eksikliğini ve sosyal açık alanların olmamasını dile getirdikleri görülmüştür. Bu unsurlar, mahalleye aidiyet hissinin ve topluluk duygusunun gelişmesini engelleyebilir. Sosyal etkileşim için gereken bu tür alanların eksikliği, aynı zamanda insanların kendilerini mahallesine ait hissetmelerini de zorlaştırmaktadır.

Bu sorunların çözülmesi için, yerleşim alanlarında farklı kullanımların harmanlandığı, sosyal alanların artırıldığı, yeşil alanların erişilebilir hale getirildiği bir tasarım yaklaşımı önem kazanmaktadır. Yalnızca yapılar arasındaki estetik farklar değil, aynı zamanda mahalledeki insanların sosyal etkileşimde bulunabilecekleri açık alanların ve ortak kullanım alanlarının oluşturulması, mahalle sakinlerinin bir araya gelmelerini ve birbirlerine aidiyet duymalarını sağlayacaktır. Bu tür düzenlemeler, Çukurçayır Mahallesi'nde topluluk duygusunu güçlendirebilir ve mahalle sakinlerinin kendilerini daha bağlı hissedebilecekleri bir yaşam ortamı yaratabilir.

2.5. Çukurçayır Mahallesi Sosyal Tesis Örneği Alanı

Bu başlık altında, Çukurçayır Mahallesi'nde yer alan bir sosyal tesis, mahalledeki toplumsal ve mekânsal dinamikler üzerindeki etkileri açısından analiz edilecektir. Sosyal tesisler, bir mahallenin sosyal bağlarını güçlendiren, topluluk duygusunu pekiştiren ve mekânsal aidiyetin oluşmasına katkıda bulunan önemli alanlardır. Çukurçayır Mahallesi'nin hızla artan nüfusu ve yoğun yapılaşma baskısı, sosyal etkileşim alanlarının sınırlı olmasına yol açmış ve bu durum, sosyal tesislerin işlevselliği ve etkilerinin daha ayrıntılı incelenmesini gerekli kılmıştır.

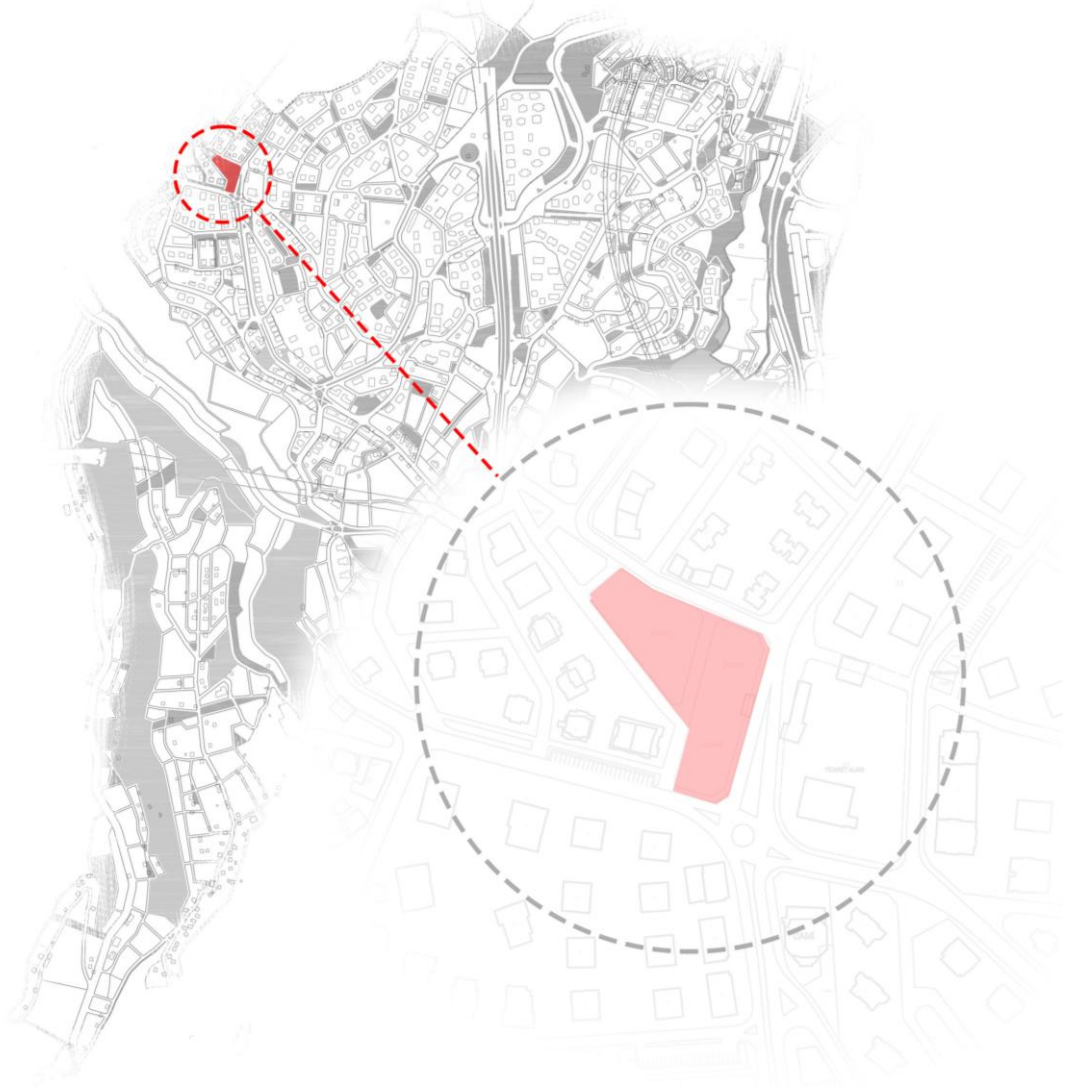
Bu analiz, mahallenin mekânsal kurgusunda sosyal tesislerin rolünü somut bir örnek üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Sosyal tesisin fiziksel yapısı, mahalledeki erişilebilirliği, kullanıcı profilleri ve sunduğu sosyal imkanlar, bu kapsamda incelenecektir. Böylece, sosyal tesislerin mahalledeki toplumsal ilişkiler üzerindeki etkileri, mahalle sakinlerinin günlük yaşamlarına olan katkıları ve mahalle kimliğine olan etkisi ortaya konulacaktır.

Tez Çerçevesine Katkısı

Bu bölüm, tezin genel amacına, yani Çukurçayır Mahallesi'nin sosyal ve mekânsal özelliklerini değerlendirerek topluluk ve yer duygusunu etkileyen unsurları anlamaya yönelik önemli bir katkı sağlamaktadır. Sosyal tesis üzerinden yapılacak bu detaylı analiz, mahalledeki sosyal etkileşim alanlarının mevcut durumu hakkında somut veriler sunarak, sosyal bağların güçlendirilmesi ve mahalle sakinlerinin yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik önerilerin geliştirilmesi için bir temel oluşturacaktır.

Ayrıca, bu analiz, Çukurçayır özelinde sosyal tesislerin işlevselliğini değerlendirirken, sosyal alanların mekânsal planlama sürecinde nasıl bir öncelik taşıması gerektiği konusunda da önemli ipuçları verecektir. Sosyal tesisin mevcut potansiyelini ve eksikliklerini ortaya koyarak, mahallede sosyal ve mekânsal dengeleri iyileştirmeye yönelik stratejik yaklaşımlar geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Böylece, sosyal tesislerin mekânsal planlama ve peyzaj mimarlığı bağlamında ne derece etkili olduğu ve mahalledeki sosyal yapıyı nasıl desteklediği anlaşılacaktır.

Bu analiz, Çukurçayır Mahallesi'nin topluluk, mekân ve aidiyet ilişkisini somut bir bağlamda değerlendirerek, tezin genel yapısına kapsamlı bir perspektif kazandıracaktır.

Şekil 31. Çukurçayır Mahallesi Sosyal Tesisi'nin Mahalledeki konumu

Haritada gösterilen Çukurçayır Mahallesi içerisinde yer alan sosyal tesis, mahalle genelindeki konumu itibarıyla dikkat çekici bir yerleşime sahiptir. Tesis, mahallenin batı kesiminde, Boztepe'ye yakın bir noktada bulunmaktadır. Bu konum, tesisin mahalledeki yoğun yerleşim alanlarına hizmet verme potansiyelini artırmakla birlikte, mahalle sınırına yakın olması nedeniyle tüm mahalleye eşit erişim imkânı sunamamaktadır.

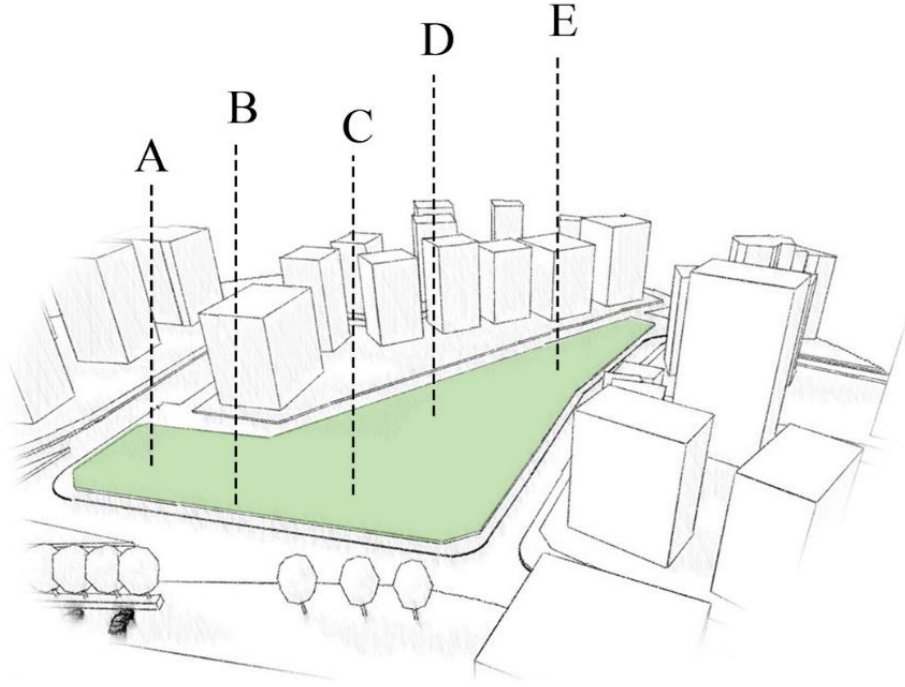
Mahallenin topoğrafik yapısı ve yol bağlantıları göz önüne alındığında, sosyal tesisin özellikle doğu ve kuzey bölgelerindeki mahalle sakinleri tarafından ulaşım açısından zorluk yaşanabilecek bir bölgede yer aldığı söylenebilir. Bu durum, sosyal tesisin daha çok mahalleye yakın kesimlerdeki kullanıcılar tarafından tercih edilebileceği anlamına

gelmektedir. Ayrıca, tesisin merkezi bir alanda konumlanmaması, mahalle genelindeki sosyal ihtiyaçları karşılamada sınırlı bir erişim sağlayabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak, sosyal tesisin bu konumu, hem mahallenin fiziksel yapısıyla hem de kullanıcı erişimi açısından önemli değerlendirmelere açık bir durum yaratmaktadır. Mahalle genelindeki sosyal ve mekânsal ihtiyaçlar açısından bu konum, belirli bir kesime potansiyel avantajlar sunduğu kadar diğer kesimde yaşayan insanlar için kısıtlamalar da barındırmaktadır.

2.5.1. Sosyal Tesisin Mevcut Durum Analizi

Çukurçayır Mahallesi Sosyal Tesisi'nin mevcut durumunu detaylı bir şekilde analiz edebilmek için alana ait fotoğraflar sunulmaktadır. Bu görseller, tesisin doğal çevresiyle olan uyumunu, fiziksel özelliklerini, sosyal ve rekreasyonel alanların dağılımını yansıtarak mekânsal kurgusunu anlamada önemli bir temel oluşturmaktadır. Tesisin günlük kullanım şekli, kullanıcı çeşitliliği ve alanın genel düzenlemesi görseller üzerinden net bir şekilde değerlendirilebilmektedir. Sunulan bu fotoğraflar, sosyal tesisin işlevsel yapısını ve kullanıcılar için sağladığı olanakları daha iyi anlamaya ve alanın güçlü ve geliştirilmesi gereken yönlerini belirlemeye olanak tanımaktadır.

Şekil 32. Sosyal Tesis etkinlik alanı- fotoğraf çalışması için harflendirme

Sunulan fotoğrafların, Çukurçayır Mahallesi Sosyal Tesisi'nin mevcut durumunu daha net bir şekilde ortaya koyabilmesi adına, yukarıdaki görsel referans olarak kullanılacaktır. Bu görsel, sosyal tesisin çevresiyle olan mekânsal ilişkilerini ve fotoğrafların çekildiği alanları tanımlamaktadır.

Görselde belirtilen A, B, C, D ve E noktaları, farklı perspektiflerden alanın fiziki yapısını, kullanıcı düzenlemelerini ve çevresel özelliklerini anlamaya olanak tanımaktadır. Görsellerin hangi noktalardan çekildiği bu plan üzerinden işaretlenerek, analiz sürecinde hem alanın bütüncül yapısı hem de detaylı fiziksel özellikleri daha açıklayıcı bir şekilde sunulacaktır. Bu bağlamda, görsel ve fotoğraflar, sosyal tesisin mevcut mekânsal düzenini anlamak için bir referans çerçevesi oluşturacaktır.

Şekil 33. A noktası mevcut durumu görseli

Şekil 34. B noktası mevcut durumu görseli

Şekil 35. C noktası mevcut durumu görseli

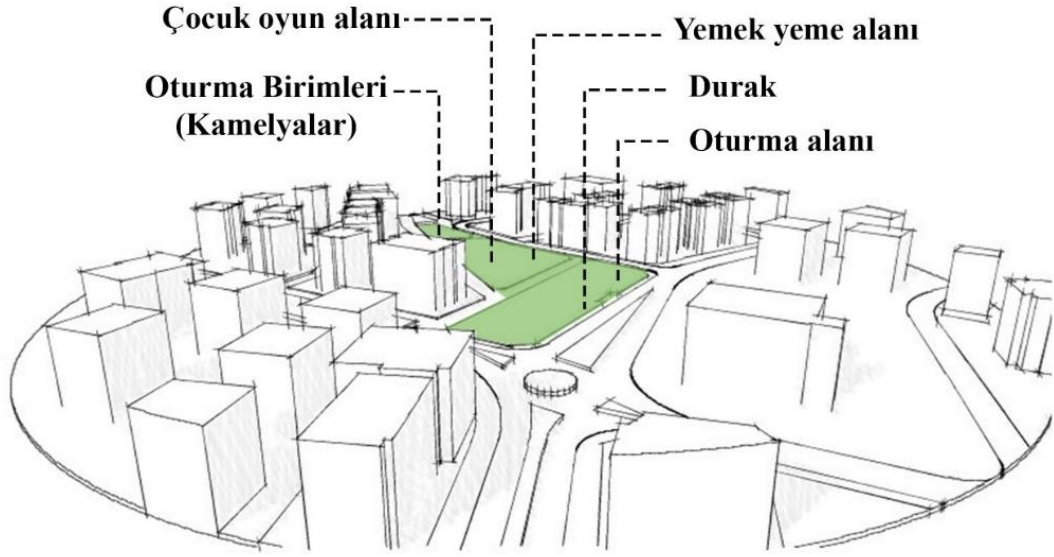

Şekil 36. D noktası mevcut durumu görseli

Şekil 37. E noktası mevcut durumu görseli

Çukurçayır Mahallesi Sosyal Tesisi'nin mevcut durumunu yansıtan fotoğrafların ardından, alanın içerisinde yer alan etkinlik alanlarının mekânsal dağılımını detaylandırmak amacıyla aşağıdaki görsel sunulmuştur. Bu görsel, sosyal tesisin işlevlerini ve bu işlevlerin alandaki yerleşimini açıklamaya yöneliktir. Etkinlik alanlarının görselleştirilmesi, tesisin mevcut durumunda hangi alanların ne şekilde kullanıldığını ve kullanıcıların tesisteki hareket desenlerini anlamada önemli bir araç sunmaktadır.

Şekil 38. Sosyal Tesis etkinlik alanlarının sketch üzerinde gösterimi

Görselde, çocuk oyun alanları, oturma birimleri, yemek yeme alanı, durak ve oturma alanlarının tesisteki konumları gösterilmiştir. Bu dağılım, hem sosyal hem de rekreasyonel işlevlerin alandaki yerleşim düzenini ve tesisin genel kullanım amacını ortaya koymaktadır. Görselin detaylı analizi, sosyal tesisin fiziksel ve işlevsel yapısını anlamak için bir temel oluşturmaktadır. Yukarıdaki bu etkinliklerin alandaki dağılımı ve ilişkileri sonraki bölümlerde detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

- Oturma Alanları: Dinlenme ve sosyal etkileşim için farklı bölgelerde düzenlenmiş oturma alanları, kullanıcılar için alternatif dinlenme seçenekleri sunmaktadır.
- Yemek Yeme Alanı: Sosyal tesisin gastronomik ihtiyaçlara cevap veren, yemek yeme ve sosyalleşme odaklı bir mekânı.

Bu plan, tesisin işlevsel organizasyonunun mevcut kullanım alışkanlıklarını desteklemekle birlikte, kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik nasıl daha iyi düzenlenebileceğini anlamak için de bir temel oluşturmaktadır. Özellikle giriş noktalarının alan içerisindeki etkinlik alanlarıyla bağlantıları, kullanıcıların alanı nasıl deneyimlediğini göstermekte ve alanın erişilebilirlik açısından değerlendirilmesine imkân tanımaktadır.

Plan, tesisin sosyal, rekreasyonel ve fonksiyonel kapasitesini değerlendirmek için bir çerçeve sunmakta ve aynı zamanda tesisin mahalle sakinleri için nasıl daha etkili bir şekilde yeniden düzenlenebileceğine dair öneriler geliştirilmesine yardımcı olmaktadır.

2.5.2. Sosyal Tesisin Mekansal Kurgusu

Mekânsal kurgu, sosyal tesisin fiziksel yapısını, mahalledeki konumunu, çevresiyle olan ilişkisini ve kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik düzenlemelerini içeren çok boyutlu bir kavramdır. Bu başlık altında Çukurçayır Mahallesi Sosyal Tesisi'nin mahalle içindeki yerleşimi, çevresel düzenlemeleri, mahalle sakinleri ile kurduğu mekânsal ilişki ve mevcut eksiklikler detaylı olarak ele alınmaktadır.

a. Tesisin Mahalle İçindeki Konumu:

Çukurçayır Mahallesi Sosyal Tesisi, mahalle sınırlarının batı ucunda, Boztepe ile bağlantılı bir bölgede yer almaktadır. Bu konum, mahalle geneline eşit mesafede olmayıp, mahalledeki sosyal ve mekânsal bağlantılar açısından dezavantajlı bir yerleşime sahiptir. Özellikle mahalledeki kuzey ve doğu bölgelerinde yaşayan sakinler için tesisin erişim mesafesi oldukça uzundur. Ayrıca, mahallenin topoğrafik yapısı (eğimli arazi) ve ulaşım bağlantılarının sınırlılığı, tesise ulaşımı daha da zorlaştırmaktadır.

Tesisin bu konumu, mahalledeki sosyal ve rekreasyonel ihtiyaçları karşılamada potansiyel zorluklar yaratmaktadır. Mahalle genelinde eşit erişim imkânı sunamayan bu mekânsal yerleşim, sosyal tesisin kullanıcı kitlesini, daha çok güney ve batı bölgelerinde yaşayan sakinlerle sınırlı bırakmaktadır. Bununla birlikte, tesisin mahalle sınırında yer alması, çevre mahallelerden gelen kullanıcılar için avantajlı bir konum sunabilmektedir. Özellikle Boztepe çevresine olan yakınlığı, potansiyel kullanıcı kitlesini genişletebilir.

b. Tesisin Fiziksel Özellikleri:

Sosyal tesisin toplam alanı yaklaşık 0,53 hektar (5.273,28 m²) olup, bu alanın büyük bir kısmı kapalı sosyal alanlara ve oturma alanlarına ayrılmıştır. Ancak, çevresinde yer alan yeşil alanların sınırlı olması, sosyal tesisin rekreasyonel potansiyelini olumsuz etkilemektedir. Tesis çevresinde bulunan yollar ve bağlantılar, mahalledeki diğer sosyal alanlarla güçlü bir bütünlük oluşturmamakta; bu durum, sosyal tesisin mahalle geneline etkisini sınırlamaktadır.

Ayrıca, tesisin çevresinde otopark alanlarının sınırlı olması, yoğun kullanım saatlerinde kullanıcılar için ek bir zorluk yaratmaktadır. Çukurçayır Mahallesi'ndeki nüfus artışı göz önüne alındığında, sosyal tesisin çevresel altyapısının mevcut kullanıcı kitlesini karşılamakta yetersiz olduğu gözlemlenmektedir.

c. Çevresel Düzenlemeler:

Sosyal tesisin çevresi, konut alanlarıyla çevrili bir yapıdadır. Bu durum, tesisin mahalledeki toplumsal bağları güçlendirme potansiyelini artırsa da, fiziksel olarak sınırlı bir çevrede yer alması, kullanıcıların beklentilerini tam olarak karşılayamamaktadır. Özellikle tesisin çevresindeki yollar ve yürüyüş yollarının yetersizliği, tesise ulaşımı ve erişim sürecini zorlaştırmaktadır.

Yeşil alanların azlığı, sosyal tesisin rekreasyonel işlevlerini kısıtlamakta ve kullanıcıların dış mekân etkinlikleri için alternatif alan arayışına yönelmesine neden olmaktadır. Çukurçayır Mahallesi'nin genel yeşil alan oranları incelendiğinde, sosyal tesis çevresindeki yeşil alanların daha iyi düzenlenmesi gerektiği görülmektedir.

d. Mekânsal Organizasyon ve Kullanıcı İlişkileri:

Sosyal tesisin mekânsal organizasyonu, mahalledeki diğer kamusal alanlarla güçlü bir ilişki kuramamaktadır. Örneğin, mahallede yer alan eğitim birimleri, dini tesisler ve diğer sosyal alanlarla fiziksel bağlantıların eksikliği, sosyal tesisin mahallede bir çekim merkezi olma işlevini sınırlamaktadır. Bu durum, tesisin kullanıcı kitlesinin büyük ölçüde lokal kalmasına yol açmakta ve mahalle genelindeki sosyal etkileşim potansiyelini düşürmektedir.

Mahalle sakinlerinin sosyal tesisle olan ilişkisi incelendiğinde, özellikle güney ve batı bölgelerinde yaşayan sakinler tarafından daha yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak, kuzey ve doğu bölgelerinde yaşayan sakinlerin erişim güçlükleri nedeniyle tesisi düzenli olarak kullanamadığı gözlemlenmiştir. Bu durum, sosyal tesisin mahalledeki sosyal ve mekânsal bütünleşme potansiyelini zayıflatmaktadır.

e. Sosyal Tesisin Konumunun Avantajları ve Dezavantajları::

Sosyal tesisin Boztepe'ye olan yakınlığı, çevresel erişim açısından avantaj sağlarken, mahalle geneline eşit bir erişim sunamaması önemli bir dezavantaj oluşturmaktadır. Bu durum, sosyal tesisin toplumsal etkileşim, rekreasyonel kullanım ve yer duygusunu geliştirme işlevlerini sınırlamaktadır. Bununla birlikte, tesisin merkezi bir konumda olmaması, mahalledeki sosyal ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

Sosyal tesisin mekânsal kurgusu, hem mahalle içindeki konumu hem de çevresel düzenlemeleri açısından değerlendirildiğinde, mahalledeki sosyal ve rekreasyonel ihtiyaçlara yeterince yanıt verememektedir. Tesisin bulunduğu alanın fiziksel özellikleri ve mahalle geneli ile olan bağlantıları, sosyal tesisin mekânsal ve toplumsal işlevselliğini sınırlamaktadır. Bu durum, sosyal tesisin mahalledeki rolünü ve potansiyelini geliştirmek için yeni düzenlemelerin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.5.3. Sosyal Tesisin Topluluk Duygusu Üzerindeki Etkileri

Çukurçayır Mahallesi Sosyal Tesisi, mevcut haliyle mahalledeki sosyal yaşam ve topluluk duygusunu desteklemek için potansiyele sahip olsa da, alanın mevcut düzenlemelerinin bu amaca yeterince hizmet edemediği görülmektedir. Özellikle mahallenin yoğun yapılaşma baskısı altında olması ve kullanıma açık başka bir yeşil alanın bulunmaması, bu sosyal tesisin mahalle için taşıdığı önemi artırmaktadır. Ancak, alanın düzenlemelerinde yapılan eksiklikler, sosyal etkileşimi destekleyecek şekilde yeniden ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Bir sosyal tesis, bir mahallede topluluk duygusunun oluşması ve güçlenmesi için kritik bir öneme sahiptir. Mahalle sakinlerinin bir araya gelerek etkileşimde bulunabileceği, açık havada vakit geçirebileceği ve birlikte etkinlik yapabileceği alanlar, toplumsal bağların güçlenmesinde önemli rol oynar. Ancak, Çukurçayır Mahallesi Sosyal Tesisi'nin mevcut durumu, bu fonksiyonları tam anlamıyla yerine getirememektedir. Çocuk oyun alanlarının kapasitesinin sınırlı olması, oturma ve dinlenme alanlarının yetersizliği ve alanın fiziksel düzenlemelerinin sosyal etkileşimi teşvik edecek şekilde tasarlanmamış olması, tesisin topluluk duygusu üzerindeki etkisini sınırlandırmaktadır.

Buna rağmen, tesisin mahalledeki benzersiz konumu ve fiziksel potansiyeli, onun geliştirilmesi durumunda topluluk için önemli bir merkez haline gelebileceğini göstermektedir. Çukurçayır Mahallesi gibi yoğun yapılaşmanın olduğu bir yerleşimde,

mahalle sakinlerinin bir araya gelebileceği ve doğayla etkileşimde bulunabileceği bir sosyal tesis, yalnızca bireysel değil, toplumsal refahı artırmada da önemli bir rol oynayabilir. Tesisin daha fazla yeşil alan, geniş sosyal etkileşim bölgeleri ve çeşitli yaş gruplarına yönelik işlevsel düzenlemelerle yeniden ele alınması, topluluk duygusunu güçlendirmek için fırsatlar sunmaktadır.

Bu alanın, mahallede kullanıma açık tek yeşil alan olması, onun ne kadar değerli olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. İnsanların rahatlıkla vakit geçirebileceği, çocuklarını güvenle oynatabileceği ve arkadaşlarıyla sosyalleşebileceği bir alan, mahalledeki sosyal dinamiklerin sağlıklı bir şekilde işlemesi için vazgeçilmezdir. Alanın yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal bir odak noktası olarak yeniden düzenlenmesi, mahalledeki bireyler arasında aidiyet ve dayanışma duygusunun oluşmasında kilit bir rol oynayacaktır.

Sonuç olarak, Çukurçayır Mahallesi Sosyal Tesisi'nin mevcut hali, hem mahalle sakinlerinin ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayamamakta hem de topluluk duygusunu güçlendirme açısından sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle, alanın fiziksel ve işlevsel açıdan iyileştirilmesi, yalnızca mahallede yaşayan bireylerin yaşam kalitesini artırmakla kalmayacak, aynı zamanda mahalle içinde bir sosyal merkez işlevi görerek topluluk bağlarını da güçlendirecektir.

2.5.4. Sosyal Tesisin Yere Bağlılık Üzerindeki Etkileri

Çukurçayır Mahallesi Sosyal Tesisi, mahalledeki tek kullanıma açık yeşil alan olması sebebiyle mahalle sakinlerinin yere bağlılık duygusunu doğrudan etkileyebilecek potansiyele sahiptir. Yere bağlılık, bireylerin yaşadıkları çevreye olan aidiyet ve bağlılık hissini ifade eden bir kavramdır ve mahalledeki kamusal alanların fiziksel, sosyal ve psikolojik işlevleri bu hissin oluşmasında kritik bir rol oynar. Ancak, tesisin mevcut düzenlemeleri bu potansiyeli tam anlamıyla ortaya koyamamaktadır.

Bir sosyal tesisin yere bağlılık üzerindeki etkisi, kullanıcıların burada geçirdikleri zaman, alanla kurdukları duygusal bağ ve bu alanın günlük yaşamlarına kattığı değerle ilişkilidir. Çukurçayır Mahallesi Sosyal Tesisi'nde yer alan çocuk oyun alanları, oturma birimleri ve yemek yeme alanları gibi bölümler, bireylerin bu alanı yalnızca bir rekreasyon alanı olarak değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerini güçlendirdikleri ve mahalleye aidiyet hissettikleri bir yer olarak görmeleri için önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak, alanın fiziksel

yetersizlikleri ve tasarımsal eksiklikleri, yere bağılılık hissini destekleme noktasında sınırlı kalmaktadır.

Mevcut durumda, sosyal tesisin fiziksel olarak mahalledeki tüm sakinlere eşit erişilebilirlik sağlamadığı görülmektedir. Özellikle tesisin mahalle sınırının bir kenarında konumlanması, diğer bölgelerde yaşayan sakinler için tesise ulaşımı zorlaştırmaktadır. Bu durum, alanın tüm mahallede yere bağılılık oluşturma potansiyelini sınırlandırmaktadır. Ayrıca, tesisin kullanım yoğunluğuna rağmen oturma birimlerinin, yürüyüş yollarının ve diğer sosyal alanların yetersizliği, kullanıcıların alanda geçirdikleri zamanı kısıtlamakta ve alanla kurulan bağın güçlenmesini engellemektedir.

Buna rağmen, tesisin çevresel ve sosyal potansiyeli göz önüne alındığında, doğru müdahalelerle yere bağılılık hissini güçlendirme kapasitesi oldukça yüksektir. Daha erişilebilir bir mekânsal düzenleme, çeşitli yaş gruplarının ve sosyal grupların kullanımını destekleyen işlevsel alanların artırılması ve mevcut doğal peyzajın korunarak estetik ve sosyal bir odak noktası haline getirilmesi, alanın mahalle sakinleri için bir aidiyet merkezi olmasını sağlayabilir. Örneğin, mahalle genelindeki sakinlerin bir araya gelerek etkinlik düzenleyebileceği alanlar, kullanıcıların sosyal etkileşimlerini artırırken yere bağılılık hissini güçlendirebilir.

Sonuç olarak, Çukurçayır Mahallesi Sosyal Tesisi, fiziksel ve sosyal düzenlemelerle yere bağılılık hissini artırma potansiyeline sahiptir. Alanın daha işlevsel, erişilebilir ve sosyal olarak kapsayıcı hale getirilmesi, mahallede yaşayan bireylerin burayla duygusal bir bağ kurmasını sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda mahalleye olan aidiyet duygusunu güçlendirecektir. Bu durum, yalnızca bireysel düzeyde değil, mahalle genelinde sosyal uyum ve bütünleşmeyi de destekleyecek önemli bir etki yaratacaktır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Birinci Aşama: Çukurçayır Sosyal Tesisinin Topluluk ve Yer Duygusu Bağlamında İncelenmesine İlişkin Bulgular

Çukurçayır'daki sosyal tesisin incelenmesinin temel nedeni, mahallenin genel mekânsal yapısındaki tanımlı ve kullanılabilir açık mekan sayısının sınırlı olmasıdır. Mahallede, toplumsal buluşmaların, sosyal etkileşimlerin ve rekreasyonel faaliyetlerin gerçekleştirilmesine olanak tanıyan kamusal alanların kısıtlılığı, bu sosyal tesisin bölge için kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Çukurçayır mahallesinde hem eski yerleşim birimleri hem de yeni yapılaşmalar bulunmakta, ancak bu alanlar içerisinde tanımlı sosyal ve açık mekânların eksikliği, mahalle sakinlerinin sosyal etkileşimlerini sınırlayan bir durum yaratmaktadır.

Mahalledeki açık alanların eksikliği, insanların bir araya gelip sosyalleşebilecekleri veya boş vakitlerini değerlendirebilecekleri yeterli mekânların olmaması anlamına gelmektedir. Bu durum, topluluk aidiyetini ve mahalleyle kurulan yer duygusunu zayıflatır. Çukurçayır'daki sosyal tesis ise bu bağlamda mahalledeki en önemli sosyal alanlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu sosyal tesis, mahalledeki sosyal etkileşimlerin gerçekleştiği sınırlı sayıda mekanlardan biri olduğu için, topluluk duygusunun oluşmasında ve mahalle sakinlerinin yerle kurdukları bağların güçlenmesinde önemli bir rol oynayabilir.

Sosyal tesisin incelenmesi, mahallenin fiziksel ve sosyal bağlamdaki mevcut ihtiyaçlarına nasıl cevap verdiğini ve bu mekânın topluluk üzerindeki etkilerini ortaya koymak açısından kritik bir öneme sahiptir. Sosyal tesisin bu şekilde kullanılması, mekânın işlevselliği, sosyal etkileşimleri teşvik etme potansiyeli, yer duygusunu nasıl desteklediği gibi sorulara yanıt bulunmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda, mahalledeki sınırlı sayıdaki açık ve sosyal alanların kullanımı açısından da mevcut mekânsal düzenlemelerin ne kadar yeterli olduğunu anlamaya yönelik önemli veriler sunacaktır. Mahalledeki açık alanların sınırlılığı, bu sosyal tesisin kamusal yaşamı destekleme, sosyalleşme fırsatları sunma ve topluluk aidiyetini güçlendirme potansiyelini çok daha önemli hale getirmektedir.

Sonuç olarak, Çukurçayır'daki sosyal tesis, mahallede tanımlı açık alanların sınırlılığı nedeniyle en yoğun kullanılan sosyal etkileşim mekanlarından biri olarak dikkat çekmektedir. Bu nedenle bu sosyal tesisin incelenmesi, mekânın toplumsal yapıyı nasıl

şekillendirdiği, topluluk aidiyeti ve yer duygusu üzerindeki etkilerinin derinlemesine anlaşılması açısından büyük bir önem taşımaktadır.

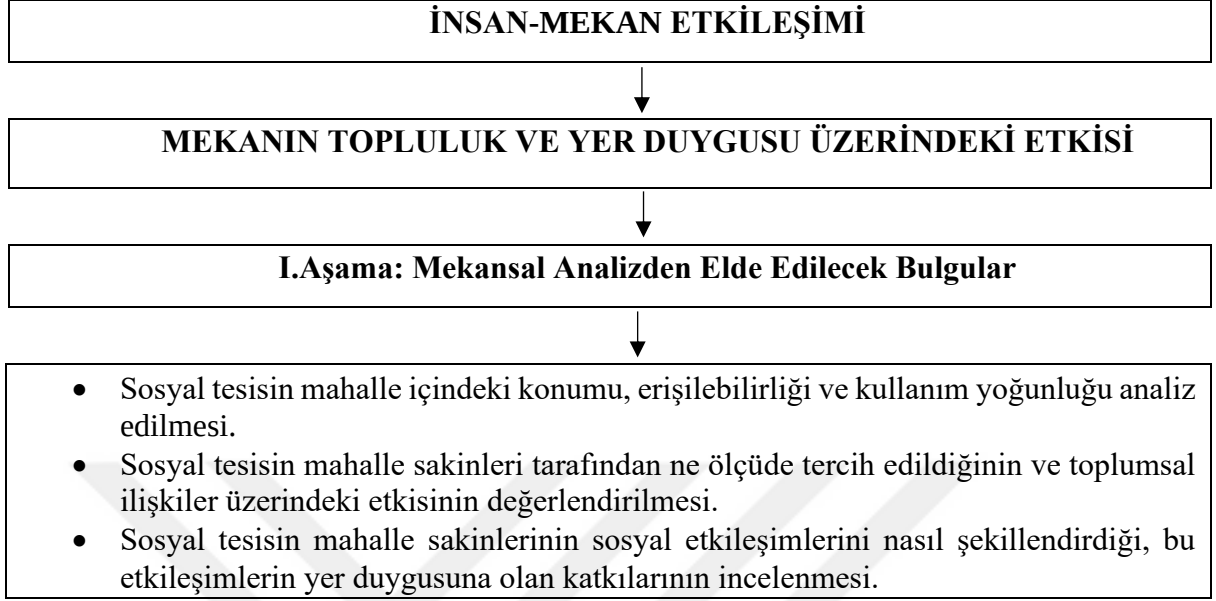
Mekânsal Analiz Süreci

Çukurçayır Mahallesi'ndeki sosyal tesisin topluluk ve yer duygusunu güçlendirebilmesi için mekânsal analiz süreci, mahallenin fiziksel ve sosyal yapısının detaylı olarak incelenmesiyle gerçekleştirilecektir. İlk aşamada, sosyal tesisin mahalle içindeki konumu, erişilebilirliği ve kullanım yoğunluğu analiz edilecektir. Tesisin çevresindeki yeşil alanlar, oturma mekanları, yürüyüş yolları ve diğer sosyal etkileşim alanları haritalanarak, bu alanların topluluk dinamiklerini nasıl etkilediği değerlendirilecektir. Aynı zamanda, mahalle sakinlerinin bu mekanlarla kurduğu fiziksel ve duygusal bağ incelenecek, sosyal etkileşimlerin tesisin farklı alanlarındaki dağılımı gözlemlenecektir.

Mahallelerin ve mahalle mekanlarının coğrafi konumu, topluluk dinamiklerinin şekillenmesinde önemli bir faktördür. Bir mahallenin fiziksel yapısı, ulaşım ağları ve sosyal mekânlarla olan bağlantıları, topluluk duygusunu etkiler. Çukurçayır gibi kentsel bir mahallede, sosyal tesislerin ve diğer kamusal alanların konumu, mahalle sakinlerinin bu alanlara erişimini ve bu alanları nasıl kullandığını belirler. Konumu merkezi olan bir sosyal tesis, insanların daha sık bir araya gelmesini ve topluluk bağlarının güçlenmesini teşvik eder. Ayrıca, konum, mahalledeki farklı sosyal grupların bu tesislere erişimini etkileyebilir, böylece topluluk dinamikleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olabilir. Çukurçayır'daki sosyal tesisin bu açıdan incelenmesi, mekânın topluluğa ne kadar hitap ettiğini ve mahallede yaşayanların o mekâna nasıl bağlandığını değerlendirmeye olanak tanır.

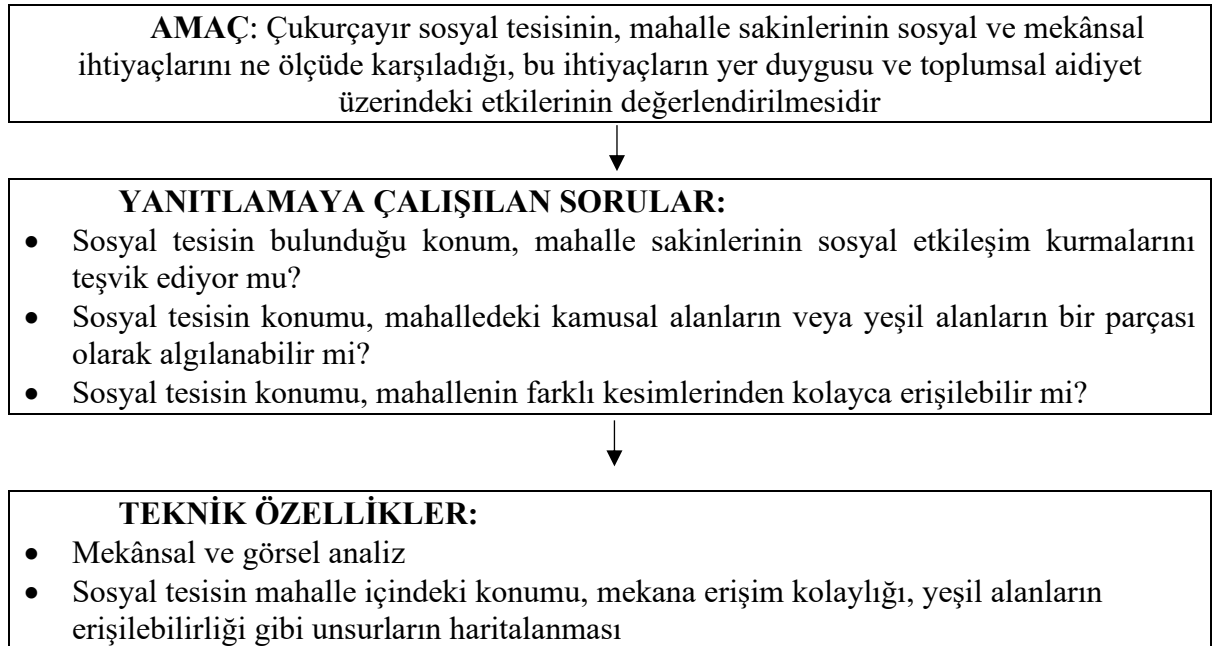
Mekânsal analizde elde edilen bulgular, sosyal tesisin mahalledeki topluluk aidiyetini ve yer duygusunu nasıl şekillendirdiğini ortaya koyarak, bu mekânın mahalle sakinleri için ne kadar işlevsel ve anlamlı olduğunu gösterecektir. Bu bağlamda, mekânsal analiz, topluluk duygusunu ve yerle olan bağı güçlendiren unsurları ortaya çıkarmak, eksiklikleri belirlemek ve bu eksiklikleri gidermek için stratejiler geliştirmek açısından hayati önem taşır.

ARAŞTIRMANIN TEMEL İLGİ ALANI

Şekil 40. I.Aşamada elde edilecek bulguların araştırma modelindeki yeri

I.AŞAMA

Şekil 41. I. Aşamanın amacı ve teknik özellikleri

3.2. Birinci Aşama: Çukurçayır Sosyal Tesisinin Topluluk ve Yer Duygusu Bağlamında İncelenmesine İlişkin Bulguların İncelenmesi Ve Tartışılması

Bu bölümde, I. Aşamadaki Çukurçayır Sosyal Tesisinin topluluk ve yer duygusu üzerindeki etkilerine yönelik yapılan mekânsal analizler incelenip tartışılacaktır. Yapılan incelemeler sonucunda, sosyal tesisin erişilebilirliği, fiziksel düzeni ve mahalledeki rolü üzerinden elde edilen bulgular, mevcut literatür ve yerel gözlemlerle karşılaştırılarak değerlendirilecektir.

Mekansal analiz sürecinde elde edilen bulgular:

Çukurçayır'daki sosyal tesis, mahalle içerisinde bulunan nadir kullanılabilir açık yeşil alanlardan biri olarak, topluluk aidiyeti ve yer duygusu açısından büyük bir öneme sahiptir. Ancak mahalle ölçeğinin genişliği ve tesisin her yere 5 dakikalık yürüme mesafesinde olmaması, bu alanın erişilebilirliği ve etkin kullanımı konusunda belirli sınırlamalar getirmektedir. Bu bağlamda, sosyal tesisin mahalle sakinleri tarafından nasıl kullanıldığı ve tesisin topluluk üzerinde nasıl bir etkisi olduğu, mekânsal analiz ile değerlendirilmeye ihtiyaç duymaktadır.

Erişilebilirlik ve Konum: Bulgular, Çukurçayır Sosyal Tesisinin, mahalledeki nadir yeşil alanlardan biri olmasına rağmen, tüm mahalle sakinleri tarafından kolayca erişilemediğini ortaya koymaktadır. Mahallenin büyük ölçeği ve dağınık yapısı, sosyal tesisin her noktadan 5 dakikalık bir yürüme mesafesinde olmamasına neden olmakta ve bu durum, tesise mahallenin tüm sakinlerinin erişimi zorlaştırmaktadır. Erişilebilirlik kısıtları, mahalledeki sosyal etkileşimlerin düzenli ve geniş katılımlı olmasını engellemektedir.

Tartışma: Erişilebilirliğin kısıtlı olması, literatürde yer alan “topluluk duygusunu güçlendiren kamusal alanların merkezi ve erişilebilir yerlerde konumlanması gerektiği” önerisi ile örtüşmemektedir. Mahallede yaşayan farklı grupların bu sosyal tesise eşit bir şekilde erişememesi, tesisin topluluk üzerindeki etkisini sınırlamaktadır. Bu noktada, yaya yollarının iyileştirilmesi, mahallede toplu taşıma bağlantılarının tesisle entegre edilmesi gibi öneriler, sosyal tesisin kullanım oranını ve topluluk etkileşimlerini artırabilir.

Sosyal Etkileşim Alanları: Sosyal tesisin çevresindeki yeşil alanların, topluluk aidiyetini destekleyebilecek bir potansiyele sahip olduğu gözlemlenmiştir. Ancak, tesisin mevcut fiziksel düzenlemeleri, sosyal etkileşimleri tam anlamıyla teşvik eden bir altyapı sunmamaktadır. Oturma alanlarının sınırlı olması, yürüyüş yollarının eksikliği ve sosyal

aktiviteler için yeterli alanların bulunmaması, mahalle sakinlerinin sosyal etkileşimlerini sınırlandırmaktadır.

Tartışma: Bu bulgular, sosyal etkileşim alanlarının yeterli düzenlenmediği mahallelerde topluluk aidiyetinin güçsüz kaldığına dair literatür ile uyumludur. Tesisin etkileşim alanlarının genişletilmesi ve daha fazla çok işlevli mekânlar oluşturulması, mahallede yaşayanların sosyal bağlarını kuvvetlendirebilir. Ayrıca çok farklı yaş gruplarına hitap eden alanların eklenmesi, tesisin topluluk üzerindeki etkisini artıracaktır.

Kentsel açık yeşil alanlardan biri olması nedeniyle, mahalle kimliği ve yere bağlılık açısından önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Ancak mahallede bu tür kamusal alanların sınırlı olması, yerel halkın sosyal tesisle kurduğu bağın yeterince güçlü olmamasına neden olmaktadır. Bu durum, mahalle sakinlerinin yer duygusunu sınırlı bir seviyede tutmaktadır.

Tartışma: Mekânsal analiz bulguları, literatürde yer alan “yer duygusunun, mekânların işlevsel ve erişilebilir olmasına bağlı olarak geliştiği” hipoteziyle uyumludur. Mahalle sakinlerinin sosyal tesisle kurduğu bağın kuvvetlendirilmesi için, tesisin erişim olanaklarının artırılması ve mahalle genelinde benzer sosyal alanların çoğaltılması gerekmektedir. Yer duygusunun güçlenmesi için mahalledeki diğer alanlarla daha iyi bir bağlantı kurulmalı ve bu tür tesislerin mahalle kimliği ile daha güçlü bir şekilde özdeşleşmesi sağlanmalıdır.

Yeşil Alanın Kullanımı ve Doğa ile Bağlantı: Çukurçayır mahallesindeki yeşil alanların sınırlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, sosyal tesisin bu eksikliği gidermek için önemli bir fırsat sunduğu tespit edilmiştir. Ancak, yeşil alanların büyüklüğünün sınırlı olması ve bu alanların daha geniş bir kullanıcı kitlesine hitap edememesi, doğa ile bağlantının zayıf kalmasına neden olmaktadır.

Tartışma: Bu bulgular, yeşil alanların, topluluk ve yer duygusunu güçlendiren unsurlar olduğuna dair literatürle uyumludur. Sosyal tesisin çevresindeki yeşil alanların genişletilmesi ve bu alanların daha çok yönlü ve işlevsel hale getirilmesi, hem mahalle sakinlerinin doğayla olan bağını güçlendirecek hem de topluluk aidiyetini artıracaktır.

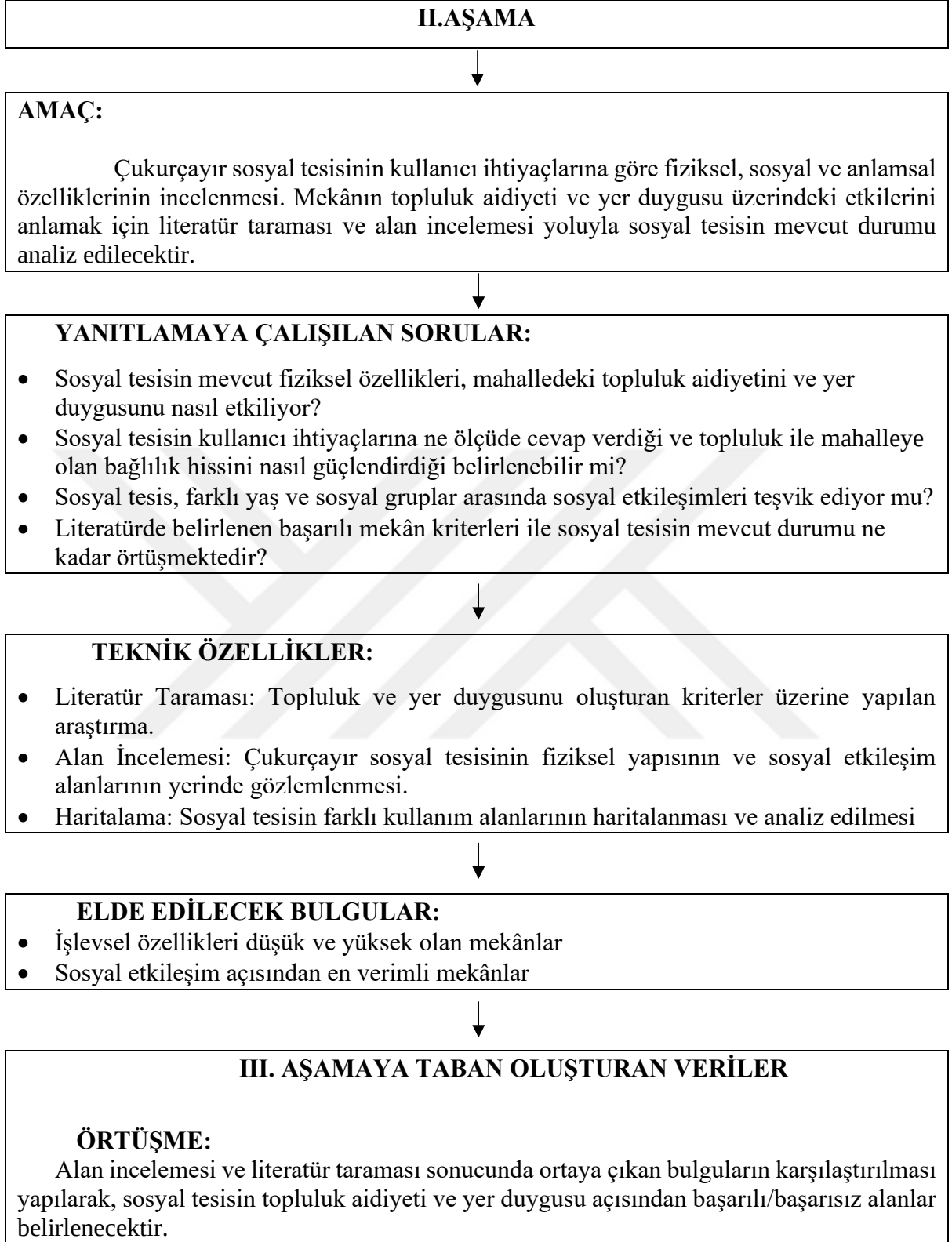
3.3. İkinci Aşama: Çukurçayır Sosyal Tesisinin Fiziksel ve Sosyal Özelliklerinin Değerlendirilmesi ve Topluluk ve Yere Bağlılık Üzerindeki Etkisi

Araştırmanın ikinci aşamasında, birinci aşamada belirlenen Çukurçayır sosyal tesisinin sunduğu fiziksel ve sosyal özelliklerin, mahalle sakinlerinin ihtiyaç ve beklentilerini ne ölçüde karşıladığı değerlendirilecektir. Fiziksel ve sosyal özelliklerin topluluk aidiyeti ve yere bağlılık açısından nasıl bir rol oynadığı incelenecektir. "Sosyal tesislerin fiziksel ve sosyal özellikleri ile topluluk aidiyeti ve yere bağlılık duygusu arasında güçlü bir ilişki vardır" varsayımı temel alınarak, sosyal tesisin mekanın yer duygusu oluşturma kapasitesi açısından etkileri analiz edilecektir.

Bu aşama aşağıdaki süreçler doğrultusunda yürütülecektir:

- Sosyal tesisin etkinliklerinin ve kullanım alanlarının belirlenmesi
- Seçilen mekanların işlevsel yapılarının ve etkinlik kapasitelerinin incelenmesi
- Literatür taraması ile belirlenen topluluk ve yer duygusunu oluşturan beş temel kritere (sosyal etkileşim alanları, mekânsal kimlik ve kültürel değerler, çok işlevli mekânlar ve esnek kullanım, katılımcı planlama süreçleri, yeşil alanlar ve doğa ile bağlantı) göre incelenmesi
- Çukurçayır sosyal tesisinin sunduğu fiziksel ve sosyal özelliklerin, mahalle sakinlerinin topluluk duygusu ve yere bağlılık üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi

Amaç olarak, mekânsal analiz teknikleri uygulanacaktır. Kullanıcıların sosyal tesiste deneyimledikleri fiziksel ve sosyal bağlamdaki etkileşimler, yer duygusu ile ilişkili olarak analiz edilecek ve bulgular doğrultusunda sosyal tesisin topluluk üzerindeki rolü ortaya konulacaktır.

Şekil 42. II. Aşamanın amacı ve teknik özellikleri

3.4. İkinci Aşama: Çukurçayır Sosyal Tesisinin Fiziksel ve Sosyal Özelliklerinin Değerlendirilmesi ve Topluluk ve Yere Bağlılık Üzerindeki Etkisinin Tartışılması

Bu bölümde, Çukurçayır Sosyal Tesisindeki çeşitli mekânlar ve etkinlik alanları sosyal etkileşim alanı, doğa ile bağlantı, yürünebilirlik ve erişebilirlik, mekansal kimlik ve kültürel değerler, çok işlevli mekânlar ve esnek kullanım ile katılımcı planlama ve tasarım süreci gibi önemli kriterler doğrultusunda analiz edilmiştir. Bu kriterler, yer duygusu ve topluluk aidiyetini güçlendirmeye yönelik mekânsal düzenlemelerin başarısını değerlendirmek açısından önem taşımaktadır.

Sosyal Etkileşim Alanları:

Bulgular, Çukurçayır Sosyal Tesisindeki sosyal etkileşim alanlarının yetersiz ve dağınık bir yerleşime sahip olduğunu göstermektedir. Kamelya, oturma birimleri ve yemek yeme alanı gibi sosyal etkileşim fırsatları sunan alanların birbirinden izole yerleştirildiği gözlemlenmiştir. Bu da kullanıcılar arasındaki sosyal bağların oluşmasını zorlaştırmakta ve topluluk aidiyetinin güçlenmesini engellemektedir. Özellikle çocuk oyun alanının merkezi bir konumda bulunmaması, ailelerin birbirleriyle sosyalleşmesini sınırlandırmaktadır. Sosyal etkileşimlerin kuvvetlenmesi için mekânların birbiriyle bağlantılı sosyal mekânların oluşturulması gerekmektedir.

Tartışma: Sosyal etkileşim alanlarının başarısız yerleşimi, topluluk duygusunun zayıflamasına yol açmaktadır. Literatürde, sosyal bağları güçlendiren mekânların, kullanıcıları bir araya getirecek şekilde konumlandırılması gerektiği vurgulanmaktadır. Sosyal etkileşim alanlarının yeniden düzenlenmesi, tesisin topluluk için daha çekici bir buluşma noktası olmasını sağlayabilir.

Doğa ile Bağlantı:

Çukurçayır Sosyal Tesisi, yeşil alan potansiyeline sahip olmasına rağmen, bu alanlar etkili bir şekilde değerlendirilmemiştir. Bulgular, tesisin çevresindeki yeşil alanların bakımsız bırakıldığını ve kenarlarda köşelerde elverişsiz biçimde konumlandırıldığını göstermektedir. Bu durum, kullanıcıların yeşil alanlardan faydalanmasını ve doğa ile güçlü bir bağlantı kurmalarını zorlaştırmaktadır. Özellikle bakımsız alanlar sosyal tesisin çekiciliğini azaltmakta ve kullanıcıların doğayla etkileşimini engellemektedir.

Tartışma: Yeşil alanların varlığı, doğa ile bağlantıyı güçlendirmek adına önemli bir potansiyel sunarken, bu alanların kötü planlanmış ve bakımsız bırakılmış olması, topluluk aidiyeti ve yer duygusunu zayıflatmaktadır. Peyzaj mimarlığında, doğanın ve yeşil alanların

sosyal etkileşimlerle iç içe olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, mevcut yeşil alanların daha işlevsel hale getirilmesi ve kullanıcıların doğa ile etkileşimini artıracak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Örneğin, yeşil alanların bakımlı, ulaşılabilir ve kullanılabilir hale getirilmesi, mahalle sakinlerinin bu alanlarda zaman geçirmesini sağlayarak topluluk bağlarını güçlendirebilir.

Yürünebilirlik ve Erişebilirlik: Çukurçayır Sosyal Tesisi'nin bulunduğu alan, mahalle ölçeği çok büyük olduğundan her yere 5 dakika yürüme mesafesinde değildir. Bu durum, tesisin sosyal etkileşim ve topluluk aidiyeti yaratma potansiyelini sınırlamaktadır. Mahalle sakinlerinin büyük bir kısmı tesisin sunduğu imkânlarla kolay erişim sağlayamamaktadır. Ayrıca, giriş noktalarının sayısının fazla olması kullanıcıları bir araya getiren merkezi bir toplanma alanı oluşturulmasını engellemektedir.

Tartışma: Yürünebilirlik ve erişebilirliğin düşük olması, sosyal etkileşim ve topluluk aidiyetini olumsuz etkileyen temel faktörlerden biridir. Erişilebilirliğin artırılması, sosyal tesisin daha merkezi bir konuma taşınması veya ek sosyal alanların mahalle geneline yayılması, mahalle sakinlerinin yer duygusunu pekiştirecektir.

Mekansal Kimlik ve Kültürel Değerler: Bulgular, Çukurçayır sosyal tesisinde mekansal kimlik ve kültürel değerlere dair önemli bir eksiklik olduğunu göstermektedir. Tesis, mahalle kimliğini temsil edecek kültürel öğelerden yoksundur ve herhangi bir tarihi veya yerel değeri yansıtmamaktadır. Bu durum, tesisin mahalle sakinleri için güçlü bir yer bağlılığı oluşturamamasına yol açmaktadır.

Tartışma: Mekânsal kimlik ve kültürel değerler, yer duygusunun önemli bir parçasıdır. Sosyal tesisin mahallede bir kültürel sembol haline gelmesi için daha fazla yerel ve kültürel öğenin eklenmesi gerekmektedir. Bu tür unsurların varlığı, kullanıcıların mahallelerine olan bağlılıklarını güçlendirecek ve tesisin bir mahalle kimliği oluşturmasına yardımcı olacaktır.

Çok İşlevli Mekanlar ve Esnek Kullanım: Çukurçayır sosyal tesisinde, çok işlevli mekânlar ve esnek kullanım kapasitesi düşük düzeydedir. Örneğin, oturma alanları ve yemek yeme alanı gibi sosyal etkileşim noktaları, tek bir amaca hizmet etmekte ve çok yönlü kullanılabilecek esnek bir yapıya sahip değildir. Tesisin fiziksel yapısı, farklı sosyal ve kültürel etkinlikler için yeterli alan sunmamaktadır.

Tartışma: Çok işlevli ve esnek kullanıma uygun alanların eksikliği, sosyal etkileşim ve topluluk dinamiklerini zayıflatmaktadır. Çok işlevli sosyal alanların artırılması, mahalle sakinlerinin bir araya gelme ve farklı etkinliklere katılma fırsatlarını artıracaktır. Esnek

kullanım sunan alanlar, toplulukların farklı ihtiyaçlarına cevap verebilir ve sosyal bağların güçlenmesine katkı sağlar.

Katılımcı Planlama ve Tasarım Süreci: Tesisin mevcut tasarımında katılımcı planlama süreçlerinin yeterince devreye alınmadığı gözlemlenmiştir. Tesisin mevcut fiziksel yapısı, mahalle sakinlerinin sosyal ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayamamaktadır. Bu da, sosyal tesisin topluluk aidiyetini destekleyen bir yer olma potansiyelini sınırlamaktadır.

Tartışma: Katılımcı planlama süreçlerinin eksikliği, sosyal tesisin mahalle sakinlerinin ihtiyaçlarına cevap verememesine yol açmaktadır. Katılımcı bir planlama süreci ile tesisin mahalle sakinlerinin taleplerine uygun şekilde yeniden düzenlenmesi, sosyal bağların kuvvetlenmesine ve yer duygusunun gelişmesine olanak tanıyacaktır.

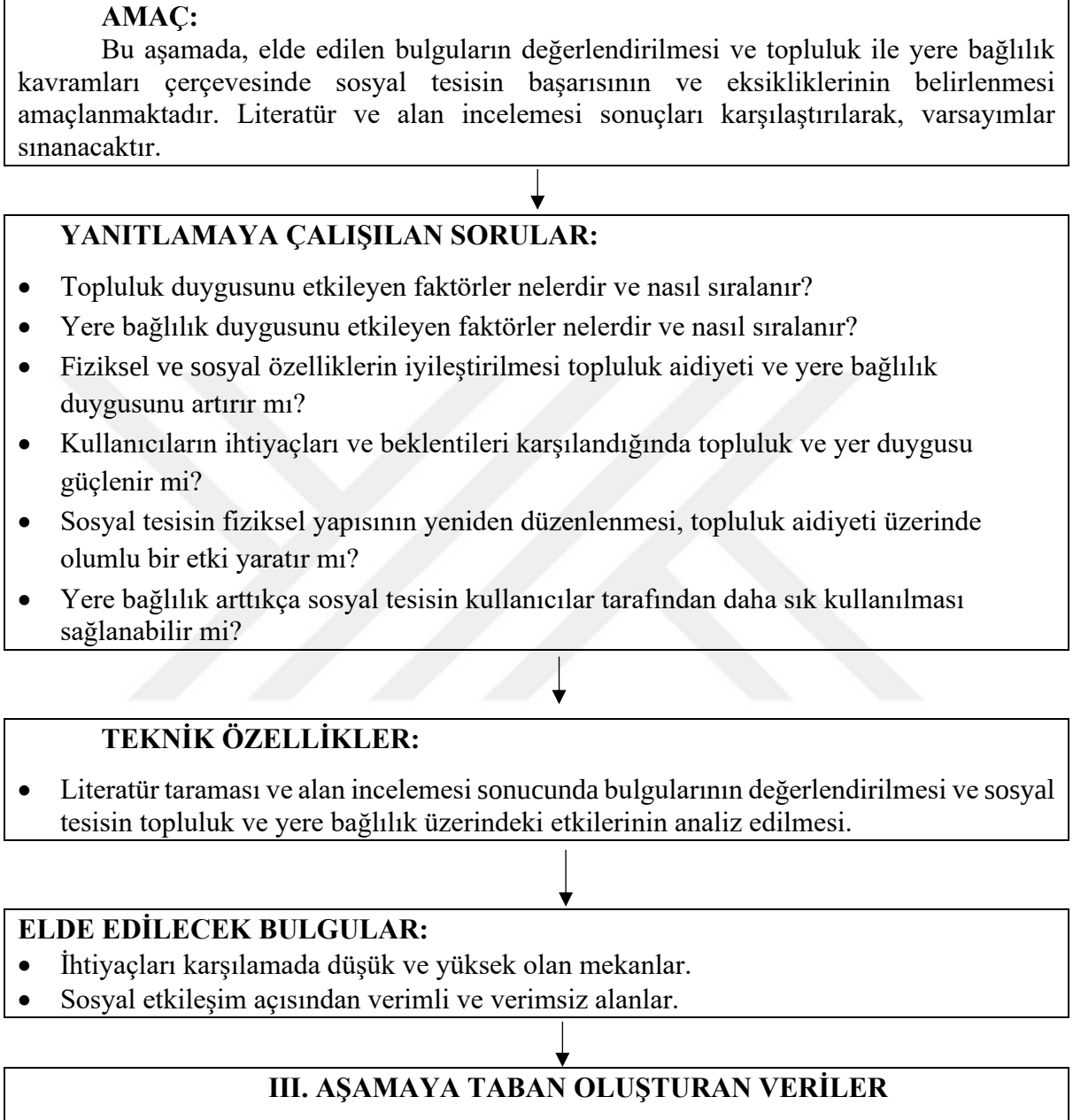
3.5. Üçüncü Aşama: Çukurçayır Sosyal Tesisinin Topluluk ve Yer Duygusu Üzerindeki Etkilerinin Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Bu aşamada, Çukurçayır sosyal tesisinin topluluk ve yere bağlılık üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın önceki aşamalarında gerçekleştirilen literatür taraması ve alan incelemesi sonuçları karşılaştırılarak, sosyal tesisin bu iki kavram açısından ne derece başarılı olduğu analiz edilecektir. Özellikle sosyal tesisin fiziksel düzenlemeleri ve sosyal olanaklarının, mahalle sakinlerinin topluluk aidiyeti ve yere bağlılık duygularını nasıl şekillendirdiği ele alınacaktır. Kullanıcıların bu mekanları nasıl deneyimlediği, topluluk duygusu oluşturup oluşturmadığı ve mekânların bu duyguları ne kadar desteklediği incelenecektir.

Araştırmanın bu aşamasında, literatürde belirlenen Topluluk ve yere bağlılık duygusunu güçlendiren mekânlar ile bu duyguları zayıflatan mekânlar arasında belirgin farkların olup olmadığı analiz edilecek ve sosyal tesisin bu bağlamda hangi yönlerinin eksik olduğu belirlenecektir. Mekânsal yapıların mahalle sakinleri arasında sosyal etkileşimleri ve bağlılık duygusunu nasıl teşvik ettiği irdelenirken, kullanıcı deneyimlerinin bu alanlardaki işlevsellik ve aidiyet duygusuna katkısı da kıyaslanacaktır.

Sonuç olarak, topluluk aidiyeti ve yere bağlılık açısından sosyal tesisin hangi alanlarının daha başarılı olduğu, hangi alanlarının geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkarılacaktır. Bu değerlendirme, tesisin daha etkin bir toplumsal merkez haline gelmesi ve mahalle sakinlerinin yerle olan bağlarını güçlendirmesi için öneriler geliştirilmesiyle sonuçlanacaktır.

III.AŞAMA

Şekil 43. III. Aşamanın amacı ve teknik özellikleri

3.6. Üçüncü Aşama: Bulgular ve Tartışma; Sosyal Tesisin Topluluk ve Yere Bağlılık Üzerindeki Etkilerinin Analizi

Literatür taraması ve Çukurçayır Sosyal Tesisinin alan incelemesi bulgularının karşılaştırılması sonucunda, sosyal tesisin topluluk duygusu ve yere bağlılık üzerinde önemli etkileri olduğu görülmüştür. Ancak, mevcut fiziksel ve sosyal özelliklerin yetersizliği, bu etkilerin sınırlı kaldığını göstermektedir.

- Topluluk Duygusunu Etkileyen Faktörler: Topluluk duygusunu etkileyen en temel faktörler, sosyal etkileşim alanlarının varlığı, mekanın erişilebilirliği ve işlevselliği olarak sıralanabilir. Çukurçayır Sosyal Tesisinde, sosyal etkileşim alanlarının mevcut olduğu ancak bu alanların bakımsız ve yetersiz kullanıldığı belirlenmiştir. Kullanıcıların bu alanlarda bir araya gelip sosyal ilişkiler kurması zorlaşmakta, dolayısıyla topluluk bağları zayıflamaktadır.
- Yere Bağlılık Duygusunu Etkileyen Faktörler: Yere bağlılık duygusunu en çok etkileyen unsurlar ise yeşil alanların etkin kullanımı, mekanın mekansal kimliği ve fiziksel çevreyle olan uyumu olarak öne çıkmaktadır. Çukurçayır Sosyal Tesisinde yeşil alanların kötü düzenlenmesi ve bakımsız bırakılması, mahalle sakinlerinin doğayla bağ kurmasını zorlaştırmaktadır. Yere bağlılık duygusunu güçlendirmek için yeşil alanların erişilebilir, bakımlı ve işlevsel hale getirilmesi önem arz etmektedir.

Fiziksel ve sosyal özelliklerin iyileştirilmesinin topluluk aidiyeti ve yere bağlılık duygusunu artıracak bulgusu, literatürle örtüşmektedir. Alan incelemesi sonucunda, sosyal tesisin fiziksel yapısının ve sosyal mekanlarının daha işlevsel hale getirilmesinin, mahalledeki sosyal ilişkileri ve topluluk aidiyetini güçlendireceği öngörülmektedir. Özellikle, yeşil alanların bakımı, etkileşim alanlarının işlevsel hale getirilmesi ve sosyal aktivitelerin desteklenmesi, bu aidiyet duygusunu artırabilir.

Kullanıcıların ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanması, topluluk ve yer duygusunu doğrudan etkilemektedir. Alan incelemesi, sosyal tesisin mevcut durumda kullanıcıların ihtiyaçlarına tam anlamıyla yanıt vermediğini ortaya koymuştur. Daha geniş katılım süreçlerinin devreye alınması ve mahalle sakinlerinin taleplerine uygun düzenlemeler yapılması, topluluk ve yer duygusunun güçlenmesini sağlayacaktır.

Sosyal tesisin fiziksel yapısının yeniden düzenlenmesi, topluluk aidiyeti üzerinde olumlu bir etki yaratabilir. Yeşil alanların daha erişilebilir ve işlevsel hale getirilmesi, sosyal

mekanların yeniden planlanması ve farklı yaş gruplarına hitap eden esnek mekanlar oluşturulması, mahalle sakinlerinin sosyal tesisle olan etkileşimlerini artıracak ve topluluk bağlarını güçlendirecektir.

Yere bağlılık duygusu arttıkça, sosyal tesisin kullanıcılar tarafından daha sık kullanılacağı düşünülmektedir. Mekanın bakım ve düzenlemelerinin iyileştirilmesi, mahalle sakinlerinin sosyal tesise olan ilgisini artıracaktır. Böylece, yere bağlılık arttıkça sosyal tesisin kullanıcılar tarafından daha sık tercih edilmesi ve mahalle içi etkileşimlerin güçlenmesi sağlanabilir.

Sosyal tesisin mevcut hali, topluluk ve yere bağlılık duygusu açısından bazı sınırlamalar taşısa da bu alanların yeniden düzenlenmesi ve işlevselliklerinin artırılması mahalledeki sosyal ilişkileri ve topluluk aidiyetini güçlendirebilir. Literatür taraması ve alan incelemesi bulguları, sosyal tesisin mekansal ve sosyal iyileştirmelerle topluluğun daha etkin bir parçası haline getirilebileceğini göstermektedir.

3.7. Dördüncü Aşama: Çukurçayır Sosyal Tesisine Yönelik Öneri Mekân Tasarımlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu aşamasında, bir önceki aşamalarda elde edilen literatür taraması, alan incelemesi ve kullanıcı deneyimleri sonuçları doğrultusunda Çukurçayır sosyal tesisinin topluluk aidiyeti ve yere bağlılık duygusu açısından nasıl geliştirilebileceğine dair mekânsal öneriler sunulacaktır. Mevcut durumda sosyal tesisin fiziksel, sosyal ve anlamsal kodları üzerinden yapılan analizler ışığında belirlenen eksikliklerin giderilmesi ve tesisin daha etkin bir topluluk merkezi haline gelmesi için geliştirilen öneriler, sketch tasarımlarıyla desteklenecektir.

Bu aşama, sosyal tesisin mahalle sakinleri arasında sosyal bağların güçlendirilmesini, mekânın işlevselliğinin artırılmasını ve mahalleye özgü kimlik unsurlarının güçlendirilmesini hedeflemektedir. Bu bağlamda, öneri tasarımlar şu sorulara yanıt aramayı amaçlamaktadır:

- Mevcut sosyal tesisin fiziksel düzenlemeleri, kullanıcı ihtiyaçlarını nasıl daha iyi karşılayabilir?
- Sosyal etkileşim alanlarını artıracak mekânsal düzenlemeler nasıl kurgulanabilir?
- Doğa ile bağlantıyı ve yeşil alanların işlevselliğini artıracak stratejiler neler olabilir?
- Sosyal tesisin mahalle kimliğiyle uyumlu bir topluluk merkezi haline gelmesi için hangi tasarım kriterleri uygulanmalıdır?

Bu aşamada öneriler, topluluk aidiyeti ve yere bağlılık duygusunu güçlendiren mekânsal müdahalelere odaklanmaktadır. Mekânsal düzenlemeler kapsamında, sosyal tesisin açık ve kapalı alanlarının yeniden değerlendirilmesi, işlevselliği artıracak düzenlemelerin yapılması, sosyal etkileşim için daha elverişli alanlar oluşturulması ve mahalleye özgü kültürel ve tarihsel değerlerin tasarıma entegre edilmesi planlanmaktadır.

Sonuç olarak, bu aşama, Çukurçayır sosyal tesisinin topluluk ve yere bağlılık duygusunu daha etkili bir şekilde destekleyebilmesi için geliştirilen mekânsal önerilerin görsel tasarımlarını ve değerlendirmelerini sunacaktır. Bu öneriler, sadece mevcut sorunların giderilmesini değil, aynı zamanda sosyal tesisin mahalle sakinleri için daha anlamlı, aidiyet duygusu yaratan ve sürdürülebilir bir mekân olarak işlev görmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

IV.AŞAMA

AMAÇ:

Bu aşamada, alan incelemesi ve literatür taramasından elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucu sosyal tesisin topluluk aidiyeti ve yer duygusunu artırmaya yönelik somut öneriler sunulacaktır. Öneriler, sosyal tesisin fiziksel, sosyal ve anlamsal kodlarının güçlendirilmesine yönelik ideal mekân tasarımlarını içeren sketchlerle görselleştirilecektir.

YANITLAMAYA ÇALIŞILAN SORULAR:

- Önerilen mekânsal düzenlemeler, sosyal etkileşim alanlarını artırarak mahalle sakinlerinin sosyal bağlarını güçlendirebilir mi?
- Mahalledeki eksikliklerin giderilmesi için geliştirilen öneri sketchler, sosyal tesisin erişilebilirliğini, işlevselliğini ve kullanıcı memnuniyetini nasıl artırabilir?
- Literatür ve alan incelemelerinden elde edilen veriler ışığında geliştirilen tasarım önerileri, sosyal tesisin mahalle kimliğine katkıda bulunabilir mi?
- Önerilen düzenlemeler, sosyal tesisin mahalledeki rolünü sadece bir fiziksel alan olmaktan çıkarıp bir topluluk merkezi haline getirebilir mi?

TEKNİK ÖZELLİKLER:

- Literatür taramasından elde edilen başarılı mahalle ve sosyal mekan örneklerinden ilham alınarak yeni tasarım önerilerinin oluşturulması.
- Analiz Sonuçları: Mevcut durumun analizinden elde edilen bulgular doğrultusunda geliştirilen öneriler.
- Görselleştirme: Öneri mekanların görsel sketchlerle ifade edilmesi ve işlevselliğinin detaylandırılması.

SONUÇLAR

Şekil 44. IV. Aşamanın amacı ve teknik özellikleri

3.8. Dördüncü Aşama: Çukurçayır Sosyal Tesisine Yönelik Öneri Mekân Tasarımlarının Değerlendirilmesi ve Tartışılması

Bu aşamada, Çukurçayır Mahallesi'nde önerilen sosyal tesis tasarımları detaylı bir şekilde incelenecek ve her bir tasarımın mahalledeki topluluk duygusu, yere bağlılık ve sosyal etkileşim üzerindeki etkileri değerlendirilecektir. Bu süreçte, önerilen her bir mekân tasarımı, alanın fiziksel, sosyal ve anlamsal dinamikleri göz önünde bulundurularak analiz edilecektir.

Bölümün Amacı: Bu bölüm, literatür taraması ve alan incelemesi verileriyle belirlenen sorunlara yönelik önerilen tasarımların çözüm potansiyellerini tartışmayı amaçlamaktadır. Önerilen tasarımlar, topluluk aidiyetini güçlendirme, mahalle sakinlerinin sosyal ihtiyaçlarını karşılama ve çevreye uyum sağlayan işlevsel mekânlar oluşturma hedefiyle geliştirilmiştir.

Öneriler, literatür taraması ve alan incelemesi bulguları doğrultusunda geliştirilmiş olup, mahalledeki mevcut eksikliklere çözüm sunmayı ve mahalle sakinlerinin yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir.

Yaklaşım: Her bir görsel için Alanın fiziksel özellikleri, kullanıcı ihtiyaçları ve sosyal etkileşim potansiyelleri değerlendirilecektir. Önerilen tasarımın yer duygusu oluşturma ve mahalle kimliğini güçlendirme üzerindeki etkileri analiz edilecektir. Sosyal tesislerin topluluk dinamiklerine uygunluğu ve kullanıcı deneyimi açısından işlevselliği tartışılacaktır.

Bu aşama sonunda, önerilen tasarımların mahalle sakinlerinin sosyal yaşamına ve toplumsal bağlarına olan katkıları ortaya konulacak ve bu tasarımların uygulanabilirliği hakkında değerlendirmelerde bulunulacaktır. Bu aşama sonunda:

- Sosyal etkileşimleri teşvik eden ve mahalle sakinlerinin bir araya gelmesini sağlayan mekânlar hakkında çıkarımlar yapılacaktır.
- Topluluk aidiyetini güçlendiren ve yer duygusunu artıran önerilerin etkileri değerlendirilecektir.
- Önerilen tasarımların işlevselliği, katılımcı planlama süreçlerine uygunluğu ve çevresel sürdürülebilirliği üzerine sonuçlar ortaya konulacaktır.

Analizler, mahalledeki sosyal etkileşimleri teşvik eden, aidiyet duygusunu güçlendiren ve farklı yaş gruplarının ihtiyaçlarını karşılayan kapsamlı mekân önerileri sunmayı hedeflemektedir. Her bir öneri görseline dair analiz, bölümün içeriğini destekleyecek ve tez amacına uygun şekilde, Çukurçayır Mahallesi'nin sosyal ve mekânsal dönüşümüne katkı sağlayacak öneriler sunacaktır.

Öneri Alanı: Amfi Tiyatro ve Çok Amaçlı Etkinlik Alanı

Çukurçayır Mahallesi'ndeki mevcut açık alanlar, topluluk etkinliklerine yönelik yeterli altyapıya sahip değildir. Özellikle büyük grupları bir araya getirebilecek ve çeşitli kültürel ya da sosyal etkinliklerin düzenlenebileceği alanlar sınırlıdır. Bu eksiklik, mahalle sakinlerinin topluluk bağlarını güçlendirebilecekleri bir ortamdan yoksun kalmalarına neden olmaktadır.

Bu bağlamda, aşağıdaki öneri mekân tasarımı, mevcut durumdaki eksikliklerin giderilmesi ve mahalle sakinlerinin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayacak bir alan oluşturulması amacıyla geliştirilmiştir. Tasarım, fiziksel, sosyal ve anlamsal ihtiyaçları karşılayacak şekilde planlanmıştır.

Aşağıda, öneri mekân tasarımı ile detaylı olarak sunulmaktadır:

Şekil 45. Öneri Alanı: Amfi Tiyatro ve Çok Amaçlı Etkinlik Alanı

Bu alan, sadece bir amfi tiyatro olarak değil hem yetişkinler hem de çocuklar için çok işlevli bir sosyal ve eğlence alanı olarak tasarlanmıştır. Alanın tasarımındaki en önemli özellik, yetişkinlerin sosyal etkileşim kurabileceği ve etkinliklere katılabileceği bir ortam sunarken, aynı zamanda çocuklar için güvenli ve eğlenceli bir oyun alanı sağlamasıdır. Bu

tasarım, farklı yaş gruplarının bir araya gelerek birbirinden bağımsız ancak ortak bir mekânda vakit geçirebilmesine olanak tanır.

Bu alanın en güçlü yanı, çok işlevli yapısıyla topluluk aidiyetini desteklemesi ve mahalle sakinlerini tek bir mekânda bir araya getirebilmesidir. Yetişkinlerin kültürel etkinliklere katılım gösterebileceği amfi tiyatro düzenlemesi, aynı zamanda çocukların oyun oynayabileceği alanlarla bütünleşmiştir. Bu birleşim, hem sosyal bağların güçlenmesine hem de farklı yaş gruplarının bir arada vakit geçirebilmesine olanak sağlar.

Mahalleye Katkıları

- **Topluluk ve Yer Duygusu:** Bu alan, mahallede topluluk aidiyetini güçlendiren önemli bir odak noktası oluşturur. Yetişkinlerin sosyal etkileşimlerini artırırken çocukların güvenle oyun oynayabileceği bir ortam yaratır. Bu özellik, mahalle sakinlerinin birbirleriyle olan bağlarını kuvvetlendirir ve mahalleye olan bağlılıklarını artırır.
- **Çok İşlevli Kullanım:** Alan, hem etkinliklerin düzenlenebileceği hem de oyun aktivitelerinin gerçekleştirilebileceği çok işlevli bir yapıya sahiptir. Bu durum, mahallede farklı ihtiyaçlara cevap verebilecek bir mekânın varlığını sağlar ve toplumsal bütünleşmeyi destekler.
- **Doğa ile Bağlantı:** Alanın yeşil dokusuyla çevrili olması, mahalle sakinlerinin doğayla bağlantısını güçlendirir ve mekânın estetik değerini artırır. Bu özellik, hem fiziksel hem de ruhsal anlamda mahalle sakinlerinin faydasına olacak bir mekân sunar.

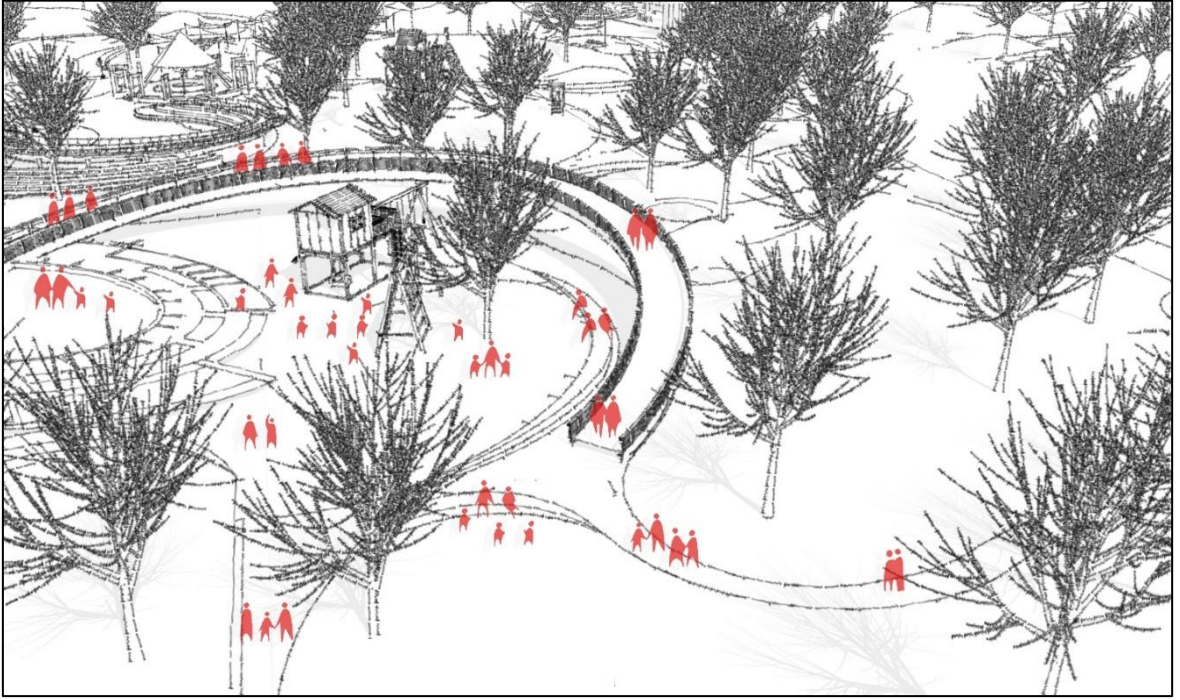
Sonuç olarak, bu alan tasarımı, hem yetişkinlerin hem de çocukların ihtiyaçlarını karşılayan bütüncül bir yapı sunarak mahallede toplumsal bağları ve yer duygusunu güçlendiren önemli bir katkı sağlar.

Öneri Alanı: Yürüyüş ve Dinlenme Parkuru

Çukurçayır mahallesindeki mevcut alanlarda doğal ve düzenli yürüyüş yollarının eksikliği hissedilmektedir. Bu durum, mahalle sakinlerinin günlük aktivitelerini gerçekleştirmeleri ve sosyal etkileşimlerini artırmaları için uygun bir ortamdan yoksun olmalarına yol açmaktadır.

Bu bağlamda, aşağıdaki mekan önerisi, mahalledeki günlük yaşam aktivitelerini desteklerken, sosyal bağların güçlenmesine katkıda bulunmak amacıyla geliştirilmiştir. Yeşil alanlar ve doğa ile entegre yürüyüş yolları, mahalle sakinlerinin hem fiziksel hem de ruhsal ihtiyaçlarını karşılayarak topluluk aidiyeti ve yere bağlılık duygularını artıracak şekilde planlanmıştır.

Aşağıda, öneri mekân tasarımı ile detaylı olarak sunulmaktadır:

Şekil 46. Öneri Alanı: Yürüyüş ve Dinlenme Parkuru

Bu alan, mahalle sakinlerinin günlük yürüyüş, koşu ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanmıştır. Parkur, doğal peyzajla bütünleşmiş bir şekilde düzenlenmiş olup yürüyüş yolları, oturma ve dinlenme alanları ile sosyal etkileşim noktalarını içermektedir. Alan boyunca yerleştirilen banklar, gölgeli oturma alanları ve ahşap seyir platformları, bireysel ya da grup aktiviteleri için esneklik sağlamaktadır. Alanın dikkat çeken özelliği, çocuk oyun alanları ile bir arada bulunan yükselteli ve alçaltılmış yürüyüş yoludur.

Bu yol, farklı yaş gruplarına hitap eden bir deneyim sunarak mahallede sosyal etkileşimi ve hareketliliği artırmayı hedefler.

Öneri Alanının Güçlü Özellikleri:

- Çocuklar için eğlenceli oyun alanları sunarken, yetişkinler için estetik bir yürüyüş ve dinlenme deneyimi sağlar. Bu çok işlevli tasarım, çocuklar ve yetişkinlerin aynı mekânı paylaşmasını ve birbirleriyle etkileşimde bulunmasını teşvik eder.
- Yükselteli yürüyüş yolu, alanın statik bir kullanımdan uzaklaşarak daha dinamik bir deneyim sunmasını sağlar. Yüksek ve alçak seviyeler, mekâna derinlik kazandırarak kullanıcıların mekânda dolaşmasını ve farklı perspektifler deneyimlemesini mümkün kılar.
- Yürüyüş ve dinlenme parkuru, mahallede fiziksel aktiviteyi teşvik ederken, sakinlerin doğa ile bağlarını güçlendirecek bir alan sunmaktadır. Parkur üzerindeki durak noktaları, bireylerin sosyalleşebileceği ya da kendi başlarına vakit geçirebileceği şekilde tasarlanmıştır.
- Ayrıca, yeşil dokunun öne çıkarılması, mahalle kimliğine ve yer duygusuna katkı sağlamaktadır.

Mahalleye Katkıları:

- Topluluk ve Yer Duygusu: Çocuklar ve yetişkinler arasında sosyal bağların gelişmesine olanak tanır. Bu tür bir paylaşım, topluluk aidiyetini güçlendirir ve mahalle sakinlerinin bir arada vakit geçirme kültürünü destekler.
- Çok İşlevli Kullanım: Alan, yalnızca çocuk oyun alanı olarak değil, aynı zamanda yetişkinlerin keyifli bir yürüyüş yapabileceği bir ortam olarak da hizmet eder. Bu çok işlevli yapı, mahallede farklı ihtiyaçlara cevap vererek sosyal bütünleşmeyi artırır.
- Yeşil Alan ve Doğayla Bağlantı: Alanın doğal dokusuyla entegre bir şekilde tasarlanması, kullanıcıların doğayla bağlantı kurmasını sağlar. Bu tasarım yaklaşımı, hem estetik hem de psikolojik açıdan olumlu etkiler yaratır.

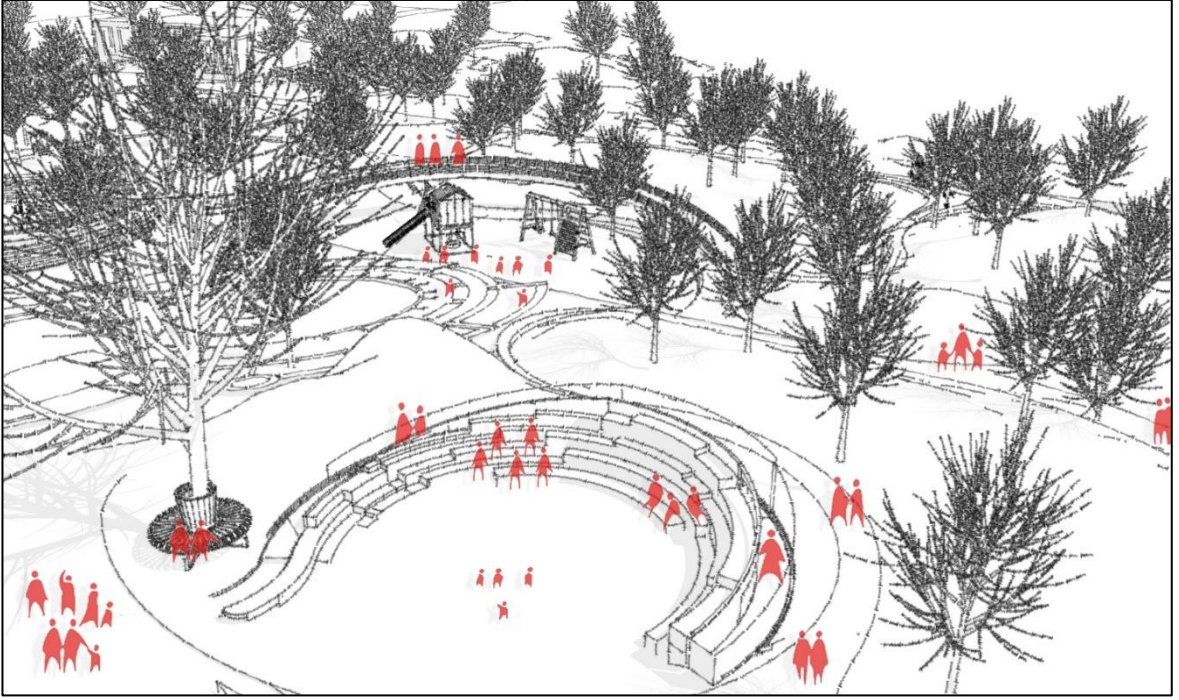
Bu alan, mahalle sakinlerinin sosyal etkileşimlerini artıracak ve çocuklar ile yetişkinler için ortak bir deneyim sunacaktır. Yükselteli yürüyüş yolunun, mekâna hareketlilik kazandırması ve çocuk oyun alanlarıyla birleşmesi, mahalledeki topluluk aidiyetini ve yere bağlılık hissini güçlendiren önemli bir katkı sağlayacaktır.

Öneri Alanı: Amfi ve Etkinlik Alanı

Çukurçayır mahallesindeki topluluk etkinlikleri için uygun alanların eksikliği, mahalle sakinlerinin bir araya gelme, etkinlik düzenleme ve kültürel faaliyetlere katılma gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılamalarını zorlaştırmaktadır.

Bu bağlamda, aşağıdaki mekan önerisi, mahalledeki topluluk aidiyetinin güçlendirilmesi ve sosyal etkileşimlerin artırılması hedeflenmektedir. Amfi, sosyal tesisin bir uzantısı olarak mahalleye bir kültürel çekim merkezi kazandıracak, aynı zamanda topluluk duygusunu güçlendirecek şekilde planmıştır.

Aşağıda, öneri mekân tasarımı ile detaylı olarak sunulmaktadır:

Şekil 47. Öneri Alanı: Amfi ve Etkinlik Alanı

Bu alan, açık hava etkinlikleri, topluluk buluşmaları ve kültürel gösteriler için bir amfi ve etkinlik alanı olarak tasarlanmıştır. Amfi yapısı, hem oturma düzeni hem de etkinlik sahnesi olarak işlev görmektedir. Çevresindeki peyzaj düzenlemeleri, alanın doğal dokuyla uyum içinde olmasını sağlamaktadır. Gölgeleyen ağaçlarla çevrili bu alan, yaz aylarında serin bir ortam sunarken, sahnenin yakınındaki dinlenme bölümleri her yaş grubuna hitap etmektedir.

Öneri Alanının Güçlü Özellikleri:

- Farklı Kullanım Şekillerine Uygunluk: Amfi oturma alanı, topluluk etkinlikleri, küçük performanslar veya grup toplantıları için esnek bir kullanım alanı sunar.
- Merkezi Buluşma Noktası: Bu alan, hem sosyal hem de bireysel ihtiyaçları karşılayan bir buluşma mekanıdır. Farklı yaş grupları için uygun olanaklar sunarak mahalledeki sosyal bağları güçlendirir.
- Ağaç altı oturma alanları, bireysel ya da küçük grup dinlenmeleri için gölge ve doğayla bütünleşmiş bir ortam sağlar.
- Çocuk oyun alanına yakınlığı, ailelerin çocuklarını gözlemleyerek vakit geçirmelerine olanak tanır.

Mahalleye Katkıları

- Topluluk ve Yer Duygusu: Alanın farklı işlevleri, mahalle sakinleri arasında sosyal etkileşimleri artırarak topluluk aidiyetini güçlendirir. Ortak bir buluşma noktası, mahalledeki bireyler arasında iletişim ve etkileşim olasılıklarını artırır.
- Yeşil Alanla Bütünleşme: Ağaç altı oturma alanlarının varlığı, doğal bir ortamda dinlenme ve buluşma fırsatları sunar. Bu, mahalle sakinlerinin doğa ile bağlantı kurarak daha sakin ve rahatlatıcı bir deneyim yaşamasını sağlar.
- Çok İşlevlilik: Mekânın hem bireysel dinlenme hem de topluluk etkinlikleri için kullanılabilir olması, farklı kullanıcı ihtiyaçlarını aynı anda karşılayarak mekânsal verimliliği artırır.

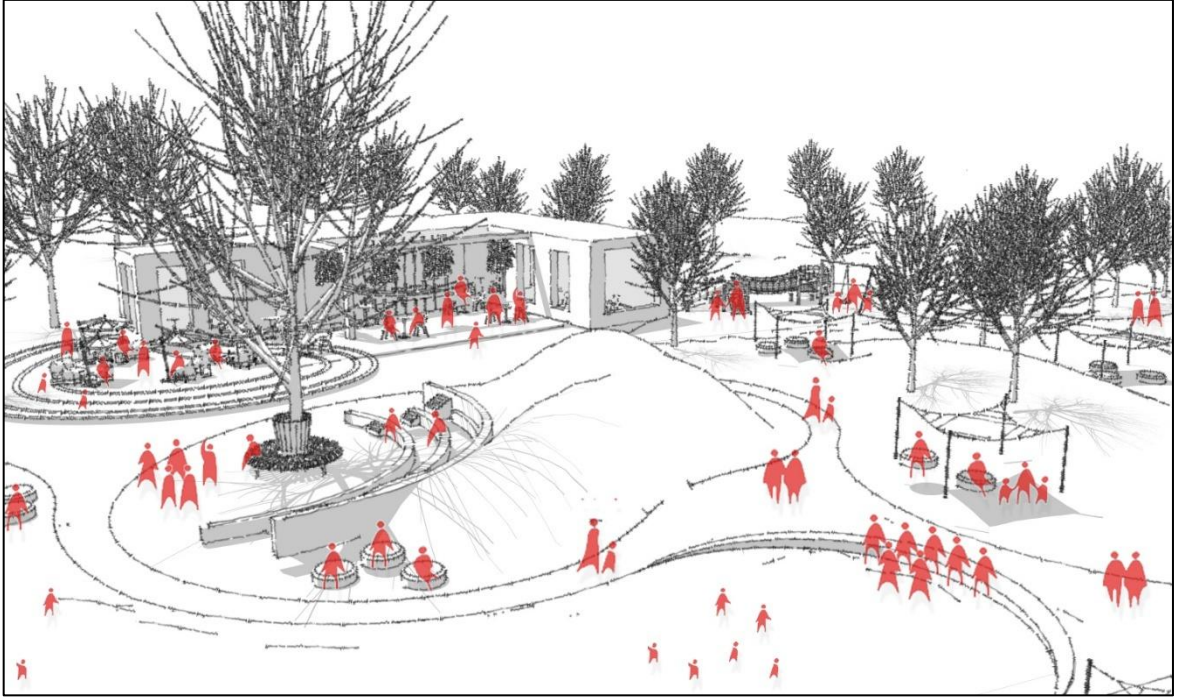
Bu alan, açık hava etkinlikleri, topluluk buluşmaları ve kültürel gösteriler için bir amfi ve etkinlik alanı olarak tasarlanmıştır. Amfi yapısı hem oturma düzeni hem de etkinlik sahnesi olarak işlev görmektedir. Çevresindeki peyzaj düzenlemeleri, alanın doğal dokuyla uyum içinde olmasını sağlamaktadır. Gölgelek ağaçlarla çevrili bu alan, yaz aylarında serin bir ortam sunarken, sahnenin yakınındaki dinlenme bölümleri her yaş grubuna hitap etmektedir. Alan, hem mahalle sakinlerinin bireysel ihtiyaçlarını karşılayacak hem de topluluk etkinliklerine olanak tanıyacak şekilde tasarlanmıştır. Amfi oturma düzeni ve ağaç altı oturma alanlarının bir arada bulunması, mekânın esnekliğini artırırken çocuk oyun alanına yakınlık, aile dostu bir ortam yaratır. Mahalledeki sosyal bağları güçlendirme ve yer duygusunu pekiştirme açısından önemli bir katkı sağlar.

Öneri Alanı: Sosyal Etkileşim, Dinlenme ve Yemek Yeme Alanı

Çukurçayır mahallesinde sosyal etkileşim için kullanılabilir açık alanların bulunmaması, mahalle sakinlerinin bir araya gelerek iletişim kurmalarını ve ortak aktiviteler gerçekleştirmelerini sınırlamaktadır. Ayrıca, mevcut mekanlarda dinlenme ve rahatlama için yeterli düzenlemeler eksiktir.

Bu bağlamda, aşağıdaki mekan önerisi, sosyal iletişim, rahatlama ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılayan, estetik ve fonksiyonel bir tasarım sunmaktadır. Hem bireysel hem de grup kullanımına açık olan bu alan, mahalle sakinlerini bir araya getirerek topluluk aidiyetini artırmayı amaçlamaktadır.

Aşağıda, öneri mekân tasarımı ile detaylı olarak sunulmaktadır

Şekil 48. Öneri Alanı: Sosyal Etkileşim, Dinlenme ve Yemek Yeme Alanı

Bu alan, mahallede sosyal yaşamı canlandıracak, bireylerin ve ailelerin keyifle vakit geçirebileceği bir ortam yaratmayı hedefler. Yeşil alanlarla iç içe tasarlanmış olması, sakinlere hem dinlenme hem de sosyalleşme olanakları sunar. Yemek yeme alanlarının ve bireysel etkinlik mekânlarının varlığı, mahalledeki farklı kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarını karşılayarak yer duygusunu güçlendirir.

Öneri Alanının Güçlü Özellikleri:

- **Yemek Yeme ve Sosyal Etkileşim Alanları:** Yemek yeme alanı, ailelerin veya arkadaş gruplarının bir araya gelerek keyifli vakit geçirebileceği bir ortam sunar. Açık hava yemek alanları, sosyal etkileşimleri artırırken bireylerin çevre ile olan bağını da güçlendirir.
- **Doğa ile Bağlantı:** Yeşil alanların yoğunluğu ve doğal bitkilerle çevrelenmiş ortam, sakinlerin doğayla temasını artırır. Alanın yeşil doku ile bütünleşmiş olması, hem fiziksel hem de ruhsal rahatlama sağlar.
- **Bireysel ve Sessiz Etkinlik Alanları:** Gölge altındaki oturma alanları, bireylerin tek başına dinlenmesi, okuma veya meditasyon gibi sessiz etkinlikler gerçekleştirmesi için uygun bir mekan sunar. Alanın sessiz noktalarında bulunan oturma düzenekleri, bireysel ihtiyaçları karşılamada oldukça işlevseldir.
- **Çocuk Oyun Alanı ile Entegrasyon:** Çocuk oyun alanının yemek ve oturma alanlarına yakın olması, ailelerin çocuklarını gözlemleyerek vakit geçirebilmesini sağlar. Çocuklar için sağlanan etkinlik olanakları, mahalle yaşamını destekleyen sosyal bir ortam yaratır.

Mahalleye Katkıları

- **Topluluk Duygusu ve Etkileşim:** Yemek yeme ve çocuk oyun alanlarının birleşimi, mahalledeki sosyal bağların güçlenmesine katkı sağlar. Bireyler ve aileler arasında sosyal etkileşimleri teşvik eder.
- **Doğa ile Bütünleşme:** Alanın doğal yapısı ve yeşil doku ile çevrelenmiş olması, sakinlere çevreyle bütünleşme ve doğa ile daha güçlü bir bağlantı kurma fırsatı sunar.
- **Çok İşlevlilik:** Hem bireysel hem de toplu kullanım için tasarlanmış olması, alanın farklı kullanıcı gruplarına hitap etmesini sağlar. Bu da mekânın esnekliğini ve mahalle sakinleri için cazibesini artırır.
- **Çevresel Sürdürülebilirlik:** Yeşil alanların yoğun kullanımı, çevresel sürdürülebilirliği desteklerken mahalle sakinlerinin fiziksel ve zihinsel sağlığına olumlu katkı sağlar.

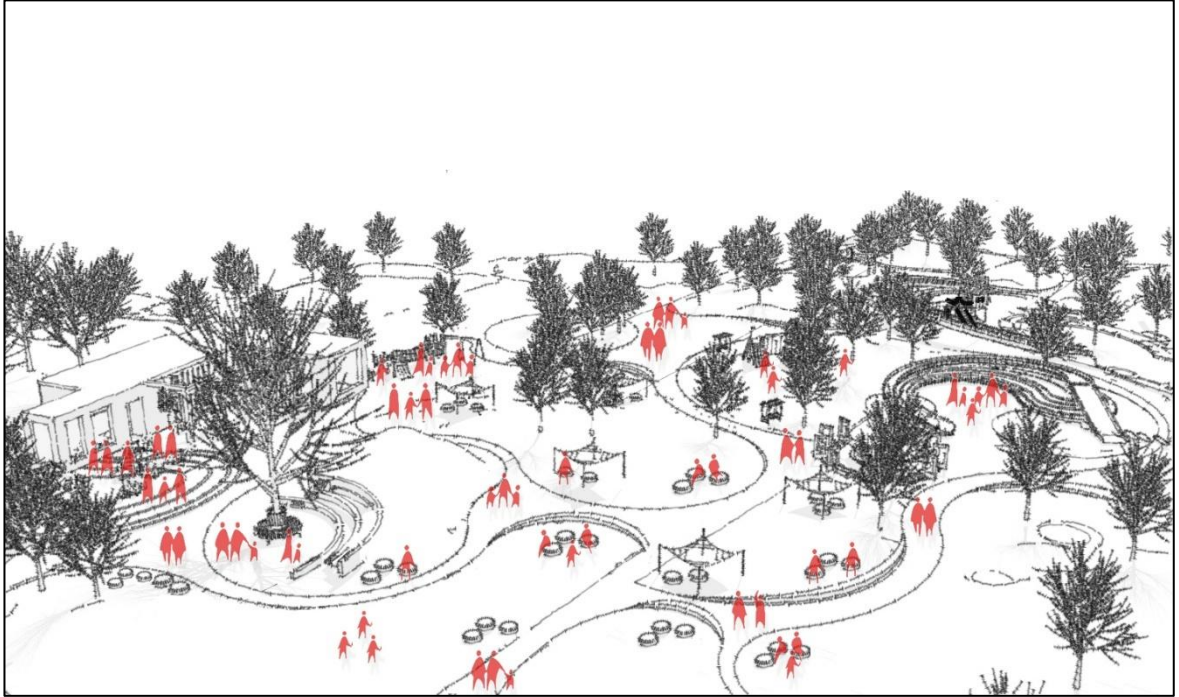
Bu alan, farklı kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayan çok işlevli bir düzenlemeyle tasarlanmıştır. Yemek yeme alanları, bireysel etkinlikler ve çocuk oyun alanıyla doğrudan bağlantısı sayesinde, hem sosyal hem de bireysel deneyimlere olanak tanır. Alanın doğa ile uyumlu yapısı, sakinlere estetik bir çevre ve dinlendirici bir atmosfer sunar.

Öneri Alanı: Çok İşlevli Rekreasyon Alanı

Çukurçayır Mahallesi'nde bireylerin ve grupların bir araya gelip çeşitli aktiviteler yapabileceği çok işlevli alanların eksikliği dikkat çekmektedir. Mevcut alanlar genellikle tek bir amaca hizmet etmekte ve mahalle sakinlerinin sosyal, fiziksel ve rekreatif ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayamamaktadır.

Bu bağlamda aşağıdaki mekan önerisi, Bu öneri, mahalle sakinlerinin günlük yaşamına hem sosyal hem de fiziksel bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çocuklar için oyun alanları, yetişkinler için spor ve dinlenme alanları ile topluluk etkinlikleri için geniş açık alanlar oluşturulmuştur. Alanın tasarımı, bireylerin yalnız ya da grup halinde vakit geçirebileceği çeşitli seçenekler sunmaktadır.

Aşağıda, öneri mekân tasarımı ile detaylı olarak sunulmaktadır:

Şekil 49. Öneri Alanı: Çok İşlevli Rekreasyon Alanı

Bu alan, mahalledeki farklı yaş gruplarını bir araya getirerek sosyal bağların güçlenmesine olanak tanır. Çocuklar için güvenli bir oyun alanı ve yetişkinler için dinlenme, sosyalleşme alanları sunar. Yeşil alanların entegre edilmesi, hem fiziksel hem de ruhsal sağlığa katkıda bulunur. Tasarımın esnek ve çok işlevli yapısı, mahalle sakinlerinin günlük yaşamına değer katacak ve yerel topluluğun aidiyet duygusunu güçlendirecektir.

Öneri Alanının Güçlü Özellikleri:

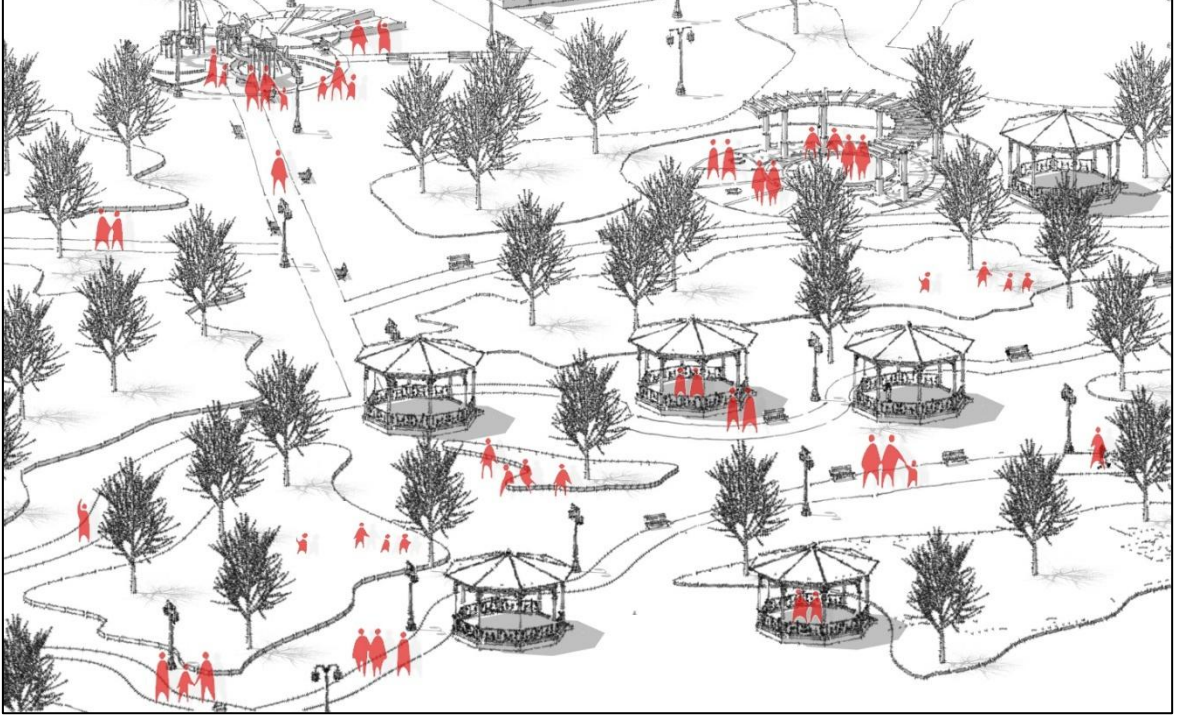
- **Merkezi Konum ve Sosyal Bütünleşme:** Görseldeki alan, merkezi bir düzenlemeye sahiptir ve farklı yaş gruplarından bireylerin bir araya gelebileceği bir sosyal bütünleşme alanı oluşturur.
- **Çocuk oyun alanları, bireysel oturma alanları ve yürüyüş yolları gibi çeşitli işlevsel bölgelerin birleşimi,** kullanıcıların bir arada zaman geçirmesine olanak tanır.
- **Yeşil Dokuyla Uyumluluk:** Alan, yoğun bir ağaç dokusuyla çevrili olup, doğal bir çevre sunar. Yeşil alanlar hem estetik hem de fiziksel sağlık açısından mahalle sakinlerine fayda sağlar. Doğal gölgelikler, özellikle yaz aylarında kullanıcılar için rahat bir ortam sunar.
- **Çocuk ve Yetişkin Etkileşimi:** Çocuk oyun alanlarının diğer sosyal alanlara yakın konumlanması, çocukların ebeveynleriyle birlikte vakit geçirmesini kolaylaştırır. Çocuklar için tasarlanan oyun ekipmanları ile yetişkinlere yönelik oturma ve buluşma noktalarının entegrasyonu, aile bireyleri arasındaki etkileşimi artırır.
- **Çok İşlevlilik ve Erişilebilirlik:** Alan içerisinde bireysel dinlenme noktaları, çocuk oyun alanları, yürüyüş yolları ve grup etkinlikleri için ayrılmış bölgeler bulunmaktadır. Tasarım, farklı kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmiştir ve erişilebilir bir yapıya sahiptir.

Mahalleye Katkıları

- **Sosyal Etkileşim ve Topluluk Duygusu:** Alanın merkezi bir buluşma noktası olarak işlev görmesi, mahalle sakinleri arasındaki sosyal bağları güçlendirecektir. Çeşitli kullanıcı gruplarına hitap etmesi, mahalledeki sosyal dinamiklerin gelişmesine katkı sağlar.
- **Doğa ile Bütünleşme ve Sağlık:** Yeşil alanların yoğunluğu, mahalle sakinlerinin doğayla olan bağını artırırken, stres azaltıcı bir etki yaratır. Alanın yürüyüş yolları ve doğal bitkilerle çevrelenmiş olması, fiziksel aktiviteleri teşvik eder.
- **Yer Duygusu ve Kimlik:** Tasarımın doğal unsurlarla uyum içinde olması, mahallede bir kimlik oluşturulmasına yardımcı olur. Alan, mahalle sakinlerinin bir araya gelerek anılar oluşturabileceği ve aidiyet hissini geliştirebileceği bir sosyal merkez işlevi görür.

Öneri Alanı: Çok Amaçlı Oturma ve Toplanma Birimleri

Çukurçayır Mahallesi'nin sosyal tesis alanında, mahalle sakinlerinin rahatça oturabileceği, küçük gruplar halinde toplanabileceği veya bireysel olarak vakit geçirebileceği alanların eksikliği dikkat çekmektedir. Bu durum, bireylerin sosyal etkileşimlerini sınırlamakta ve sosyal bağların güçlenmesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Şekil 50. Öneri Alanı: Çok Amaçlı Oturma ve Toplanma Birimleri

Görselde dikkat çeken küçük alanlardan biri, çardak yapılarıyla desteklenmiş sosyal etkileşim mekanlarıdır. Bu çardaklar, mahalle sakinlerinin bir araya gelmesi ve vakit geçirmesi için tasarlanmış, küçük ölçekli buluşma noktalarıdır. Her bir çardak, bir grup insanın oturup sohbet edebileceği, yemek yiyebileceği veya dinlenebileceği rahat bir ortam sunar. Çardaklar, çevresindeki ağaçlar ve yürüyüş yollarıyla doğal bir uyum içindedir ve doğanın bir parçası olarak algılanır.

Çardaklar, mahalle içinde bireysel veya grup etkinlikleri için ideal bir ortam yaratırken, aynı zamanda kullanıcıların birbirleriyle sosyal bağlarını güçlendirmelerine

yardımcı olur. Çocuk oyun alanlarına ve yürüyüş yollarına yakınlığıyla, farklı yaş gruplarını bir araya getiren bir köprü görevi görür.

Öneri Alanının Güçlü Özellikleri:

- Çok İşlevlilik ve Esneklik: Çardaklar, sosyal etkileşim, bireysel dinlenme ve grup etkinlikleri için çok işlevli bir yapıya sahiptir. Her çardak, hem ailelerin hem de bireysel kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir düzen sunar.
- Yeşil Doku ile Entegrasyon: Çardaklar, doğal gölgelik sağlayan ağaçlarla çevrilidir ve bu, kullanıcıların daha rahat bir şekilde vakit geçirmesine olanak tanır.
- Yürüyüş yolları ve oturma alanları, doğal çevreyle bütünleşmiş bir tasarım anlayışını yansıtır.
- Sosyal Etkileşim Alanları: Çardaklar, mahalledeki bireylerin sosyal bağlarını güçlendirmek ve bir araya gelmelerini sağlamak için stratejik olarak yerleştirilmiştir. Küçük grupların sosyalleşmesi için ideal bir ortam yaratır.

Mahalleye Katkıları

- Topluluk Bağlarını Güçlendirme: Çardaklar, mahallede bireyler ve aileler arasında bağların güçlenmesini destekler. Bu alanlar, günlük buluşmalar ve etkinlikler için sosyal bir merkez haline gelebilir.
- Yer Duygusu ve Aidiyet Hissi: Çardakların estetik ve işlevsel uyumu, mahalle sakinlerinin bu alanı benimsemesini kolaylaştırır. Bu alanlar, mahallelinin düzenli olarak vakit geçirdiği ve hatıralar biriktirdiği birer yer haline gelir.
- Doğayla Etkileşim ve Rahatlama: Yeşil doku ile çevrili oturma alanları, mahalle sakinlerine stres atma ve doğayla bağ kurma fırsatı sunar. Yürüyüş yolları ve açık alanlar, fiziksel ve ruhsal sağlığa katkıda bulunur.

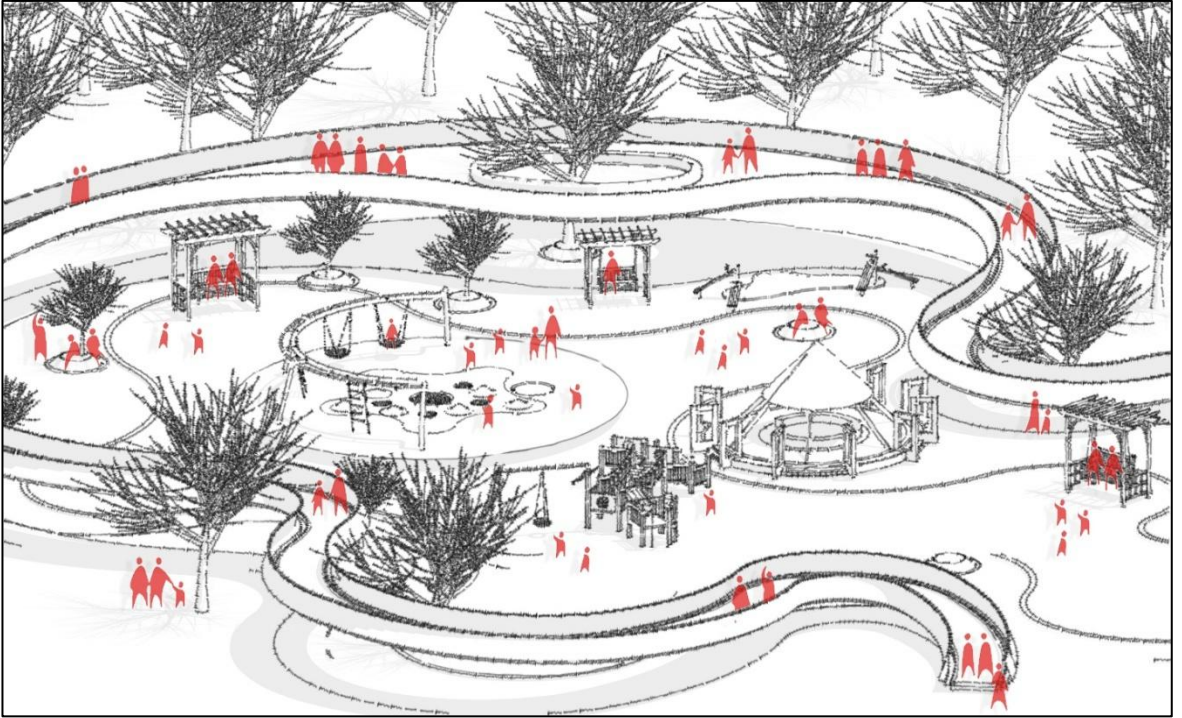
Bu alan, hem bireysel hem de topluluk etkinliklerine yönelik tasarımıyla Çukurçayır Mahallesi'ne sosyal bir canlılık kazandırır. Çardakların stratejik yerleşimi, mahalledeki sosyal etkileşimleri teşvik ederken, doğal çevreyle uyumu, mahalle sakinlerinin huzurlu bir ortamda vakit geçirmelerine imkan sağlar. Bu alanın çok işlevli yapısı, mahalleye güçlü bir sosyal aidiyet hissi kazandırır ve mahalle dokusunun daha sağlıklı bir yapıya kavuşmasını destekler.

Öneri Alanı: Alan Analizi: Çocuk Oyun, Sosyal Etkileşim ve Üst Yürüyüş Yolu

Çukurçayır Mahallesi'ndeki sosyal tesis alanlarında çocukların güvenli ve eğlenceli bir şekilde vakit geçirebileceği oyun alanlarının eksikliği, hem çocukların fiziksel aktivitesini sınırlamakta hem de ailelerin rahat bir şekilde dinlenmesine olanak tanımamaktadır. Bu eksiklik, özellikle ailelerin topluluk içerisindeki bağlarını güçlendiren bir alan ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.

Önerilen bu tasarım, çocukların oyun oynarken güvenli bir ortamda vakit geçirebilmelerini ve ailelerin çocuklarıyla birlikte kaliteli zaman geçirebileceği bir alan yaratmayı hedeflemektedir. Bu tür bir alanın, topluluk içerisindeki sosyal bağları kuvvetlendirmesi ve mahalle sakinleri arasındaki ilişkileri güçlendirmesi beklenmektedir. Ayrıca, mahalledeki ailelerin sosyal ihtiyaçlarını karşılamada etkili bir çözüm sunmayı planlanmaktadır.

Aşağıda, öneri mekân tasarımı ile detaylı olarak sunulmaktadır:

Şekil 51. Öneri Alanı: Çocuk Oyun, Sosyal Etkileşim ve Üst Yürüyüş Yolu

Görselde yer alan tasarım, çocuk oyun alanlarını merkezde toplayarak etraflarını oturma ve dinlenme birimleri ile çevrelemektedir. Oyun alanlarının çevresinde ağaçlandırma yapılarak doğal bir sınır oluşturulmuş ve güvenlik sağlanmıştır. Çocuklar için salıncaklar,

kaydıraklar ve interaktif oyun ekipmanları ile donatılmış alanlar sunulurken, aileler için gölgelik alanlar ve banklar yerleştirilmiştir. Ayrıca, pergola ve oturma grupları, ailelerin hem çocuklarını gözlemleyebileceği hem de diğer ailelerle etkileşim kurabileceği bir ortam sağlamaktadır.

Öneri Alanının Güçlü Özellikleri:

- **Çok İşlevli Kullanım Alanı:** Alan, çocuk oyun alanı, çevresindeki oturma düzenlemeleri ve üst yürüyüş yolu ile çok işlevli bir kullanım sunar. Çocuk oyun elemanlarının yer aldığı merkezde, yetişkinlerin oturup dinlenebileceği veya gözlem yapabileceği alanlarla birleşerek farklı kullanıcı gruplarına hitap eder.
- **Üst Yürüyüş Yolu ile Erişim ve Gözlem Avantajı:** Alanın çevresinde yer alan üst yürüyüş yolu, ziyaretçilere hem hareket imkanı sağlar hem de alana farklı bir perspektiften bakma fırsatı sunar. Yürüyüş yolu, oyun alanının üzerinde doğal bir bağlantı sağlayarak, kullanıcıların alanın genel işlevselliğini deneyimlemelerine ve çocuklarını gözlemleyebilmelerine imkan tanır.
- **Sosyal Etkileşim Fırsatları:** Çocuklar için oyun alanı ve yetişkinler için yürüyüş, dinlenme ve oturma alanları ile sosyal etkileşim olanakları artırılmıştır. Farklı yaş gruplarını ve sosyal grupları bir araya getirerek mahalledeki topluluk bağlarını güçlendirme potansiyeline sahiptir.
- **Yeşil Alan Entegrasyonu:** Çocuk oyun alanı ve yürüyüş yolları, doğal peyzaj elemanlarıyla uyumlu bir şekilde tasarlanmıştır. Ağaçlar ve yeşil alanlar, alanın estetik değerini artırırken, doğal bir çevrede vakit geçirme imkanı sağlar.
- **Erişilebilirlik ve Akıcılık:** Alandaki yürüyüş yolları ve üst kademeli yapı, kullanıcıların alandaki farklı mekanlara kolaylıkla erişim sağlamasına olanak tanır. Yürüyüş yolunun yukarıdan alanı dolaşması, fiziksel akışkanlığı artırırken kullanıcı deneyimini çeşitlendirir.
- **Kimlik Yaratma ve Mekansal Aidiyet:** Alan, oyun alanları ve yürüyüş yolu gibi sosyal ve fiziksel özellikleri ile mahalleye kimlik kazandırır. Kullanıcıların alanla duygusal bağ kurmasına yardımcı olarak mahallede aidiyet duygusunu güçlendirecek bir unsur haline gelir.

Mahalleye Katkıları:

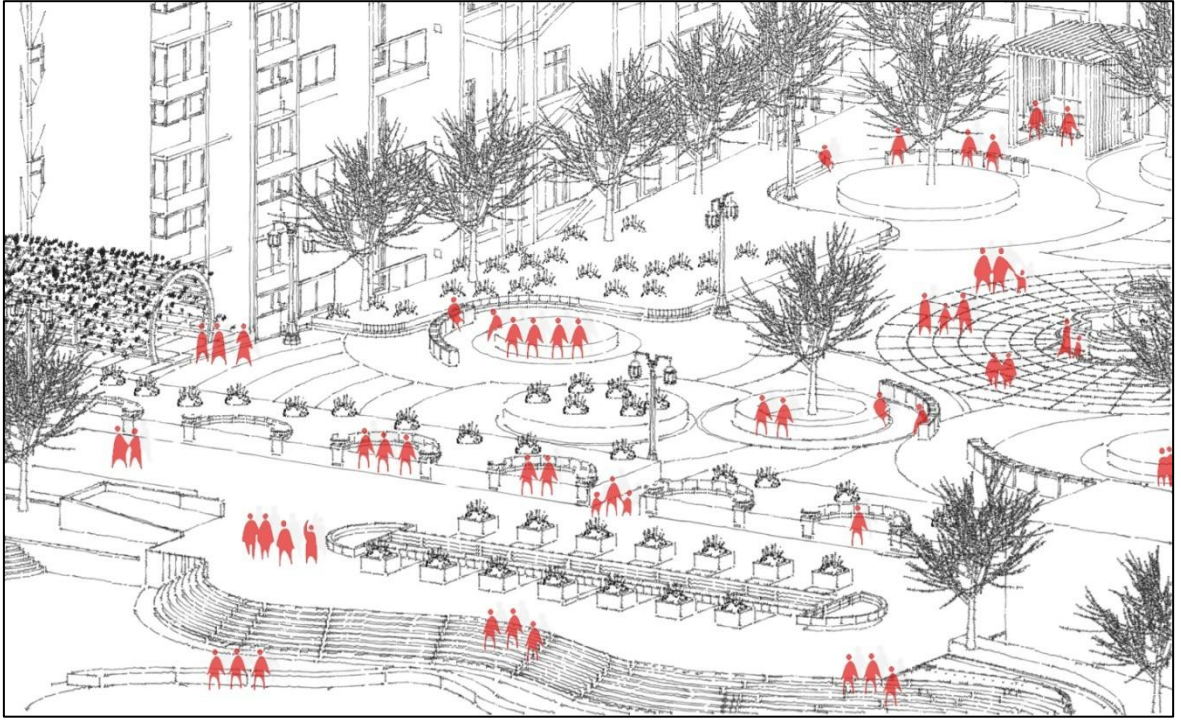
- **Toplumsal Bağları Güçlendirme:** Üst yürüyüş yolu ve sosyal etkileşim alanları, farklı yaş gruplarını bir araya getirerek mahalledeki toplumsal bağların güçlenmesini sağlar. Mahalle sakinlerinin ortak bir mekanda buluşmasını kolaylaştırarak sosyal bütünleşmeye katkıda bulunur.
- **Mahalle Kimliğini Güçlendirme:** Doğal peyzaj ve alanın sosyal işlevselliği, mahalle sakinlerinin bu mekana bir aidiyet duygusu geliştirmesine katkıda bulunur. Oyun alanı ve yürüyüş yolu, mahallede yerel kimliğin bir parçası haline gelerek mahalle sakinleri için anlamlı bir mekan yaratır.
- **Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik:** Yeşil alanlarla entegre yürüyüş yolları, mahallede çevresel sürdürülebilirliği desteklerken fiziksel aktiviteyi teşvik eder. Alan, kullanıcıların doğa ile daha fazla etkileşim kurmasını sağlayarak fiziksel ve ruhsal sağlığa olumlu etkiler sunar.
- **Sosyal Eşitlik ve Kapsayıcılık:** Yetişkinler ve çocuklar için farklı işlevler sunan alan, tüm yaş gruplarını kapsayan bir mekan olarak tasarlanmıştır. Üst yürüyüş yolunun her yaşta kullanıcı için erişilebilir olması, sosyal eşitliği destekler.
- **Mahalleye Fonksiyonel ve Kimlik Katkısı:** Alan, sadece bir oyun alanı olarak değil, sosyal etkileşim ve hareketlilik sağlayan bir mekan olarak mahalleye işlevsel katkılar sağlar. Üst yürüyüş yolu, alanın hem fonksiyonel hem de görsel olarak mahalleye kimlik kazandırmasında önemli bir rol oynar.

Bu alan, mahalle sakinlerinin günlük yaşamlarına entegre edilebilecek çok işlevli bir sosyal mekân olarak tasarlanmıştır ve bu yönüyle yere bağlılık ve aidiyet duygusunun gelişmesine önemli katkılar sunmaktadır. Çocuk oyun alanı, yetişkinler için yürüyüş yolları ve sosyal oturma bölgeleriyle birlikte, mahallede her yaşta bireyin bir araya gelebileceği ve etkileşim kurabileceği bir mekân kimliği yaratır. Yeşil dokuyla harmanlanan ve üst yürüyüş yolu gibi yenilikçi bir tasarım ögesi içeren bu alan, mahallede sadece fiziksel bir boşluk değil, aynı zamanda toplumsal bağları güçlendiren bir anlam yüklenir. Mahalle sakinleri, bu mekânda düzenli vakit geçirerek alanla duygusal bağ kurar ve bu durum, alanın Çukurçayır Mahallesi'nin kimliğinin bir parçası haline gelmesini sağlar. Ayrıca, alandaki mekânsal düzenleme ve işlevsellik, bireylerin kendilerini bir topluluğun parçası olarak hissetmelerini desteklerken, mahalleye duyulan aidiyetin güçlenmesine de katkıda bulunur. Bu bağlamda, bu mekân, mahalledeki sosyal ve anlamsal bağların pekiştiği bir odak noktası olarak önemli bir rol üstlenir.

Öneri Alanı: Toplanma ve Sosyal Etkileşim Alanları

Çukurçayır Mahallesi, Trabzon'un hızla gelişen ve kent merkezine yakın bir yerleşim yeri olarak yoğun bir yapılaşma örüntüsüne sahiptir. Bölge, apartman daireleri ve yüksek binalarla çevrili olup, sosyal ve kamusal alanların yetersizliği dikkat çekmektedir. Yapılaşmanın yoğunluğu nedeniyle binalar arasında kalan alanlar, genellikle atıl ya da yeterince değerlendirilmemiştir. Bu durum, mahallede yaşayan bireylerin sosyal etkileşim kurabileceği, nefes alabileceği ve ortak kullanım sağlayabileceği alanların sınırlı olmasına yol açmaktadır. Bu tür binalar arasında kalan alanlar, potansiyel olarak mahallelinin ortak bir araya gelme noktaları olabilecekken, mevcut durumda bu potansiyel tam anlamıyla kullanılmamaktadır. Yeşil alanların azlığı, çocuk oyun alanlarının sınırlı olması ve yetişkinlerin sosyal buluşmalarını kolaylaştıracak mekânların eksikliği, mahalle sakinlerinin yerel ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir eksiklik yaratmaktadır.

Bu öneri, mahallede sosyal etkileşim alanlarının eksikliğini gidermekle kalmayıp, mahalle sakinlerinin topluluk aidiyetini güçlendirecektir. Özellikle oturma alanlarının çevre düzenlemesi ile birlikte kullanıcı dostu hale getirilmesi hem bireysel hem de toplu kullanımı teşvik ederek, mahallede sosyal dinamiklerin canlanmasına katkı sağlamak için planlanmıştır. Aşağıda, öneri mekân tasarımı ile detaylı olarak sunulmaktadır:

Şekil 52. Öneri Alanı: Toplanma ve Sosyal Etkileşim Alanları

Görselde sunulan tasarım, sosyal etkileşim ve toplanma alanlarını bir arada sunarak, kullanıcıların farklı aktiviteler için bir araya gelebileceği dinamik bir mekan sunmaktadır. Tasarımda; yuvarlak oturma grupları, yeşil alanlarla çevrili küçük meydancıklar ve açık hava buluşma noktaları yer almaktadır. Alanın çeşitli köşelerinde yer alan gölgelik ve oturma üniteleri, kullanıcıların hem bireysel hem de grup olarak zaman geçirebileceği şekilde düzenlenmiştir.

Bu alan, binalar arasında kalan ve değerlendirilmemiş bir boşluk olarak dikkat çekmektedir. Önerilen tasarım ile alan, çeşitli yaş gruplarına hitap eden, sosyalleşme ve dinlenme imkânları sunan bir meydan olarak düzenlenmiştir.

Öneri Alanının Güçlü Özellikleri:

- Her Yaş Grubuna Hitap Etmesi: Alanda farklı yaş gruplarının ihtiyaçlarına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Çocuklar için oyun alanları, yetişkinler için oturma ve sohbet alanları, yaşlılar için ise dinlenme mekanları oluşturulmuştur.
- Meydan Görevi Görmesi: Alanda açık ve geniş bir düzenleme yapılmış, mahalle sakinlerinin toplu etkinlikler düzenleyebileceği veya bireysel olarak zaman geçirebileceği bir meydan kimliği kazandırılmıştır.
- Yeşil Alan ve Doğa ile Bağlantı: Tasarım, yeşil alanların yoğun kullanımı ile doğa ile iç içe bir ortam yaratmaktadır. Bu durum, sakinlerin günlük yaşam stresinden uzaklaşmasına olanak tanır.
- Sosyal Etkileşimi Teşvik Etmesi: Döngüsel oturma düzenlemeleri, sosyal etkileşimlere açık bir yapıyı desteklerken, bireylerin hem grup hem de bireysel etkinlikler yapabilmesine imkân tanımaktadır.

Mahalleye Katkıları

- Topluluk Bağlarının Güçlenmesi: Meydan düzenlemesi, mahalle sakinlerinin birbirleriyle etkileşim kurabileceği, sosyal bağlarını güçlendirebileceği bir alan sunmaktadır.
- Aidiyet ve Yere Bağlılık: Alan, mahallede yaşayan bireylerin yerel kimliğe ve mahallelerine olan bağlılıklarını artıracak bir odak noktası oluşturur.
- Sosyal ve Fiziksel İhtiyaçların Karşıllanması: Her yaş grubuna hitap eden özellikleri ile alan, çocukların oyun oynayabileceği, yetişkinlerin sosyalleşebileceği ve yaşlıların dinlenebileceği çok işlevli bir yapıya sahiptir.
- Estetik ve Doğaya Yakınlık: Yeşil alan düzenlemeleri, alanın görsel estetiğini artırırken mahalle sakinlerine doğa ile bağ kurma fırsatı sunmaktadır.

Çukurçayır Mahallesi'nin yoğun yapılaşması içinde önemli bir sosyo-mekânsal dönüşüm örneği olarak öne çıkmaktadır. Binalar arasında sıkışmış ve genellikle atıl durumda olan bu tür alanlar, mahalle sakinleri için birer fırsat niteliği taşımaktadır. Alanın yeniden işlevlendirilmesi, yalnızca fiziksel bir düzenleme değil, aynı zamanda mahalle kimliği ve topluluk aidiyetini güçlendiren bir dönüşüm sunmaktadır.

Bu alan, binalar arasında kalan ve atıl durumdaki bir boşluğun, mahalle sakinleri için bir yaşam alanına dönüştürülmesi açısından örnek teşkil etmektedir. Her yaş grubuna hitap eden tasarımı, meydan işlevi görmesi ve sosyal etkileşim alanlarını artırması ile alan, mahallede topluluk dinamiklerini güçlendiren ve yaşam kalitesini artıran önemli bir odak noktası haline gelecektir.

Yetişkinler ve yaşlılar için tasarlanan oturma ve dinlenme alanları, bireylerin hem yalnız hem de grup halinde vakit geçirebilecekleri bir yer oluşturmaktadır. Sosyal etkileşimlerin güçlenmesini teşvik eden döngüsel oturma düzenlemeleri, bireyler arası iletişim ve topluluk bağlarının artmasını sağlar. Aynı zamanda, mahallenin günlük yaşam stresinden uzaklaşması ve sakinlerin kendilerine ait bir zaman yaratabilmesi adına bu alan önemli bir işlev görmektedir.

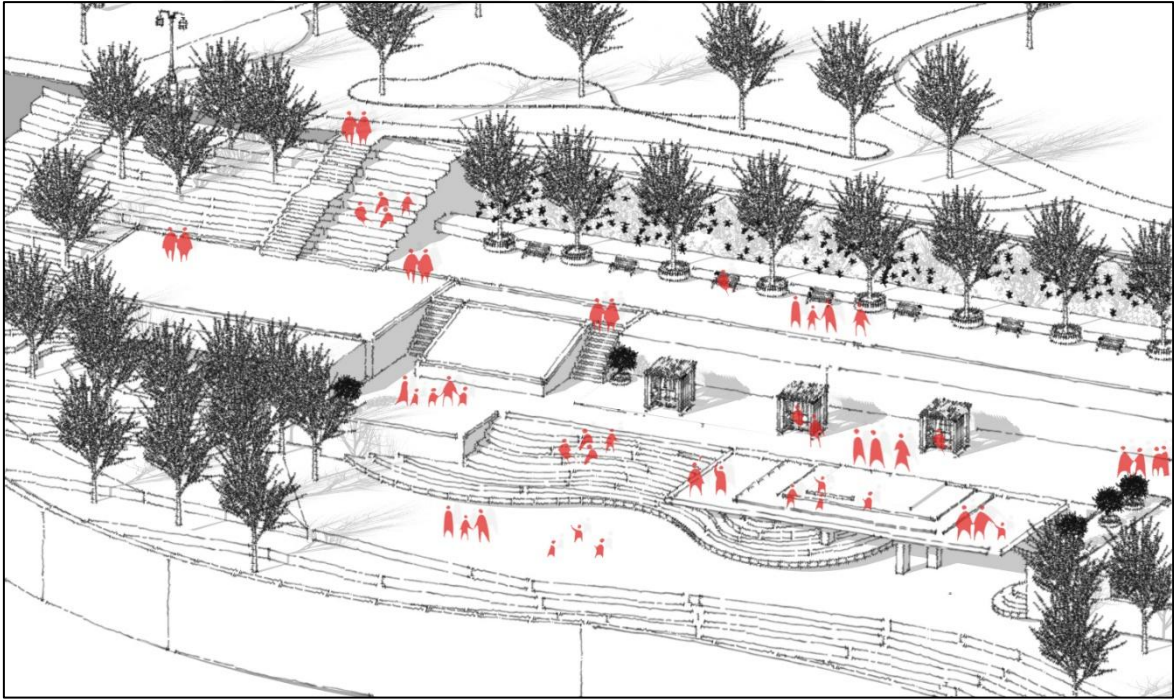
Bu alan, mahalle sakinleri için yalnızca fiziksel bir toplanma mekânı değil, aynı zamanda mahalle kimliğini ve toplumsal aidiyet hissini güçlendiren bir sembol haline gelebilir. Alanın meydan görevi görmesi, mahalle içinde bir odak noktası yaratarak bireylerin mahallelerine olan bağlılıklarını artırabilir. Özellikle mahalle etkinlikleri, küçük çaplı kutlamalar ve toplumsal buluşmalar için uygun bir zemin hazırlayan bu alan, mahalle yaşamının dinamiklerini zenginleştirebilir. Bu tür buluşma noktaları, bireyler arasında karşılaşmaları artırarak, komşuluk ilişkilerini ve yerel sosyal ağların güçlenmesini teşvik etmektedir.

Öneri alanı: Teraslı Oturma ve Sosyalleşme Alanı Analizi

Çukurçayır Mahallesi'nin kenar ve eğimli bölgeleri, genellikle değerlendirilemeyen ve atıl durumda bırakılan alanlardan oluşmaktadır. Özellikle eğimli araziler, kullanıcıların erişiminde zorluk yaratarak sosyalleşme, dinlenme veya günlük etkinlikler için uygun bir ortam sunmamaktadır. Bu bölgeler, aynı zamanda manzara potansiyeline sahip olmasına rağmen, herhangi bir planlama eksikliği nedeniyle hem estetik hem de işlevsel açıdan değerlendirilmemiştir. Bu durum, mahallenin genel kullanım olanaklarını sınırlandırmakta ve mahalle sakinlerinin sosyalleşme fırsatlarını azaltmaktadır.

Bu teraslı oturma ve sosyalleşme alanı, mahalledeki kullanılmayan eğimli bölgeleri işlevsel bir yapıya dönüştürerek hem estetik hem de sosyal fayda sağlar. Mahalle sakinleri için buluşma, dinlenme ve manzara keyfi sunan bu alan, yer duygusunu güçlendiren ve mahalleye değer katan bir tasarım çözümü olarak öne çıkmaktadır.

Aşağıda, öneri mekân tasarımı ile detaylı olarak sunulmaktadır:

Şekil 53. Öneri alanı: Teraslı Oturma ve Sosyalleşme Alanı Analizi

Bu alan, hem bireysel hem de topluluk etkinliklerine yönelik tasarımıyla Çukurçayır Mahallesi'ne sosyal bir canlılık kazandırır. Bu alanın çok işlevli yapısı, mahalleye güçlü bir sosyal aidiyet hissi kazandırır ve mahalle dokusunun daha sağlıklı bir yapıya kavuşmasını destekler.

Öneri Alanının Güçlü Özellikleri:

- Atıl Alanların Değerlendirilmesi: Eğimli bir araziye fırsata çevirerek, kademeli bir oturma düzeni ile alan, hem görsel hem de işlevsel bir yapıya dönüştürülmüştür. Bu çözüm, daha önce kullanılmayan bölgelerin aktif bir şekilde değerlendirilmesini sağlamaktadır.
- Manzara ile Etkileşim: Teras oturma alanları, mahalle sakinlerinin çevre manzarasının keyfini çıkarabileceği bir nokta sunar. Bu özellik, alanı hem dinlenme hem de sosyal buluşma için cazip hale getirir.
- Sosyal Etkileşim ve Buluşma Noktası: Kademeli düzen, küçük gruplar halinde buluşmalar, etkinlikler ve bireysel dinlenme için farklı ölçeklerde mekanlar sunar. Mahalle sakinlerinin bir araya gelerek toplumsal bağlarını güçlendirebileceği bir sosyalleşme ortamı oluşturur.
- Estetik ve Mekânsal Kimlik: Alanın peyzaj düzenlemesi, yeşil dokuyla uyumlu bir yapı sağlayarak, mahallede estetik bir odak noktası oluşturur. Bu estetik düzen, mahalle kimliğine katkı sağlamakta ve kullanıcıların alanla daha fazla bağ kurmasını mümkün kılmaktadır.

Mahalleye Katkıları:

- Sosyal Bağların Güçlenmesi: Alan, mahallede bir buluşma ve sosyalleşme merkezi haline gelerek, toplumsal bağları güçlendirmektedir. Her yaş grubuna hitap eden yapısıyla, kullanıcıların mahalle içinde daha fazla etkileşim kurmasına olanak tanır.
- Doğal ve Görsel Zenginlik: Manzara potansiyelinin değerlendirilmesi, mahalle sakinlerinin çevreyi daha estetik bir şekilde deneyimlemesine imkân verir. Yeşil alanlarla birleşen teraslar, çevresel sürdürülebilirliğe ve doğa ile bağlantıya katkı sağlar.
- Çok İşlevli Kullanım: Teraslar, bireysel dinlenmeden grup etkinliklerine kadar farklı kullanım senaryolarına uygundur. Bu alan, kullanıcıların gün içinde çeşitli aktiviteleri gerçekleştirebileceği esnek bir yapı sunmaktadır.

Bu öneri alanı, Çukurçayır Mahallesi'nde kullanılmayan bir eğimli alanın işlevsel ve estetik bir yapıya dönüştürülmesiyle, mahalleye değer katan bir çözüm sunmaktadır. Hem manzara hem de sosyal etkileşim fırsatları ile mahalledeki toplumsal bağları güçlendiren bu tasarım, yer duygusunu artıran ve mahalle kimliğini pekiştiren bir örnek olarak öne çıkmaktadır.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu tez çalışmasında, Yaşanan Bir Yer Olarak Mahalle: Mahallenin Anlamı, Mekansal Kurgusu ve Kodları başlığı altında mahalle olgusunun topluluk ve yer duygusu üzerindeki etkileri kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Öncelikle, insan-çevre ilişkisi temelinde bir literatür taraması yapılmış ve insanların çevreleri ile olan ilk etkileşim noktaları olan mahalle kavramı üzerinde durulmuştur. Literatür araştırmaları, mahallelerin sosyal, kültürel ve mekansal gelişim süreçlerine odaklanmıştır. Özellikle mahallelerin topluluk bağlarını ve yer duygusunu nasıl güçlendirdiği üzerine yapılan araştırmalar temel alınmıştır.

Tezde, ilk olarak insan-çevre ilişkisi temelinde bir literatür taraması yapılmış ve insanların çevreleri ile olan ilk etkileşim noktaları olan mahalle kavramı üzerinde durulmuştur. Literatür araştırmaları, mahallelerin sosyal, kültürel ve mekânsal gelişim süreçlerine odaklanmıştır. Özellikle mahallelerin topluluk bağlarını ve yer duygusunu nasıl güçlendirdiği üzerine yapılan araştırmalar incelenmiştir. Bu kapsamda mahalle, sadece fiziksel bir yerleşim alanı olarak değil, toplumsal ve kültürel bağların şekillendiği, insanların birbirleriyle olan ilişkilerini ve çevreyle olan bağlarını güçlendiren bir yapı olarak ele alınmıştır.

Çalışma, mahallenin fiziksel çevresi ve bu çevrenin sunduğu sosyal, kültürel ve mekânsal dinamiklerin topluluk ve yer duygusu üzerindeki etkilerini analiz etmeyi amaçlamıştır. Yaşanan bir yer olarak mahalle kavramı, insanların bulundukları çevreyle olan bağlarını güçlendiren mekânsal ve sosyal kodlar üzerinden değerlendirilmiştir. Özellikle kentsel dönüşüm süreci geçirmiş ve mahalle kimliği zayıflamış olan Çukurçayır Mahallesi, bu bağlamda dikkatle ele alınmıştır. Çukurçayır, kentsel dönüşüm süreci geçirmiş bir mahalle olmasından dolayı mahalle olgusunu büyük ölçüde kaybetmiş, topluluk ve yer duygusu açısından zayıflamış bir alan olarak incelenmiştir. Bu durum, kentsel dönüşüm süreci sonrasında mahalle dokusunun nasıl değiştiğini anlamak ve bu değişimin topluluk üzerindeki etkilerini ortaya koymak amacıyla önemli bir örnek teşkil ettiği için Çukurçayır Mahallesi örnek vaka olarak ele alınmıştır.

Çukurçayır Mahallesi, kentsel dönüşüm süreci geçirmiş bir mahalle olarak incelenmiş ve bu sürecin mahallenin topluluk ve yer duygusu üzerindeki olumsuz etkileri vurgulanmıştır. Kentsel dönüşüm sonrasında mahalle dokusunun büyük ölçüde değişmesi, geleneksel mahalle yapısının bozulması ve topluluk aidiyetinin zayıflaması gibi unsurlar

üzerinde durulmuştur. Bu süreç, mahalle sakinlerinin mahalle ile olan duygusal bağlarını zayıflatmış ve sosyal ilişkilerin kopmasına neden olmuştur. Özellikle mahalledeki fiziksel çevre unsurlarının, mahalle sakinlerinin topluluk ve yer duygusu üzerindeki etkileri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Çukurçayır Mahallesi'nde gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı, mahalle olgusunun topluluk ve yer duygusu üzerindeki etkilerini incelemektir. Yapılan incelemeler, mahalle sakinlerinin çevreleriyle olan bağlarının ve bu bağların topluluk duygusu ile yer duygusuna nasıl etki ettiğinin anlaşılması açısından önemli bulgular ortaya koymuştur. Kentsel dönüşüm süreci geçirmiş olan bu mahallede, mahalle dokusundaki değişikliklerin topluluk aidiyetini ve yer duygusunu nasıl zayıflattığı detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Çukurçayır Mahallesi'nin kentsel dönüşüm süreci, mahalle sakinlerinin çevreyle olan bağlarını zayıflatmış ve sosyal etkileşim alanlarını kısıtlamıştır. Mahalledeki monoton yapılaşma, yeşil alanların eksikliği ve sosyal tesislerin yetersiz kullanımı, mahalle sakinlerinin birbirleriyle olan ilişkilerini zayıflatmıştır. Bu bağlamda, sosyal etkileşim alanlarının yetersizliği ve mekânsal kimliğin zayıflaması, mahallede topluluk duygusunun oluşmasını engelleyen başlıca faktörlerdir.

Çalışmanın bu aşamasında, topluluk ve yer duygusu üzerinde en büyük etkiye sahip olan mekânsal unsurların hangileri olduğu ve bu unsurların nasıl iyileştirilebileceği üzerine odaklanılmıştır. Mahalledeki sosyal tesisler, yeşil alanlar ve kamusal mekânların mahalle sakinlerinin sosyal ilişkilerini nasıl etkilediği incelenmiş ve mahalle içinde topluluk bilincinin güçlendirilmesi adına mekânsal düzenlemelerin nasıl yapılabileceğine dair öneriler sunulmuştur. Bu kapsamda, mahalledeki tek sosyal tesis olan alan, topluluk ve yer duygusunu oluşturmadaki rolü bakımından değerlendirilmiştir.

Tezde, beş temel kriter üzerinden mekânsal analiz gerçekleştirilmiştir:

- Sosyal etkileşim alanları: Mahalledeki sosyal etkileşim alanlarının yetersizliği, topluluk aidiyetini olumsuz etkilemiştir. Özellikle sosyal tesisin sınırlı işlevselliği ve çok işlevli alanların eksikliği, mahalle sakinlerinin bir araya gelmesini zorlaştırmıştır.
- Mekânsal kimlik ve kültürel değerler: Mahallede mekânsal kimliği destekleyen unsurların azlığı, yer duygusunun zayıflamasına neden olmuştur. Kültürel ve tarihi değerleri vurgulayan yapılar eksiktir.
- Çok işlevli mekânlar ve esnek kullanım: Sosyal tesisin farklı yaş gruplarının ihtiyaçlarına cevap verebilecek esneklikte tasarlanmamış olması, topluluk aidiyetini zayıflatmaktadır.

- Katılımcı planlama ve tasarım süreçleri: Mahallede yaşayan bireylerin planlama süreçlerine katılmamış olması, çevreyle olan bağlarını zayıflatmıştır.
- Yeşil alanlar ve doğa ile bağlantı: Yeşil alanlar yeterli olmakla birlikte, iyi değerlendirilmemiş ve bakımsız bırakılmıştır. Bu durum, mahallede doğa ile bağlantıyı zayıflatmıştır.

Bu kriterler doğrultusunda yapılan analizler sonucunda, mahalledeki sosyal tesisin ve kamusal alanların daha etkin kullanılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Sosyal tesisin çok işlevli hale getirilmesi, yeşil alanların daha düzenli ve erişilebilir bir şekilde kullanılması ve mahalledeki bireylerin çevre düzenlemelerine katılımının artırılması, mahalle kimliğinin ve topluluk aidiyetinin güçlendirilmesi açısından önerilmiştir. Sonuç olarak, Çukurçayır Mahallesi'nin topluluk ve yer duygusu bağlamında yeniden canlandırılması için yapılacak düzenlemeler, mahalle kimliğini güçlendirecek ve sosyal ilişkileri artıracaktır.

Bu tezde, mahallelerin yalnızca fiziksel bir mekân olmanın ötesinde, sosyal ilişkilerin, kültürel etkileşimlerin ve toplumsal aidiyetin şekillendiği birer "yaşayan" yerler olarak ele alındığı, Çukurçayır Mahallesi örneği üzerinden incelenmiştir. Mahalle, mekânın insanlar üzerindeki etkisinin, topluluk ve yer duygusunun gelişmesinde merkezi bir rol oynadığını gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, mahallenin anlamı, mekânsal kurgusu ve sosyal kodlarının, mahalle sakinlerinin çevreyle olan bağlarını nasıl şekillendirdiği detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Mahalle Olgusu ve Topluluk Bağları:

Çukurçayır Mahallesi'nde, fiziksel çevrenin topluluk aidiyeti üzerindeki etkilerini incelediğimizde, mekânın yalnızca sosyal ve kültürel işlevlerle değil, aynı zamanda mahallenin anlam yüklenen kodları ile de derin ilişkiler kurduğu görülmüştür. Mahallenin fiziksel yapısının ve kullanılan sosyal alanların, mahalle sakinleri arasındaki bağları güçlendirdiği, ya da zayıflattığına dair önemli bulgular elde edilmiştir. Kentsel dönüşümle birlikte yaşanan fiziksel değişimler, mahallenin sosyal yapısını değiştirmiş, geleneksel mahalle kimliği büyük ölçüde kaybolmuş ve mahalle sakinlerinin çevreye olan bağlılıkları zayıflamıştır.

Mahallenin anlamı ve kimliği, yalnızca bireysel mekânlardan değil, sosyal etkileşimi teşvik eden kamusal alanlardan ve bu alanların toplumsal bağları güçlendiren işlevlerinden doğar. Çukurçayır Mahallesi'nde, bu tür işlevsel ve sosyal alanların azlığı, yer duygusunu ve topluluk aidiyetini olumsuz yönde etkilemiştir.

Fiziksel ve Sosyal Kodların Etkileri:

Mahallenin fiziksel yapısına ilişkin analizler, çeşitli sosyal kodların mahalledeki etkisini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Mahalledeki sosyal etkileşim alanlarının yetersizliği, topluluk aidiyetini olumsuz etkilemiş ve mahalle sakinlerinin sosyal ilişkilerinin güçsüzleşmesine yol açmıştır. Ayrıca, mahalledeki yeşil alanların eksikliği ve bunların yeterince işlevsel olmaması, mahalle sakinlerinin doğa ile bağlarını zayıflatmış ve sosyal etkileşim için uygun ortamların oluşmasını engellemiştir.

Mahallenin kodları, özellikle sosyal kodlar ve anlamsal kodlar üzerinden yapılan analizlerde, mahalledeki toplumsal ilişkilerin ve aidiyet duygusunun yeniden inşa edilmesi için hangi mekânsal unsurların etkili olacağına dair önemli bulgular elde edilmiştir. Örneğin, sosyal tesislerin ve yeşil alanların yeniden düzenlenmesi, mahalle sakinlerinin bu alanlarda daha fazla vakit geçirmelerini sağlayacak ve toplumsal etkileşimleri artıracaktır. Ayrıca, anlamsal kodların tekrar vurgulanması, yani mahalleye ait kültürel ve tarihsel değerlerin yeniden canlandırılması, mahalle sakinlerinin çevreyle olan bağlarını güçlendirecektir.

Kentsel Dönüşümün Olumsuz Etkileri:

Çukurçayır Mahallesi'nin kentsel dönüşüm sürecinden geçmesi, mahallede önemli bir kimlik kaybına neden olmuştur. Özellikle eski mahalle yapısının bozulması, topluluk aidiyetinin ve yer duygusunun azalmasına yol açmıştır. Mahalle sakinleri, geçmişteki bağlarını hissedemedikleri için sosyal ilişkiler zayıflamış ve toplumda bir bölünme yaşanmıştır. Bu, kentsel dönüşümün, sadece fiziksel bir değişim değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir dönüşüm olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Mahalle Kimliğini Güçlendirecek Düzenlemeler:

Yapılan analizler, mahalle kimliğinin yeniden inşa edilmesi için çeşitli öneriler sunmaktadır. Bu öneriler, sosyal tesislerin çok işlevli hale getirilmesi, yeşil alanların daha etkin kullanılabilir bir hale getirilmesi ve mahalle sakinlerinin çevre düzenlemelerine katılımının artırılması gibi unsurları içermektedir. Sosyal tesisler, mahalledeki farklı yaş gruplarının ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmeli, çok işlevli mekanlar haline getirilmelidir. Ayrıca, yeşil alanlar daha erişilebilir ve bakım yapılabilir şekilde yeniden düzenlenmelidir. Bu öneriler doğrultusunda, topluluk aidiyetinin güçlenmesi sağlanacak ve mahalle sakinlerinin sosyal ilişkileri yeniden kurulabilecektir.

Çalışma, sosyal tesislerin ve kamusal alanların daha etkin kullanılmasının, topluluk duygusunun güçlendirilmesinde önemli bir rol oynayacağını göstermiştir. Mahalledeki sosyal tesisin sınırlı işlevselliği ve çok işlevli alanların eksikliği, mahalle sakinlerinin bir

araya gelmesini zorlaştırmış ve sosyal bağların güçlenmesini engellemiştir. Ayrıca, yeşil alanların yetersizliği, mahallede doğa ile bağın kopmasına neden olmuş ve yer duygusunu zayıflatmıştır.

Tezde yapılan analizler, Çukurçayır Mahallesi'ndeki fiziksel, sosyal ve mekânsal özelliklerin topluluk ve yer duygusu üzerindeki etkilerini ortaya koymuş ve mahalle sakinlerinin çevreyle olan bağlarını güçlendirmek için yapılabilecek düzenlemeleri önermektedir. Sosyal etkileşimi teşvik eden çok işlevli sosyal alanların oluşturulması, yeşil alanların daha etkin kullanılabilmesi ve katılımcı planlama süreçlerinin hayata geçirilmesi, topluluk aidiyetini ve yer duygusunu güçlendirecektir.

Öneriler:

Bu tez çalışması, Çukurçayır Mahallesi'nin kentsel dönüşüm sürecinde yaşadığı mekânsal değişikliklerin topluluk aidiyeti ve yer duygusu üzerinde önemli olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir. Mahalledeki sosyal tesislerin ve yeşil alanların etkin kullanılmaması, sosyal etkileşimi sınırlamış ve mahalle sakinlerinin çevreye olan bağlarını zayıflatmıştır. Ancak, önerilen düzenlemelerle mahalle kimliğini yeniden canlandırmak, sosyal etkileşimi güçlendirmek ve topluluk duygusunu yeniden inşa etmek mümkündür.

Çukurçayır Mahallesi'ndeki sosyal etkileşim alanlarının yetersizliği ve mekânsal kimliğin zayıflaması, mahalledeki topluluk aidiyetinin azalmasına neden olmuştur. Sosyal tesislerin işlevselliği artırılmalı, yeşil alanlar daha işlevsel hale getirilmelidir. Ayrıca, sosyal tesislerin çok işlevli mekânlar olarak tasarlanması ve katılımcı planlama süreçlerinin teşvik edilmesi, mahalle sakinlerinin çevreyle olan bağlarını güçlendirecek ve topluluk duygusunu yeniden inşa edecektir.

Bu bağlamda, sosyal etkileşim alanlarının artırılması, yeşil alanların etkin kullanımı ve katılımcı planlamanın mahalle sakinlerinin çevreyle olan bağlarını kuvvetlendirmesi için önerilen mekânsal düzenlemeler, mahallede topluluk duygusunu pekiştirecektir.

- **Yeşil Alanların Yeniden Düzenlenmesi:** Çukurçayır Mahallesi'ndeki yeşil alanlar, daha işlevsel hale getirilmelidir. Yeşil alanların bakımı artırılmalı, çocuk oyun alanları, oturma ve dinlenme yerleri gibi sosyal etkileşimi teşvik eden alanlar oluşturulmalıdır. Bu tür alanlar, mahalle sakinlerinin birbirleriyle daha fazla etkileşimde bulunmasına olanak sağlayarak topluluk aidiyetini güçlendirecektir.
- **Sosyal Tesislerin Çok İşlevli Mekânlar Olarak Kullanılması:** Mevcut sosyal tesisler, çok işlevli mekânlar olarak düzenlenmeli ve farklı sosyal etkinliklere ev sahipliği

yapabilecek esnek alanlar sunmalıdır. Mahalledeki farklı yaş grupları ve sosyal kesimler için uygun sosyal tesislerin geliştirilmesi, topluluk bilincini artıracak ve mahalle sakinlerinin sosyal ilişkilerini güçlendirecektir.

- Katılımcı Planlama Süreçlerinin Teşvik Edilmesi: Mahalle sakinlerinin çevre düzenlemeleri ve sosyal tesislerin tasarımı ile ilgili kararlara katılımı sağlanmalıdır. Katılımcı planlama süreçleri, mahallede yaşayan bireylerin çevreyle olan bağlarını güçlendirecek ve topluluk aidiyetini artıracaktır. Bu sayede mahallede yapılan her türlü düzenleme, mahalle sakinlerinin ihtiyaçlarına daha iyi cevap verecektir.
- Mekânsal Kimliğin Güçlendirilmesi: Mahallede mekânsal kimliği güçlendirecek tarihi ve kültürel yapılar oluşturulmalıdır. Bu tür yapılar, mahalleye bir kimlik kazandıracak ve mahalle sakinlerinin yaşadıkları çevreye olan bağlılıklarını artıracaktır. Anıtsal yapılar ve kültürel etkinlik alanları, mahalle sakinlerinin sosyal etkileşimlerini de artıracaktır.
- Yaya Erişilebilirliğinin İyileştirilmesi: Çukurçayır Mahallesi'nde sosyal tesislere ve yeşil alanlara erişimi kolaylaştıracak yaya yolları oluşturulmalıdır. Erişilebilirliği artırmak, mahalle sakinlerinin bu alanları daha etkin kullanmasını sağlayacak ve topluluk aidiyetini güçlendirecektir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular, Çukurçayır Mahallesi'nin kentsel dönüşüm süreci sonrasında topluluk aidiyeti ve yer duygusu açısından çeşitli zayıflıklar barındırdığını göstermektedir. Özellikle yeşil alanların ve sosyal tesislerin etkin kullanılmaması, çok işlevli mekânların eksikliği ve katılımcı planlama süreçlerinin yetersizliği, mahallede yaşayan bireylerin çevreyle olan bağlarını zayıflatmaktadır. Ancak, mahallede yapılacak çeşitli iyileştirme çalışmaları ile bu olumsuzlukların giderilmesi mümkündür. Yeşil alanların etkin kullanılması, çok işlevli sosyal mekânların oluşturulması ve katılımcı planlama süreçlerinin hayata geçirilmesi, Çukurçayır Mahallesi'nde topluluk aidiyetini güçlendirecek ve mahalleyi daha yaşanabilir hale getirecektir.

Bu doğrultuda, Çukurçayır Mahallesi'nin kentsel planının incelenmesi gelecekteki peyzaj ve mimari düzenlemeler için önemli bir örnek teşkil edecek ve bu çalışma mahalle ölçeğinde topluluk aidiyetini güçlendiren mekânsal düzenlemelerin nasıl yapılması gerektiğine dair değerli veriler sunmaktadır.

Bu tez çalışmasının literatüre katkısı, mahalle olgusunu mekânsal ve sosyal bağlamda yeniden ele alarak topluluk ve yer duygusu kavramlarının daha derin bir şekilde incelenmesini sağlamaktadır. Özellikle kentsel dönüşüm sürecine maruz kalan mahallelerin,

fiziksel dokularını kaybederken topluluk aidiyetini ve yer duygusunu nasıl kaybettiklerini ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Çukurçayır Mahallesi'nin bir örnek vaka olarak incelenmesi, kentsel dönüşüm sonrasında mahalle kimliğinin ve sosyal bağların nasıl zayıfladığını göstermekte ve bu durumu tersine çevirmek için hangi stratejilerin kullanılabileceğine dair literatüre yeni bir perspektif sunmaktadır.

5. KAYNAKLAR

- Açık, T. (2014). Mahalle Ve Camii: Osmanlı İmparatorluğu'nda Mahalle Tipleri Hakkında Trabzon Üzerinden Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi: OTAM*, 140.
- Akıncı, M. S. (2006). *Boğaz Yerleşmelerinde Değişen İnsan-Çevre Etkileşimi Ve Mahalle Bağlılığı Kuruçeşme Örneği*. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aksoyak, Ö., Birik, M., & Çalışkan, Ö. (2018). Modern Mahallenin Öğrettikleri: Açık Geçirgen Mahalle Birimi. *1.Konut Kurultayı Bildiriler Kitabı* (S. 490-519). İstanbul
- Alada, A. (1983). *Osmanlı Türk Şehirlerinde Mahalle*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Alada, A. (2008, Aralık). Kentsel Yönetime Katılımda Mahalle. *Yerel Yönetimlere Katılım*, 64, S. 66-70.
- Altınçekiç, S. Ç. (1997). Kentsel Alanlarda Mekan Organizasyonu Ve Beyazıt Çevresinin İrdelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 47(2), 201-28.
- Altun, D. (2010). Kapalı Konut Siteleri Ve 'Mahalle' Kavramı. *İdealkent Dergisi*, 216-244.
- Alver, K. (2010). Mahalle: Mekân Ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği. *İdealkent Dergisi*, 116-139.
- Alver, K. (2013). *Mahalle: Mahallenin Toplumsal Ve Mekânsal Portresi*. Ankara: Hece Yayınları.
- Alver, K. (2013). *Mahalleye Giriş*, İstanbul: Hece Yayınları.
- Aslantürk, A. Y. (2019). *Kent Sosyolojisi Perspektifinden Mahallenin Sosyo-Kültürel Dönüşümü: "Boztepe-Çukurçayır Mahallesi Örneği"*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Aydemir, M. A. (2011). *Toplumsal İlişkilerin Sosyal Sermaye Değeri (Topluluk Duygusu Ve Sosyal Sermaye Üzerine Bir Araştırma)*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Babacan, T., & Koramaz, E. K. (2021). *Konutlarda Kişiselleştirmeler Ve Yere Bağlılık Duygusu*. İstanbul: Teknoloji Ve Uygulamalı Bilimler Dergisi, 4(1), 47-56.
- Baday, Ö. N. (2011). *Modern Kent Mekanlarında Mahallenin Konumu*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Bayartan, M. (2005). Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim. *İÜ Coğrafya Dergisi*, 13.
- Baykara, T. (1985). Türkiye Selçuklularında İdarî Birim Ve Bununla İlgili Meseleler. *Vakıflar Dergisi*, 19, 49-60.

- Bek, N. (2013). *Bir Yerleşim Ve Yönetim Birimi Olarak Mahalle*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Bergen, L. (2010). *Medeniyetin Cüzü: Mahalle*. İdealkent Dergisi, 1(2), 140-168.
- Cansever, T. (2010). *Osmanlı Şehri*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Canter, D. (1977). *The Psychology Of Place Note*. Birleşik Krallık, Palgrave.
- Cerasi, M. (1999). *Osmanlı Kenti: Osmanlı İmparatorluğunda 18. Ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı Ve Mimarisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cresswell, T. (2004). *Place: A Short Introduction*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Çabuk, S., & Demir, K. (2012). Osmanlı Kentlerinde Mahallelerin Mekansallaştırılabilmesi İçin Bir Yöntem Denemesi: Kayseri Örneği. *Tarih Kültür Ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 135-153.
- Çoban, A. C. (2016). *Mimarlıkta Deneyim Söylemi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Programı, İstanbul.
- Devellioğlu, F. (1999). “Mahalle”, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* Aydın Yayınevi, Ankara.
- Duan, A., & Plater-Zyberk, E. (1994). *The Neighborhood, The District And The Corridor*.
- Duman, T. (2014). *Kenar Mahallede Gündelik Hayat* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya.
- Düzbakar, Ö. (2003). Osmanlı Döneminde Mahalle Ve İşlevleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 97-108.
- Düzenli, E. (2009). *Cumhuriyet Dönemi'nde (1923–1960) Modernite Düşüncesinin Mekânsal Kuruluşu: Merkez- Periferi Dinamikleri Bağlamında Trabzon Örneği*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon.
- Eker, I. (2019). *Aile İhtiyaçlarının İncelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Ve Tüketici Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Eray, S. S. (2021). *Kompakt Kent Kavramının Mahalle Ölçeğinde İncelenmesi: Trabzon Kenti Üzerinden Bir Model Önerisi*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon.
- Erdoğan, D. (2006). *Sürdürülebilir Yaklaşımlar Çerçevesinde Mahalle Olgusu Ve Aydın Merkez'de Kurtuluş, Köprülü, Yedieylül Mahalleleri Örneklemesi*. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Bölge Planlama, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Erdönmez, E. (2014). *Kamusal Alan Ve Toplum*. İstanbul: Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.

- Eren, İ. Ö. (2017). *Mahalle*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Ergenç, Ö. (1984). *Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev Ve Nitelikleri Üzerine*. Osmanlı Araştırmaları, 04(04).
- Erman, O. (2017). Mekansal Komşuluk Kavramı Üzerinden Mimari Mekanın Analizi. *Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 32(1), 165-176.
- Ersoy, M. (2012). *"Planlama Kuramına Giriş" Kentsel Planlama Kuramları*. İstanbul: İmge Yayınları.
- Farr, D. (2008). *Sustainable Urbanism: Urban Design With Nature*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc. : Hoboken.
- Galster. (2001). *On The Nature Of Neighbourhood, Urban Studies*
- Gehl, J. (1987). *Life Between Buildings: Using Public*. Kopenhag.
- Geray, C. (1995). Habitat II Yaklaşırken: Kent Yönetimi İçin Yeni Yaklaşımlar Ve Komşuluk (Mahalle) Biriminin Önemi. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 27-38.
- Gibson. (1968). *The Senses Considered As Perceptual System*. Connecticut: Greenwood Press.
- Gierny, T. (2000). *A Space For Place In Sociology* (Cilt 26). Annual Review Of Sociology.
- Goodwin, G. (2012). *Osmanlı Mimarlığı Tarihi (Çev. M. Günay)*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Göregenli, M., Karakuş, P., Kösten, E. Y., & Umuroğlu, İ. (2014). Mahalleye Bağlılık Düzeyinin Kent Kimliği İle İlişkisi İçinde İncelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(73), 73-85.
- Gür, Ş. Ö. (1996). *Mekan Örgütlenmesi* (Birinci Baskı B.). Trabzon.
- Gür, Ş. Ö. (2000). *Konut Kültürü*. İstanbul: Yem Yayın.
- Hidalgo, M. C., & Fernandez, B. (2001). Place Attachment: Conceptual And Empirical. *Journal Of Environmental Psychology*, 273-281.
- Hisarlıgil, B. B. (2008). "Martin Heidegger'de "Mekân" Düşüncesi:Hermeneutik-Fenomenolojik Bir Yaklaşım". *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(25), 23-34.
- Howard, E. (1898). *Tomorrow:A Peaceful Path To Real Reform*.
- Hull, C. L. (1943). *Principles Of Behavior: An Introduction To Behavior Theory*.
- İmamoğlu, O. (1992). *Psikolojik Açıdan İnsan-Çevre İlişkileri*. Ankara: İmge Kitabevi.
- İncedayı, D. (2004). Çevresel Duyarlık Bağlamında Davranış Biçimi Olarak "Sürdürülebilirlik". *Mimarlık Dergisi*, 318, 39-43.

- İzgi, U. (1999). *Mimarlıkta Süreç: Kavramlar-İlişkiler*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Karaçor, E. L. (2012). *Kentsel Peyzajda Yaşam Kalitesinin Kentsel Bellek Ve Yer Kavramı İle Etkileşimi: Düzce Kent Merkezi*. Düzce Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Düzce.
- Kazak, G. (2017). *Mahalle Kültürünün Kentlilik Bilinci Üzerindeki Etkisi: Karaman Örneği*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Karaman.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kırkan, M. (2022). *Sosyal Dayanıklı Mahalle Kapsamında Alanların İşlevselliği: Muğla-Menteşe Örneği*. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, Muğla.
- Kumlu, K. B., Tüdeş, Ş., & Keleş, R. (2018). *Komşuluk Birimi Ölçeğinde Yapılı Çevreyi Biçimlendiren Planlama Kararlarına İlişkin Sonuçların Ölçülmesine Yönelik Çok Değişkenli Bir Yöntem Önerisi*. Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir Ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara.
- Lang, J. T. (1987). *Creating Architectural Theory: The Role Of The Behavioral Sciences In Environmental*. New York.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekan Üretimi*. Sel Yayıncılık.
- Marcus, C., & Francis, C. (1998). *People Places: Design*. New York.
- Maslow, A. (1956). *Toward A Humanistic Psychology*.
- Maslow, A. (1970). *Motivation And Personality*. New York.
- McClelland, D. C. (1965). *Toward A Theory Of Motive Acquisition*. 20(5), 321.
- Mumford, L. (1954). *The Neighborhood And The Neighborhood Unit*. The Town Planning Review.
- Murray, H. A. (1938). *Explorations In Personality: A Clinical And Experimental*. New York: Oxford University Press.
- Oktay, S. Ö. (2015). *Mahalle Ölçeğinde Sürdürülebilirlik Değerlendirme Araçlarının İrdelenmesi Ve Yerele Özgü Bir Yöntem Önerisi*. Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Ortaylı, İ. (2001). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Oruç, G. (2019). *Türkiyede Kent Çalışmaları İçinde Mahalle Olgusu*, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

- Özbilen, A. (1982). *Meryemana Kırsal Yöresinde Yapay Doğal İmgelem Öğelerinin Araştırılması*. K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon.
- Özkan, D. G. (2011). *Kentsel Açık Mekanlarda Kullanım Sonrası Değerlendirme: Trabzon Sahil Bandı Örneği*. K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Özkan, D. G. (2017). *Kampüs Açık Mekan Çevresel Özelliklerinin Yere Bağlılık Duygusu Üzerindeki Etkileri: K.T.Ü. Kanuni Kampüsü Örneği*, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon.
- Özkan, D. G., & Özkan, S. D. (2020). Yürünebilirlik Ve Yer Duygusu. *Mühendislik Ve Mimarlık Bilimleri Teori, Güncel Araştırmalar Ve Yeni Eğilimler*, 13-21.
- Özkan, D. G., Özkan, S. D., & Akyol, D. (2019). Mahallelerde Mekan Memnuniyeti, Mekan Bağlılığı Ve Topluluk Duygusu: Trabzon, Türkiye Üzerine Bir Vaka Çalışması. *Management Research And Practice*, 11(3).
- Öztürk Saka, M., & Erdoğan, A. (2022). Tarım Alanları Üzerindeki Planlama Baskısı: Trabzon-Çukurçayır Örneği. *Coğrafya Dergisi*, 229-246.
- Özüer, M. O. (2004). *İnsana İlişkin Veriler Işığında Mimari Tasarım Ve Öne Çıkan Er, M.O., 2004. İnsana İlişkin Veriler Işığında Mimari Tasarım Ve Öne Çıkan*. İ.T.Ü. , Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Perry, C. A. (1929). *The Neighbourhood Unit (Monograph I), Neighborhood And Community Planning Of The Regional Survey Of New York And Its Environs*. New York.
- Pløger, J. (2001). *Millennium Urbanism -Discursive Planning* (Cilt 8). European Urban And Regional Studies.
- Rapoport, A. (1977). *A Human Aspects Of Urban Form* (Oxford B.). New York: Pergamon Press.
- Relph, E. (1976). *Place And Placelessness*. Pion Limited, 47.
- Rohe, W. M. (2009). From Local To Global: One Hundred Years Of Neigh. *Journal Of The American Planning Association*, 209–230.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). *Self-Determination Theory And The Facilitation Of Intrinsic Motivation, Social Development, And Well-Being*.
- Scannell, L., & Gifford, R. (2014). *The Psychology Of Place Attachment*. Optimal Books.
- Siyavuş, A. E., & Belge, R. (2022). Trabzon Şehrinde Nüfusun Gelişimi ve Mekansal Dağılışı. *Karadeniz Dergisi*, 215-232.
- Solak, S. G. (2017). Mekan-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal Ve Kuramsal Bir Bakış, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 13-37.

- Şahin, M., & Işık, E. (2011). Osmanlı'dan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 221-230.
- Tarakçıoğlu, M. R. (1986). *Trabzon'un Yakın Tarihi*. Trabzon: K.T.Ü Basımevi.
- Tekin, G. (2018). Modern Kentin Nostaljik İmgesi: Yeni Nesil Mahalleler. *Milli Folklor Dergisi*, 100-113.
- Tuan, Y. F. (1977). *Space And Place: The Perspective Of Experience*. University Of Minnesota Press.
- Tuğcu, P. (2019). *Mahalle Kimliği*. Uludağ Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Turan, S. (2021). *Mahalle Kültürünü Sürdürebilmek Ve Yeni Bir Kavram Arayışı Olarak Sosyal Dayanıklı Mahalle: Kurtuluş-Feriköy Örneği*. İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Şehir Ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı, İstanbul.
- Turan, S., & Ayatac, H. (2020). Günümüzde Mahalle Kültürünü Sürdürebilmek Ve Yeni Bir Kavram Arayışı Olarak "Sosyal Dayanıklı Mahalle": Kurtuluş-Feriköy Örneği. *Tasarım Ve Kuram*, 16(31).
- Usta, G. (2020, Ocak). Mekan Ve Yer Kavramlarının Anlamsal Açından İrdelenmesi. *The Turkish Online Journal Of Design Art And Communication-TOJDAC*, 10(1), 25-30.
- Ünal, S. G., & Erol, D. (2020). Ürdürülebilir Mahalle Planlamasının Değişimi, Planlamada Yeni Eğilim "Ekoyer" Yaklaşımı Ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. *Planlama*, 15-35.
- Üstündağ, N. (2005). Osmanlı'da Şehir Ve Şehri Geliştiren Unsurlardan Biri Olarak Ayanlar:Vidin Ve Rusçuk Örneği (18. Yüzyıl). *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 149-167.
- Yılmaz, V., & Mecek, M. (2019). Türkiye'de Mahalle Yönetimlerinin Tarihsel Gelişimi Ve Hukuki Statüsü. *İdealkent Dergisi*, 769-799.
- Yılmazöz, Ü. (2010). *Kentsel Dönüşüm Sonrası Komşuluk İlişkileri*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Zeren, H. E., & Şimşek, Y. (2021). Türkiye'de Mahalle Penceresinden Kentsel Güvenliğe Yönelik Bir Uygulama Önerisi: Mahalle Bilgi Sistemi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 656-669.

ÖZGEÇMİŞ

Çiğdem Garip, İlköğrenimini Kemaliye İlköğretim Okulunda tamamladı ve 2012 yılında Vakfıkebir Lisesi'nden mezun oldu. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümünde lisans eğitimine başladı ve buradan 2020 yılında bölüm birincisi olarak mezun oldu. Aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda tezli yüksek lisans programına başladı.

